RODERICI à CASTRO

LVSITANI, PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS. PER EUROPAM NOTISSIMI

DE

Universa Muliebrium morborum

MEDICINA,

Novo & antehac à nemine tentato ordine Opus absolutissimum;

Et Studiosis omnibus utile, Medicis verò pernecessarium.

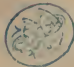
PARS PRIMA THEORICA.

QUATUOR COMPREHENSA LIBRIS,

in quibus cuncta, quæ ad Mulieris naturam, anatomen, semen, menstruum, conceptum, uteri gestationem, fœtus formationem, & hominis ortum attinent, abundantissimè explicantur.

QUINTA EDITIO, AUCTIOR ET EMENDATIOR.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,

Sumptibus SERVATII NORTHEN, Anno M.DC.LXXXIX.

Cum Privilegio S. C. Majestatis.

ELENCHUS LIBRORUM TOTIUS OPERIS.

Partis prioris De natura Mulierum

LIBRI QUATUOR.

Partis posterioris De morbis Mulierum

LIBRI TOTIDEM.

In universam Muliebrium Morborum

MEDICINAM AD LECTOREM PRÆFATIO

Subit omnino misereri Fœmineæ sortis, quæ præter fortuita casusque & humana omnia, quæ ad millia morborum, virorum singulis timenda, contingunt, variis insuper diris, ac difficillimis ægritudinibus, tum ratione primordiorum generationis suæ; tū ratione nativi tēperamenti, à primis qualitatibus contracti: tum demum ratione instrumentorum, quæ ad conceptum, partum, & lactationem sunt necessaria, à virorum morbis plane diversis, excarnificari sæpissime solent: ita ut qui gravissimi ex iis sint discernere, stultitia prope videri possit, cum suus cuiq; fœminæ ad præsens atrocissimus nec immeritò & sit, & videatur. Quod optimè cognoscens sapientissimus Hippocrates, post eum Diocles deinde Ætius, ac tandē pleriq; eorum, qui doctissimi nostro sæculo habiti sunt, summo jure de hisce affectionibus peculiares tractationes ediderūt: quia nimirū magnarum rerū hoc proprium est, ut pluribus magnū argumentum scribendi suppeditent: ideo quo quisq; magis ingenio potens fuit, eo quoq; libētius in hoc difficilimo negotio se exercuit. Verū Hip. solita sua gravitate perdifficili, & subobscura; recentiorū alii nimis diminutè; alii præterquā quod in multis defecrūt, adeo prolixè multa disputant, ut meritò illis dicere possimus, quod olim Lacedæmonii Samiis legatis: Prioris orationis vestræ partis sumus obliti, postremā ob primæ oblivionē non intelleximus; *Et sane eadem ratione sæpe fit, ut cū causas apud hosce scriptores tyrones legunt, essentiæ morbi non recordentur: cum signa, causarum jam non meminerint, unde fit, ut nec ritè indicationes desumere, neq; curationē, ut pa-*

par est, instituere queant: & ab eorum lectione, quamvis verborum saturi, rerum non minus jejuni recedant, quam accesserunt: Illud insuper non exiguam parit confusionem, quod multis non sat fuerit, autores inculcare; sed integras eorum paginas absque fructu iterum atque iterum inserere; eandem curationem crebrò rescribere, & eam congerere remediorum farraginem, ut flores à tribulis secernere sit valde laboriosum; quin potius hoc pro illis non citra maximum ægrotantium detrimentum sumptum, ac tædium incauti medici soleant frequentissime usurpare. Alii (quod dici solet) egregiè quidem saltant: sed extra chorum, dum fabellas, & pleraque alia (ipse viderint, an ostentationis gratia) minus opportune immiscent, quæ neque ad curationem, neque ad rei majorem elucitationem quicquam attinent. Plerique tum demum præclare se perfunctos officio suo putant, cum viginti latinis versibus, unum græculum ambitiose inserunt, sed fortassis, ut eorum opera animam & spiritum in illis, quæ à quibusdam minus intelliguntur, inclusam habere existimentur, à Plinio edocti homines minorem fidem habere iis, quæ intelligunt, parũ tamen imitati disertissimum Galenum, quem Latinæ linguæ peritissimum fuisse legimus, nec tamen suis operibus ullum latinum verbum immiscuisse. Iam vero major eorum pars Romanæ linguæ, & compræditioni nimium incumbentes, dum apprimè eloquentes videri student, hoc incommodi primo statim ingressu consequuntur, ut parum medici videantur; nam verborum copia, quæ alioqui utilia essent, contra quã putant, faciunt, ut minus splendeant; quippe quemadmodum retundentiũ multitudine vis medicamenti infringitur, sic utilis doctrina verborum bullatis ambagibus. Sed hi eloquentiam pluris faciunt quàm bene dicere: Et cum diu noctuq; male dicant tamen minus eleganter dicere in horrore habent. At nec veritas ornari vult, nec optima & pulchra quæque, sermonis pulchritudine aut cultu indigent, & loqui propriè potius, quam eloqui sapientes decet; & causæ veritatem magis, quã loquutionis ornatũ quærere. Videas illos toties execrantes miseriam illorum temporũ, quibus Avicenna, Rasius, Averrores, Mesues, & quicunq; sequuntur Arabũ doctrinã,

 flore-

floruerunt, scilicet quamvis non alii Hippocratis, & Galeni dogmata melius assequuti sint; etsi multa utilissima medicamenta, aliis antea ignota, nobis invenerunt, paucissimaq; modo habeamus, quæ non antea eorum fuerint (quamvis hoc sæculo adimatur eis debita gloria) impurè tamen ac sine ornatu scripserunt, quod præsens ætas piaculum existimat, quia omnium studiorum explicationem magis illustrem perpolitamque desiderat. Quanto æquius possumus nos condolere sæculi hujus infelicitatem, quo homines pluris verba faciunt, quam ipsas res, quarum causa fuerunt inventa. Sed omnis ætas de suo tempore questa est, ornat quidam sapientiam os eloquentium, rerum tamen differentias cognoscere, quàm de vocibus curiosius contendere satius erat: ac si de aliquo periclitandum, de his potius, quam de illis putarem; ita enim comparatum est, ut tunc primum homines res ipsas neglexerint, cum nimio studio nomina quærere cœperunt, si Galeno credidimus; quem ipsi posthabita viri singulari doctrina, ob elegantem potius, & compositum stylum tantopere admirantur.

Hos igitur defectus in hac Medicinæ Parte considerans, operæ pretium duxi, & tunc demum de mortalium genere bene meriturum existimari, si ex iis, quæ præclare à probatissimis scriptoribus dicta sunt, & aliis quæ ego mihi meditatione crebra, multo studio, summa diligentia, & assiduo ægrotantium usu, vera esse deprehendi, duos commentarios conscriberem, in quorum primo theoriam seu naturalem mulieris historiam: in altero mulierum affectionum praxin succinctè, sed acuratè comprehenderem, non ita breviter ut aliqua desiderarentur, aut tenebris res involveretur: nec ita prolixè, ut bullatis nugis pagina turgesceret, & laboriosa confusione legentes opprimeret: sed medio quodam stylo & facili, & apto magis ad proficiendum, quam ad suadendum, ita ut si fieri id possit, ubi maxime careat floribus, ibi plurimum pariat fructus, non enim eloquentiæ hoc opus est, sed medicinæ, in quo communem utilitatem quærimus, non gloriam.

In prima igitur hujus operis parte, quæ quatuor libris continetur, omnia, quæ ad uteri & mammarum anatomen, Philosophiam, vel fœmi-

fœminei sexus historiam, pertinent, quæq; ad semen menstruum, cõgressum, conceptum, uteri gestationem, partũ & lac spectant, textum præterea difficultates, controversias, problemata & quæcunque longioris sunt speculationis, Deo bene juvante, exponemus. In secundo illud curabimus, ut nulla penitus ægritudo earum, quæ miseras fæmellas solẽt exercere, quæq; hactenus à diversis scriptorib. disperse tradita sunt, omittatur. quarum essentiam, species, differentias, causas, signa, prognostica servato ordine enucleabimus, & si qua interim prolixiorem disputationem postulaverint, ea in Scholia, quæ singulis fere capitibus appenduntur, relegabimus, ne properans ad curationẽ lector tarderis, aut impingenti desit, unde possis difficultatis lucem exigere. Ad remedia quod attinet, rejectis cunctis illis, quæ suspecta, difficilia, superstitiosa, immunda, aut parum probata visa sunt: munda duntaxat, facilia, securissima, aut pluribus eventis cõprobata selegi, pernitiosum eorum errorem vitans, qui cum ad manus medicamenta habeant, ut admirationi sint, ad peregrina, exotica & ad ea quæ difficulter parantur, & cum minori utilitate, ne dicam cum maximo detrimento, sæpe confugiunt. Nec ullũ mihi secretũ reservavi eorũ, quæ variis morbis proficua esse assiduitate didici; quod quosdã in multis Europæ locis factitare, non sine horrore video: nam hic suum herculẽ; alter suũ balsamum, aut panacæã; alius hoc, alius illud medicamentum summis laudib. evehit, quorũ tamen modũ faciendi invidiosè calant, & quasi mystagogi quidã ab ipsis superis usũ accepisse confingunt, Numam, Sertorium, Minoem, & Solonẽ imitantes, qui per cervam, & Egeriam, à Iove, & Apolline sibi significata, quæcunquè astute imperitabant, quo facilius vulgo persuaderent, comminiscebantur: At illi prudenter fortasse in Reip. usum: medicos vero sordidi lucri causa occultare, quæ humanæ saluti utilia sunt, indecens est & inhumanũ; nam Aristotelis decreto bonum tantò est melius, quantò est communius. Sed violenta sunt medicamenta illa, quæ, si bona ægri fortuna commodè, ac oportunè exhibere contingat, illico prosunt, indeq; pleno ore commendantur: Si vero (quod plerumq; fit, quia absque morbi, naturæ, & artis cognitione) minus prudenter ingeran-

ingerantur, interficiunt, & quamvis laudent, qui eorum fortuita ope superstites sunt: qui tamen violentia, aut præpostero ordine occuberunt, vituperare nequeunt, quia error medicinæ terra contegitur. Eorum tamen pleraque quæ sint, & quo pacto continentur, obiter in hoc opere patefaciam.

Non tamen existimes, amice lector, nos actum agere, quia plures extent de mulierum morbis tractationes, nam certè nullam absolutam invenies, quod tum facile deprehendes, cum reliquas quæ hactenus prodiere, hisce nostris diligenter contuleris: Imo erat quod hactenus fœminæ de nobis conquererentur, & cum Sorano exclamarent: O male occupatum virorum genus, occidimur nos, non morimur: & ab illis, qui inter vos peritissimi existimantur, perperam curatæ, vos vero de qualibet vel levissima vestrarum affectionum libros ex libris facientes bibliothecas voluminib. oneratis, de nostris interea diris ac difficilimis cruciatibus, nulla vel exigua, & ea quidem satis oscitanter, mentione facta. *Neq; vero me latet, non ita pridem Basileæ in aliquot voluminibus congestos omnes fere autores, qui de hoc negotio scripserunt, fuisse excusos: in quibus tamen supra enumerata incommoda proculdubio deprehendes. Alius enim nimis brevis, alius obscurus, hic de quibusdam morbis duntaxat edisserit, alter de aliis: plerique ita tumultuariè scribunt, ut nimium sit operosum, quod quæris, reperire, multa desideres, plura sæpissime repetita legas, pleraque in uno ex aliis supplere oporteat. Neque id mirum; non enim viri alioquin sapientes toti huic tractationi fuerunt intenti, sed obiter, quasi aliud agentes. Quemque tamen sua esse laude dignum, nec ullum tam jejunum, qui nobis non aliquid contulerit huic operi perficiendo, & per quem aliquid non profecerimus ingenuè fatemur. At unus Lud. Mercat. vir sine controversia doctus, & dignus, de quo longior sermo haberetur, mihi visus, ad perfectionem hujus Medicinæ partis proprius accessisse, nisi promiscuè & confusè scripserit, atq; adeo prolixè, ut vix caput perlegas, quin prius terminetur morbus, quem curas, inter cujus etiam odoratissimos suavissimosque flores nonnulla senticosa*

senticosa, & dura delitescentia interdum offenduntur. Quamobrem cum Hippocrate agnoscens præcipuum esse scientiæ votum, aliquid eorum invenire, quæ nondum fuerunt inventa, secundum semiperfecta ad finem perducere & absolvere grana, uti ajunt, à paleis secernere, semina mundare, & aurum ex visceribus terræ ab aliis extractum purgare quodquod ipse erui, inserere, cuncta in ordinem facilem atque pellucidum digerere institui, ita ut quæcunque continentur in illis quatuor vastissimis tomis, qui Argentinæ, adjuncti denuo aliis autoribus, tanquam in unum corpus varium sane, ac deformis monstri simile, coacti colligatiq; absq; ordine sunt, exiguis hisce duobus commentariis, dilucide disposita reperias atque contracta, nulla bis legas, nec in ullas inter legendum nugas impingas, quæ te ab illa, quam cupis, lectione, remorentur: Idque servata semper rei serie & ordine, quem à nullo ante nos de hac re scriptore servatum comperies: non incommoda, ni fallor methodo, ita ut alibi lacera & disjecta membra in unum quasi corpus coalescerent. Neminem præterea calumniandi studio, sed veritatis indagandæ, eique lucem conciliandæ desiderio coacti refellimus, aut insectamur. Non enim idcirco scripsi, ut veterum arduos conatus, & recentiorum laudabiles annixus aspernarer, aut, quæ ab aliis de hac re dicta sunt, reprehenderem, sed ut ea, quæ in aliis aut obscura sunt, aut omissa, aut confusa aut depravata, manifestiora fierent. Scimus enim quod Socrates ait apud Platonem, nullum inscitiæ evidentius extare argumentum, quàm si quis data opera à viris sapientib. dissentiat, & eorum, qui aliquid sciunt, scripta apud ignaros calumniari, non scientiæ opus esse, sed proditionem naturæ & artis ignorantiam. Quæ omnia attuli, non ut studium meum insolenter extollerem, sed ut, utilitatis conscius, studiosos ad lectionem excitarem. Habes, amice lector, nostri instituti rationem, quod scio mortalibus plus utilitatis, quam mihi gloriæ allaturum; Et hic ipse est, quem captamus laboris nostri optatissimus finis. Tu verò juxta inde perceptum fructum, de quo tibi judicium lubens permitto, invidiosorũ mentes reprime.

prime. Quod sicubi, quia homines sumus, tibi plane non fuerit satisfactum, non ocio & desidiæ vertes, sed peregrinationi, in qua his studiis necessaria tranquillitas non datur. Memineris etiam illud Plinii, haud ullo in genere veniam justiorem esse, si modo mirum non est, hominem genitum non omnia humana novisse. Non enim omnia possumus omnes, & hominis est labi, errare, falli: Suntque etiam in pulcherrimis corporibus nævi quidam nihilque est in rebus humanis omni ex parte beatum. Debes insuper considerare rei difficultatem, est enim longe laboriosum, multa in pauca contrahere, & nihil quod desideretur omittere, ac perspicuitatem cum brevitate conjungere, & quæ post multum laborem inveneris, ad certa artis præcepta revocare. Idcirco ubique humanitatis memor lege, evolve, fruere, corrige, non tam quid ego fecerim considerans, quam quid alii hâc in re hactenus præstare non potuerint. Vale.

INDEX CAPITVM PRIMÆ PARTIS.

c 2 VII. De

INDEX

INDEX DUBIORVM, QVAE HAC PRIORI PARTE CONTINENTUR.

FINIS DUBIORVM.

AVCTO-

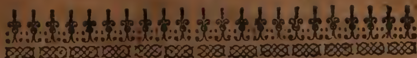
AVCTORES QVI IN HOC OPERE CITANTVR. QVIVE AD IPSVM ALIQVID CONTVLERVNT.

Abenzoar
Ælianus
Aëtius
Alexandrinus.
Alexand. Aphrodiscus
Alexander Benedictus
Alexander Trallianus
Albertus Magnus
Albumazarus
Alzaravius
Albucasis
Alderetus
Albertinus Bontonus
Alexander Massaria
Amatus Lusitanus
Ambrosius Paræus
Anaxagoras
Antonius Musa
Antonius Mizaldus
Andreas Laguna
Andreas Fernandez, autoris pater.
Andreas Valverer
Angelus de Gervasiis
Anullus
Apollonius Medicus
Apuleius
Areteus
Aristophanis scholiast.
Argenterius
Aristoteles
Archelaus
Asclepiades
Athamantius
Athenagoras
Aulus Gellius
Averroës
Avicenna
Ausonius
Augerius Ferrerius
Autor libri de fin. med.
Autor libri de mor. mul.
Autor libr. cui tit. animal esse quod in utero est.
Autor lib. de carnib.
Autor lib. de spe mate
Baptista Montanus
Baptista Mantuanus
Bauchiolus
Bejaminus
Benedictus rex or
Cardanus
Catullus
Cælius Aurelianus
Cælius Rodiginus
Censorinus
Cleopatra
Conciliator
Columella
Coquilatus
Cordæus
Curio Medicus
Cornelius Celsus
Cornelius Agrippa
Christophorus Vegal
Christoph. de honestis
Chrysippus
Democritus
Dioscorides.
D. Augustinus
Diocles
Diogenes
Dinus Florentinus
Dodoneus
Donatus ab Altomarè
Empedocles
Epicurus
Eucharius Rhodios
Fallopius
Fernelius
Festus
Franciscus Rosetus
Fracastorius
Galenus
Garcias ab Horto
Gainerus
Gaspar Bavinus
Gesnerus
Gentilis Fulginas

Gorrhæus

Gorrhæus
Guido de Gauliaco
Herophilus
Homerus
Hippocrates
Hyeronymus Gabucin.
Jacobus Rufus
Jacobus Silvius
Jacobus de Partibus
Jacobus Foroliviensis
Joannes Lebon
Joannes Langius
Joannes Albosius
Joannes de Vigo
Joubertus
Isaac
Lactantius Firmianus
Lanfrancus
Leonus
Leonicenus
Leonardus Fuchsius
Levinus Lemnius
Leonides
Lobelius
Lucretius
Manardus
Martinus Akakia
Mathiolus
Marcus Varro
Marcus Tullius
Marcus Aurelius Rom. Imperator.
Macer
Manlius
Marcellus
Matthæus de gradibus
Martialis
Mercatus
Mercurialis
Mesues
Moschio
Milesius
Mundinus
Nicolaus Monardes
Nicolaus Rochæus
Nicolaus Florentinus
Ocha Doctor, dictus Anglicanus.
Oribasius
Oratius
Ovidius
Parmenides
Paulus Ægineta
Paulus Jurisconsultus
Palladius
Petrus Vaez Lusitanus
Peterius
Petrus Salius
Perseus
Philoxenus
Philo
Picus Mirandulanus
Plato
Plautus
Platerus
Plinius
Plutarchus
Polybius
Porphyrius
Priscianus Medicus
Proclus Philosophus
Prosper Alpinus
Psellus Philosophus
Pythagoras
Rodericus de Sorea
Rondeletius
Rulandus chirurgus
Savanarola
Serapio
Schenkius
Soranus Ephesius
Solinus
Solenander
Sylvaticus
Scaliger
Stephanus Atheniens.
Stobæus
Tagautius
Terentius
Tertullianus
Theophrastus
Thomas à Garbo
Thomas à Veiga
Trincavelius
Trotula sive Erotis
Turisanus
Varolus
Valerius Maximus
Valeriola
Valescus de Taranta
Vallesius
Verderius
Vessalius
Virgilius
Zirbus.

RODE-

RODERICI à CASTRO LVSITANI, PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS.

De

Natura mulieris.

PARS PRIMA.

LIBER PRIMVS.

Quid sit fœmina, quaque ratione à viro dissideat.

CAP. I.

MIRAM ET PLANE DIVINAM ARTEM sapientissima natura excogitavit, ut quoniam possibile non erat, ea, quæ ex fragili materia venis, arteriis, nervis & parum firma carne animalia composita fuerant, corruptibilia non essent, atque mortalia; eorum tamen genus nullo modo deficeret; sed in specie servaretur, quod in singularibus non poterat, ideo concipiendi organa seminisque genitalis, menstrui & lactis propter destinatis dedit animantium fœminis, quibus insuper ineffabilem concumbendi appetitum, incredibilemque voluptatem ingeneravit, ut fœtus utrinque congressu sibi simile generarent, cujus felix sequeretur conceptio, uteri gestatio, partus, ac tandem in lucem jam editi infantis educatio. De quibus hic tractationem instituimus, eo ordine, ut prima hac parte quatuor comprehensa libris, quæcunque circa præfata organa; generationis primordia, & actiones naturali-

Natura mira ars.

Auctoris institutũ.

ter contingunt, Deo omnipotente auſpice, explicemus: Secunda, quæ quatuor ultimis continetur, quos de mulierum morbis, ſive praxin nuncupamus, earum ægritudines, tum quæ circa prædictas jam operationes, & organa fœminis omnibus in communi contingunt, tum quæ cuique fœminarum ſorti propria exiſtunt, earundemque remedia, & curandi methodum dilucidè afferamus: quæ certè tractatio ſine prima admodum obſcura, hæc verò ſine illa propemodum inutilis videretur; utramque ſimul promiſcuè conjungere, quod omnes ante nos fecerunt, legentibus plane operoſum & confuſum. Cæterum quia in qualibet propoſita contemplatione omnis inventionis initium eſt, ante cognoſcere, quid illud ſit, de quo quæritur, ut rectè divinus Plato in Alcibiade primo, & cum eodem Galenus mille in locis confirmat, de mulieris acturi natura & morbis, non abs re ab ejus eſſentia nobis erit ſumendum exordium.

Mulier quid & cur,

Atqui quemadmodum vir in alio, ita etiam mulier animal eſt ratione præditum generans in ſe ipſo. Fœminarum vero aliæ viro utuntur, aliæ non utuntur. Et quæ viro utuntur, aut corruptæ tantum ſunt, aut ſteriles, aut gravidæ, aut puerperæ, aut lactantes. Quæ vero à viri conſortio ſejunctæ vivunt, aut viduæ exiſtunt, aut virgines.

Mulierū diverſi ſtatus.

Porro mulier minus latè patet, quam fœmina, quia fœminas humanæ ſpeciei duntaxat complectitur, neque has omnes; ſed proprie illas, quæ amplius virgines non ſunt. Unde Cicero objurgantibus quod ſexagenarius jam virginem duxerat, reſpondit; *Cras erit mulier.* Omnis tamen fœmina à fœminis mollitie, ſive fœtu dicta, in id potiſſimum genita, ut maſculo ſociata generet. Maris enim ac fœminæ conjunctione, quorum ille principium effectivum, & generationis originem primam; hæc vero materiam, inſtrumenta, & concipiendi organa ſubminiſtraret, ad procreationem opus eſſe latiſſime probat Ariſtoteles, in opere de generatione animalium. Et adeò notum eſt, ut non ſolum in animantibus, verum etiam in omnibus aliis rebus natura conſtantibus, facile poſſit facta inductione comprobari. Sic Philoſophi duobus elementis activam & quaſi maſculam vim concedunt; duobus aliis paſſivam & fœmineam; Sic Aſtrologi ex ſignis maſculina alia, alia muliebria conſtituunt; Et Chymici in metallorum genere utrumque ſexum agnoſcunt; Ipſum vero Ariſtotelem, qui primò de generat. animal. 2. marem à fœmina in plantis non ſeparari ſcripſerit, Dioſcorides, Theophraſtus, Plinius ac reliqui rei herbariæ ſcriptores, ſedu-

Mulier in unum genita finē Maris & fœminæ ad procreationē neceſſitas. 1. lib c. 2 & 2. c. 1.

In plantis uterque ſexus,

sedulique naturæ contemplatores plane convincunt ; Et ipsa sensuum fides, quæ una omnium auctoritates & rationes evertere potis est. Siquidem alias masculorum more videmus crispas, hirsutas, densiores & tortuosiores : alias perinde ac fœminas molliores, & enodes, quæ steriles fiunt, si longis intervallis dissitæ sint ; fœcundiores, quo propius masculis implantantur: Sic Philostratus, Plinius, Theophrastus & multi alii referunt palmam fœminam atque marem ita se diligere, ut nisi prope serantur, & sese contingant, emacientur prorsus & contabescant. Hæc certe species quædam est thalami & matrimonii, sub qua, dicente Palladio, felicior crescit utrisque decor ; neque ab hac verissima sententia plane diversus fuisse videtur ipsemet Aristoteles 1. Cap. de gener. animal. ubi similitudinem proportionemque quandam sexus in plantis etiam reperiri apertissime concludit. Quare non sine ratione interior plantarum pars, quæ à nonnullis cor, aut medulla dicitur, ab aliis matrix nuncupatur. Et concipere dicuntur arbores, cum humore turgent, parturire cum germinant, pariuntque cum florent, flosque ruptis constat utriculis, sed & educatio etiam in fructu est. Quæ cum ita sint, animalia tamen longe præstantiori evidentiorique ratione sexibus sejuncta esse constat, & præsertim mulierem à viro, quæ, ut dictum est, istius potissimum operis causa, à primis statim mundi exordiis, consilio ineffabili & inæstimabili providentia à Deo creatore fuit illi debita, ut Veneris illecebris excitatus conjunctionis appetitu teneretur, procreandi causa, ne cum vitæ tempore dimitteretur commemoratio nominis sui, sed ad omnem posteritatem prolis propagatione deveniret. Quia enim ipse generationi aptus erat, neque tamen per se solus huic operi perficiundo sufficiebat ; ideo commodo individui adjutorio, quale erat fœmina, quæ materiam segetemque in procreatione subministraret, concipiendique ac fœtus nutriendi organa haberet, quibus à masculo dissideret. Quæ quidem organa uteri sunt & mammæ ; quarum anatomen presso contractoque stylo enarrare operæ pretium erit, deinde ad reliqua servata serie procedemus.

Phi. in Icon. Plin. lib. 13. cap. 4. Theop. 3. de causis plan. 20.

Quibus fœmina à viro dissidet.

Sed ante omnia Dei immortalis auxilium implorabimus, à quo rerum omnium capienda primordia sunt.

Uteri ratio, situs figura & magnitudo.

CAP. II.

Uterus & ejus definitio.

UTerum, qui Græcis μήτρα & ὑστέρα, Latinis matrix, quasi omnium mater, vulva, mulierum loci, & utriculus nuncupatur, partem definimus organicam, in qua semen concipitur, fœtus formatur, augetur & nutritur. Medici quicunque ejus fabricam enarrarunt, oportune in fundum & collum, sive cervicem dissecant.

Situs uteri.

Situs est supra os pubis, sic, ut ipsius cervix à mulieris pudendo sursum, versus posteriorem ipsius ossis, & vesicæ regionem, ac secundum recti intestini anteriora in Peritionei cavitatem ascendat; donec fere è directo sedis pertingat, qua rectorum ab dominis musculorum initia à pubis ossibus exoriuntur: illic namque uteri cervix in fundum desinit, qui in abdomine consistit, inter vesicam & rectum intestinum.

Hominis abjecta conditio.

(Hinc obiter insolentissimi hominis vilem & abjectam conditionem æstimare licet, ex fragili ac peritura materia inter excrementa nati, & in terram ac cinerem resolvendi, ut cum Plinio lamentari liceat: *Heu dementiam ab his initiis æstimantium ad superbiam se genitos.*) Hic tamen situs peroportunus fuit, utpote valde amplus; & à facie nobilissima rationis arce, longe dissitus; deinde ibi ossa nulla, quo minus uterus

Ossa quæ uterum utrinque tutantur.

distendi queat, atque ipsi parituro exitus ad inferiora & versus crura facilis est, tandemque uterus ibi anteriori parte ab osse pubis; posteriori ab osse sacro: à lateribus ab ossibus ilium, tanquam tutissimis vallis circundatur. Prægnantibus non exactè mediam partem occupat, sed in dextrum aut sinistrum vergit, quod etsi aliquando fœtuum sexus ratione fiat: non tamen perpetuo est, ut infra constabit.

Uteri figura.

Figura illi rotunda, nisi quod ad cervicem paulo sit longior, majusculo pyro similis, aut nonnihil compressæ cucurbitulæ, & si apices, quæ cornua vocant, excipias, ipsam vesicam refert: uteri enim fundus ab angulis seu cornibus deorsum recta sensim arctior redditus, ad ipsius cervicis originem fertur, ita ut cervice instar meatus cujusdam longa & tereti, totus interim fundus non multo fiat longior, quam est latus, sociaturque figuram rotundæ proximam, qua & capacior redditur, & injuriis minus obnoxius.

Magnitudo.

Magnitudo ejus non æqualis existit in omnibus, multo siquidem minor illius, quæ pepetit, quam prægnantis,

ejus

ejus vero quæ nunquam peperit, multo minor, quemadmodum & adhuc minor earum, quæ nondum Veneri indulsere; ætatum etiam ratione non parum evariat, quippe puellis, quæ adhuc augentur, vesicæ sunt matricibus majores, perfectis matrices vesicas superant. *Longitudo.* Sunt qui mediocri utero secundum longitudinem a loco, in quem incumbit ad extremum pudendi finem, undecim digitorum intervallum tribuant, alii affirmant tres vel quatuor transversos digitos non excedere, neque mulieri majorem esse, quam ut manu comprehendi queat. Utrique vero similia adstruunt, modò illi intelligantur de utero, cum ipsius cervix in Anatome manu attollitur, aut in coitu ad penis titillationem, in gestatione, & partu ad fœtus formam extenditur; Hi vero de eodem cum cervix complexa rugosaque connivet, fundusque in se collapsus concidit: breviter non minus difficulter cervicis uteri, quam penis (cujus instar vagina est) longitudo, latitudo ve exacte describi potest; fundus vero pro contentæ in illo genituræ, aut fœtus quantitate evariat; atque ita quamvis in altitudine recti intestini vesicæ terminis (ut dixi) circumscribatur: mediocris tamen tenuia intestina nonnunquam pertingit; maximus, qualis prægnantium, etiam imum ventrem replet. In latitudine etiam dispar, ut plurimum tamen in non prægnantibus duos transversos digitos parum excedit: *Latitudo.* Mirum dictu, cum receptaculum sit, in quo infans procreatur, quodque adeo, dum mulier uterum gerit, ampliatur, ut apicibus suis seu cornibus ad utraque ilia porrigatur; cum præsertim ipsius substantia, quantumcunque manibus & vi distendas, nec dilatetur, nec nisi naturæ viribus cedat, contra quam de cervice dictum est, quæ rugosa cum sit, levissimo diducitur conatu.

De Uteri partibus.

CAP. III.

PORRO uteri, & præsertim fundi ipsius substantia nervea membraneaque est, & crassa admodum, externa superficie levis, madens & æqualis, non tamen ad amussim candicans, sed carneum quid præ se ferens, *Substantia uteri.* hanc aliqui tunicam internam & ipsius uteri propriam appellant, ad differentiam alterius triplo tenuioris, qua superintegitur, quæque à peritonei processibus utrinque lateribus uteri adnatis utero obducitur, eumque nonnihil retinet. Hinc inter anatomes scriptores diffi-

Tunica duplex.

dissidium compones, nonnullos duplicem tunicam sive membranam utero tribuentes alios unicam tantum, quia internam non tunicam, sed uteri substantiam plerique vocant: hæc in non prægnanti utero omnes reliqui corporis tunicas vel tres etiam ventriculi & intestinorum simul implexas vincit, venosaque est, multisque venis & arteriis

Fibræ.

intercepta, sicuti superior nervea; constat etiam tribus fibrarum generibus longitudinalibus, quibus viri genituram trahit, quæ admodum paucæ sunt, quia opus ipsarum facile; transversalibus, quæ rectarum copiam superant, quia his & raptam genituram, & fœtum toto gestationis tempore retinet; ac demum latitudinalibus, iisque etiam plurimis & validissimis, quibus fœturam in lucem edit. Media ejus pars nō tam altè ac cornua conscendit; sed in sinus cavitatem exuberat, qua in

Cornua uteri.

parte sicuti uteri os crassior multo occurrit, quam qua uterus in angulos sive cornua desinit. Superior enim fundi pars utrinque ingentem processum unum constituit, perinde ac frontem vituli jam primū cornua producentis, ob quam effigiem hos processus angulos sive papil-

Superficies interna. Sinus.

las, veteres Dioclem secuti uteri cornua nuncuparunt. Interna vero superficies, si in longum uterum dividas, duos sinus promit, dextrum ac sinistrum, nullo septo discretos; sed sutura quadam, qualis viri'l scroto inest, obscuriori tamen, ideo antiqui matrices, perinde ac si duæ forent, appellaverunt, & papillarum numero correspondere dixerunt;

Cellulas non habet uterus.

qui quidem sinus leves admodum sunt & angusti, adeò ut iis quæ uterum non gerunt, fabam majusculam vix capiant. Hinc Gentilis, Nicoli, Mundini, Alberti Magni, Bonacchioli, & aliorum, quorum pene innumerus est numerus, error apparet, qui in humano utero septem cellulas esse asseruerunt, tres in sinu quolibet, in medio unam: in singulis insuper decem rugositates, sicut septuaginta consurgerent, totidemque simul fœtus concipi posse, parum profectò anatomicè autumarunt. Plures enim fœtus juxta seminis quantitatem in utero non cellulis, atriis aut thalamis, qualia illa forent, sed propriis involucris distinguuntur. Et quamvis substantia uteri interna, si dilatetur

Via communis à fundo uteri ad ipsius os. Os uteri.

foraminibus plena appareat, hæc nihilominus foramina non cellulæ, sed cotyledonum osa existunt, per quæ gestationis tempore, sanguis ad uterum delabitur. Communis insuper est via ab his sinibus in os uteri, qua non concepturæ proprium semen deponunt, concepturæ virile excipiunt. Os vero uteri vocamus internum illud ostium,

qua

qua fundus desinit & cervix inchoatur, quod etiam os matricis, vel fundi orificium appellatur, &, si extra species tincæ piscis, vel canini ovis imaginem tibi efferret, eiq; glandi similem, quæ in extremo est masculi genitalis, ac in oflora transversa veluti litera O centro simili donatur. Parturientibus adeo extenditur & patet, ut nihil fere ejus supersit, sed cavitas una prope æqualis appareat, à fundo uteri ad pudendum usque. Quæ nuper pepererunt, scissuram habent ampliorem in prægnantibus specillum vix admittit, nec nisi in partu aperitur, cum fœtum & illius involucra emittit, aut in coitu, cum virile semen naturali motu sugendo allicit, & quando non concepturus masculum semen, una cum muliebri, iterum eructat, alioqui arctissime occluditur os illud, nec ex mulieris arbitratu, sicuti cervicis orificium, aperiri potest, aliàs nullo conceptionis habito metu lascivæ mulieres parentibus maritisque facile imponerent; ideo virginibus fere inutile & ociosum hoc orificium censetur: ut plurimum enim per illud menses eisdem non expurgantur, quod pleriq; existimarunt, ut suo loco patebit. Cæterum hujus meatus perinde ac cervicis nimia & præternaturalis sagina Hippocratis decreto conceptioni nocua est. Sed dices, si toto gestationis tempore os uteri non aperitur, non fiet superfœtatio. Quidam opinantur, tunc tantum aperiri, cum superfœtat, superfœtat autem rarissime; rarissime ergo gravidis aperitur. Alii putant, veteres solum docuisse, sponte sua gravidarum uterum non hiare; in accessu tamen perpetuo recludi, quod majorem habet probabilitatem. Quia, etsi tum temporis virile semen ad fundum uteri non penetret, muliebre tamen, quod ad fundum demandatur, exitum postulat. Sed cur ad expulsionem seminis non exit fœtus? Quia alligatus est & immaturus; ideo periculosius primis mensibus, dum adhuc tenellus est, & vincula parum firma. Sequitur uteri collum sive cervix, ab Aristotele matrix etiam nuncupata, quæ masculorum peni correspondet, nisi quod hic foris in viris: illa intus in fœminis sita est; hoc iter spermati virili intro; fœtui jam perfecto extra natura ante munivit, & licet unicum cum fundo efficiat corpus continuum, diversam tamen sortitur substantiam, quippe partim musculis, partim membranis & nervis condita est, non vero impense crassa aut cartilaginosa, præsertim in ætate puellari, ut multi tuentur, nisi quod callosior est eis, quæ frequentius pepererunt, aut crebro congressæ sunt, ita ut vetulis jam

Ant. lib. 3 cap. 12.
Hip. 1. de morb. mul. text. 30.
5. aph. 49.
lib. de aere aquis & locis.

An os uteri gravidis perpetuo occludatur.

Objectio.

Solut.

Uteri cervix.

sig

sit duriuscula, & similis summitati asperæ arteriæ, ut rectè Herophilus comparavit, fungosæ tamen substantiæ ac duriusculæ nonnihil possidet fungosæ, ut plurimum contrahi ac dilatari possit, concubitusque tempore penis modo extuberet; duriusculæ verò, ne in iis mutationibus, quæ in parte fiunt, afficiatur, utque semen protinus recipiat, neque præ nimia mollitie partibus quibusdam elevatis, aliis concidentibus anfractus fiant, quibus detentum prolificum semen ad vulvam minus celeriter permeare queat; longioremque moram in cervice trahens, spiritu genitivo ocyssime exhalante penitus evadat infœcundum. Juxta cervicem uteri in anteriori sua sede jam ferme supra pudendum vesicæ collum ingreditur; per quod urina defertur, & Nympha satiscente foras excernitur, (non enim ut idiotæ & mulierculæ ipsæ mingentes opinantur, per uteri cervicem lotium prodit) ibi cervicis portiuncula excrescit in ipsius cavitatem propendens, & postquam urinam cervicis uteri pars fere extrema admittit, ipsius, alteriusvè humoris regressum in collum vesicæ impedit, illis processibus similis, qui regressum urinæ à vesica ad urinarium meatum prohibent, hinc mulierum lotium occursante, impetuque collisa cletoride (ita enim hunc processum vocant) magis quam virorum inter mingendum perstrepit.

Quare fungosa & duriuscula.

Colli vesicæ situs.

Uteri cervicem medio circiter progressu à tergo ejus partis, qua collum vesicæ implantantur, plerique tradunt in virginibus exili membrana venulis conspersa dirimi, quæ primo concubitu profuso sanguinis disrumpatur; Hymen seu Eugion dicitur. Miror tamen nonnullos ejus crassitudinem describentes, cum inter secandum nunquam sese offerre ipsimet fateantur; quamvis in puellis diductis ipsarum cruribus persæpe conspiciatur, ut ipsi scribunt, situ simili illi quem habet in pectore septum transversum, longa in medio sectione instar rimæ, cujus occasione hymen sanguinis menstrui purgationem in virginibus etiamsi ab interiori parte excerneretur, non impediret, neque mirum (inquiunt) si in dissectionibus hæc membrana nō appareat, quia apud aliquot nationes sedulæ obstetrices illam quasi frustra mulieribus datam effringunt; sicuti solent puerorum recenter natorum ori indicem indere ac linguæ vinculum, si forte plus justo contractius sit, dilacerare. Hæc est multorum de hac membrana opinio. Arabes vero quinque venas ad cervicis uteri medium utrinque inseri tradiderunt, ac dextrarum venarum ora cum sinistris còmmitti, ex hisque centonem

Hymen. Vesalli & aliorum opinio de Hymene.

Arabum sententia.

nem ipsis appellatum, atque adeo hymen efformari, quas tamen venas ex sanguine, qui in prima coitione profluit, potius, quam ex sedula dissectione, cum ibi nullæ reperiantur, procul dubio sunt imaginati, tanta superstitione, ut adhuc reperiantur, in felici Arabia nationes, non procul à regno Preciosi Joannis, juxta BABEL MELEC urbem, natione Arabes, secta Mahumetani, apud quas filiolarum vulvæ consuuntur, medio relicto foramine, sicque quoad viris maturè conjunguntur, dimittuntur, quibus eas obseratas & quasi sigillatas tradunt, ac tunc resecantur puncta & alæ uteri, adeo jam cohærentes ac si ita à natura fuissent fabricatæ; Et hinc ac ex superiori fatuitate obiter colliges, quam variis & contrariis opinationibus mundus distineatur, ut non plane ineptè dixerit Aristippus, gloriam ac virtutem non in natura consistere, sed in consuetudine. Diligentiores cervicis latera nondum Venerem expertis duntaxat quasi conglutinata connivere, ac angustum ibi collum efficere affirmarunt, quæ primus coitus magna ex parte divellit & quodammodo dilacerat, ideo, ut mulieres ferunt, acerbius ille est, quorum ego sententiæ libentius subscribo. Nam, ut plerique referunt & Nicolus auctor est, visæ jam sunt mulieres, quæ post partum cum obstetrices decoris gratia medicamenta oppidò adstringentia adhibuissent, ita clausæ redditæ sunt, ut non potuerint coitum exercere, id quod etiam meretriculæ hodie factitare dicuntur, ut virgines appareant: nec non honestæ aliæ fœminæ, quæ suis viris gratiores esse cupiunt. Dignum tamen consideratione, quo artificio ingeniosa natura hac solum in parte & in lingua frenum posuerit, nempe ... hisce in locis, à quibus maximum nocumentum impendeat, continentiæ admoneret. Desinit matricis collum in pudendum muliebre, quod etiam muliebre genitale, os genitale, os cervicis, ... seu potius larva dicitur, & est veluti cutacea quædam hujus colli ... sive additio, masculorum præputio respondens, & ut præputium ornamenti gratia existit in ambitu ... seu oris genitalis, collibus ... culis protuberantibus, qui in partibus exterioribus crinibus ... is jam maturis ornantur, at interioribus vero, caruncula illæ cu...res instar geminæ linguæ propendulæ adnascuntur utrinque, quæ Nymphæ nomine donantur, quas uteri alas vocant, easdemque natura eo proposito genuisse creditum, ut uterum à pulvere, frigore, & aliis externis injuriis tutaretur, quale enim unus pharyngi pro-

Vera opinio. (margin, beside "gloriam ac virtutem non / in natura consistere")

Naturæ artificiũ. (margin, beside "ut virgines appareant")

Muliebre pudendũ. (margin, beside "nempe ... hisce in locis")

Ala uteri. (margin, beside "hujus colli ... sive additio")

Nympha. (margin, beside "caruncula illæ ... adnascuntur")

gi propugnaculum est, tale utero nymphæ; fungosa ipsarum est substantia, longitudinemque rimam efficiunt candelæ instar seu literæ I. in cujus elatiori parte, ac pinguiori pubis loco, ubi hæ carunculæ conveniunt, juxta id foramen unde lotium exit, occultatum processum parvum efficiunt, ex quo peni, qualis est cuniculi, admodum similem; substantia fungosa, nervosa, & sanguine plena: formâ in glandem desinentem, parvo quoque præputio obtectum, quem antea regressum urinæ ad vesicæ collum impedire diximus, quique alium præstet usum non contemnendum: In eo enim pruritus eximius efficitur, ideo præcipua sedes delectationis mulierum, dum Venerem exercent, statuitur; In hanc etiam partem bina desinunt ligamenta oblonga, nervea cavaque, quæ à matricis lateribus constitui præcipuam esse illius summæ delectationis causam invenisse se ex recentioribus gloriatur Columbus. Verùm processus ille aliquando naturæ modum excedit, & ad tantam magnitudinem excrescit, ut extra uterum propendens deturpitatem atque pudorem inducat, & vestium et iis jugi et attritus ad libidinem adeo irritat, ut non desint, quæ per hanc partem etiam erectæ mulieres virorum instar in venerem ruant, & mutuis coitibus incubis, ac succubis sese polluant, quod de duabus Turcis Thessalonicensibus Amatus refert, & nos Ulisiponæ ob simile fœdissimum scelus aliquot mulieres publice puniri vidimus, Tribades dicuntur à Celio Aureliano, à Plauto subigatrices. & Martial. de Bassa quadam inquit:

Nympha seu cleitoris.

1 lib. 4. c. 9

Commenta est dignum Thebano ænigmate monstrum,
Hic ubi vir non est, ut sit adulterium.

Quamobrem Ægyptii in virginibus excidere consueverunt, quod quidam indistincte faciendum esse putant in carunculis illis cuticularibus quæ anticis uteri adnatæ visuntur; qui tamen meo quidem judicio errant, quoniam illæ suos habent à natura usus, nam & magnam fœminis in coitu delectationem pariunt, & uterum, uti diximus, ab externis tutantur. Cæterum hæ carunculæ proprie nymphæ appellantur, ac gallorum cristis similes prope os uteri in cervice astant, quas propterea Priscæ per saltus & nemora, satyros quærere credebant, quando ipsis Venereorum delitiæ, quibus illi æstuabant, inerant; Ab his tamen nymphis differt alia pars nympha dicta, quia hæc processus ille est musculosus ac pelliculosus supra alarum pudendi commissuram situs, quo loco urinarius meatus existit, quam quidem particulam

potius

potius scindendam au[illegible] [illegible] bitror, & hoc manuale opus nymphotomiam n[illegible], non [illegible] Muschio perpetram prodit. M[illegible] censet, hanc ille affectionem, in qua Medici fœminas in viros in [illegible] ex[illegible] nant, & propriè Symptoma turpitudinis no[illegible], cu[illegible] non i[illegible] vit[illegible] [illegible], [illegible] quod exnim [illegible] dam circa pub[illegible] annos in quibusdam detegi potius quam mutari c[illegible], & hoc ut plurimum ipso nuptiarum die, quia tunc protuber[illegible] ventrem partes facilius foras à n[illegible] protrudunt, quæ ante [illegible] bant, ut testantur pleræque tum priscorum tum nostri seculi Historiæ. Ideo Agrigen[illegible] Empedocles dicebat:

Et puer ipse fui, nec non quandoque puella.

De qua re plures congessit historias Schenckius, ad quem lectorem relegamus. Quod tamen ip[illegible] ex aliorum auctoritate scribit, fuisse, quæ & conciperent, & postea in viros versæ, in alio generarent, commentitium omninò est. Porrò an processus ille seu Nympha tantæ magnitudinis cunctis insit fœminis, quod Columbus existimat, affirmare non ausim, potiusque crediderim, illis tantum adnasci, quæ secundæ jam speciei sive classis Hermaphroditi censentur; ut infra patebit: Exiguum tamen processum omnibus inesse fœminis, & in cervicis cavitatem propendere in eos quos diximus usus, haud equidem dubito, cum in eum desinant alæ ipsæ seu membranei processus. In caruncularum medio longitudinalis illa scissura est, quæ penem admittit, & adeo horrenda obscœnaque visu censetur pars, ut defunctarum [illegible] fœmin[illegible]rum cadavera, ut auctor est Plinius, contra quàm v[illegible], prona fluitent; seu parcente natura [illegible]arum pudori; quamvis [illegible] ce re[illegible] hysica etiam [illegible] gnari potiit, quia muliebris ve[illegible] ca[illegible] duanipla & vasta [illegible], cum ob viscera, tum ob c[illegible] fœtum, aqu[illegible] pot[illegible] um [illegible] genitale muliebre ingred ente [illegible] & extuberat; deinde mulier vertebras dorsi minores hab[illegible] angusto thorace p[illegible]; Illi vero ossa ad anticam parte[illegible] fœ[illegible] prom[illegible]; adde etiam uberum [illegible], quæ pronas eas reddit. Atque hæc sunt, quæ uterum constituunt.

Nymphotomia quid.

Cap. proprio.

Dub an fœmina in virum verti possit.

4. Obs. c. 5.

Mulierũ cadavera prona, virorum supina fluitant.

De iis quæ utero adnascuntur.

CAP. IV.

Testes mulieris. Testium substantia.

INter ea vero quæ utero adnascuntur, testes inprimis occurrunt; corpora duo glandulosa, alba, rotunda, seminis, & generationis principium: Ii adjacent à lateribus vulvæ, ad fundum utrinque singuli, paulo supra cornua, non prægnantibus aliquanto elatius, quam fundi superior consistit pars; utero gerentibus eandem ferè sedem occupant: Magnitudine multo minores atq; imperfectiores, temperatura frigidiores fœminæ testes, quam maris; forma latiores, quasi sphæræ utrinque compressæ, magis tamen glandulosi, substantia enim non constant, sicuti virorum testes, molli, continua & æquali, sed duriori, & tuberculis plena; intus, præter vasa, sinus quosdam habent tenui aquosoq; humore ac crassiusculi lactis sero simili, aut ovi candido liquori, plenos.

Testium facultas.

Hæc testium substantia facultate sibi insita sanguini, & spiritus perfectum seminis naturam impertit, sicuti jecur chylum in sanguinem convertit, atque hæc facultas in masculis virilitatis, in fœminis mulierositatis causa existit.

Testium membrana.

Epididimi de membrana sive dartro conteguntur, perinde ac viri testes, quæ quamvis duritie sit mediocri, non tamen à testium substantia facile divellitur, non secus, ac si continuũ cum testium substantia corpus esset; aliis duobus involucris, quibus virorum testes insuper conteguntur scroto, & erithroide sive vaginali carent, nisi quod peritonei processus testium mediam duntaxat partem involvunt, ubi seminaria vasa, utrinque venas & arterias suscipiunt, à quibus circumfusi cinguntur. Horum vasorum eadem, atque in maribus, est origo, eo solum differentia, quod concidunt in lumborũ musculis, neque extra abdominis membranam procedunt, cum & ipsi testes intra peritoneum lateant; non enim fœminam foras, masculi modo, sed in suam ipsius vulvam semen emittere conveniebat.

Vasa seminaria.

Quatuor etiam hæc vasa sunt, perinde ac in mari, venæ nimirum seminales duæ, totidemq; arteriæ ejusdem nominis; atque hæc quatuor conceptacula paulo infra vasa, quæ ad renes tendunt, collocata sunt.

Origo venarum.

Venarum dextera à venæ caudice sub emulgente juxta os sacrum pullulat, sinistra ab ipsamet emulgente sinistra deducitur, quod factum plerique autumant, ut serosus humor per illam deferatur, qui acrior

ex mo-

ex mora effectus, & semini permixtus, majorem in coitu voluptatem pareret, quàm si ab ipsa vena deduceretur; alii, quia in sinistro latere magna arteria prope venam cavam sita est, quæ quidem arteria cum perpetuo moveatur periculum esset, ne tenuis vena seminalis in his perennibus motibus rumperetur, quod magis probo, quia juxta primam sententiam humor ille acris in sinistrum tantum latus emitteretur, subindeque vasorum spermaticorum munia diversa forent, quod verosimile non est. Arteriæ seminales, tam dextra, quam sinistra prope idem os sacrum sub emulgente scaturiunt spirituoso sanguine plenæ, non solo spiritu, ut cum Erasistrato Aristoteles sentit, quibus Bonacciolus & Mercatus consentire videntur: Hæc vasa dum descendunt, primum aliquantulum distant, postmodum ita implicantur, ut vena arteriam, & arteria venam ingrediatur, factaque eximia quadam anastomosi, ipsorum quædam portio usque ad testes descendit, ramos in testium substantiam, & illos proxime ambiens involucrum diffundens, postea in deferentia vasa prodeunt, quæ varicisformia, late contortis vitis pampinis, capreolisque assimilantur, iis etiam brevis est via ad uterum, at non directa, sed pluribus gyris anfractibusque flexuosa, quam maribus, ut viæ brevitas flexuum multitudine compensaretur. Hæc vasa semen per uteri cornua in interiorem ipsius uteri sinum deferunt, & intrudunt, atq; ob id deferentia hic nuncupantur, sicuti antequam testes pertingerent præparantia. Quæ quidē eadem ne sint, quæ ante præparantia dicebantur, an vero diversa, ex ipsis testibus peculiarē ducentia originem, nihil moror, dummodo intelligatur in præparantibus seminis ... apparatum & sanguinem, qui prius ruber erat, sensim alterari & albescere ... quia inchoata elaboratione, magna laboris pars testibus immittitur: Aliæ istarum venarum arteriarumq; seminalium portio, antequam testes pertingat ad matricis corpus tendit, ut laudabili sanguine commode ... commodè possi & menstruum portio expurgetur, corruptis ... & non gravidi ; In uteri substantiam hæ venæ penetrant, ut ... nutriant & ramorum ... sparsa, suis osculis acetabula efficiunt, quæ Græci cotyledones appellitant, quibus partus per umbilici radices utero ... committitur: partem dixi sanguinis menstrui per has venas ... , quia pars alia per venas à venæ cavæ divisione juxta os sacrum ... in uteri cervicem deponitur, non in fundum, maxime virginibus, & prægnantibus, quibus os uteri occludi-

Arteriæ.

Arist & Erasist apud Gal. lib. ad id dicato. Bonacc. in sua ennea de Mercat. lib. 2. c. 1.

Deferentia vasa.

Præparantia.

Uteri vena per quas menses purgantur.

Acetabula uteri seu cotyledones.

cluditur; nam cava vena inferiori sui parte, in duos insignes ramos dividitur, qui oblique ad dextrum & sinistrum crus iter habent, à quibus præter alias propagines, illæ etiam venæ prodeunt, quæ in hominibus ad vesicæ latera proficiscuntur, ut ipsam, & intestini recti musculos nutriant in fœminis cervicis uteri principium petunt, ex quo loco menstruæ purgationes prædicta ratione effluunt. de qua re inter anatomicos professores scio maximam semper versari controversiam, quam nos proxime sequenti libro illustrare atq. dirimere conabimur. Ex hac ipsa venæ cavæ divisione geminæ suboriuntur venæ, altera dextrorsum, altera sinistrorsum, quæ peritoneum subeuntes, ad mammas singulæ ad singulam perveniunt, sanguinem in lac commutandum iis suggerentes, quæ potissimum causa est magnitudinis qui esset Hippocrate ac Galeno inter uterum & mammas consensus fit. Quamvis & hic ut tergiversetur Vesalius, & suo more Galenum suggillet, nullum alium agnoscit consensum inter has partes, præter illum, quem per venam cavam fieri dicit.

Prostratæ. 14 De usu part. 11.

Porro Galenus ex Herophili decreto perinde ac viris, fœminis etiam glandulosas prostratas inesse scribit, quarum sit usus, salivalem quendam succum generare, qui acrimonia & salsedine sua in coitu delectat, ad Venerem excitet, & urinarium meatum madefaciat, quò & faciliùs urina profluat, & ejusdem morsionibus occurratur; negant alii, quia in fœminis matricis collũ neq; oblongũ neq; nudum est ut virile pudendum, sed intus situ ex continentibus ipsum partibus copiosum madorem recipit, & menstruis irroratur; salivalem vero humorem per ramusculos vasorum spermaticorũ in internum vulvæ ostium ad alios usus suo loco explicandos quæ clari non refragantur, quibus & ipse Galenus alibi ex animi sui sententia loquens apertissime subscribit. Ejusdem Herophili placita secutus Galenus lib. de vulvæ dissectione, alia quatuor vasa venas duas totidemq; arterias ab emulgentibus demandatas utero muliebri aliquando inesse ratus est, quæ tamen in dissectione minimè reperiuntur, inde ortum lapsum existimo, quia cum vidissent sinistram venam seminalem ab emulgenti originem trahere diversam esse ab illa, quæ à trunco venæ cavæ in dextra oritur, sibi perperã persuaserunt, ac perinde de arteria sentientes, totidemque in dextro latere inesse putantes, quatuor illa vasa sibi confingunt. Cæterum ut ad utero adnascentia, quibus hoc caput dicavimus, oratio redeat, duo nervorum genera eidem donata sunt, à spinali medul-

Salivalis humor.

Salivalis humor in fœminis unde ejus eductur.

l. de semine Herophili lapsus.

Nervi utero ad lascentes.

medulla unum, quod tenuibus surculis in uteri cervicem & circa humiliorem fundi sedem excurrit; alterum à sexta nervorum conjugatione, à quo subinde nervi perquam graciles ad clariorem fundi regimen diffunduntur.

De uteri colligantia, consensu, & usu.

CAP. V.

Astringitur præterea, nectiturque uterus vesicæ ac recto intestino [illegible] bus ex peritoneo ductis appendiculis; similiter coxarum ossibus v[illegible]dis sed adn[illegible]odum laxis vinculis, tum nervosis tum musculosis; quæ ad [illegible] ilius cornua pertingunt, & propterea laxa sunt, ut vulva plurimum moveri ursum & deorsum possit plus minus in coitu cum genituram expetit, & ad penis summum tanquam animal quoddam (ut Plato dicebat) [illegible] possit. Cum his tamen nec animal est, neque [illegible], neque propriam relinquit sedem, sed parum duntaxat dimovetur ut infra latius apparebit. Ex dictis constat, uterum cum aliquibus conjunctum unum, aliis connexum esse, ab aliis intextum, dependere ab aliquibus, & ab aliis nutriri. [illegible] enim vero collo, vesicæ, & recto intestino juxta fundum perinde ac testibus & vasis seminariis coalescit; aliis vesicæ & recti intestini partibus annectitur, annexus quoq; est ossi sacro, ex quo etiam dependere recte dicitur: Et dorsi vero medullæ & [illegible] musculis pendere solummodo nervis, & annexus, conjunctus & contextus hæret, sed ab ipsis etiam [illegible]itur. Rursus semen [illegible] te les & seminalia vasa, quæ venæ eodemque arteriæ, [illegible] etiam portio illi dicata est, [illegible] tum ipse, tum fœtus, me[illegible] portio a[illegible] quando exp[illegible]ge[illegible], [illegible] pars antequam [illegible] ur, deorsum [illegible], ut matricis substantiam al[illegible]; semen ver[illegible] suscipit per vasa deferentia, ac v[illegible] c[illegible], quin etiam [illegible] humorem per al[illegible] p[illegible] rum p[illegible]; men[illegible] sium reliq[illegible] a [illegible] cervicem [illegible] andatur per ductus, qui ab inferiori cavæ ve[illegible] ntur: sensum suscipit per nervos, à sexto pari & ab ip[illegible] medulla. Nil igitur mirum, si cerebro, dorsali medullæ, ac nervoso generi uterus consentiat non solum quod membranosa constet substantia, ut Mercatus sensit, sed etiã quod nervorum propa-

Connexus uteri cum partibus.

Vterum propriam sedem non relinquit.

Eximius uteri consensus cum diversis part. Mercati lapsus.

propagines ab ipsis partibus mutuetur: insuper mammis & jecori per venas consentit, cordi per arterias, vicinia & colligantia partibus circumjacentibus, vesicæ, recto intestino, ac peritoneo; sed & per spiracula cæca ventriculo, lieni & meseraicis, præterquam quod membranosæ, ac nervosæ sunt plurimæ istarum partium, quæ propterea etiam per similitudinem coafficiuntur. *Vteri munus triplex.* Jam vero uteri sic constituti triplex est munus; unum sibi proprium, quatenus pars est similaris, & ita alimentum allicit, pro sui ipsius nutritione, per illas, quas supra enumeravimus, sibi insitas venas à trunco seminalium exortas. Secundum uteri munus est fœminæ saluti pernecessarium, quatenus illi inest excrementa evacuandi ratio, quemadmodum enim in deficientibus vesica, & intestinis à proprio munere maximum corpori subsequitur detrimentum; ita si in fœminis hæc pars menstruationis officio, suppressione, aut utcunque aliter destituatur, longè periculosiora caturiunt mala, & graviora accidentia, *Mercati lapsus alter.* non tamen (quod Mercatus existimat) in hunc præcipue usum fuit uterus creatus; sufficeret enim sola cei vix cum venis huic muneri dicatis; sed potius fuit uterus propagandæ speciei causa mulieri datus, *Vterus cur mulieri datus.* quod tertium ac præcipuum uteri munus est, quodque nullibi commodius fieri poterat, & magis necessarium videtur, quam fœminam elui à recrementis, quæ per alias vias commodè possent alioquin expurgari; idcirco anatomes professores merito uterum definierunt, partem in qua semen concipitur, fœtus formatur, & augetur, nulla de menstruis aut aliis excrementis facta mentione. *Vteri definitio.* *Vterus semen trahit.* Nativo, & incredibili quodam desiderio uterus semen virile attrahit, nullã tamen vim illud commutandi habet, sed conservandi tantummodo. *Dub. an semen commutet uter.* At dices; virtutes naturales coordinatæ sunt; si ergo trahit & conservat, oportet, ut ulteriori mora commutet, & alteret, qua ratione Galenus lib. de nat. facult. nil trahere propter tractionem ipsam, sed propter fruitionem disertissimè prodidit. *lib.8.c.6.* *Solutio.* Solutio est, non esse perpetuum, ut quidquid trahit, propter nutritionem trahat, semper tamen propter fruitionem, ut ritè Galenus; sed fruitio duplex est, nutritoria una, altera refocillatoria, *Fruitio duplex.* illo modo partes sanguinem trahunt, hoc utraque vesica, bilis & urinæ, hos liquores & semen uterus, cui natura indidit hanc mirificam cupiditatem ut traheret, & tantisper retineret donec præstantior opifex, hoc est, formatrix facultas ad operis elaborationem insurgeret. *Formatrix facultas.* Mulierem absque matrice posse vivere, autor est

Aven-

Avenzoar; quia inquit fieri potest, ut universa ligamenta putrefiant, & collabatur uterus; muliere salva permanente, quod tum ex libris medicorum, tum aliorum fide dignorum testatur, seque nobilem fœminam vidisse, de qua erat rumor, absque matrice vivere; idipsum Roussetus, quem videre non pigeat, plurimis eventis confirmat, & Antonius Benevenius lib. de abdit. morb. causis alterius fœminæ meminit, à se visæ, quæ cum vulva putresceret, & frustulis comminuta tota decideret, sana tamen supervixit annos decem. Illud fortasse non minus mirabere, quod Gesneros & alii scribunt & plurimi norunt, in Paria provincia haud procul à Patagonum regione, animal reperiri semivulpam à nostris dictum, cui natura duos concessit uteros, internum unum, ad generandam prolem, sicuti reliquis animalibus; alterum externum subter communem illum, ad fovendos defendendosque catulos suos, quos inde non nisi lactandi causa promit.

Mulier sine matrice vivere potest Sect. 4. de part. Cas. cap 5. cap. 11.

Semivulpa animal, duos habens uteros.

Platonis & aliorum de utero sententiæ.

CAP. VI.

PLato in Timeo, & cum eo Areteus atque alii non contemnendæ eruditionis viri sedem uterum mutare; & animal esse, sibi persuaserunt, ac idcirco in uteri strangulatu mulierem respiratione privari, quia uterus sursum ascendens septum transversum suo corpore comprimit dum enim prolem generare cupiens, seminis masculini avidus ac menstruo sanguine destitutus indignabundus per corpus vagatur, ad septum conscendit, & quasi animal quoddam succensens omnifarios morbos excitat. Ita autem videntur istam sententiam vallare; Quæcunque sensus habent, ea dicuntur esse animalia, perfectiora, quo plures, ut bos, equus; imperfectiora, quo pauciores, ut hyatulæ marinæ, quæ duos tantum tactorium & gustatorium; spongia, quæ tactorium duntaxat habet: cum igitur matrix odoratorium sensum habeat, gustatorium etiam possidebit, atque ita cum hos præter tactum (quem obtinere ex seminis oblectatione clarum esse putant) sensus habeat, propriè dicitur & est animal: quod autem odoratorium sensum possideat liquet, propterea, quod ipsa (ut illi ajunt) superius quidem existens in thorace graveolentiâ adhibitâ, moleste ferendo fugit, destituitque eas partes, atq; ad benevolentiâ, quæ subter apponuntur,

Dub. an uterus sedem mutet, & animal sit Platonis & Aretæi sententia.

Patio I.

 cur-

Neoterici insolenter Galenum vellicantes.

currit. Hinc Galenum sibi non constare dicunt Neotericorum plurimi, qui sexto de locis hanc opinionem plane convellat, alibi vero naribus gravissimè olentia, matricibus bene volentia adhibeat, quasi continuo uterum animal esse fateri teneatur. His acutè magis quam disertè dictis addit Fernelius se adstantium mulierum modò querimonia, modò precibus adductum uterum sæpe tactum deprehendisse, instar globi cujusdam, in ventriculum efferri, eumque graviter opprimere,

Ratio II.

hincque manu depressum manifeste in propriam sedem propulsum, neque id magis alienum videri, quam ejusdem prolapsum ad inferiora, quo totus ferè prodit atque adeo, etsi animal esse non patiatur, sedem tamen posse mutare plane confitetur.

Platon. sententia infringitur.

Cæterum, ut quod posterius retulimus in Platonis opinione, id primo infringamus, plane indignum & à philosophica mente alienum est, opinari, ex multis animalibus unum animal constare: odoribus refici ventriculus solet, neque idcirco animal esse ullus unquam concludit, recreantur enim membra odoribus, non quod jucundam qualitatem percipiant, sed quia vapor boni odoris spirituum est accommodatissima materia, quibus partes illæ abundant: quamobrem præterquam quod calefaciunt, facultatem etiam quandam sympepticā possident, quæ partium tenuitate affectus in iisdem particulis existentes curare & sanare valet, quod enim de sympathia & dispathia uteri nonnulli causantur, acutum est magis, quam firmum. Sed ut alia omittam, qua ratione graveolentia tot partes pertranseuntia ad matricem ferri possunt? fortassis cum Fernelio dices, ad thoracem per nares facilem esse meatum, ad quem ipsa matrix reliquas partes prætergressa jam pervenit. At certe neque id fieri posse, ex dissectionibus apparet; si enim dissecta muliere uterum manu sursum ad ventriculum violenter trahas, ad os ventriculi eum ducere,

Cur membra odorib. gaudent.

Fernelii ratio infirmatur.

quin disrumpantur ligamenta, vix poteris, multo ergo minus suopte impetu, aut violenter impulsus intestina, ventriculum, & septum transversum, ac reliquas illic positas particulas prætergreditur; Vidimus nos sæpe talem tumorem, qualem nobis depingit Fernelius, sed, ut ingenuè fateamur, ventriculum non transcendebat, solumque pertingebat ipsius fundum, quod nos fieri non imus inficias, neque ipsa dissectio dissuadet, aut Fernelii adversa ratio quicquam aliud concludit; nam uterus facilius descendit, quia gravis suo pondere excidit, neque inde sequitur, posse similiter ad ventriculum ascendere, imo neque

uteri

uteri substantiam esse id admittit Galenus; quod in hoc affectu foeminae deprehendunt instar globi cujusdam in ventriculum efferri, sed inter acentes partes ab ipso utero flatuosis spiritibus, aut teterrimis nidoribus vexato, sursum compulsas; quod cum fit, cum ad uteri vasa sanguis, vel alius humor confluit, sed ad interna ipsius, aut quia crassus, aut quia clausa sunt venarum ora, ingredi non potest, tunc enim implentur; & quantum in latitudine amplientur, tantum de longitudine detrahitur, itaque quo efficiuntur breviora, eo magis ad originem retrahuntur, quod si id undique aequaliter fiat, uterus recta trahitur, idque per exiguum, ut ad ventriculum accedat, potius, quam ascendat; si verò inaequaliter, ad partem vehementius trahentem intenditur: Et hic affectus uteri contorsio, ille uteri suffocatio nuncupatur. Cur igitur, inquies, graveolentia naribus adhibentur? quia cerebrum illa sentiendo ab ipsis molestatur & contrahitur, simulque cum ipso odoratorius spiritus ac per continuum ex hac molestia reliquae etiam particulae contrahuntur, qua contractione trudunt ac veluti exprimunt, propelluntque ac deorsum provocant matricem. Adhuc tamen majori cachinno digna videtur eorum sententia, qui, ubi suppressa sunt menstrua, uterum exsiccari ajunt, dein humectari cupientem viscera petere, cumque ascendendo septum transversum oppetit, animal respiratione privari; quod cum priscis illis, qui naturae opera investigarunt potius, quàm invenerunt, Cordaeus etiam nuper in primum de morbis mulierum parum circumspecte prodidit, ac multa super hanc rem compilat, quae non nisi ab angulo ad parietem concludunt, ut vel hinc colligas, vulgatis illis gynaeciorum tribus voluminibus una cum praestanti doctrina, similes fabellas & prodigiosa multa figmenta contineri, quae facile possint tyronibus fucum facere; plane enim ridiculum est id, quod de uteri humectatione comminiscuntur, tametsi Hip. ejus sententiae actor fuerit, aut ex aliorum mente, aut quia non est cuique uni datum omnia scire. Si enim uterus requirit humorem, paratiorem illum habet, & propinquiorem in incumbente vesica recto intestino, & vesis, quae utero implantantur, quā ut ipsum ex septo mutuetur, particula omnino arida & sicca. Liquet igitur uterum neque animal esse, neque ullum voluntarium motum possidere, neque supra ventricuulm ascendere, sed propter convulsionem vasorum modò ex repletione, modò ex inanitione ortam ad ipsius ventriculi fundum tantummodo retrahi.

Supra cit.

Uteri ascensus.
Uteri contorsio.

Graveolentia naribus cur adhibeantur.

Aliorum ridicula opinio.

Notatur Cordaeus com. 2 tex 1.

1. de morb. muls. tex. 7. & 25.

De Mammis.

CAP. VII.

Mamma definitio. *Situs.*

NUnc memores instituti nostri ad mammarum historiam accedamus; mammam enim alteram partem generationi dicatam esse superius retulimus. Hæc quidem eminentia carnosa, glandulosa, ac semicircularis est, gignendi lactis vim à natura habens; sita ad latus pectoris, in cujus medio papilla protuberat. Duæ sunt mammæ in thoracis anteriori sede ad ossis pectoris latera collocatæ, secus ac in aliis animantibus, cum hic locus nō impeditus ad lactandum mulieribus manibus usuris commodissimus extiterit, & generationi lactis, propter cordis viciniam, cui reciprocum calorem ut gratus vicinus mammæ retribuunt, in modum pinguedinis seu pelliceæ vestis; quam eandem in viris positionem servant, quibusdam tamen mulieribus vicinius ad pectoris medium invicem accedunt, quibusdam autē (quod & pulcherrimum ducitur) utrinque recedunt, & thoracis lateribus magis appropinquant. *Glandulæ mammarum.* Mammam multæ sed parvæ glandulæ constituunt, sibi mutuo incumbentes, & inter se commissæ adipis, & fibrarum interventu, in medio tamen ad papillæ centrum una magna, & instar mammillæ effigiata habetur. Hæc glandulosa substantia varia est, nam viris pene nulla eademque arida; uti etiam admodum puellis; juvenculis vero paulo compactior & duriuscula, vetulis flaccida, quæ verò mulieres magnas ac pendulas habent mammas, mammolæ, seu ut Paulo placet mammeales dicuntur, *Mammeales mulieres quæ dicantur.* quæ an ad lactis generationem conveniant, inferius disputabitur. Cæterum universa mammillarum substantia inter cutem & generalem membranam continetur, venis magnis ac frequentibus intertexta; quarum alias externas à ramo venæ cavæ axillam jam petentis descendentes, suscipit; alias internas à vena cava pariter descendentes ex jugulo summoque sterno, quæ partim absumuntur in mammas, & pectoris internos musculos; *Venæ consensus cum mammis.* partim ad Xyphoidem cartilaginem, & musculos rectos delapsæ paulo supra umbilicum furculis suis occurrunt furculis ascendentibus ex illa divisione venæ cavæ ad dextrum & sinistrum crus, ex qua antea diximus venas in matricis cervicē derivari, per quas menstrua fluunt; quippe hæ venæ ascendentes oriuntur à ramulis, qui originem habent ean-

eandem, quàm illi, à quibus venæ ad uteri cervicem propagantur; & hinc est tantus ille uteri cum mammis consensus in mulieribus, ut mãmæ solidiores validum esse fœtum nuncient, tradente Hip. etsi refragetur Vesalius; graciles vero fiant iis, quæ corrupturæ sunt conceptus; & mammarum altera gracilis facta abortum portendat, & utero gestanti ex mammis lac fluens debilem fœtum significet, (cujus rei causa infrà lib. 4. constabit. cap. de lacte) & mammæ tumidæ ac magnæ ad conceptum valeant. Adhæc arteriolas etiam cum his venis habent mammæ quamvis paucas & graciles, subinde & nervos, qui in easdem sicuti in alias thoracis partes excurrunt, quorum crassissimus ille, qui è quinto costarum intervallo papillam adit, cui exquisitissimum sensum communicat. Formæ pene semiglobum referunt, utpote exterius rotundæ gibbæque sunt, papillam instar processus obtinentes; intus vero, qua pectori committuntur, plana lataque innituntur basi; hanc illis semicircularem figuram natura tribuit, non tàm quo minus paterent injuriis, quàm quo plus lactis continerent: Etenim rotundum omnium capacissimum; exterior tamen pars in ambitu papillæ circulo quodam obscuratur, pallescente in virginibus, fusco in gravidis & lactantibus, nigro in vetulis, & rugoso in iis, quibus flaccescunt jam mammillæ; à Græcis φῶς nuncupatur, & efficitur à connexu cutis in hoc loco cum subjectis corporibus. Ipsa vero papilla substantia constat ad penem proxime accedente, est enim illi nervea quodammodo cutis, substantiam intus spongiosam continens, quæ dirigi ac vicissim laxari, similiter ac penis, potest habet autem tenues, & conspicuos meatus, fibræ ac nervi modo albicantes, qui venarum surculi sunt, multiplici serie per glandulosam mammarum substantiam excurrentium, ex quibus lac effunditur. Usus ejus est, ut cum infans angusto teneroque suo osculo mammillam integram capere non posset, hunc illius prominentem canaliculum, in quem omnia terminantur vasa, labiis apprehenderet, & per illius foramen lac sugere commodius posset, quin etiam papilla nervorum surculis, & subinde exacto ori sensu abundat, ut mater illecebram ac voluptatem persentiens, fœtus in lucem recenter editi nondum dentato ori libentius titillandam pruriendamque inderet, ac sugendam offerret. Hæc in virginibus rubet, in lactantibus magis eminet, livetque; in vetulis oblonga nigricat. Mammarum usus triplex: primus & maximè proprius, ut nuper nato fœtui, quam-

2. Popul. juxt. fin.
5. Aph. 37.
5. Aph. 38.
5. Aph. 51.
2. Prædict. 31.
Arteriæ.
Nervi.
Forma.
Circulus.
Papillæ.
Papillæ usus.
Mammarum usus triplex.

Mammarum usus triplex.

quamdiu solidiori cibo uti nondum potuerit, alimentum, hoc est, lac suppeditent, sanguinem, quem per venas magnas & frequentes sibi distributas aliquantisper elaboratum recipiunt, in illud ipsum convertentes, hanc enim à natura insitam vim habent. Secundus, ut sint veluti propugnaculum quoddam ac operimentum cordi, & ab eo calefactæ, ipsum recalefaciant non aliter, quam operimenta alia, quæ nobis extrinsecus injicimus. Tertius, sed minus principalis, ut ex contactu voluptatem afferant; neque hic recipienda est Aristot. sententia 4. de partib. animal. æstimantis, mammillas propter cordis tutelam potissimum fuisse creatas, quemadmodum enim uterus propter generationem fœtus, sic mammas ad ipsius in lucem editi nutritionem fuisse à natura primo constitutas, magis est rationi consonum. Sed quorsum in maribus mammæ dicit Aristot. quos nutrire non oportebat? Quia natura marem, & fœminam effingens; qui ejusdem erat speciei, similitudinem ac notam ejus membri, quod alteri sexui fructuosum admodum esset, huic etiam voluit imprimere, & ut sagax suam etiam utilitatem invenit cordis tutelam, quin & ad titillationem in viris faciunt & papilla centrum ac terminus in pectore est, in quem venarum & nervorum huc pertingentium fines desinunt, ac copulantur: Perforatæ tamen in eisdem non sunt, quia lac non oportebat emittere quamvis & id aliquibus contingere certum, si & mammas aliquando habent viri, qui humidius temperamentum sunt sortiti, ac lævore quodam præditi parvisq; venis ut Aristot. Auctor est 7. *de hist. animal.* 1. quibus etiam nonnunquam lac generatur, ut suo loco patebit. Quod si quæras, cur mammillarum contactu provocantur mulieres ad libidinem? Sunt, qui respondeant, quia ex caliditate, quæ obtrectando mammis ingeneratur, incalescit uterus, & propter harum partium consensum excitatur libido. Ego vero non parum etiam ad illecebram illam voluptatem adjuvare puto acutum papillæ sensum, ex cujus pruritu titillationeve mulier venit in memoriam anteactæ voluptatis, nam ut vir, in quo hujuscemodi consensus reperitur nullus, quodammodo oblectatur, magis tamen mulier, quia mollior in illa contrectatio; habet enim perinde ac culcitram substratam pinguedinem, ideoque papilla, sicuti in viro, offi non colliditur. Habet mulier duas mammillas, reliqua autem animantia plures, quia hæc plures fœtus, illa unum tantum vel alterum nutrit; aviculæ mammillis

Aristotel. notatur.

Mammillas cur habeant viri.

Mammarum contactu libido excitatur.

Duæ cur mammæ.

carent.

carent, ne pondere earum volatus impediretur; pisces etiam mammis & lacte sunt destituti, quia, ovo intra se concepto, animal postea in lucem excludunt, in eo tamen genere cete, delphinus balenæ, ac marinus vitulus mammas & lac habere dicuntur.

De ossibus, quæ in muliere, uteri & mammarum ratione à viri ossibus dissident.

CAP. VIII.

NE quippiam huic tractioni desit, consonum erit, explicare, quæ ossa in mulieribus, uteri & mammillarum ratione, à viri ossibus diversam constitutionem acceperint, in primis os illud, sacrum appellatum, quod amplitudine superet reliquas omnes vertebras, quibus veluti basis substernitur, in viris rectius, in fœminis ad exteriora magis recurvatum conspicitur, ne tamen cum medicis plebejis existimes, os istud fœminis, dum pariunt, dilatari ac propterea sacrum dici, quod sacram & magnam hanc operationem edat; cum potius sacrum, hoc est, magnum, quod Græce ἱερὸν sonat, nuncupetur: neque enim ulla ratione cedit, quare commentitia profectò, & adscriptitia prima appellatio censenda est. Fortasse tamen primum coccygis os ad aliquem motum in partu edendum, ubi imam sacri ossis partem media cartilagine excipit, vertebrarum compagem imitatur: Differunt etiam à virorum ossibus coxendicum ossium partes infimæ, quoniam in mulieribus mutuo longe magis distant: insuper ilium ossa, quæ intestina ac vesicam sustinent tuenturque, multo ampliora sunt, ipsorumque spina in latera latius, quam in viris, explanditur, quo levius ac minori negotio mulieres uterum gererent, ideoque etiam extrorsum insignius excavantur. Ad hæc infimæ pubis ossium partes magis in mulieribus sejunguntur, ac invicem veluti sinuatæ distant, sic ut vacua sedes inter os caudæ & internas regiones infirmarum ossium coxendicum partium multo amplior & capacior, quam in viris occurrat. Præcipua pubis ossa non tam longa linea ac in viris committuntur; hac enim ratione & horum ossium brevitate natura fœtui gerendo excludendoque prospexit. Illud vero est maxime absurdum, quod quidam etiam magni nominis viri sunt commenti, pubis ossa in viris

Os sacrũ. *Coccygis os.* *Coxendicis.* *Ilium ossa.* *Pubis ossa.* *Quorundam opinio vana.*

viris esse continua, in mulieribus autem cartilaginis interventu coalescere, ut partus tempore remitti, invicemque disjungi queant. Nam etsi commissura illa in utroque sexu cartilagine oppleatur, parturientibus tamen mulieribus hæc ossa invicem minime disjunguntur, (cujus enim ope ad se ipsa postea redirent rejungerenturve?) quin potius obfirmavit natura valentissimis nexibus eas partes, quæ aliquando violentia coactæ disjungi periculum esset, ut validum impetum sustinerent, sicuti futurum erat in enixu. Si opponas Hipp. in lib. de nat. pueri asserentem, circumstare partes ad latera muliebris pudendi, quæ diducuntur in partu; nec auctoritati experimentum deesse, siquidem apparet in parturientibus nonnullis partes ossis pubis à se invicem divelli; Respondeo, Hipp. ibi non de osse pubis aut sacro, sed de superioribus partibus coxendicis esse intelligendum, quæ quidem ob laxum nexum, quem cum sacro osse habent, fœtus impetui nonnihil cedunt, quæ tamen si extra modum per violentiam dissitæ fuerint, claudæ & ad incedendum impotentes redduntur mulieres; ad justam vero perfectamque ætatem nondum pervenisse illas, in quibus pubis ossa dissociantur; quod si in partu contingerit, rem esse periculo plenam, ac ob id quamplurimas obiisse, à quibus fortasse experimentum fuit desumptum.

Hipp. locus enervatur.

Jam vero crenam (sic vocant cavitatem illam, quæ sub media ossis pubis parte inferiori latet) naturam efformasse, ut uterera partus tempore eo se reciperet, ne à compressione egredientis infantis læderetur, verosimile est, viris etiam propterea absque illo usu inesse, nequid in utroque sexu dissimile appareret, ut supra de mammis dictum est. Dorsi etiam superior pars diversam sortitur figuram, retrorsum vero magis in muliere inflexa est, ut cum uterum gestat, anteriori sede pondere gravata, posteriori corporis parte moles sustentetur, ac ita in æquilibrio corpus consistat; hinc est, quod gravidæ superiora corporis retrorsum inclinant cum incedunt. Fœmoris subinde ossa ob coxæ amplitudinem superiori sede in mulieribus magis ab invicem distant, hinc lumbos prominentiores & fœmora crassiora habent. Porro thorax anteriori sede nonnihil depressior est quam in viris, ut mammillis aptam pararet sedem; & costarum cartilagines, quæ in viris ad extremum lenium cartilaginosæ persistunt, puellis ubi primum mammillæ excreverunt osseæ in ambitu nonnihil fiunt, ut mammillarum molem, quæ ipsis incumbit, melius sustineant, nec introrsum comprimantur.

Crenæ usus Cord. 1. de morb. mul. cap. 4. & 7. 24

Dorsum.

Fœmoris ossa.

Thorax.

Cartilagines costarum.

Quod autem plerique opinantur pectoris os, quod sternon dicitur, in mulieribus esse perforatum, ut venæ extrorsum ad mammillas utrinque ferantur, figmentum omnino est, cum solum parte sui posteriori spongiosum sit & plenum foraminibus, in quæ vasa, à quibus alimentum capessit, ingrediuntur; venæ autem, per quas in mammas sanguis defertur, per spatia, intercostalia dicta obrepunt. Nec subinde in sceleris apparet, quod plurimi ferunt, virum unius costæ numero à muliere superari; fatendum tamen est cum sacris literis Evam ex Adæ costa à Deo Optim. Maximi procreatam fuisse. Cæterum quamvis Adæ corpus ex altero latere una caruisset costa, non ob id omnibus deinceps viris illam quoque deficere necessum est; cum præsertim ex Theologis multi adstruant, illam costam in primo homine, ratione individuis, fuisse superfluam, ideo sublata remansisse perfectum: fuisse tamen necessariam, ratione speciei, quia de ipsa mulier erat ædificanda, ut sic Adam principium esset totius humanæ speciei, sicuti semen, individuo superfluum, speciei pernecessarium est; Alii verbum in Hebræo positum non minus latus quam costam significare scribunt, (ut Gallice *coste*;) Itaque fuisse mulierem non de costa viri formatam, sed de latere cui postea excerpta caro supercreverit. Pro quibus facit id, quod sequitur; *Et replevit carnem pro ea*, seu, & clausit carnem in loco suo, ut Hebræi legunt.

Sternon os.

De partibus, quas natura machinatur, dum fœtus in utero geritur.

CAP. IX.

Age vero explicemus nunc etiam, quæ intra prægnantis uterum toto gestationis tempore oriantur: Hæc autem sunt fœtum involventes membranæ, umbilicalia vasa, & fœtus ipse. Tria igitur numerantur circumdantia fœtum involucra, quæ non solum sibi mutuo incumbunt, sed multis locis coalescunt, quæque natura quoad fieri potuit, unire satagit, ut quod roboris cuique deerat, id omnes à sese mutuo adipiscerentur. Primum & exterius involucrum, carnosa quæpiam affusio est, sive multarum venarum & arteriarum contextus, qui fœtui extrinsecus in orbem circumjicitur, ut quod ipsi

Involucra triplicata.

Primum chorion.

subest

subest nullo pacto matricem contingat, per eamque mediam fœtus matrici connectitur; Chorion nuncupatur; & quamvis in brutis spatia quædam habeat membranis obducta, in muliere tamen, de qua sola agimus, minime membrana est, sed venarum affusio, & carnea substantia; quæ propter formam medicis placenta dicitur, eamque lienis carni recte conferes; ut n. hæc vasis undique attexitur, ita substantia illa uteri vasa in interius involucrum tendentia circumplectitur, nutrit, ac continet, simulque sanguinem ipsorum nonnihil adhuc elaborat, fœtuique aptiorem reddit, adnascitur vero hæc substantia utero, & externæ Allantoidis membranæ superficiei, ac in partu eidem membranæ cum vasis ipsi intextis adnata exit, cui sane in latitudine ac situ correspondet; quam causam fuisse puto cur Platearius ipsam intestinalem, chorion nuncupaverit, apertius tamen decipiuntur alii, existimantes intestinalem tunicam esse eandem, quam Græci chorion dixerunt, eamque ab Allantoide diversam, cum tamen intestinalis eadem omnino sit; quæ Græcis Allantoides, apud quos ἀλλᾶς intestinum est; fuit tamen facilis fucus, ob maximam sententiarum varietatem, quæ de fœtus involucris apud scriptores reperitur, nam & chorion proprie non hanc aut illam membranam, sed omnes una secundas, & totam involucrorũ compagem significat, quamvis à Galeno ac reliquis Græcis singulariter pro affusione illa accipiatur, quã placentã neoterici dicunt, & in brutis membrana est, in homine carnea substantia, seu; ut Galeno placet *lib. de vulg. dissect.* multarum venarum & arteriarum contextus; qui ita, ut exit, cum Allantoide conjuncta ab aliquibus etiam chorion dicitur, quasi fœtus, sedes, à Latinis secunda vel secundina, quasi secundus partus: dicitur etiam locu'us. Gallis *la deliuranse*, Germanis büschele/ Hispanis PAREAS. Nos affusionem illam seu placentam cum Galeno chorion dicimus, & clarioris doctrinæ gratia primam membranam constituimus, & maxime externam. Altera tenuissima est, quam à similitudine farciminis Allantoidem Græcis nuncupari protulimus, seu intestinalem, aliis biles nuncupatur, Ascari, secca; hæc autem prius oritur, quam Amnium, inter quam & chorion mediat, initium suum ex uracho meatu accipiens, angusta autem est, falcisque modo infantem cingit, neque enim totum comprehendit, sed eminentibus tantum partib. capiti, naribus & pedibus superjacet, & ab uno uteri cornu ad alterum usque porrigitur; tenuis & infirma admodũ, ut quæ ex serosior muliebri se-

Usus chorii.

Plantearii lapsus li. de part. mult.

Secundina quid proprie dicatur.

Chorii nomina. Alteram Allantoidis sive intestinal.

bri semine tenui & infirmo coalescat ut quidam adstruūt, aut, ex salivoli humore viri, ut aliorum fert sententia, ad fundum vesicæ ipsius fœtū recto & insigni meatu pervia, ut cum vesica committatur per urachum in medio situm, est autem urinaculum illius intestinalis membranæ initium.

Vsus intestinalis.

Hujus membranæ usus est fœtum involvere, ac fœtus lotium in se ipso colligere usq; ad partum, modo duabus tunicis constat quarū altera amnio, altera chorio adhæreat & inter eas urina fœtus contineatur, quod aliqui putant; modo una tantum, inter quam, & amnium urina fluitet, ut sanior est opinio; commodum vero naturæ visum fuit, urinam illam tam acrem, ut nares Allantoidem secantium feriat & horrorem inducat, longius à fœtu in hujus membranæ spatium abducere.

Tertium amnium.

Tertium & interius fœtum ambiens involucrum exquisita est membrana, longe quā farciminalis mollior, & prorsus alba tenuissimisq; venis & arteriis ad ipsius solam nutritionem intertexta, ideo à candore & mollitie ἀμνίον, ac veluti agnina, vel ut quibusdam placet, amiculum, ab obstetricibus conceptus armatura, Avicennæ Abgas; aliis avinum, sella, alicas, & aurelia nuncupatur. Inter hanc & fœtum, utrumque excrementi genus, quod ex singulis partibus per concoctionem secedit, sudor nempe, & quæ proprio nomine carent sordes, colligitur humor albus, & sine fœtore, imo tam mitis, & innoxius, ut fœtus cutem, quam continenter tangit, nullo modo violet. Hæc duo excrementa primum in partu exeunt, & aquas vocant obstetrices,

Sudor fœtus.

multus autem toto, quo geritur fœtus, tempore colligitur sudor, eamque membranā propterea multum distendit, quamobrem ne dirumperetur, facta est à natura robustior, licet tenuior quam farciminalis:

Vsus sudoris in fœtu.

illius humoris utilitas non contemnenda est, nam fœtus in eo quasi innatans sursum attollitur, ac vehitur, ut minus sit gravis iis vinculis, per quæ matrici cohærescit.

An fœtus sudorem in utero emittat.

Mercati sententia improbatur.

Non potest sibi persuadere Mercatus, sudorem esse humorem istum qui intra amnium continetur, sed alium à natura excogitatum pro fœtus commodo. Si enim, inquit, extra uterum non nisi violento motu sudor fit, quomodo infans sudare poterit, qui non exercetur. Hæc tamen ratio invalidior est, quam ut illa commotus à sapientissimis viris discedere debuissem; extra uterum quidem non sudamus, nisi vehementer exercitati; quia densiori sumus contextura, & non nisi valido exercitio meatus rarefiunt; at infans cū humidissimus sit, & contexturæ rarissimæ, facile sudare absque ullo exercitio potest, præsertim præ-

pollente calore, quin etiam extra videmus, multos absq; exercitio æstivo tempore, abundante calore & humiditate in lecto jacentes copiosè sudare, maxime si calidum bibant aut comedant; meminerit quoties propinato guajaci poculo; aut simili alio absque motu sudor copiosissimus erumpat; Atqui puer, & humiditate, & calore abundat, & in loco calidissimo multis stragulis opertus continetur, & humido calidoque sanguine alitur, & raram habet contexturam. Quare nil obstat, quo minus sudorem possit emitere; quod si admittit, humorem hunc à natura excogitatum fœtus gratia, unde illum demandaverit etiam indicare oportuisset, non autem aliunde propius aut commodius, quam ex sudore fœtus; sic enim solet solers natura ex uno opere sæpius nobis multas commoditates impertiri. Sed ut ipsi Mercato iter omnino occludamus, revocemus illi in memoriam id, quod ipse absque controversia fatetur, dum fœtus in utero est, totam menstrui sanguinis materiam, ad illum converti; in lucem edito ad mammas; menses viro quantumvis frigidissimo nunquam evenire: fœminæ ob fœtus nutritionem, excrementum in menstruum converti; cur igitur, quæ hæc novit, non noverit etiam infanti sudorem provocare, ut & ab illo expurgetur, & purius alatur, & substratum humorem, quem aliunde debuerat alioquin mutuari, inde suscipiat, quo tandem in partu humectetur, laxioresque viæ fiant, & fluidiores; quæ altera est ex supra dictis humoribus, tum fœtui, tum matri communis utilitas; quo enim tempore vasa pariter membranæque disrumpuntur, fœtus hoc liquore perfusus, facilius elabitur collo matricis, neq; solum fœtibus lubricandis confert, sed etiam ipsius matricis collum ad maximam dilatationem facile reddit; à prædicto siquidem liquore humectatum mollius efficitur, dilataturque facilius, summo Dei beneficio, ac magno naturæ mysterio, quæ humoribus iisdem, quos pro fœtus salubritate gigni oportuerat, ad ipsius promptiorem exitum summa providentia utitur.

Natura solertia.

Alter usus, seu utilitas.

Objectio.

Sed ut fœtus involucra, quæ hoc caput sibi vendicant, tandem redeamus, dicet fortasse aliquis, si velamina hæc sunt adeo tenuia, ut aranearum telis similentur, &, nisi inter dissecandum moderatè tractes, facile abrumpantur, cur quæso ipsa non disrumpuntur, cum gravida ipsa currat aliquando atque saltet? Cui respondemus, non fortunæ temeratiæ, sed mirabilis artificis hoc esse indicium, cognoscentis tenuia ac debilia corpora firmiora reddi, & ad quemlibet impetum sustinendum

Solutio.

dum aptiora, si alia aliis invicem conjungantur; sic quæ ex lana aut aliis fomentis vel pilis contexuntur, robur longe maximum ex mutua compositione adipiscuntur. Sed cur non statim initio natura singulas ipsas fortes effecit? hoc etiam naturæ, & ejus immensi auctoris maximum fuit beneficium, quia si crassæ essent ac duræ, pondus cum tumore maximo à gravida pependisset, quod non illi modò esset molestum, sed angustiam non necessariam fœtui præberet, & insuper dum pariendum esset, rumpi etiam omnes non facile possent.

De vasis, quæ ex utero fœtui inseruntur.

CAP. X.

SUperius jam explicuimus, qua ratione pleraque venarum & arteriarum oscula ad uterum perveniant; hæc autem intra ipsum extremitatibus suis nodosas quasdã eminentias, ani hemorrhoidibus similes, habere plerique dicunt, quas alii cotyledonas, hoc est, acetabula, appellant, ejus herbæ figuram imitantes, quam Græci ob acetabuli seu heminæ formam cotylidonem, & à cymbali imagine cymbalitidem nominarunt, nos umbilicum Veneris, & acetabulum dicimus. Cæterum hujuscemodi eminentiæ num in solis brutis, an etiam in utero muliebri reperiantur, quæstio fuit jam Galeni tempore controversa, & de qua adhuc apud insigniores anatomes professores pugnaciter contenditur, quod contigisse suspicor, quoniam, qui primi corpora brutorum dissecuere, in vaccæ, cervæ, ovis, & capræ utero illas eminentias ad acetabuli formam effigiatas invenerunt, ideoque qui post ipsos in humano utero eadem vasorum ora terminari considerarunt, etsi protuberationes illas insignes non haberent, tamẽ analogice eodem nomine appellandas censuerunt; quod melius est ita existimare, quam vasa ipsa ab Hip. & reliquis antiquis acetabula dici, quemadmodum Vesalius comminiscitur, non alia ductus ratione, quam ut tacitè Galenum suo more convellat; cum tamen is differentiam inter acetabula uteri humani & brutorum apertè cognoverit, quod in muliebri utero minora multò sint, quàm in aliis brutis reperiantur, & Hipp. expunens 5. Aph. acetabula non vasa, sed ipsa vasorum ora Hipp. nominasse concludat: hanc tamen quæstionem quia voculas

Dub. Acetabula seu cotylidones an in humana specie sint, an vero in brutis duntaxat.

Tenenda sententia.

3. de fabrica 16. Ves.

Lib. de vulva affect.

Galenus.

Dub.

Conceptio an facilius contingat incipientibus deficientibusq; mensibus

spectat de quib. sum pa: ũ sollicitus, missum facimus; si modo intelligas prædictas eminentias in utero, ubi mulier conceptura est, aperiri; conceptionis vero tempus esse, vel incipientibus vel cessantibus menstruis medici tradiderunt, quia tunc aperta sint vasorum oscula, ex quibus uterus exasperatus melius semen retineat, & purgatio lunaris neq; multa neque acervatim tunc effundatur, sed ea mediocritate, ut ab elabentis sanguinis paucitate semen abunde alatur, non suffocetur: sed enim

Medicorũ sententia

priusquam fluere menses cœperint, mulierem non concipere, quod & semẽ careat alimento, & unde adhærere possit nõ habeat, levem enim tunc uterum esse, ob vasorum conclusionem, ut inde semen, tanquam calx à levigato pariete ocyssime elabatur, qui n. parietes illituri sunt, eos prius exasperant, deinde colores inducunt.

Improbatur.

Et quamquam reliquo toto purgationis tempore apertæ sint venæ, tamen (inquiunt) mulieres non concipere, quod semen influentis sanguinis multitudine eluatur: In eo tamen videtur peccare hæc ab Hipp. Galen. & reliquis, tum Græcis, tum Arabicis medicinæ scriptoribus concepta, & à neotericis omnibus probata opinio, quod dicat mulierem non concipere, nisi cessantib. aut incipientibus mẽstruis; hoc siquidẽ è diametro pugnat cum sacris literis Lev. 15. ubi interdicitur mulieri, accedere ante numeratos septem à sua purificatione dies, quod ipsæ religiosſimè observabant, & tamen fœminas Hebræas fœcundissimas fuisse constat.

Diluitur ratio.

Neque verò eorũ ratio ulla est, tota n. in eo consistit, quod occlusis vasorum osculis levigetur uterus, ideoque semen non adhæreat, quasi vero uterus ipse non habeat attrahendi & retinendi semen nativam vim: potest levis ventriculi superficies interna alimentũ non adeo aliqñando familiare usque ad concoctionem retinere: potest levigata vesica urinam acrem & mordacem, potest folliculus fellis amaram, & supervacaneam bilem complecti: cur igitur vulva seminis substantiam sibi adeo familiarem, & tanta aviditate prolectã non poterit retinere? sed donemus, opus adhuc esse uteri asperitate, illa mihi profecto satis videtur, etsi perexigua quam oscula venarũ etiã obcœcata, & nullo sanguine fluente efficiunt, dummodo non multo post fluat in eos, quos (ut jam tandẽ institutum repetam) usus aggredior.

Conceptionis ratio.

Posteaquã semen concipitur, illiq; membrana veluti refrigeratis pultibus obducitur (quam ovi internæ pelliculæ Hip. assimilavit) venæ, & arteriæ uterũ implicantes apperiuntur, membranamq; eam, ipsumq; semẽ amplectuntur: ex iisq; quasi augeantur,

nova

nova accreſcunt, vaſa, ita ut ab unoquoq; oſculo vas generetur, ab oſculo nimirũ arteriæ arteria, à venæ oſculo vena, ex quibus fœtus jã formandus enutriendusq; eſt, non aliter quam matris brachium aut crus: Quæ tũ quia ſui in exortu plurima ſunt, & incõmodiſſimũ fuiſſet fœtus corpori tot implantari: poſtquã affuſionẽ illã genuere, quam orbicularem eſſe; placentæ in modũ, & chorion à Galeno nuncupari, ſupra jam diximus; quo validius firmarentur inter ſe deinde, coëunt, & in duos veluti ſtipites deſinunt: coaleſcentiæ autem modus talis eſt, qualis dum multæ ac tenues arboris radices binæ & ternæ inter ſe ita conjunguntur, ut ex ipſis aliæ majores quidem mole, numero vero pauciores exoriantur, & hæ rurſus coeuntes alias producant, idq; tantisper fiat, quoad in unum duove conflatæ omnes ad terræ ſuperficiem, & arboris truncũ deſinant, hac enim penitus ratione vaſa hæc ad ipſum fœtum, allantoidem perforantia, ſe ingerunt, & dicuntur umbilicalia. Nihil enim aliud eſt umbilicus, quam quatuor hæc vaſa, in medio ſui urachum habentia; hoc eſt lotii ductorem Avicennæ ſumen appellatũ, hic vero eſt principiũ farciminalis tunicæ, & propterea perforatus ad fundũ veſicæ ipſius fœtus, ut per ipſum excretum lotium, ea, qua diximus parte colligatur, longe enim præſtiterat, fœtum non per pudendum urinam reddere, ſed ut nunc habet, per umbilicum, propter ipſius urachi rectitudinem, cui tamen muſculus circũjectus eſt nullus, qui proſpiceret, ne excrementa intempeſtivè effluerent, cujuſmodi in natis, quoniã nullum tempus ad id fœtui eſt intempeſtivum: Hic tamen meritò dubitabis: ſi verũ eſt, puerum ex collo veſicæ urinarium meatũ uſq; ad apicem virgæ apertum habere, cur potius lotium per urachum tranſmittit, quam per illum? vel ſaltem cur non aliquam ejus partẽ ipſa veſica per virgam ejaculatur? cauſa hujus rei eſt, quia latitudo urinaculi multo major exiſtit, quã ea quæ veſicæ collo ineſt, item rectitudo ejus major, qua quidẽ ad educendam urinam colli obliquitate eſt præſtantior; propterea nullus eſt muſculus extrinſecus urinaculo appoſitus, ut diximus, qui effluxum urinæ prohibeat cujuſmodi ſphyncteris reperitur ad collum veſicæ, pro quo conſtringendo aut laxando voluntaria actione fœtus indigeret; qua tamen in utero caret. ut Galenus autor eſt lib. de fœtus formatione, & infra latius patebit. Ratio autem experimento firmatur, ſi enim dividas eam peritonei partem quæ veſicæ præponitur, & umbilicum attollas, & quod in veſica continetur, manu comprimas,

cernes

Vaſa umbilicalia.

Umbilicus quid.

Urachus.

Cur per urachum & non per penem urinam reddit infans.

Vasorum umbilicalium implantatio. *Per umbilicum fœtus in utero nutritur.*

cernes lotium per urarchum in farciminalem effluere membranam. quam si rursus compresseris, vesicam implebis; sed redibo ad sermonem, quem reliqui: Ex illis vasis in interiori farciminalis involucri superficie veluti ex puncto unum teres longumque instar chordæ corpus prodit continens umbilicum, duas arterias, totidemque venas, ac urinaculum; ubi ex venis una tantum efficitur, quæ per umbilicum delata simæ parti epatis ipsius fœtus inseritur, venaque cava appellatur, & per hanc ad fœtus alimentum sanguis ab utero derivatur, qui postea ab epate in omnes corporis partes distribuitur. Similiter duæ arteriæ circa vesicam firmantur, & arteriæ magnæ inseruntur. Hæc vasa ubi unum corpus efficiunt, & chordæ instar aut teretis alterius corporis ad fœtus umbilicum deducuntur, locis nonnullis veluti tuberculis nodisque distinguuntur, ut morâ in illis factâ adhuc amplius sanguis elaboretur; quibus numeratis nodis non enim iidem numero sunt omnibus) prædicit Zirbus, ex mente Albumazaris, tot adhuc fœtus ab eo utero prodituros, quot ipsi sint nodi, à quibus auctoribus hanc prognosticationem, quæ sciolæ videri volunt, obstetrices susceperunt, licet totidem fere in extremo partu, quot in puerperio primo, sæpenumero conspiciantur. Porro umbilicus laxus est, duos plerunque cubitos longus, & multis modis fœtum præcingens; quē tamen usum fœtui in utero præbet. eundē nato infante amittit, propterea exsiccatus ligamenti usum acquirit. Sed enim vena umbilicalis non gibbæ epatis parti, sed simæ inseritur, quia bilis receptaculum ibi erat, satiusq; fuit sanguinem prius purgari. At cur ipsa statim post umbilicum in unam coit, arteriæ vero longo itinere manent duæ? quia tutius erat venas coalescentes unum magnum vas efficere, sic enim minus esset injuriis obnoxium; insuper quia epati parti non admodum distanti venam erit necesse, arterias verò, ut quæ supra vesicam tuto vehuntur, neque statim ad cordis sinistrum ventriculum perveniunt, non erat necessum unum efficere. Nunc quoniam de membranis & vasis egimus, de ipso fœtu cujus gratia reliqua in utero generantur, nonnihil adjiciamus. Situs ejus in utero fere talis est, incurvus totus, ac contractus talos ad nates applicat, ipsum vero caput in genua, pronum decumbit, manibus inter genua & caput utrinque insertis, vultus & os in genua ita obversa inclinantur, ut nasus inter genua dependere, oculi autem uterque alteri genuum propemodum impressi videantur; itaq; forma ferè

Umbilici nodi.

Card. de rer. var. l. 8 cap. 44.

Zerbi commentum de nodis umbilici

Longitudo umbilici.

Dub.

Solutio.

Fœtus.

Situs in utero.

fere sphæricus est, [illegible] reperitur, paulò tamē oblongior, ut in partu claustra [illegible] penetrare possit, & sic ad anteriora [illegible] ad posteriora, quādoque & aliquādo capite elatè, aliquando [illegible], quæ tamen positiones, & multa alia, [illegible] sunt. Per umbilicum fœtus utero toto [illegible] per pediculum fructus arbori, alligatur, [illegible] tempore instante cum magnus & perfectus infans [illegible] pro infantis mole angustæ redduntur, neque [illegible] debet, [illegible] concitatus infans [illegible] dissolvit, & [illegible] dictæ prius [illegible] vasa umbilicalia ab utero usque, unde propagata fuerunt, [illegible] dant, [illegible], aut [illegible] cedi abrumpiq; cernimus. [illegible] fœtus [illegible] adhuc nexus, quem mulieres forcipula, aut [illegible] dentibus discindunt: Ipsa autem involucra fœtus mox cum [illegible] quodā, propter abrupta vasa, subsequuntur, quæ [illegible] aliqui defodiunt, bruta [illegible] ab adstantibus præripiuntur. Sed videtur jā hoc caput [illegible] magnitudinem, quapropter reliqua, quæ ad fœtus formationem [illegible] ejusdem in lucem editionem spectant, in tertium, quartumque hujus operis [illegible] explicanda rejecimus.

Per umbilicum fœtus utero alligatur.

Partus

Umbilici sectio.

Secundinæ exitus.

Lib. 3 c. 11.
Lib. 4. c. 2.

De similitudine partium fœminarum cum partibus virorum.

CAP. XL.

EX [illegible] colligere est, easdem [illegible] viro insunt partes, [illegible] reperiri, hoc solum differentiæ, quod in mulieribus [illegible] cond[illegible] prominent, horum enim [illegible] conceperis, [illegible], virorum vero [illegible] inter se [illegible]. Si enim fingas virorum [illegible] & [illegible], cam constituta, matricis [illegible] occupabit, extrinsecus autem utrinque testes adhærere, [illegible] in matricis collum cadere

Eadem quamvis [illegible] fœminæ cum [illegible] partes.

 compe-

comperies; quæ vero cutis est in fine colis, (quod in viris præputium appellatur) ipsum pudendum muliebre [illegible]. Jam vero si turbinis imagine [illegible], matricem inversam & extra protrusam [illegible], tunc testes ipsius parte interna contineri ab eademq; veluti ab scroto circumdari necessum erit; collum autem, quod antea intra [illegible] erat abditum, nunc pendere, ac colem virilem efficere; pudendum quoque muliebre, quod hujus colis cutaceam quandam [illegible] diximus, in vocatum præputium commutari. Perinde [illegible] erit, arteriarum, venarum, vasorumque spermaticorum [illegible] una cum iis transferri. Tunc denique plane intelliges, nullam viris partem inesse, quæ in mulieribus non sit, tantumque positione differre, & magnitudine, idemq; fœmineis his partibus accidere, quod talparum oculis; obtinent enim vitreum ac cristallinum humorem etiã talpæ, & tunicas his circumdatas non minus quam animalia, quib. oculi [illegible]; verum neq; eis aperti fuerunt oculi, neq; foras prodierunt, sed [illegible] imperfecti manserunt, veluti partes supradictæ in fœminis, propter caloris ad extrudendam infirmitatem, quæ an satis sit ad producendam sexus diversitatem suo loco latius disputabitur. Nunc hæc sufficiant de partibus, quibus fœmina à viro differt, deq; iis, quæ gestationis tempore in ipso utero generantur; quæ propterea prætermittenda esse omnino necessarium duximus, quia quemadmodum ad historiæ fidem Geographia, sic ad medicas tractationes partium humani corporis cognitio plurimum confert; ut enim, qui rerum gestarum memoriam repetunt, non illas recte possunt exprimere nisi prius locus, quib. obtigerunt, depinxerunt atq; adumbraverunt, sic procul dubio si quæcunque circa hominis generationem [illegible] contingere, sunt enarranda, necessũ est eas partes perspectas habere in quibus ea omnia agenda peragendaque sunt, sive feliciter id fit, ut per facilitatem; sive infauste, ut per morbos. Qua [illegible] re sicuti & in sequentibus innumera pene reperies, quæ & antiqui penitus ignorarunt, & nos opinari tantum ingenue fatendum sit, multa quæ sibi soli reservavit summus & sapientissimus [illegible] opifex, cujus inenarrabilem bonitatem, ac sapientiam in hoc [illegible] divino opere, quod voluit cæterorum mirabilium perfectionem esse atque centrum, nemo unquam [illegible] laudabit, quod cum ita sit & ignorantiæ non raro accedat philautia, qua nihil nos ignorare videri volumus, hinc factum, ut quicunque

Lib. 3 c. 1.

Anatomia ad geographiam similitudo.

Philautia mulierum errorum causa.

[illegible] Hippoc. Plato, Aristoteles, Galenus, & qui post illos secuti sunt, ad populi commoda non raro recurrebant, a quibus qui quisque in re dubia & obscurissima fuit acutior, eo apud [illegible]: Quoniam ita placuit Deo [illegible], [illegible] suum divi[illegible] abscondere, ut [illegible] Quamobrem sanctissimus Rex [illegible] dixit: *Manus tuæ Domine fecerunt me, & plasmaverunt me*; Et sanctus Job corporis universi plasmationem tribuit Deo conditori. Quin & Aristoteles & Galenus ipse in DEUM [illegible] corporum [illegible] in pangendis, connectendis, ac disponendis membris [illegible]. Nos igitur [illegible] esse existimemus [illegible] nobis plus [illegible] quæ nostris mentibus excellunt, & ea ducere, quæ [illegible] tamen honestum censemus laborem, qui ad [illegible] disciplinas comparatur, ideo DEI Optim. Max. [illegible] summa veneratione laudantes, in his, quæ di[illegible], quæq. [illegible], curavimus ea, quæ pro captu humano vero [illegible] sunt, & magis rationi consentanea, quæque à probatissimis [illegible] eorum dicta electione accepimus, aut experimento comprobavimus, [illegible] posteritati commendare.

Finis libri primi.

RODERICI à CASTRO

LVSITANI, PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS.

De

Natura mulierum.

LIBER SECVNDVS.

De Semine & Menſtruo.

Quid ſemen, quidve genitura & humiditas ſalivalis.

CAPUT. I.

Generationis principia duo.

PRoditum ſupra jam eſt duo eſſe noſtræ generationis principia, ſemen & menſtruum, ac proinde ſuperbiſſimi animalis originem debilem, fragilem, & prorſus imbecillem, qui netiam corruptibilem atque mortalem, de his igitur hoc libro agere decrevimus, & primo de ſemine, de quo, quid ſit, quæ ipſius natura, & an mulieres ſemen emittant, quidque ipſum ad generationem conferat: an vivat, & animatum ſit, à toto ne corpore decidat: ubi generetur & formam accipiat, quæ vaſa ad ipſius generationem conferant; & cur orta ab eodem membra deperdita inſtaurari minime poſſint: tandemq; quid ſit formatrix facultas in eo contenta; quæve; ſint boni ac prolifici ſeminis conditiones breviter atq; contracte enucleabimus. Semen igitur auctore Ariſtotele 2. *de generat. animal.* id eſt, ex quo primo oriuntur ea, quæ ſecundum naturā conſtituuntur. Galenus [illegible] eſſe dixit, quam ſanguinem in venis, quæ ipſum continent ex [illegible] confectum. Autor definitionum humorem eſſe dicit, in vaſis, quæ à teſtibus exoriuntur, contentum, calidum [illegible] autem ſpiritu, ex

Fragilis est humana origo.

Semen quid Ar. cap. 4. Gal. 1. de ſemine

Seminis definitio.

[illegible] nasci [illegible] liceat. Alexander, amator veri dictus apud P[illegible] dicit, semen esse sanguinis [illegible], Ejusdemque opinionis [illegible] Diogenes; Medici vero [illegible] ipsos facto consensu de[illegible] ultimi alimenti sanguinei in partes distribuit; quam nos etiam definitionem libenter amplectimur. Quicunque de semine subtilius [illegible], à genitura distinguunt, quia inquiunt, genitura est causa, principiumque generationis, proveniens à perfectis animalibus, quæ natura constant: semen vero plantarum etiam est [illegible] imperfectorum, unde colligunt, genituram esse [illegible] quod [illegible] generationis principium obtineat, cujusmodi est semen viri; semen vero ex duabus rerum naturalium principiis constare, cujusmodi est nux, triticum, hordeum & alia semina, quæ perfecta sunt in genere suo, non minus quam [illegible] ratione seminis, quàm genituræ, latior est acceptio, ex semine enim, [illegible] planta & imperfecta animalia provenire [illegible], ex genitura vero perfectior tantummodo: cæterum Hipp. non solum [illegible] semen recens emissum, aut in suis vasis contentum, [illegible] quamdiu fœtus nomen non meretur, etiam muliebri semini commixtum & in utero conceptum genituram appellat. Porro autẽ semen excrementum esse ex eo concluditur, quod neq; pars aliqua corporis [illegible] res præter naturam: superest igitur, ut vel sit alimentum, vel colliquamentum, vel excrementum [illegible] alimentum quidem res adven[illegible]: cum [illegible] non est alimentũ, multo minus colliquamentum, quia [illegible] præter naturam est. Insuper [illegible] naturam nullum colliquamento est datus, [illegible] id [illegible], quomodo [illegible], naturalibus vero excrementis [illegible] est, verbi gratia, alimenti [illegible] excrementus, [illegible] vesicula [illegible], & vasa var[illegible] a-minus [illegible], non est ergo colliquatio, [illegible] ab agente colliquamento [illegible]: quia [illegible] colliquamento [illegible], semper læderet: at [illegible] alleviat corpus, redditque alacrius: superest igitur ut sit excrementum, Utile tamen, utpote à quo magnam utilitatem natura consequitur, & vegetior atque vigorosior redditur. Cum igitur [illegible] alimentum [illegible], superest quo jam unumquodque gignitur membrum, semen ejus potius, quam al-

Genitura à semine quid differat.

Lib. de natura pueri.

Seminis definitio explicat.

Natura ab excrementis locum [illegible].

Excrementum quale semen est.

Excrementum quid.

Colliquamentum quid.

tertius alimenti excrementum esse oportuit, si idem utile excrementum futurum erat, ut ex eo homo ipse generaretur: quod locutum Aristoteli placet, excrementum appello reliquias alimenti, colliquamentum vero id, quod resolutione præter naturam ex [illegible] nitur. Unde cum sane perpetuæ propagationis atque subsistentiæ rerum præsidium semen est, cui nisi inesset propagatrix quædam vis, specierum conservatrix, brevi temporis spatio cuncta deficerent animantia, quæ in individuis ætatis progressu & morbis dissolubilia [illegible] atque mortalia, in specie vero perpetua & æterna seminis [illegible] conservantur.

Seminis materia.

Facultas.

Constat semen materia & facultate, illa ex primis rerum elementis conflatur; sanguis enim ex iisdem quatuor rerum principiis, quæ in cibis inerant, constituitur, cujus seminis materia [illegible] est. Facultas vero formativa pars est animæ vegetantis, ut suo loco dicendum erit, & in spiritu genitivo consistit, qui multo diviniorem naturam sortitur. Omnis enim animæ sive virtus, sive potestas alterius cujusdam corporis particeps est, ejusque divinioris, quam quæ elementa appellantur, dicente Aristot. 2. *de generat. animal.*

Semen duplex.

Galen. lib. de sem.

Salivalis humoris usus.

Porro duplex, tum maribus tum fœminis semen inest; prolificum unum, quod proprie semen appellatur, salivalem succum alterum, quod seminis nomine non nisi æquivoce comprehendunt, quippe quod inutile sit ac minime prolificum, nisi quod ex viris Allantoidem membranam coalescere, quam supra ex fœmineo semine generari prodidimus, quidam putant, cæteroquin ad oblectamentum duntaxat natura illud molitur, in viris eodem fere itinere, quo fœcundum semen, progreditur, in fœminis uteri cervicem per tenuissimas fibras adit: Hoc cum emittunt, mira voluptate alliciuntur, quod non perpetuo in fœminis prolifici emissione, sed plerumque evenit, plures enim citra libidinis voluptatem conceperunt. Hic porro humor reliquo tempore paulatim & sine sensu illabitur, in coitu repente, ideoq; [illegible] suo sensu, & incredibili, ut fertur, voluptate exsiliendo, ac per saltus, haut secus quam virile semen tanto in plerisque impetu irrumpit, ut marium more longius prosiliat; tot voluptatum [illegible] & irritamentis ad coitum opus fuit, quæ nisi [illegible], vix quisquam esset, qui [illegible] contemplatus, tot sordes quæ [illegible], subjecta crassi intestini, & superpositæ vesicæ vicinia, [illegible] complexus persequi voluisset: nec ulla [illegible] se jungere fæ-

[illegible]

[illegible] liberes, & partus ma- [illegible]. Sed ut ad salivalem succum redeamus [illegible] stat, cum ipsæ in coitu vehementer delectantur, & qui concumbunt, circa pudendum sibi eum effundi percipiunt. At spadonibus hic humor voluptatem quandam afferre videtur, [illegible] Alexander Aphr. non propter illum, sed propter [illegible] voluptatis [illegible], quia [illegible] ju- [illegible] in coitu delectari existimo, sed [illegible] etiam dul- [illegible] hanc [illegible] voluptatem in spadonibus coniungi, ideo haud sine ratione [illegible] eius esse multi [illegible] mos tradidit Co[illegible] Poeta. Idem humor fœminæ ut pote [illegible], ac ad prolis generationem [illegible] [illegible] post coitum effunditur suo jam functus officio. Quod [illegible] non video [illegible] conceptionis signum esse à fœmina [illegible] discedere, & ex humectatione eandem non concepisse [illegible] hac humiditate deliuntur, et [illegible] semen [illegible], quare potius ex stimo concepti seminis signum esse [illegible] discedere; dilutum vero non semper coito in fœcunditatem [illegible] potuisset [illegible] prolificum seme, quod ad uteri fundum [illegible] salivalis hic succus, qui ad cervicem. Virorum [illegible] retinetur, ut pote vigorosior, & [illegible] penitus refert, sunt tamen [illegible] Galeno [illegible], [illegible], quod in fœminarum testibus [illegible], & humor, qui in glandulosis marium corporibus re- [illegible]

Salivalē succum fœminis inesse.

Spadones quare in coitu delectentur.

Virorum salivalis humor.

14 de usu part. c. 11.

De seminis natura atque præstantia.

CAP. II.

SEmen [illegible] & humidum est, ideo [illegible] calidi [illegible], ita [illegible] tur; & si probe [illegible], colore album [illegible] oportet, ut vel hinc [illegible] vere Herodotus [illegible], semen nigrum Æthiopum [illegible] substantia crassius [illegible], [illegible] sambuci vel palmæ odorem [illegible], & quod in aquæ [illegible] [illegible] gitur; Est etiam fœ[illegible] & bonitate [illegible] vitalis

Seminis temperamentum.

Color.

Substantia.

Odor.

vitalis spiritus ex corde & universo corpore confluxit, qui ibi testium & vasorum vi genitivus fit: ac cum insuper ac globulentum, & quod instar grandinis concrescit, non tamen à frigore, sicut grando, aut nix, sed a proprio ingenitoque vasorum, & testium calore, neque est humore ejusdem vi dissipato, sicuti illa, quæ multum terrenæ substantiæ admixtum habent, veluti lutum, & reliqua terrena, quæ fervore solidantur, sed ampliore concoctione agitante, & ut candidum ovi, oleumve diutius agitatum in spumam ingentemque tumorem vertitur, coercito flatu, ita semen ab immixto spiritu in densissimam congelatit spumam, cujus bullas vix cernere possumus, sicuti neque butyri: Hac de causa Poetæ Venerem Aphroditen & ex maris spuma prægnatam dixere. Hic tamen scrupulus est, si totum crassum semen, albumque ex homine prodit, ut mox refrigeratum humescit, & in aquæ speciem coloremque convertitur; nam si terrenum semen est, in humorem totum & aquam converti non posset; si aqueum à frigore potius, ut cætera, quæ aquea sunt, quam à calore congelari oporteret atque concrescere? Solutio ex dictis est, semen enim duplici substantia constare docuimus, spirituosa una, altera crassa, & tenaci, quæ interno calore & spiritus copia, ea, qua diximus, ratione calore in spumam converso spissatur albetque; egressum vero semen calore exhalante liquescit, non congelatur, propter inclusum incongelabilem aerem & spiritum, qui si etiam evaserit, veluti aqua remanet minimum habens terrenæ portionis: Venit itaque culpandus Thesseus medicus, qui apud Priscianum elephantorum semen ita post egestionem solidari dixerit, ut electri similem substantiam sumat. Sed ut ad seminis conditiones regrediamur, illud etiam bonum ac prolificum est, quod in tertii septenarii complemento generatur, quia tunc stat longitudinis diameter, & corpus incipit implicari secundum latitudinis, & profunditatis diametros; verum circa triginta annorum ætatem habet homo semen perfectè maturum; imo mulier, si impregnetur ante vigesimum primum annum, debilitatur, & pallescit; albi enim, nec multum pingues, nec admodum graciles, plus semine abundant, quam nigri, aut fusci, quia etiam humore redundant, qui seminis materia est, infœcundum vero semen habetur, quod aut in aqua innatat, aut prædictis qualitatibus caret; item viri semen multum coeuntis, quia inspissatum est, & vasa seminaria debilitantur: non est etiam prolificum fœ-

cunda

Venus Aphrodite quare dicta.

Dub.

Solutio.

Thessei medici opinio de semine Elephanti.

Semen qua ætate maturū.

Infœcundi[illegible] indicia

men senis in ultima senectute, quia non satis eorum natura potest concoquere: neque pueri ante decimum quartum annum, propter incrementum, & quamvis aliqui referant vidisse quosdam, qui genuerunt in duodecimo, illud nihilominus rarissimum est, nam vel nondum semen habent, vel si habent, aquosum est & penitus indigestum; & præterea invalidum semen ægroti propter imbecillitatem, & ebrii aut nauseabundi, quia aquosum etiam est, & indigestum. Quæres fortassis, calidumne semen an temperatum fœcundius sit? Respondeo: semen fæcundum dupliciter dici: aut quod facit ad plurium generationem, aut quod cum plurimis fœminis generat: primo modo calidum semen valde fœcundum esse manifestè inquit Galen. *art. med.* 95. quia quemadmodum ex ventriculi functionibus coctio in calido melior fit, quam in temperato, eo quod calore promovetur coctio, ita cum conceptio coctione peragatur, semen calidius magisq; coctum aptius est ad generationem & fœcunditatem: Secundo modo fœcundior uterus appellatur teste summo dictatore Hip. temperatus, quia ex pluribus viris, etiā variè temperatis liberos suscipit, qua etiam ratione temperatum semen pluribus uteris susceptum fœcundatur. Ejus verba 5. Aph. ita jacent; *Quæcunq; frigidos & spissos uteros habent, non concipiūt, & quæcunq; prahumidos uteros habent, non concipiunt, extinguitur enim in iis genitura: & quæcunq; siccos multū & pracalidos, nā ex defectu alimenti corrumpitur semen: quæcunq; verò ex utrisq; mediocrē habent temperaturā, fæcūdæ sunt:* Ex quibus Galen. in comment. colligit, tam mulieres quam viros si temperatè quatuor qualitatum potiantur, generare, quamvis temperie illa privatis commisceantur, intemperatos vero cum iis solum, quæ contrario sunt temperamento, copulatos gignere, nimirum calidos frigidis; humidos siccis, & sic de cæteris. Quæ tamen Galeni sententia repugnantiam videtur involvere, nam si intemperatæ solis contrariis naturis junctæ generare valent ut in ultima sententiæ parte legitur, non poterunt profectò temperatis junctæ generare, ut initio ejusdem sententiæ Galenus prodiderat. Respondet Mercurialis, & cum eo Mercatus, uterque viri doctissimi, temperatos si temperatis misceantur semper gignere, intemperatos vero tunc solùm, quando contrariis suæ temperiei copulantur; sed non advertunt, Galenum dixisse, temperatas naturas, quantumvis temperie illa privatis commisceantur, omnino gignere; potius ergo arbitror temperatas naturas intem-

Dub. Calidumne semen an temperatum fœcundius sit.

Fœcundū semen dupliciter dici.

Galeni sententia examinatur.

Mercati & Mercurialis interpretatio.

Mercurialis. var. lect. Mercat. lib. 3. cap. 2.

peratis quibusvis collatas contrariarum vicem gerere: & quemadmodum anodina dicta medicamenta non solùm à calida causa, verùm etiam à frigida subortos dolores mitigant, ita etiam muliebre semen temperatum calidam pariter ac frigidiusculam viri geniruram contemperare, fovere, ac fœcundam reddere; quamobrem adhuc minus probo Brassavolæ ibi interpretationem, qui per temperatas naturas non multum distemperatas intelligit, quæ utrisque extremis junctæ valeant generare; etenim frigidiusculam fœminam frigidissimo viro junctam posse gignere minime puto, neq; unquam vidi, aliud tamen erit, si calidiuscula calido viro conjuncta sit, quia calor præsertimq; moderatus ad hominis procreationem non parum momenti habet, frigiditas vero nocet. Sit igitur conclusio, non solùm temperatam utriusque conjugis naturam fœcundissimam esse; & intemperatam utriusq; contrariam, dummodo non sit intemperantia maxima, sed etiam temperatam, si intemperatæ copuletur eidem, quæ cum suo contrario non admodum gignere apta erat. Infœcundos vero eos esse judico, qui similem obtinent intemperiem, frigidam potissimum, quamvis non intensam: sunt etiam infœcundi, qui intemperiem nimis immoderatam sortiuntur quibusvis conjungantur, hi enim prolificum semen haud quaquam gignunt. Obtrudes, temperata corpora esse similia, & ob id infœcunda esse oportere, quia nullam inter se præstare possunt actionem, quæ ad generationem requiritur, non enim unum ex altero generare potest, nisi mutua eorum actio fiat. Memineris tamen justitiale (ut vocant) temperamentum utriusque sexus à temperamento justitiali alterius plurimum dissidere; quare ob hanc diversitatem, quæ ad agendum sat est, generare optime quidem poterunt. Quæ vero de feminis temperie dicta sunt, eadem uteri constitutioni pulchrè eodem tenore quadrant, in quib. longior aliquantulum fui, quia, ut Platonem meminisse constat, non mediocris ars est nosse, & viros & fœminas temperamento ad gignendam prolem inter se convenientes conjungere, atque hoc fuit olim maximum obstetricum opus; de quo etiam ita cecinit Lucretius:

Brassavolæ interpretatio rejicitur.

Dirimitur controversia.

Objectio.

Solutio.

Obstetricis munus quondam olim.

Usque adeo id magni refert ut semina possint
Seminibus commisceri generaliter apta.
Crassaque conveniant liquidis, & liquida crassis.

Ex dictis omnes dissolves nodos facileque compones vulgatissimum illud dissidium, quo quæritur, utrum temperati an intemperati melius generent,

Semen

Semen mulierem habere, & quid in fœtus constitutione opis id conferat.

CAP. III.

Quia de solis mulieribus contemplationem decrevimus, & an hæ semen habeant, auctores non adeo sunt concordes, frustra hæc de semine tractatio instituta foret, si hæc res indiscussa maneret. Præcedit quæstio, an sit, quæstionem quid sit scio, at hic non absolute an sit, sed an fœmineum sit, quærimus; quæ autem huc usque diximus, tam fœmineo quam virili facile possunt accommodar; Enimvero conveniunt medici in eo, quod etiam mulier præter menstrua quid aliud emittat, de hoc tamen dubitant, semenne sit, id est, an facultatem habeat formatricem, vel ut ipsi loquuntur, an actione ad generationem concurrat, sicut viri semen. Arist. naturæ alioqui scientissimus in libr. *de generat. animal.* fœminas neque semen habere, neque emittere multis rationibus confirmat, in cujus etiam sententiam pedibus discedunt Averroës & Avicennas. Athenæus, referente Galeno secundo de semine, ejus fuit opinionis, ut crederet, fœminas semen quidem promere, sed inutile; quia, inquit, emittitur extra matricem per foramina, quæ à lateribus seminariis meatibus juxta uteri cornua extrinsecus adsunt. E converso Galenus cit. lib. de semine ex Hippocrate validissimis rationibus contendit, fœminas non solum semen excernere, verum id etiam magno esse usui universo fœtui constituendo. Rei veritas sensuum fide comprobatur, cui repugnare debilitas est intellectus: nam dissectis fœminis, quæ diutius à coitu temperarunt, vasa seminaria, testes, & uteri cornua albo crassoque semine referta esse apparent; quod si tenuis humor, lachrymæ similis ab oculo frictione excussus esset, quod contrarii putant, cur quæso crassum est, album spumescens? mora inquiunt, illud fit, at cur illo excreto uterina cessant accidentia? cur non extinguitur libido antequam excernatur? nisi quod antea ad coitum excitabat; cur gonorrhæam patiuntur? cur turgens fœmina statuto tempore ad marem properat? si enim à solo menstruo, non cessarent hæc omnia maris accessu, in quo sanguinis excernitur nihil. Insuper fœminæ non minus quam viri nocturnis polluti-

An fœminæ semen habeat.

Arist. sententia.

Lib.1.c.20
Lib.1.c.4.
Gal c.1.
Athen. sententia.

1. Ratio

2. Ratio,

tionibus infestantur, & viduis, ac iis, quæ Hystericis vexantur sympromatibus, copiosissimum, crassissimumque semen obscœnarum partiũ titillatione erumpit: quæ excretio si non imaginationem, sed tantum frictionis vim, ut oculi lachryma sequeretur, qui fieri posset, ut quæ somniat cum nulla rarefactione proritetur, solaque ducatur imaginatione, semen excernat album & crassum, quod quia in accessu sternutat fœmina, signum est à cerebro delabi. Idipsum declarant subventanea ova, & molæ, quas mulieres ex proprio duntaxat semine, absq; ullo virilis seminis accessu, sæpissime concipiunt. At hoc quia fœminæ in coitu non minus quam viri delectantur; at viri delectatio ex semine est: ergo etiam mulieris. Hanc voluptatem ab spiritibus, & motu fieri Aristotelici contendunt: sed contra est, quod sentiunt aliquid emitti, quo emisso voluptas atq; libido cessat. Quod si ad hominem argumentum texere liceat, ipse profecto Aristoteles est, qui naturam utrumque sexum in fruticibus commiscuisse propterea putat, quod sola vis mascula non satis esset ad proceationem, etsi terra alimentum administret: multò ergò magis in animantibus, quæ præstantiori sunt ordine, necessum fuerit maris & fœminæ vires conjungi, non modo ut fœmina materiam suppeditet, sed ut copulatis amborum viribus unum quippiam procreationi aptum proferant. His rationibus planum fit, fœminas semen habere. Prolificum vero id esse, apertissimè concluditur ex similitudine filiorum ad matres, non solùm secundũ sexum, sed & secundùm plurima alia accidentia, ut verrucam, & cicatricem. Non tamen hac ratione contrariæ opinionis fautores quicquam moventur, quia quemadmodum terræ vitio linum in lolium, triticum in typham degenerat; ita menstrui culpa filium in matrem degenerare arbitrantur; sed vim rationis non infringunt: Nam quemadmodum quando vis seminis obtinere, quod primo nititur, non potest, in proximam formam fingendam labitur, sic viri semen, cum patris similitudinem efformare nequit, in alterius hominis formam decideret, at cicatricem seu verrucam dextri humeri, qua sola mater insignita erat, fœtus repræsentare non posset, nisi mater ei semine suo idolum suæ compositionis impressisset; non ergo ex alimento tantum similis infans matri evadit, nam persica arbor in Ægyptum translata ex eodem genita semine, sed mutato pabulo, bonitatem alimenti mutavit, non speciem; neq; opinandum est, Polycletum statutam fingere, quod vero oculi cæsii, na-

1. Ratio. Prolificum esse fœmineum semen.

Adversariorum sententia.

ſii, naſus ſimus ſit, à luto eſſe. Adhæc ſi aſini ſemen equa exceperit, fœtus non patris tantum, ſed ex utriſque mixtam ſpeciem præ ſe fert, ex vulpe & cane hybridæ, hoc eſt, canina vulpis, aut vulpinus canis generatur; cum igitur aſſimilatio æque fiat ad patrem, & ad matrem, neceſſum eſt, ut à principio aliquo maris & fœminæ communi proficiſcatur. Ad generationem concurrunt ſolum ſemen & menſtruus ſanguis: hæc vis non poteſt eſſe in menſtruò, quia hoc mari non eſt commune, & ideo nunquam aſſimilaretur fœtus patri: ergo neceſſum eſt, ut ſit in ſemine, ſemen igitur eſt illud; quod fœmina emittit. Faciunt quidem hæ validiſſimæ rationes, ut cum Galeno credamus, non à mare ſolùm, ſed ab utroque parente ſemen prodire, cui formativa vis inſit: Illud tamen ſupereſt ut videamus, quam ſint penetrantia Ariſtotelis, Avicennæ, Averrois, Athenæi, ac ſuæ phalangis autorum tela. In omnium, inquiunt, procreatione aliud materiam, aliud efficientem cauſam præbere oportet: fœmina dat materiam, non poteſt ergo efficiens eſſe. Solutio eſt, utrumque ſemen ſecundùm diverſas ſui partes materiam & efficientiam præbere. Secundò, ſi præſtans, & integrè coctum virile ſemen ſufficiens eſt generationi, quorſum adjiciet natura muliebre? Dic, ſemen viri non ideò prolificum eſſe, quod ex ſanguine quippiã generare poſſit, ſed quod muliebri commixtum ad generandum ſit aptum; diſponens enim omnia benignè & ſuaviter Deus, non uni ſexui, ſed utriq; generationis opus commiſit, ut fœmina voluntaria congrederetur, non ſolũ obleꝺamento, & delectatione illecta, ſed et ã ut ut individui ſubſtitutio, & ſimilitudo quoad fieri poſſet, duraret: Ob hoc igitur ſemen habere oportuit, & ut auctius prodeat virile ſemẽ, ac gignendis mẽbranis, quib. contegitur fœtus, ſit ſufficiens; nam etſi exiguum virile ſemen fingendis ſolidis membris ſatis eſſet membranæ tamen bullas & ſpiritum incluſere ante formationem fœtus, & alimenti tractionem, quæ die ſeptimo fieri incipit, viri ſemen non ſufficeret; ideo fœmineo ſuppletur, & integrum redditur. Tertio, quo tempore mas pubeſcit, & ſemen fundit, pubeſcit etiam fœmina, & menſtrua apparent; reſpondet igitur ſemini virili, menſtruum muliebre, non ſemen alterum: Non tamen vident Matrem & gignere cum mare, & alere ſine mare fœtum: ideo mas non ſolum ſemen, fœmina & ſemen & menſes habet. Hoc tamen penes ipſos præcipuum eſt, & inevitabile telum, ſi ſemen muliebre materiam & efficientiam habet (nam

1. *Ratio*

Ariſt & al. argumenta proponuntur ac ſolvuntur.

2.

3.

utrumque semen materiam generationis solidorum membrorum præbere omnes uno ore cum Galeno medici confirmant) posset fœmina sine semine virili concipere contot quetur tamen facile, si respondeas concipere quidem sed sterile, aves subventanea ova, terrestria animalia molas: Infirmioris enim virtutis est semen muliebre; quam

Objectio ut solum sufficiat ad conceptum, eamque integram virtutis perfectionem à mare exspectat. Si obtrudas, contrarium prodidisse Hippocr.

Solutio. qui lib. de genitura, semen fœmineum fortius aliquando esse retulit, ac virile fieri, & econtra: Nos jam tradidimus, neutrum illorum quantumvis validissimum ad generationem sufficere si alteri non co-

Notatur Vallesius 1. controv. 7. puletur, quamobrem acutè magis, quam appositè respondet Vallesius, fœminam non magni caloris semen habere invalidum, calidissimam menstruis non abundare atq; ideo non concipere solam; quia aut debilius principium activum sortita est, aut materia caret; at considerasse oportuit, menstruum sanguinem fœtus materiam non esse, sed pabulū post septimum diem; quare potius si fœmineum semen completū haberet activum principium, conciperet quidem perfectè, sed non aleret:

Averrois arg 2. colig 10. quod nequaquam admittimus, neuter enim parentum, quantumcunq; validum habeat semen, completum habet principium. Violentius hic

Solutio. urget Averroes, si singula semina per se prolifica non sunt ante commixtionem, post eam unde advenit illis illa virtus, quæ in neutro præerat? Respondeo fuisse in utroque, incompletam tamen; at à quo uniuntur? ipsa inter se in itinere commiscentur, aut in ipsa vulva, quæ valide & avidissime amplectens, facit ut uniantur, adjuvante ad hoc, non

Adversar. argum. 1. de sem. 13. solum activa utriusque seminis virtute, sed etiam actuali virtute ipsius matris, quam Galeni decreto, mediantibus venis, & arteriis per uteri conceptacula eo transmittit. Quinta Aristotel. ratio: gravida fit interdum fœmina, nulla humiditatis suæ excretione, nunquam vero citra menses: menses igitur, non semen fœmineum, ad conceptum sunt necessarii. Respondeo, Aristotelem aliam in muliere non cognovisse humiditatem, præter salivalem, quam guttam vocat, hanc, quam in uteri cervice mares sentiunt, etsi fœminæ non emittant interdum, tamen in prolifico concubitu semen per vasa in uteri sinus semper ejiciunt, quod non persentitur, quia neque viri penem attingit, neque tantum fœminam delectat, utpote quod ad sinum uteri demandatur

datur; cujus sensus hebetior est, quam oris ipsius; Neque placet quod quidam arbitrantur, ex quisitioni maris semine fœmineum interdum excusari, exemplo mulieris ducti, quæ concepit ex semine in balneo recepto, ut de Gedelia, & Averrois vicina proditur; quod ultimum, si verum fuit, potius existimo, per id temporis ad solam delectationem attractionis illius seminis virilis subsequutum etiam fuisse mulicbre, accedente præsertim imaginatione, sicuti in somniis per pollutiones solet contingere. *Sextum.* Puer, addit Aristoteles, eunuchus, & fœmina habitu similes sunt voce, pilis, carne & viribus; ergo & seminis inopia: concedimus, hos omnes non gignere exactè coctum semen in quo virile robur consistat. *Septimum* Adjungit (nequid eorum, quæ adversus hanc sententiam congerit, prætermittamus) menstruum lac repræsentat, semen virile coagulum; sicuti igitur lac sola materia est, ita & menstruum: Similitudinem menstrui cum lacte non improbamus, coagulum dicimus esse in utroque semine incompletum, ideo commixta coagulari. *Octavum.* Addit libidinosas fœminas crebro partu temperari; & nonnullas ex salaci conspectu ter intra mensem sanguinis menstrui profluvium pati, quasi conante natura id pellere, à quo irritatur. Vera tamen hujus eventus causa est, quoniam ex evacuatione quavis, maximè sanguinis, seminis proxima materia, ac perinde libido ipsa imminuitur. His Aristotelicorum telis & hoc addi potest, quod prægnans fœmina in coitu delectatur, & aliquid emittit, quod cum in utero maneat quia clausus is est, & semen tunc temporis nullius esset usus, sequitur menstruum emittere, quod ibi ad fœtus pabulum detinetur: *Nonum argumentum* Dic fœminam aut ad uteri latera tunc excernere; aut si ad fundum, ipsum aperiri, cogente ita necessitate, ut, quod supervacaneum est, egrediatur. Vides itaque eorum rationes quantumvis ex Philosophiæ intimis depromptæ videantur, corruere: perspicis maximos fœminei seminis usus & utilitates, ut nimirum *Fœminei seminis usus.* virile nutriat, & adjuvet, quod delectet in coitu, quod ex eo Allantoides membrana generetur, & salivali viri humore: sed ita, ne sola Allantoides ex eo generetur, ut reliqua membra non attingat: minime imo postquam suas vires cum virili semine commiscuit ad formationem fœtus, ex materia illius fit Allantoides. *Decimum argumentum.* Adhuc tamen facit ambiguitatem quod Levit. 15. Viri seminiflui, fœminæ sanguiniflux expiatio ponitur, quasi huic menstruum solum, illi semen infit.

Dic,

Scriptura locus.

Dic, fieri mentionem illius fluxus, qui in utroque ſexu eſt magis conſpicuus, lege vero ſeminiflui viri mulierem etiam comprehendi: imo ſi ſacræ paginæ, quæ ſupra omnem naturam eſt, locis in naturalibus ſpeculationibus liceat contendere legimus 3. Geneſeos, ſerpenti dictum: Inimicitias ponam inter ſemen tuum, & ſemen mulieris; ſed hæc aliò pertinent.

Semen non ſolùm ut opificem, ſed etiam ut materiam fœtum attingere, & cur partes ſeminariæ non regenerentur.

CAP. VI.

Ariſt. & Peripat. ſententia.

Mulierem non aliud continere ſemen præter ſanguinem menſtruum Ariſtotelem ſibi perſuaſiſſe jam ſupra memoravimus, & exploſimus, ad cujus opinionem digitum attollunt non Avicenna ſolùm & Gentilis, ſed omnes uno ore Arabicæ doctrinæ ſectatores: Verùm & illud addit Ariſtoteles, hoc ita conſtituturum muliebre ſemen ſeu potius menſtruum ſolam materiā in conceptu: virile nudam efficientiam exhibere: ex illo omnia tam ſolida, quam cætera membra effici: hoc poſtquam vim generatricem menſtruo impreſſit, & motionis principium dedit foras excerni, ut plerique omnes interpretantur Peripatetici, aut in auras evaneſcere aut in flatus diſcuti, ut eorum etiā nonnulli arbitrantur. *Dubitemus* inquit 2. de gener. animal. 3. *Si projecta in fœminam genituræ nihil concepti fœtus pars efficitur, quo abeat corpulenta ejus ſubſtantia: ſi modo facultate quæ in ipſa eſt operatur.* Et nō multo poſt: *Corpus genituræ in quo una ſemē animalis principiū abſcedit, partim eſt ſeparabile, ex corpore hujuſmodi eſt, quæ appellatur mens ſive intellectus. partim inſeparabile, quod eſt genituræ ſemē, quod cū humidæ ſit naturæ & aquoſæ, diſſolvitur, ac in ſpiritū diſflatur.* Hoc autē quam ſit ipſi rei veritati contrariū, multis Galenus palam fecit in li. de ſemine, & primo ſemē virile in vulva contineri, ſi fœmina conceptura ſit, ex eo cōcludit, quod ſi capram, ovē, aut aliam quampiam fœminam diſſecueris, nullam ex iis, quæ ſemen excreverant, concepiſſe, omnes, quæ retinuerant, gravidas fieri deprehendas. Secundo ex ipſo

Galeni rationes adverſus Ariſtotelē, qui probat ſemen in utero retineri.

relatu

[illegible] quandam in vulva motorē [illegible] (e)llam contrahat, [illegible] id est, [illegible] in utero [illegible] fere quos [illegible] Hippocratis [illegible] verum [illegible] habere & ex illo [illegible] a [illegible], [illegible] generari, [illegible] confirmatur [illegible] & [illegible] post [illegible] Hippocrates [illegible] Neq[illegible] ex quo [illegible] Hippocrates [illegible] dictum est evidere. Ita fœminæ [illegible], quod [illegible] ob- [illegible] conceptisse [illegible], [illegible] con- [illegible] quod [illegible] & [illegible] partes [illegible] & non [illegible] & [illegible] & [illegible] & [illegible] cus, [illegible] tate v[illegible] Ve- rum a na[illegible] do in lentum [illegible] facultatem habere [illegible] neis natur[illegible] & [illegible] ambages fieri, quod [illegible] Fra igitur in hoc laborar[illegible], [illegible]

Lib. de genitura & lib. de natura pueri Semen materiam etiam generationis esse Semi[illegible] partes [illegible]

5 Aph. 51.

[illegible]

G [illegible]

solum est principium totius, ut vult Aristoteles [illegible] fecultate totum esse Plato existimaverat; ut cum [illegible], crassum & lentum humorem, ex quo semina [illegible] possit, hunc ejiciat, alterumque [illegible] ex sanguine [illegible], non itaque oportuit vim suam menstruo sanguini tribuere qua in [illegible] crassum & lentum converteretur (quod Aristoteles [illegible]) ac pronunciare [illegible] in spiritum dissolvi, cum ipsum semen eandem vim & [illegible] quandam substantiam possideat, quae [illegible] commodissima esset, quod [illegible] viderint, diligentissimum tamen naturae scrutatorem Aristotelem ignorasse nefas est. Magna hic contentione investigatur, cur praedictae seminales partes, si deficiant, non queant regenerari. vena namque cutis vulnerata cicatrice, os callo [illegible] ac reliqua membra spermatica nunquam, vena difficulter restauratur. Contra [illegible] partes a nostro corpore excidantur, pro carne [illegible] & pro adipe adeps, rursus facillimo negotio restituuntur. Augetur difficultatem, quod eadem est materia generationis & nutritionis. Si ergo venae, ut locupletissimus testis mille in locis Galenus est, vim habent confirmandi similem quandam substantiam pro nutritione & incremento [illegible], ex eadem etiam [illegible] potuerunt eaedem partes regenerari. Uno obiter illi convelluntur, qui pulchre responsum parant, cum dicunt, genito jam integro [illegible] materiam generationi non amplius suppetere. Si enim per totum vitae cursum pro nutritione subest, pro generatione quidem non deerit, quum eadem [illegible] pro alimento reponitur, simile esse debet omnino ei, quod [illegible], siquidem nutritio est particularis generatio, id est, [illegible] redintegratio. Sunt alii qui respondent, suppetere quidem materiam, sed [illegible] facultatem formatricem & generantem, quae [illegible], ut abiit completo formationis tempore, ita nutriens successit. sed hoc etiam, mea quidem sententia, vitio non vacat, quod videmus, & carnem, & adipem in [illegible] corporibus regenerari, si ergo permanet in partibus [illegible] pro carnis generatione, cur [illegible] non permanebit in [illegible] pro earundem restitutione? Adhaec in humidioribus & [illegible] naturis, ut [illegible], ac foeminis, non exiguae procreantur venae, [illegible] magnae ac particulae quotidie in ulceribus [illegible], [illegible]

ne enim

Quid An partes seminaria regenerari possint. 3. meth. 5 art. med. 8. 1 de semine 4. 2 de semine 12.

Convellitur quorundam sententia. Nescio quid.

Aliorum sententia reprobatur.

[illegible] replentur, [illegible] & arteriis capillaribus [illegible] est, [illegible] infantia & pueritia, sed & in adolescentia [illegible] Quidam videntes materiam & virtutem [illegible] tamen [illegible] affirmant, quia ubi hæc [illegible] & caro etiam deest, cujus [illegible] promptius [illegible], utpote [illegible] qua [illegible], quia [illegible] collig[illegible] jam [illegible] & [illegible] plurimam [illegible] materia pro membri [illegible] puer [illegible] quæ [illegible] Vidimus [illegible] juxta proximam gingivam [illegible] gingivæ quidem [illegible] Myo [illegible] ex [illegible] nepoti, cui a prima [illegible] juxta ejusdem lateris auriculam, cuticulam [illegible] propendentem natura efformavit; [illegible] partibus [illegible], neque is [illegible] Galenus [illegible] membri [illegible] & hæ partes [illegible] Quibus igitur licet, [illegible] quæ, quamvis [illegible], non [illegible] Secundo [illegible] Judæ [illegible] tura [illegible] adeo valida [illegible], [illegible] lorum & [illegible] continebatur, [illegible] Tertiò carnis supercretio, [illegible] one colligitur, [illegible] one factum fuerat, cum & [illegible] collectum & [illegible]

Tertia sententia quorundam

[illegible] partes [illegible]

2 Paral.

[illegible],

erat & virtus fabricatrix non valida tantum, [illegible] quod si medicamentum apponas, [illegible] eadem opera arteriæ [illegible] inhibeas, non quod [illegible] generationi renitatur, sed quod impedimentum [illegible]. Quarto, [illegible] tas membrorum in adultis, quæ causa est, ut difficulter [illegible]. & ob id etiam non [illegible] pueris, & molliusculis [illegible] membra regenerentur, in adultioribus vero solum, & [illegible], arte [illegible] vero, quia [illegible] est, nunquam & [illegible],

Objectio.

[illegible] tendo, & cetera. At dices, [illegible] possint reponi, multo [illegible] hominis [illegible] posse [illegible], in cujus [illegible] omnes [illegible]

Solutio.

[illegible] tragino, cont [illegible] hanc vim oppido [illegible] perfectis, qui [illegible] se [illegible] exercitio vivere humore & [illegible] sint, & exigua elaboratione

Diluitur alia objectio.

esse [illegible] enim [illegible] & [illegible], per [illegible] validam [illegible], cujus [illegible]. Efficacius tamen urget [illegible] præcoces & [illegible] & debiles ac [illegible] es

Præcoces dentes cur [illegible].

[illegible] quia tamen cito cadunt [illegible] adhuc mandibulam [illegible], ex [illegible] alimento, & generantur & [illegible], qui [illegible] materia, & [illegible] circumscripta [illegible] non impediat: tamen molares vigesimo anno multis,

[illegible]

& omnium [illegible] & trigesimo anno [illegible] utrique [illegible], qui ideo vocantur dentes [illegible] intellectus, quæ est [illegible] annorum, [illegible]. Imo Albertus Magnus [illegible]

Avicennæ lapsus.

disse [illegible], cui in ætate [illegible] dens natus fuerit. Respondet

Dentes ab [illegible] generantur.

Avicenna, dentes ex sanguine [illegible], & ad naturam carnis [illegible] accedere quod [illegible] & rationi minime [illegible] dentes [illegible]. A[illegible] dentes [illegible], & [illegible] alimentis generari, idroque [illegible], [illegible] o, & [illegible] copia. Quod si [illegible] generantur, nil mirum, [illegible]

quintum

quorum ego sententiæ [illegible] sed contra est, quod [illegible] [illegible] Neque [illegible] quidem negamus, sed ex excrementis [illegible] non autem per [illegible], sicut ungues & pili. Qui vero [illegible] sunt, qui ex amplioribus [illegible] na- [illegible] majorem [illegible] insufficientem af- [illegible] & similia, quæ [illegible], & mul- [illegible] pro [illegible] [illegible], cujus [illegible]; neque [illegible] [illegible], qui a- [illegible] in quas [illegible], quia [illegible], [illegible], cutis, quæ [illegible] [illegible].

[illegible] non [illegible] tantum, sed etiam [illegible] à toto emanare, ac ubi substantialem accipiat formam.

CAP. V.

D[illegible] concubitu corpus universum [illegible] profecto [illegible] [illegible] omni corpore [illegible] emanare [illegible] quæ [illegible] [illegible] in [illegible] congressu voluptate omnium [illegible], [illegible] sunt, quibus [illegible] steriles homines [illegible], quod fieri non posset nisi ex capite [illegible] [illegible] non solum similes parentibus [illegible], & in [illegible] [illegible], sed & [illegible] parentes, [illegible] [illegible] hanc [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] cephalos [illegible]. In [illegible] A[illegible], cui brachium [illegible], [illegible] tamen. Sa[illegible] [illegible] cui filium erat [illegible]. Qui [illegible] tot ac tantis rationi[illegible], quod [illegible] lias evertere potis est, Hipp. [illegible] mem-

Hipp. [illegible]

[Hippocr.] libr. de aere aquis & locis lib. de genitura.

b[illegible] [illegible] aliarum reliqu[illegible] à sanis sanum, à [illegible] [illegible] qum etiam à solid[i]s, & moll[ibus] [partibus], & ab [illegible] corporis, cui etiam consentiunt Plato & Empedocles, ac [illegible] ipsa ratio, nam ut totius est aliquod semen efficie[n]s, ita cuju[s]que [par]tis esse oportet, alioquin membra sine semine generarentur, [illegible] ulla est ratio, quod ex hoc seminis parte crus, ex illa brachium [illegible] [illegible] quia hæc ex crure, illa ex brachio [illegible] datur, [illegible] [illegible] defluit, quod om[illegible] generat. H[a]nc ita confirmatam Hipp. [illegible] qu[i]dam, ducto [illegible], ita intelligunt, ut ex toto corpore [illegible] nem in [illegible] con[illegible] [illegible], seu colliquamentum aliquod [illegible] tu agitatione que diffluens, quod quam sit absurdum [illegible] [illegible] stravimus, & ex eo planum fit, quod fœminæ [illegible] [illegible] diuties abst[i]nuit, copiosum cr[illegible] [illegible] semen in [illegible] vasis spermaticis congeritur; contra [illegible], & [illegible] re Venereæ indulgent, tandem pro semine sanguinem [illegible] & si confectioné illorum fieri contingat, [illegible] [illegible] d[illegible] [illegible]nduntur. Colliquamentum vero non esse, [illegible] [illegible] ostensum est. Sunt etiam, qui putant, seminis [illegible] toto secerni; non ita quidem ut ex unoquoque [illegible] vel nervo [illegible] [illegible] osse, nervo, membrana, vel cartilagine [illegible] [illegible] [illegible] constat, quod [illegible] illius tantum, [illegible] [illegible] sed omn[illegible] ne[illegible] vel ossi [illegible] conceptu materia [illegible] [illegible] semine, semen [illegible] partes [illegible] [illegible] [illegible], ultimi quidem alimenti [illegible] etiam [illegible] [illegible], non quæ à toto decedit, sed quæ [illegible] totum [illegible] [illegible]. Plures ita [illegible] Hippocrat. sententiam [illegible]: [illegible] seminis [illegible] in singulis partibus pr[illegible] [illegible], quicquid [illegible], [illegible] [illegible], ac ita explica[illegible] Hippocratis [illegible] [illegible]. Aristoteles [illegible], in [illegible] de generatione [illegible]. Primo. Si materia seminis humanis & animalium ab [illegible] partibus emanaret, etiam [illegible] semen arborum, [illegible] videmus arbores [illegible] [illegible] ramis, [illegible] progignere ex quibus [illegible] [illegible] [illegible] arbores: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] proventum. Secundo. Aut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible]; non ab [illegible]s, [illegible] [illegible] [illegible] videatur: si [à] similaribus, nulla procul [illegible] [illegible] de simili-

Polybii sententia. 3. cap. huius libr.

Secretio seminis non fit in concubitu.

Aliorum opinio.

Quarta sententia nonnullorum.

Qua ratione p[l]erique [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Ar[illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] argument. 1.

& 2.

[illegible] solo temperamento similes e- [illegible]. Et qu[illegible] cum ab utroque parente [illegible] similes sint, ge- [illegible] duo progi- [illegible] Hermaphroditus, cum [illegible] & decidat [illegible] Si à singulis [illegible] contra [illegible] non [illegible] est. Ad [illegible] pro [illegible] ubi vero [illegible] tum quia [illegible] medullis & arte- [illegible] similitudinem [illegible] similes [illegible], ex quibus sob- [illegible] Aristoteles [illegible] ex qui postea & [illegible] quae non semper [illegible] lapides [illegible] abstiss[illegible] cere- brum [illegible] est coitus [illegible] aut quia forte [illegible] Par in teste [illegible] ut optime Vesal. [illegible] advertit. His tam multis [illegible] pro illa aliam nobis [illegible] genera- [illegible]

Arist[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

rationis principia [illegible] viri & menstruum fœmin[illegible]æ in corde [illegible], à quo priusquam descendunt ad partes seminarias, [illegible] per vasa in corpus, ut à membris [illegible] abs[illegible]tione [illegible], qua tandem omnia confluunt ad [illegible] meatus. [illegible] hujus opinationis partem confirmare se putat, quia semen productivum [illegible] simile toti parenti oportuit vel prodire ab omnibus partibus, vel ab uno, quæ totum vicem [illegible]at, [illegible] cur. Præterea quia utrumque horum principiorum, excrementum est sanguis, [illegible] sanguinem, [illegible] (sic enim ille putaverat) [illegible] & [illegible] menstruum. [illegible] in membra distribui contendit, quæ [illegible], quia semen magis, quam sanguis [illegible] non accepit à corde quod [illegible] sanguinem, [illegible] à membris: & si ad singulas partes [illegible], qui, inquit, fieri posset, ut servaretur [illegible] : sic [illegible] explicat verbum [illegible] quod alter esse intelligendum mox ostendemus. [illegible] in confutanda Aristotelis opinione [illegible], & jam ante multa sæcula exautoratis [illegible] fundamentis, quod [illegible] cur sanguinem gignat, & fœmina [illegible] non habeat.

Galeni sententia. 7. Galenus in ea fuit sententia, ut crederet, semen e sanguine cum multo spiritu [illegible], hoc est, vitali solum in testibus [illegible], & in [illegible] seminariorum; hoc ex anatomæ argumento [illegible]o, quod venam, & arteriam non recto [illegible] gyris descendere videamus, in quibus paulatim [illegible] & [illegible] demum, ubi testes attigerit, seminis [illegible]; atque adeo [illegible] geniture ex [illegible] & [illegible] assistentes ad vasa seminaria contineri, [illegible] omnes venas & arterias [illegible] semen [illegible], seminis enim vasa inter venas [illegible] substantiam acceperunt, [illegible] semen [illegible] venis per corpus [illegible]

[illegible] d[illegible] & [illegible] a[illegible] coctionis perfectionem in sanguinis [illegible] & [illegible]. Addit

[illegible] latur [illegible] inesse humorem, quem [illegible] assimulatur, & [illegible]

[illegible]

[illegible], paulatim [illegible], dum amplius commoratur: manare autem à toto semine (quod Hippocrates ait) ita intelligendum, ut omnium membrorum vi [illegible] semen [illegible], ab omnibusque ipsum partibus notas aliquas [illegible] esse, quod vulgo dicitur, virtute non mole [illegible], non quod materia à toto decedat, [illegible] potius [illegible] reposita erat, in qua quidem locutione cum Aristotele videtur ab Hippocrate [illegible].

Sententia Avicennæ

[illegible] quam Avicennæ acceptam ferunt, quæ tradit, semen gigni [illegible] testibus, confluere ejus [illegible], hoc est, corpoream partem & [illegible] membris principalibus semper, à reliquis autem in [illegible] aliquid [illegible], cujus [illegible], fœtum in principalibus [illegible], in reliquis non semper, sed modo [illegible] membro, [illegible] ex partibus crassis [illegible] fit [illegible] materia, ita ex [illegible] generativum. Hanc [illegible], quod non appareant [illegible] principibus [illegible], per quas prædictæ [illegible]. Cæterum si quæ alia [illegible] Hippocratis [illegible] videtur accedere [illegible] quod [illegible] quamdiu à [illegible] principiis [illegible] habeat. [illegible] omnibus [illegible], sed à [illegible], [illegible] plantarum, sed contra est, quod vis [illegible] parte plantæ consistit, sed quibusdam [illegible], nonnullis nodo, cortici, vel [illegible] [illegible] separatæ germinant. Hæc [illegible], ex quibus nos [illegible] diligemus, [illegible] præclara [illegible], à quibus commode [illegible]. Quamvis autem Avicenna hujuscemodi rerum [illegible], [illegible] & [illegible] contemplatione [illegible] magna [illegible] in semine duo [illegible] & [illegible], idest, corpulentam partem & spiritum [illegible], quæ [illegible] habeat, hanc vero quæ [illegible] partibus potissimum confluat [illegible] spiritus [illegible] à corde per venas naturalis (si quis [illegible]) per nervos [illegible] à cerebro, & dorsali medulla, in seminis [illegible], [illegible]

Alterum [illegible].

Conclusio. 4. [illegible].

ne, & commixtione genitivus procreatur spiritus, qui seminis materiæ [illegible] procreationis potissimum instrumentum evadit: [illegible] autem à vitali genitivum fieri, cum de ipso constet, & ab ejus toute ad testes aditus pateat amplissimus. Seminis enim molem atque materiam à toto decidi, & portionem esse totius materiæ, quæ jam aut ad totum accesserat, aut proxime ad omnes seminales partes accessura erat, non tamen, quæ concubitus tempore decidit, [illegible] quæ, ubi [illegible], à natura in vasa spermatica deputatur, & [illegible] [illegible], cum prædictis commixta spiritibus [illegible] ex [illegible] elaboratione, ac seminis formam sequitur, [illegible] autem semen [illegible] in quibusdam additamentis positis sub [illegible] pubis inter rectum intestinum & vesicam, vasa enim deferentia, quæ semen præparatum à testiculis recipiunt, [illegible] conveniunt, [illegible] a[illegible] præ[illegible] quæ semen [illegible] ad [illegible] in vulvam ejaculatur [illegible] spiritus atque facultatis valida agitatione [illegible] sit voluptas, quæ nunc per universum corpus persentitur maxima: Hinc Veneris excessus debilitat, quia non solum [illegible], sed etiam nonnunquam quod actu erat, vel [illegible] alimentum, successive trahitur. In primis autem cerebrum [illegible], tum quia ex [illegible] remum est, ubi cessavis [illegible] tum propter mollitiem ipsius, & totalis medullæ, quæ [illegible] membra concedunt trahentibus testibus, tum præterea quia ejus substantiam testes avidius proliciunt, utpote seminis [illegible] quam propterea Plato in Dialogo de natura semen [illegible] & in Timeo dorsalem medullam genitale vocat, [illegible] cédit, [illegible] exhauritur, [illegible] cedunturs: & Albert. Magnus [illegible] salacitate occubuit & [illegible] interpretandam esse censeo [illegible] Avicenna [illegible] ab eo multum [illegible], &, quod magis mirabile, [illegible] propemodum [illegible] *igitur* [illegible] *omnibus* [illegible] *acc de* [illegible] *comparatum* [illegible] *semen appellamus* [illegible] *semen ultimi alimenti, ex quo* [illegible] *perfectæ* · ubi etsi non [illegible] [illegible], qui ad partes jam accesserat, plane tamen [illegible]

cabsr-

Seminis materia à toto.

Veneris excessus cur debilitet? Cerebrum in eo imprimis patitur.

2 de animal. 8.

[illegible] partem [illegible] in [illegible] proxime ad partes accessurus [illegible], & quem [illegible] nutritione singularum partium, quas [illegible] easundem [illegible] qu q; [illegible] ab omnib. membris [illegible] membrum effectri-cem, & [illegible] membra, [illegible] etiam est eadem generatio, [illegible] processio fit, ex quibus nutritio. [illegible] a toto pro-fluere [illegible] esse [illegible] à toto [illegible] non est il-lud [illegible], quod [illegible] est, [illegible] ex [illegible], semen cum [illegible] & denique cum ipsa seminis forma a singulis mem-bris [illegible] doctam probe novisse, quod unicuique mem-bro [illegible] conveniat, illud in jecore, ac [illegible] genuisse, addid [illegible] quoddam quasi nutriendæ partis sigillum & mediante vir-tute regulativa [illegible] transmisisse, adjuvante [illegible] hoc attractiva mem-brorum, quidquid vero ex ipsa nutritione superest [illegible] tes trahere, quod [illegible] semen non [illegible] proprios tamen, quo [illegible] se-minum [illegible] & [illegible] dubitandum non est. Cum [illegible]-quies, [illegible] appellator [illegible] concoctionis, quæ [illegible] in ve-[illegible]; quia [illegible] non qualitate, sed quantitate [illegible] quod vero [illegible], non [illegible] ipsa parte, sed in præcedenti [illegible]. Quod si ab Aristotele [illegible] quamvis ab adversario hæc [illegible] similitudo [illegible] confirmare [illegible], [illegible] nos [illegible] e: O[illegible] parenti vel pr[illegible] generet, quales [illegible]. Præterea idem [illegible] gignit, & [illegible] illud non in [illegible] generatur. Sed [illegible] verruca, quæ [illegible] appareat etiam in filio, & cui [illegible] capillaribus, quæ u[illegible] sed non semper, ad v[illegible] formativa, quæ resid[illegible], à lin-

Nutritio & procreatio ex iisdem fit.

Virtus regulativa.

Objectio.

Solutio.

Cicatrix & verrucæ parentum [illegible] filio appareat.

Similitudo unde proveniat.

Avulsio.

Insectorum generandi ratio.

à singulis partibus accedente, sed semini in testibus imprimat formam agentem, consciam ejus similitudinis? nequaquam profecto, quia ita formatrix vis ageret pro voluntate, cum modo imprimat notam, modo non imprimat, cum tamen sit naturalis; quare potius si materiam habet, ab illo membro decisam, simile format, alioqui minime: Ut obiter colligas, similitudinem non prodire ab agente solo, ut quidam putant, sed ab agente in tali materia; quis dices, nat vo[illegible] partes collocavit? eadem, quæ eas efficit, formativa virtus ut mox patebit. Quid, quod in avulsione (ita appellant rei rusticæ scriptores portiunculæ corticis quæ alteri arbori inseritur) cortex arboris unius totam aliam plantam commutat, sic, ut fructus, & folia, & flores, similes iis, producat, unde prodiit, & tamen à sola portiuncula arboris fuit excisa; Quædam insuper animalia gignunt alia à se specie distantia, quæ non ex partibus in semine concretis. In insectis plurimorum fœminæ particulam quandam inferunt in marem, & ita ex solo maris calore fœcundantur evanescente semine. At de hominis generatione hic loquimur, non de imperfectis animalibus, quæ imperfectiori modo generant, ut vivunt. Particula autem plantæ nil mirum si per se generet, cum per se vivat, quare hæc nihil urgent: similiter enim multa absurda conficies, ut si ita ratiocineris; multa animalia citra epar concoquunt alimentum, ergo epar non habet virtutem chylificandi: Nihil concluditur, quia natura per pauciora exercet imperfectiorem operationem perfectam per plura; sed forte jam hoc caput nimis excrevit.

De testium usu, quidque ipsi ad seminis generationem conferant.

CAP. VI.

Testes quid conferant materiæ.

QUidquid à nutritione superest, testes ad se trahere superius dictum est; quid autem testes ipsi materiæ impertiant, nunc iterum contemplandum? Atque ut jecur ab intestinis succum per mesentericas venas raptum in sanguinem vertit, qui postea à testibus [illegible]ur: ita profecto testes efficiendi seminis primarii aucto-

[illegible] vasa [illegible] quodammodo præparant, jaculantia per-[illegible]. Solet enim [illegible] natura [illegible] distributoriis, ne [illegible] & otiosum [illegible] tempus, iudere etiam coctionis vim, ut intestinis chyl[illegible] sang[illegible] faciendi & his, de quibus loquimur, [illegible] conficiendi. Quemadmodum igitur summa [illegible] hepar [illegible] officinam esse [illegible] ad testes similitudo maxima; neque alius usus in corpore [illegible] potest, [illegible] capreolaria etiam sive hederacea vasa seminis [illegible] ex anfractibus & sinuositatibus horum apparet; quæ non [illegible] causam [illegible] ut [illegible] semen præpararent [illegible] in [illegible] coitum [illegible], quæ diutius a [illegible] evidenter conspicitur, [illegible] dem vasis contineri, quod certe [illegible] vim possiderent, quemadmodum in ventriculo, & [illegible] sanguis nullus reperitur propterea, quod nihil prorsus ea [illegible] sanguinem [illegible] faciunt. Porro ut [illegible] quam è singulis partibus & [illegible] magis [illegible] anfractibus diu [illegible] quæ [illegible] sunt, spiritus [illegible] mora [illegible] vasa hæc [illegible] quicquid continet, tanquam alimentum [illegible] sibi peculiare [illegible], & [illegible] atque [illegible] convertere, cumque [illegible] qui jam testiculos involvunt, [illegible] concoquitur [illegible] perficitur procreationi [illegible] calore [illegible] ipsorum testium [illegible]. Hæc quamvis verissima sint, Aristoteles tamen non [illegible], sed [illegible] testes [illegible] dis [illegible] graviores [illegible] pondere [illegible] tura [illegible] generat [illegible] mum niti, quod [illegible] dum emittant, [illegible] refrigerat testes [illegible] textorum pondera [illegible] refrigerationem, quæ [illegible] causam esse respondebit: cui [illegible] vasa [illegible]

Testes efficiendi seminis primò auctores sunt.

Semen ubi perficitur.

Capreolaria vasa semen efficiunt.

Arist. lib. 1. de gen. animal. c. 5. & de gen. animal. c. 7.

naria co[illegible]duntur: Cur si indurue[illegible]? quia etiam illa durescunt, & quæcunque testes vi[illegible] eodem vasa [illegible] contingunt [illegible] ciuntur, ut castrata animalia imbecilliora [illegible] efficiuntur, ut cor, ex quo contentio omnis corporis erat, ablatis [illegible], quæ ipsum intendebant, resolvatur atque laxetur, & cesset reflexio [illegible] à [illegible] ad cor: Si enim putabat ille testes speculi seu densi o-pacoque corporis assim[illegible], ad quod [illegible] ex corde calor, & spiritus in universum corpus radios virtutem [illegible] suam [illegible] refunderet. Hæc tamen, si pensiculatius evolvantur, ingeniose potius, quam concinnè dicta reperientur, & præstantissimum Philosophum quidem, si uti in universa fere hac de semine contemplatione cernitur; nam robur ex calore, spiritibus & temperatura, non ex annexis ponderibus membris accidere unanimis est Philosophorum sententia, quibus etiam Aristoteles ipse sæpissime subscribit: præterea tensio præter naturam est, ut in fidibus constat, quæ si paulo longiori tempore intensæ permaneant, abrumpuntur: ideoque citharistæ lyras deponentes remittere ipsas solent. Neque majorem cum testibus contentionem cor habet, quam cum reliquis membris, à quibus causatius posset sperare illam reflexionem. Neque solum sinuosè procedit meatus seminarius, sed multis spatiis circumvolvitur; ita ut tendi nisi longissimo queat intervallo; ad hoc flexus tentionem non admittit, cum [illegible] hæreat; tantus vero est ante testes vasorum anfractus, ut si [illegible]gantur, ad media usque [illegible] possint; quid insuper de animalibus dicemus, qui ventri adhærentes neque pensiles sed planos testes habent, cujus [illegible] & in [illegible] ac universum avium genus [illegible] si ab annexis membris deorsum trahitur cor, [illegible] renibus & spatiis per vicinioribus, & ad quæ [illegible] absque ulla revolutione demandantur; quomodo [illegible] revolutio aliqua est, ea ab altera parte [illegible] est verisimile. Adhæc si cum testibus ea moderatione [illegible] illæsi relinquantur [illegible], & tamen animal non solum [illegible] sed etiam [illegible], & [illegible] quod evidentissimum est argumentum, testes [illegible] præcipuum esse instrumentum [illegible]

men qui fœcundum [illegible] à testibus sed à toto, è præcipuis potissimum [illegible] communicant. [illegible] ut supra iam diximus: quod verò inter præcipuas partes connumerentur, causa est, quia ex se propriaque facultate robur [illegible], & vires, quas in omne corpus effundant, [illegible] cerebrum sentiendi & movendi, cor [illegible] impertit, adde quod materiam seminis [illegible] convertunt, spiritusque cum [illegible] vires & facultates illi inferunt. Hinc fit, [illegible] Eunuchi, quibus [illegible] & [illegible] corpus [illegible] [illegible] [illegible] vox [illegible] [illegible], sicut mulieres, [illegible] Venereis [illegible] afficiuntur. Ut & hoc vel corde [illegible] quid, præterquam quod calidiorem & robustiorem [illegible] perpetuitatis sunt auctores, quod profectò cor [illegible] præest, unde Galenus ipsum vivendi, testes [illegible] principium esse prodit. At quoniam de Eunuchis sermo [illegible] [illegible] apud veteres Eunuchi [illegible] [illegible] Ver[illegible] Hippocrates *lib. de aëre, aquis & locis*, Scy[illegible] Eunuchos [illegible] corporis [illegible] [illegible] mollitiem & [illegible]; nec [illegible] [illegible] us [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] comprehendun[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] potentiam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Ita dicunt [illegible] & accidentalem, [illegible] tam fœminæ quàm viro. [illegible]

Fœcunditas unde proveniat.

Testes cur inter partes præcipuas connumerentur.

Eunuchorum conditio qualis Galeno [illegible] de semine.

Testes perpetuitatis & [illegible] auctores.

Eunuchorum tres. Iure consulti [illegible] & [illegible].

Thlibiæ. Eunuchi qui ad Venerem potentes. Cubicularii. Turcæ eunuchi quales. Tria ad coitum necessaria.

in manu imperitæ obstetricis, aut jussu parentum [illegible], colli sive fuerunt, & hi peculiari nomine Thlibiæ nuncupantur, Tertio, Eunuchi castrati, quibus aut exsecti sunt soli testes (sicuti olim fiebat) & ii quidem, etsi fœcundi non sunt, ad Venerem nihilominus potentes remanent, qui etsi semen non remittunt, salivali tamen humore non privantur, qui ad voluptatem ac libidinem plurimum confert; aut non solum testiculi atteruntur exscinduntur ve, sed membrum scrotum ac virilia omnia adimuntur; sicuti iis accidit, quos hodie Imperator Turcarum cubicularios esse vult, atq; hi non solum infœcundi, sed etiam ad Venerem omnino inhabiles existunt. Cum igitur tria sint ad coitum necessaria, membrum cum suis partibus, materia, & ejaculator spiritus, tria etiam reperiuntur eunuchorum genera, quidam enim ob virilium privationem: alii ob vitium in illis, quo fit ut materia minus libere permeet; multi ob spiritus & naturæ impotentiam semen non generantis aut flatum non transmittentis; ut enim privatio aut corruptio testium causa est frigiditatis in toto, ita vicissim frigiditas causa est impotentiæ ad Venerem. Ut hinc obiter Avenzoarem assequaris [illegible] mantem, nullum unquam fuisse castratum virum intellectu, aut moribus præstantem; quod perinde est, ac si diceret, castrationem hominem reddere frigidiorem, humidiorem, ac proinde quadantenus stupidum. & cum [illegible] maxime appetant mortales, quibus potiri nequeunt, *Nitimur enim in vetitum, & quod non licet acrius urit*, hinc fit ut qui [illegible] grandiores jam, castrati fuerint, memoria antea ctæ voluptatis [illegible] us re[illegible]a lib[illegible]res evadant: Neq; enim Avenzoaris placitis [illegible] ut credam eos, quibus antea intellectus, ingenii judicii & virtutum vigor [illegible] a, easdem non posse in posterum [illegible] dotes retinere [illegible] assiduo usu meditationeque augere, cum [illegible] habuerit, qui judicio atque virtute cæteros homines [illegible] æquarent modo, verum etiam multis par[illegible] antecellent. Qua ratione (ut reliquos omittam) apud Josephum de antiquitatibus Judæorum legimus jussu Dar[illegible] Persarum Regis tres pueros Hebræos, & cum iis Danielem Prophetam factos fuisse eunuchos, [illegible] virtutibus, singulare, [illegible] judicium est: [illegible] Av[illegible] & post eum Mercuri[illegible] omnes uno ordine eunuchos [illegible] ordine cætera deinceps prosequemur.

1. Theis. Ar. 4. c. 1. Eunuchi ut plurimum moribus sunt corrupti. Eunuchi cur libidinosi.

Semen

Semen qua ratione animatum sit.

CAP. VII.

UT igitur revertamur ad susceptam de semine contemplationem de [illegible]mus, animatum ne sit, an prorsus inanimatum. Autor libri de spermate Galeno adscripti semen ab homine animatum esse putat, non tamen semper sed tunc solum, quando à Deo statutum est hominem gigni. Galenus libr. de Marasmo animatum esse semen dicens, vivorum tria esse genera, animalia, plantas, semina. Aristoteles animam quidem vegetabilem habere censet, non actu, sed potentiâ actui propinquissimâ, sed habere tamen semen animam (inquit [illegible]) ratio eadem atque de partibus reddenda est, neque enim anima ulla esse potest in alio, nisi in eo cujus est, neque pars ulla esse potest, quæ particeps animæ non est, nisi æquivoce ut mortui oculus: semen igitur & habere animam, & esse potentiâ animatum palam est. Porro agnoscunt Aristotelici tres potentiæ gradus sive species, remotam unam, qua omnes formæ: quæ de potentia materiæ educi possunt in ea potentialiter existunt, & eam vocant potentiam materialem, qualem infans nuper natus ad scribendum habet, & seminis materia cum adhuc fontibus membrorum sepulta jacet; propinquam alteram, quam in materia præexistere dicunt jam disposita, & reductam per qualitates ad ipsam formam, vocant potentiam potentionalem, qualem puer potentiam ad scribendum, cum instrumenta jam [illegible] cognoverit & [illegible] existentis. Tertiam [illegible] perfectionem [illegible] quæ [illegible] dum [illegible] tamen cum velit & [illegible] & à g[illegible] aliquid saltem [illegible] tatus spiritus, & [illegible] ubi primum tamen [illegible] commodum [illegible] & [illegible], ad operationem [illegible] suas vires exequuntur: quod secunda adhuc similitudine [illegible]. Nam quemadmodum dormiens remotius quam vigilans [illegible], isque remotius [illegible], qui jam contemplatur, ita semen [illegible] formativa virtutis [illegible]

Tria vivorum genera.

2. de gen. animal. 6.

Tres potentiæ gradus.

Potentia materialis

Potentia potentionalis.

Vltima perfectio.

Pulchra similitudo

ſemine alias unum, alias plures naſci fœtus videamus, unica ne in toto, quod emittitur ſemen, anima fuit, an ſua cujuſque ſeminis particulæ unicam tantum potentiam præextitiſſe cenſendum eſt, quâ juxta materiæ copiam & loci capacitatem unus vel plures fœtus generātur. Si rurſus obtrudas, ſicuti ex ſemine generantur ſolida mēbra, ita ex menſtruo carnoſa, oportere [illegible] menſtruum animatū eſſe: Solutio eſt ſanguinē in carnem [illegible] commutari ante ſeminis adventum, cujus ac membrorum inſitæ virtuti [illegible] tribuenda eſt carnis generatio. Quod ſi menſtruo vim efficacem [illegible] dixeris, piaculum non erit, nam & Galenus menſtruo eandem imbuit facultatem, ſic ſcribens: *Nam neq; ſemē facultas tantum [illegible] ſed materia etiam quædam, neque menſtruus materia ſolum ſed etiam facultas*, qua ratione videtur intelligendus Levit. loco [illegible] ubi eius ſanguinis [illegible] ur, propterea quod anima carnis in ſanguine, ſit, quod [illegible] Theologorum judicio dictum volumus, vel dic, animam in ſanguine eſſe non quidē informative, ſed perinde ac in ſubjecto, hanc tamen facultatem non diffitemur à ſeminis virtute intendi, quemadmodum & ſeminis materia à menſtruo augetur. Hæc etſi conſtanter Ariſtotelici tueantur, non tn. deſunt, qui ſemen anima prorſus carere contendant, neq; minimū quidem vegetativæ, aut ſenſitivæ animæ ſcintillam inſidere, ſed ſolum ſpiritum genitivum, ac complantatum, qui præter temperamentum & conformationem, ultimam etiam, ac tertiam ſemini præparationem addat, quam potentiam ad formam ab Ariſtotele nuncupari exiſtimant, qua potentia materia ſenſim perficiatur [illegible] metur q; ac vegetantis [illegible] que formæ capax evadat, [illegible] nunc repente de cœlo immitti dicunt; itaq; ut potentia [illegible] ſuccedit, ita perfectio formæ in perfectionem à potentia [illegible] ecus omnino advenire, ac proinde omnium vegetabilium [illegible] animq; formas de cœlo duci à Deoque creari ipſo tempore [illegible] quo materia perfectionē conſequitur, &, quod magis mirabere, [illegible] rum animalium, ut phalangiorum, culicum, muſcarum, [illegible] corum, v perſumq; formas à Deo creari [illegible] aq; de mente Ar[illegible] natura ph[illegible] lanium [illegible] non improba[illegible] agri æ magis conſe[illegible], quam ſuperior, ut ſeq [illegible] hic. Sic interpretatur Fernelius verba Dyotimæ fati[illegible] & Socratis magiſtræ apud Platonem in ſympoſio dicentis, *Om[illegible] Socrates, prægnans h[illegible], & gravidum*

Menſtruũ animatum non eſt.

1. de ſem. 2.

Quorundam ac Fernelii opinio.

Dyotimæ opinio.

dum eſt corpus prægnans & anima, & imprimis cum ad certam ætatẽ pervenerimus parere noſtra natura cupit : non quaſi anima animab. prægnans ſit, & homo homine, ſed amore & deſiderio immortalitatis gravidã eſſe, & dici, quod generandi ſit avida; neq; jaculatis ſuperius telis perterrentur, quia ut verum fateamur, non à ſmodũ ſauciant. Quare cum multos videamus utriusq; partis fautores, ac ponderantes rationes, fatendum omnino eſt, hujuſce difficultatis veritate in occulto latere, eamque ſolum novisse Deum creatorem. Quod ſi nobis non quid verum, ſed quid vero ſimilimum ſit, pronunciare ſtatuereque liceat, ſemẽ exiſtimamus, quamdiu in parente eſt, nondum vivere decisum vero ac ſeparatum à generante, uteroq; exceptum ſpiritibus fulcitum, & ab informativâ virtute poſſeſſum non ſolum potentia, ſed actu vivere vita plantæ. Illo co enim incipit diſtendi ſeminis humida ſubſtantia pulſat & ferit complicitus ſpiritus, formativa virtus opus aggreditur, ac tandẽ ſeparantur ipſius ſpiritus, & ſanguinis viæ: quæ ſunt quatuor primi in generatione actus: vivere autem potentia, non vivere eſt ſed potentiam habere & vivendum. Num vero ipſa anima vegetativa, ibi ad perfectionem materiæ ſequatur conſequutione, & neceſſitate quadam de potentia ipſius, quia ſcilicet quæ antea latitabat. & materiæ imperfectione præpediebatur, jam iſtis adminiculis, & materiæ elaboratione prodit, ac operationes ſuas exquiritur an vero à Deo creetur, & extrinſecus adveniat, iſtud eſt quod affirmare neq; velim, neq; auſim, neq; id hominibus, quantumvis crucientur, cognitum arbitror. De his enim & ſimilibus Eccleſiaſtæ locum intelligo: *Mundum tradidit diſputationibus eorum ut non inveniat homo opus, quod operatus eſt Deus ab initio uſq; ad finem*, ac ſimilium Dei operum non poſſe hominem rationem perveſtigare, & Sap. 9. *Quis poterit ſcire conſilium Dei cum ſint cogitationes mortalium miſera, periculoſaque noſtra commenta*. Eccleſiaſt. 3. *Altiora ne quæſieris & fortiora ne ſcrutatus fueris, nec in pluribus operibus Dei fueris curioſus*. Ut igitur prætercam Platonem, Ariſtotelem & Galenum alios mirari ſatis nequeo, qui cum hæc legant, adeo tamen logicis diſputationibus delectantur, ut omnia Philoſophia & demonſtrationum cancellis nimia ſua curioſitate arctari velint, & logicis ſyllogiſmis acerrimis altiſſimarum rerum cognitionis hoſtibus & inſidiatoribus omnia concludere.

Auctoris ſententia.

Quatuor primi generationis actus.

De facultate formatrice.

CAP. VIII.

SEd quoniam in toto hoc de semine sermone facultatis formatricis sæpiuscule facta est mentio, de eadem nunc cominus atque pensiculatius perscrutemur, de qua quidem Philosophi multa sub obscurè & obscitanter percurrunt, alia penitus omittunt, quædam præter rem & auctorum mentem interpretantur? nos breviter priscorum opinionibus recitatis quid, in re adeo perdifficili, & scopulosa statuendum sit, Deo opt. Max. auspice breviter aperiemus. Epicurus fœtus formationem ad casum & fortunam præter omnem rationem referebat, cum vincitur, quia fortuna eundem finem non semper assequitur, & parum credibile est, nullum in tanta partium multitudine errorem à fortuita motione committi; dextra sinistris perpetuo respondere, & trecentarum particularum, ducentorumque ossium structuram, cum scopis [illegible]uique decem, forma, figura, magnitudine, insertione, situ, principio, fine, colligantia, consensu, & temperamento, semper eandem fortuito fieri, quis sanæ mentis sibi persuadeat? Plato animæ mundi id acceptum ferebat; quod etiam impugnat Galen. lib. de fœtus formatione, quia etsi potentiam & artem, quæ in fœtuum formatione elucent, tanto artifice dignam existimet, non tamen adduci potest, ut credat, imperfecta ac minutissima animalcula ab eodem fingi atque effformari, Addit. Gen. fœtum non Deo, sed parentibus assimilari [illegible] non à Deo ortum habere. Aristot. in lib. de anima [illegible] formatricem [illegible] in semine potentiam [illegible] esse, ut de ejusdem [illegible] cap. præcedenti retulimus [illegible] munera nutrire, & generare, generationem autem esse [illegible] omnium [illegible] operationum, quæ vegetativæ conveniunt, [illegible] viventia maxime [illegible] perpetuo esse, quod qui[illegible] procul dubio consequuntur. [illegible] Aristotelici nonnulli, qui virtutem generantem à nutriente [illegible] nent, sed unam eandemq; [illegible] quæ cum integram conformationem operatur, generans, cum eandem conservat & auget, nutriens [illegible]: hæc etiam sententia (quam nihilominus omnes recipiunt) parum ex eo redditur probabilis quod non

300 particulæ in corpore sunt.

Ossa 2[illegible]0. Scapi dec.

An nutrire & generare sint duo munera vegetantis potentiæ.

Rejicitur etiam hæc opinio.

non videtur facultas prorsus irrationalis in fœtus formationem tam mira præstare posse; summum nimirum artificium, eximium partium consensum, admirabilem ordinem, debitam figuram & exactissimam compositionem, quæ summam sapientiam, admirandam potentiam & infinitam bonitatem prorsus redolent; utpote inter se ita cohærentia, ut in nullo humani corporis membro, aut substantiæ modus, aut magnitudo, aut figura, aut situs citra læsionem possit commutari. Animam vero rationalem non esse nostræ generationis autorem hinc colligere licet, quod non differunt formationes reliquorum animalium à formatione corporis humani; quas tamen anima rationalis non conficit, imò ipsa post formationem Embryonis à Deo de novo ac in temporis momento procreatur, ut suo loco planum fiet. Hæc cum advertisset Galenus, & nulla Philosophorum demonstratio, nec de hac re opinio reprehensione immunis sibi videretur, nusquam ausus est quicquam pronuntiare, de essentia animæ illius, seu facultatis, qui seminis fœcunditatis auctor existit; cum præsertim res sit, quæ neque sensu percipi, neque ratione inveniri possit; ideo postquam maximo dolore affectus sedulo investigavit, neque potuit Philosophum reperire, qui hoc doceret, neque aliam de structura animalium validam rationem (id quod ipse candidè fatetur:) Philosophos hortatur, ut in hanc rem diligenter incumbant, & si quid pro sua sapientia invenerint sibi velint sine invidia communicare. Alioqui ipsemet sibi parum constanti & nutabunda assensione, quo fluctus impellit, modò cum Hippoc. & Stoicis hanc facultatem naturam vocat, modò cum Aristotele animam vegetantem, nonnunquam cum Platone mundi animam, sæpe etiam cum eodem Deum, summum scilicet opificem, & architectum nostræ formationis causam esse suspicatur. Non igitur mirum, si eorum qui nostro sæculo præstantissimi Philosophi habiti sunt, alii intellectivam potentiam hanc esse dixerunt, alii vegetativam, sed meliori instrumento conductam; alii mixtam ex naturali & animali, quia etiam in mixto spiritu genitivo viget, omnes certe argutè, ac pro sui quisque ingenii felicitate rem ferè palpant, sed omnino non comprehendunt, neque mirum cum res sit tenebris adeo involuta, & tot itive [illegible] labyrinthus, ut qui semel ingressus sit, [illegible] habeat perd[illegible]m, [illegible] sius facultatis definitione ductum [illegible], quarum Galeni, tum juniorum scripta me posse hac in parte non parum

Anima rationalis non est nostra generationis auctor.

Anima rationalis à Deo in temporis momento creatur.

Galeni candor.

Galeni sententia. Lib. de fœt. form. c. 6.

Recentiorum opiniones.

Auctoris.

rum illustrare arbitror. Dicimus igitur facultatem formatricem non aliud esse, quàm potentiam animæ vegetantis, quæ ex mente divina, seu præcepto Dei, ac lege æterna admirandam ubique habet & sapientiam & potentiam, vegetans ac naturalis ac proinde irrationalis facultas dicitur, quia non libere operatur, neque intelligit, quæ operetur; unde igitur tam mira præstare potest? Hoc est, quod neq; Aristot. neq; Galenus potuit Philosophum invenire, qui doceret, ab illo nimirum præcepto Dei ac lege æterna, quam nonnunquam naturalem instinctũ nonnunquam vero divinum influxum nuncupamus. Quemadmodũ horologia, [illegible] temporum momenta ipsa intelligentia nos humano artificio certas temporum mensuras edocent; ita facultas formatrix divino artificio constans præstantissima & sapientissima opera exercet, ipsa sui operis inscia: hanc igitur facultatem divino influxu conductam, Platonem Justitiam ac legem nuncupasse existimo, & ex opinione Anaxagoræ mentem, imperatricem, reginam ac principem, quæ omnia creat, per omnia commeans, ut cecinit Poëta.

sententia Facultat. formas definitio.

Naturalis instinctus, Divinus influxus. Similitudo.

Deum namque ire per omnes
Terras tractusque maris, cœlumque profundum
Inde hominum pecudumque genus, vitaque volantum,
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus

Æneid. 6.

Hanc etiam alius Philosophatus Aristoteles in opere metaphysico intelligentia præditam esse dixerat, quod procul dubio voluit significare Hippocrates, vocans naturam justam, & sine doctore doctam, innumerisque aliis encomiis illam celebrans; Galenusque concludens [illegible] habere, quod de causa animalium formatrice asserere possit, qu[illegible] ars, summaque sapientia [illegible], nec nisi à sapientissimo potentissimoque, artifice tot usuum myriades in nostri corporis particulis [illegible] eandem cum aliis comprobante profitetur Avicen. [illegible] inquit, formatrix est illa, ex qua præcepto sui creatoris procedit [illegible], & ipsorum figuratio; & libro de separatione virtute ait, est natura [illegible] obedire creatori sublimi, & glorioso, & virtus quæ hoc agit [illegible] vel natura præcepto Dei. Atque id ipsum est, quod voluit Virgilius dum [illegible] omnia plena esse cecinit. Et alibi.

Lib. 2. c. 38

2 cant. tr. 1 c. 4.

Principio cœlum, ac terras, camposque liquentes,
Lucentemque globum Lunæ, Titaniaque astra
Spiritus intus alit, totamque infusa per artus

Mens

Mens agitat molem & magno se corpore miscet,
Inde hominum pecudumque genus.

Ex quibus planum fit non solum formatricem, sed etiam reliquas

Inanimarũ ordo.

omnes facultates, suas functiones exercere ex eadem doctrina mentis Divinæ, seu legis æternæ, & instinctus naturalis, sive influxus divini, Hinc enim non animata vacuum fugiunt, gravia & levia extrema petunt,

Brutorum instinctus.

plantarum radices interdum per rupes & durissima saxa permeant, ut ex lucculenta terra alimentum possint attrahere, mutuam inter se servantes amicitiam ac inimicitiam; bruta animalia agnoscunt suos pastus, suas domos, suorum morborum remedia, & herbas etiam nobis ignotas, cæterasque perficiunt functiones, vitulus cornu petit, priusquam cornua producat, pullus equinus nondum solidis ungulis calcitrat, catulus licet dentes nondum validos habeat, ad mordendum incitatur, & ut Lucretius cecinit, hæc causa est.

Cur acris violentia triste leonum
Seminum sequitur: vulpes dolus & fuga cervos,

Et de apibus Virgil. *His quidam signis atque hæc exempla secuti*
Esse apibus partem divinæ mentis & haustus
Æthereos dixere. &c.

Naturalium facultatum ordo.

Naturales etiam facultates sua tempora in variis membris norunt nec agente attractrice retentrix, nec toto coctionis tempore, aut attractrix aut expultrix, & cum contraria operatione pugnant;

Animi affectus.

hæmodia ad acida excitatur, ad turpem conspectum multa; invitis nobis conspectu noxiæ rei retrahuntur spiritus, diffunduntur ad læta, recolliguntur ad somnum, & rursus quo tempore emittuntur ad expergefactionem, & in animi affectibus valde commutantur; totque sunt rerum naturalium vires & facultates, ut qui eas interpretatur, perinde

3 lib.c.10.

sit, ac si faciat encomium Dei creatoris. Ideo affirmat Galenus in lib. de usu partium, se in illo opere verum Dei hymnum condere quibusvis hecatombis, & holocaustis gratiorem, in eoq; sitam esse veram pietatem, si [illegible] primum, deinde & aliis exposuerit, quæ sit ipsius creatoris sapientia, quæ virtus, quæ bonitas.

Definitio explicat.

Nunc definitionem accuratius explicemus, [illegible] ac formativæ virtutis essentiam jam [illegible] arbitror, nam quia spiritus & semen in quo operatur vegetabilis anima, à parentibus communicantur, idcirco eorundem similitudinem fœtus referunt, quia vero vegetativa potentia à

Deo

Dei creatore legem & [illegible] actionum participat; ideo in omnibus creaturis [illegible] Dei est, in homine tamen per modum [illegible]:

Exemplum [illegible] est in imagine parva.

In aliis vero [illegible] fit [illegible] tenditur summa [illegible] bonitas ipsius creatoris; Et [illegible] ratione [illegible] quae monstra committit, [illegible] ille, aut [illegible] propter defectum [illegible], [illegible] Aristoteles, dum inquit: *[illegible] hominem* [illegible], causa superior & ipsius [illegible] generativa [illegible], hominem generat; nunc tandem [illegible], Aristot. [illegible] explicata sunt [illegible] significare [illegible] virtutis [illegible] impulsum [illegible] re sit ejus verba [illegible] generat animal. *Est in semine [illegible], quod facit, ut fecunda sint semina, videlicet, quod calor vocatur, [illegible] non ignis, [illegible], sed [illegible] in semine [illegible] humo- [illegible] proportione re- [illegible]* [illegible] verba [illegible] in [illegible] calorem, [illegible] sive [illegible] sive coelestem, qui il- [illegible] A [illegible] non [illegible] ponit, atque coelestem, ad nos [illegible], [illegible] quibus [illegible] naturalis explicat [illegible] ce- [illegible] *[illegible] matrice,* Aristot. [illegible] *[illegible]*. *[illegible] est [illegible]* [illegible], addit Fernelius [illegible] dici, quod [illegible] prima [illegible] illis veri [illegible] & [illegible] minis [illegible], sicut in [illegible] & [illegible] corporeis [illegible], in his [illegible] & facultas seminis [illegible] jectam materiam ab [illegible], [illegible] & haec pars caro, illa os sit, [illegible] impulsum genitivae virtutis [illegible]

In creatura similitudo Dei est.

Monstra unde

Aristotelis dictum enarratur.

Aristotelis locus a me [illegible] explicatur Lib. [illegible] 3.

Triplex in nobis calor [illegible]

[illegible] 2.

Fernelii [illegible]

contentæ haud quaquam fieri posse. In qua ita [illegible] ac magnificè à Fernelio explicata Aristotelis sententia [illegible] ut quo pacto calor ille cœlestis atque adeo extraneus in nos [illegible] possit luculentius expediat; plerique respondent, non plane cœlestem ab Aristotele fuisse nuncupatum, sed proportione respondentem elemento stellarum, & per illum non alium quam intimum nostrum calorem attemperatum, & frigidi participē (ut vult Galenus) intellexisse, [illegible] ne salutaris ac pene divinus sit: Sed hæc [illegible] videntur quia neque igneum esse, neque ab igne originem [illegible] Philosophus noster autem calor quintum [illegible] ut febrientium, aut ex igne originem ducit, vel elementare sanorum. Potius igitur per calorem in præfata Aristotelis sententia facultatem ipsam formatricem, [illegible] de qua [illegible] termini [illegible] ex [illegible] intelligimus [illegible] ut fœcunda sint semina, hæc [illegible] est [illegible] ex igne originem ducit, verba autem *videlicet quod calor vocatur*, juxta eorum opinionem [illegible] vero [illegible] essentiam ignorantes calorem ipsum nuncupabant, quem loquendi modum antiquioribus [illegible] ex Galeno constat, qui animam vocat nativum calorem libr. *de morb. vulg.* Hippocratis temperamentum in ejusdem numeri [illegible] & lib. *de [illegible]*. Hæc itaque est quæ in spiritu spumosoque corpore [illegible] proportione respondens elemento stellarum, [illegible] non constat ex his elementis, sic hec virtus [illegible] & sicuti virtus cœli & astrorum, est causa universalis [illegible], quæ determin[illegible] ad particulares [illegible] ex [illegible] naturali loci, & ex aliis causis [illegible] s est (non enim [illegible] plantam [illegible] tamen [illegible] ex loco, ex quo [illegible] & [illegible] modum [illegible] aliquando [illegible] & monstra prodeunt sic [illegible] formatrix [illegible] generat; Est igitur de [illegible] Philosophi [illegible] non de spiritu calore [illegible] nulla ratione possunt aperiri, [illegible] plenum fecimus: sed quoniam [illegible] ad monstrum nos tandem [illegible]

Calor naturalis frigidi est particeps.

Auctoris interpretatio

Sect. 5. com. 5.

Galenus 1. de, com. 7

De menstruo sanguine.

CAP. IX.

DE [illegible] principiis, hoc est, de menstruo [illegible] d[illegible]quisitione perscruta[illegible], quid illud sit, [illegible] quis generationis modus: [illegible] quam [illegible] qualitate ne [illegible] pecent; [illegible] tempore incipiat [illegible] quamdiu [illegible], & per quæ loca expurgetur [illegible] fœminarum [illegible] vim [illegible] sanguinis [illegible] concipere [illegible] suppressis, aut [illegible]. Est [illegible] sanguinis [illegible] [illegible] ex Aristot. lib. de generat. animal. [illegible] Galenus in [illegible] partium. D[illegible] ad differentiam [illegible], utilis vero ad [illegible] in quibus nullus sanguis [illegible] ordi[illegible] humoris, qui [illegible] sed absque ullo ordine [illegible]. Addit [illegible] præter [illegible] est [illegible] sit, [illegible] ce [illegible] sanguine [illegible] expedit, concoquit, vel [illegible] redundat, per habitum digy[illegible] plus sanguinis [illegible] partium [illegible], cum [illegible] & [illegible] superfluum [illegible]. M[illegible] propria substantia [illegible], quod [illegible] naturæ [illegible] tamen si aliquid [illegible] præter [illegible] aut [illegible] menstruas [illegible] tem periodi[illegible] sanguinis referend[illegible] certis legib. ad[illegible] & immutabilis [illegible] lus, quæ ut luminis [illegible] tum [illegible] demetitur, ita omni[illegible] hominum, & [illegible]

Menstrui [illegible]

Menstrui [illegible] ratio. Fœmina mare frigidior.

[illegible]

Periodi menstruorum [illegible]

narum humores stata ordinis constantia regit atque moderatur. [illegible] plures per singulas Lunæ [illegible] purgari mulieres existimant, juniores per primam, [illegible] per postremam; ætate mediæ [illegible] per alias, ut in hoc vulgatissimo disticho continetur,

Luna vetus veteres, juvenes [illegible] Luna repurgat.

Arist. lib. 2. cap. 4. Sed & hoc lubricum est, & minime [illegible] menses sæpe cunctantur, bimestri [illegible], ut qui modo in novilunio proflunt, post menses aliquot [illegible] quare sub[illegible] non est, quod Aristot. scribit lib. 4. *de gener. animal.* [illegible] crescente luna menses [illegible] moveri, cujus [illegible] nes mensium frigidiores [illegible], atque inde que mulierum corpora, [illegible] hoc potissimum tempore sanguinem [illegible] convertere non potens, in uterum transfundit: videmus enim [illegible] in novilunio.

Menstrui sanguinis diversa appellationes. Cæterum hanc sanguinis [illegible] mulieres vocant menses, menstruas purgationes, sive lunares, tempora, consuetudinem [illegible] septimanam, quod hæ fluxiones septimo [illegible] fluxiones, quoniam [illegible] flos fructum antecedit, ita [illegible] nisi post hujusmodi purgationem [illegible] concipit, vocant etiam per translationem cardinalem propter colorem.

Menstrua cur habeant mulieres. Propterea verò menstrua fœminis & non viris contingunt, quia [illegible] liberos facta est, quorum generatio [illegible] potest, atque [illegible], quo conceptum semen [illegible] net, augeat, foveat: & ob id oportuit in muliere longe [illegible] sanguinem generari quam in viris, ut non solum [illegible] conservandoque proprio corpori sufficeret, verùm [illegible] fœtui, donec ad [illegible] perveniret imperfectione [illegible] ex eodem in lac converso sanguine [illegible].

Viri cur menses non habeant. [illegible] autem, qui non in seipsis, sed in aliorum [illegible] producit [illegible] strui, ideoque calore [illegible] haud permittit [illegible] lem superfluitatem [illegible], multos exercitiis [illegible] valdissime ab [illegible] plus appetit, & [illegible] sanguine redundat; [illegible] *[illegible]* [illegible] in quiete enim [illegible] à [illegible] quamque [illegible] perfectiones [illegible] juan-

[illegible] & [illegible] converterent: eum enim vero non, [illegible], sed sanguinei portionem, id est ex [illegible] quæ sit in membris, sed [illegible]us, quæ in [illegible], [illegible] judicium est, cum [illegible] partium soliditatem, sed ipsius [illegible] neque illarum [illegible]ius, neque [illegible] quicquam mulieribus accidit [illegible] menstruis pr[illegible] detectio [illegible] menstruorum purgatio. Jam [illegible] parturit nec [illegible] c[illegible] purgantur [illegible] [illegible] & menstruorum [illegible] quod [illegible], [illegible] m[illegible] & [illegible] quod [illegible] [illegible] frigida est, sicut [illegible]is, neque adeo sicca, at [illegible] habet constitutionem, caretque mu[illegible] menstruis [illegible] animalia, hujusmodi excrementa abs[illegible], [illegible], unguibus, squamis, cortice & pennis, ob [illegible] evenit, e quibus [illegible] [illegible]bus, a[illegible], quæ bene [illegible] valideque [illegible] exercentur. Cum [illegible] mulieres [illegible] quibus nunquam menses vel aliud quippi[illegible] [illegible] habitæ prorsus [illegible]co [illegible] ratione possit [illegible] duplex [illegible] defectus menstruorum cau[illegible] [illegible], quæ [illegible] v[illegible] compe[illegible], [illegible] [illegible] [illegible], c[illegible] quod [illegible] p[illegible] [illegible] sint [illegible] & [illegible] quales et[illegible] mulieres, quas [illegible] expe-rientia co[illegible] & [illegible] materia conce[illegible] adve-niente articulares [illegible], nam constitutio hæc [illegible] speciei morbosa existit, ut vel [illegible]

 [illegible]

Menstruum tertiæ coctionis excrementum est.

Menstruata ab aliis fluxibus immunis.

Menstruis quæ animalia carent. Mulier inter viua animalia maxime abundat menstruis.

Mulieres menstruis non habentes.

Menstruorum [illegible]

[illegible]

ad fœminæ in suo sexu perfectionem, illa concoquere ... ideo Jurisconsultus *ff de Ædilitio, l. ... quæ semper ... mense purgatur sana non est ... quæ non purgatur ... id accidat.* Altera deficientis menstrui causa est utero propria, qui etsi corpus sanguine menstruo abundet, uterus tamen à natura nisi constiturus ob depravatam temperiem, conformationem, aut ... suscipere & expurgare nequit ... individuum tum sexu ... bosa existit, hæ igitur valetudinariæ degunt, priores sine nocumento vitam transigunt.

Sola copia menstruum sanguinem peccare, eodemque infantem in utero nutriri.

CAP. X.

Contrariæ sententiæ. Plinii sententia. Lib 16 nat hist. Morbi qui ex manifesta qualitate menstrui sanguinis oriuntur. Ex occulta qualitate affectus.

Menstruum sanguinem non sola quantitate superfluum esse, verum etiam qualitate, & illa quidem non manifesta solum, sed et à occulta, Plinius existimavit eo ducto argumento, quod non sine molestia viarumq; mordicatione profluat, ... tempus non solum universum fœminæ corpus male coloratum ... verum imbecillius, & si, quamdiu menstrua purgatio ... contingat virilem membrum, ... excoriationem ... innumeraq; alia ægritudines hominibus inde contrahi ... excedentis caloris manifestæque vitiatæ qualitatis ... occulta etiam pernicie inquinari inde palam esse, quod ... vitis tangitur, in perpetuum læditur, ... fruges, ... moriuntur insita, exuruntur hortorum germina, ... æs quoque & ferrum rubigine corripiuntur, ... mulier ... menstrua superingrediatur, aut illis ... ei verò, quæ uterum non gerit, ... menstruosæ mulieris habitu ... cabus ... sanguinis ... homines ... morbo, ... & ut author est Con... *Pag. 7.* ... menstruous ... oblivioso, Lunaticos ... His omnibus ... Pomponius ... inter venena ... pe-

quæ mi-

[illegible] quos pueros [illegible] elephantici; [illegible] in muliere [illegible] potius emanat, et [illegible] mala, viscerum [illegible] morbum comitialem, uteri strangulatum, [illegible] corporis gravitatem, fœdum colorem, [illegible] quandam ad omnes ferè [illegible] ut credit, cum fœtum in utero [illegible] corporis [illegible] menstrui tantisper [illegible] altera priori [illegible] permixta, [illegible] gravidæ subeunt; quin [illegible] in[illegible] propterea [illegible] con[illegible] [illegible] S[illegible] [illegible] A[illegible], [illegible] 9, e[illegible] [illegible] m, uno modo pro [illegible] à corpore mulieris effluit; altera pro sanguine [illegible] illius quantitate & qualitate vi[illegible] [illegible] hunc [illegible] qui in [illegible] spermа mulieris vocat, quare [illegible] A[illegible] Avicenna [illegible] interpretibus mul[illegible] citer [illegible] ac reliquorum de hac re [illegible] [illegible] Z[illegible] [illegible] mulier, cui menstrua [illegible] [illegible] c [illegible], [illegible] cæmabantur, [illegible] us [illegible], [illegible] quæ eam alluerebant, sed [illegible] parte, [illegible] e. Nota est [illegible] [illegible] videtur. Eadem ratione [illegible] vocat, [illegible] ex contagio ho[illegible] A[illegible] [illegible] [illegible] p[illegible] [illegible] [illegible] paredias, [illegible] ris [illegible] [illegible] percutis [illegible] sita intellig[illegible], [illegible] Plin. [illegible] & [illegible] scriptores, [illegible] pro[illegible] pria conditione pern[illegible] es[illegible] co fœtum in utero al[illegible] [illegible] corpore

Fernelii opinio.

Arist. 3. de hist. animal. 19. Contra rei rationem [illegible] Pol[illegible] 14 [illegible] de animal. cap. 36. Avenzoar [illegible] rerum [illegible] ex de menstruo.

Aliorum [illegible] de [illegible] [illegible] quæ [illegible] pr[illegible] [illegible]

Plinii & Fernelius opinio confutatur.

corpore pro alimento allicere: Si enim non alia de causa nisi propter fœtus nutritionem natura in fœminis majorem sanguinis ubertatem excogitavit, id quod exuperat, vitiosum esse non est credendum, cum pro alimento sit à natura institutum & per easdem vias transmissum, per quas fœtus alitur; insuper lactis ac menstrui eadem est natura, si igitur illud alimenti habet rationem, hoc etiam fœtum nutriet, ad hæc si veneficus esset, fieri profectò nullo modo posset, ut per id tempus quo naturaliter aggregatur, non offuscat, & illius suctione symptomata quoque terribilia augeantur; parva quidem copia alterius humoris præter naturam, nauseam, vomitum, alvi fluxiones, dolores, febres, vertigines & similes calamitates solet excitare, cur igitur, si venenosus hic humor est, vehementiora non facit, qui majori copia accumulatur, & diutius cohibetur? At dices, propter consuetudinem perniciem hanc à fœminis facilius tolerari; sed quid de juvenculis, quibus primum menstrua erumpunt, nulla præhabita consuetudine? quid de prægnantibus, in quibus naturaliter supprimitur? quicquid autem secundum naturam detinetur in sanis, non potuerat per se nocere corpori, cui inerat; adde quod fœtum nondum assuetum fœtum enecaret, generationemque prohiberet, vel lac conspurcaret, contrarium vero experientia comprobatur, videmus enim toto gestationis, lactationisque 20 tempore menses supprimi, neque tamen fœtus [illegible] per se sufficere quid? quod grav[illegible] difficiles profectò ægrotarent, [illegible] non prægnantes [illegible] in his [illegible] eorum [illegible] sanguinis pravi [illegible] dicunt fœtui destinari [illegible] retur, in prægnantibus vero [illegible] symptomata excitare [illegible] eventus docet. Jam vero si sanguis [illegible] quantò in majori copia aggregaretur, tantò [illegible] corrumpendi vim, atq; ita in [illegible] major ejusdem copia accumulata est, [illegible] haberet, quod tamen contraria 30 ratione contingere [illegible] locum in corpore [illegible] quo tam [illegible] ille sanguis, cum per [illegible] in lactantibus [illegible] alimentum [illegible] non ferox, perniciosus, neque [illegible], & ex altera parte videamus [illegible]

Omnes de [illegible]

struum sanguinem plurimarum ægritudinum sæpissime causam esse, potius censendum est sanguinem in fœmina redundantem dupliciter esse considerandum, non quidem de menstruo & seminali (quod putavit Gentilis) sed primo modo de ea sanguinis portione, quam natura singulis diebus ab universo sanguine segregat, & paulatim in utero collectam menstrualem efficit purgationem, quæ quidem portio redundat ex nutritione partium singularum, ita ut ex singula concoctione sanguis qui superest, non gravidis neque lactantibus, in vasis uteri reponatur, et postea singulis mensibus erumpat, gravidis vero in fœtus alimentum cedat, lactantibus per ulteriorem elaborationem à propria mammillarum substantia in lac convertatur, unde palam est humorem hunc ex propria natura partem esse sanguinis purioris illius, quem pro fœminarum alitione natura sejungit, quamobrem hunc dicimus esse ejusdem substantiæ & qualitatis cum eo, quem sibi fœmina reservavit & ad sui nutritionem usurpavit, utpote ab iisdem alimentis, & facultate eodemque nativo calore genitum ac gubernatum, & suis usque ad excretionem vasis locisq; contentum, quibus unumquodq; commode conservari solet; ideoque cum sanguis iste superfluus aut excrementosus dici ut non ad qualitatem manifestam vel occultam, sed ad quantitatem referendum est, nam si quod vitium illi inest, idem & reliquo toto sanguini commune existit, proprium vero & peculiare nullum possidet hunc insuper asseveramus benignum esse fœtus in utero alimentum, atque sincerum; infantis verò in lucem editi gratia à provida natura in mammas deferri, ut ibi lac jucundissimum fiat alimentum, [illegible] modum semen alienum nostræ generationes principium [illegible] est substantia, ita menstruus sanguis; neque ob aliam [illegible] & pueri plus habent nativi caloris, & humidi substantiæ [illegible] duobus purissimis & laudabilissimis generationis principiis [illegible]; quin etiam ideo natura sagax ex menstruali sanguine lac [illegible] decrevit, ut simile haberet fœtus alimentum suis principiis [illegible], aut minus benigno nutrimento alas, ob dissimilitudinem [illegible] ac propterea lactanti fœminæ menses denegavit natura, ut [illegible] materia ferretur ad mammas, & lac fieret, nec illico, postquam [illegible] editus est destitueretur infans assueto ac sibi familiari alimento. Et quænam causa fuerit, cur infantes quam matres præstantioris, laudabilioris[illegible]q; caloris, ac substantiæ ori-

Sanguis redundans dupliciter consideratur.

Sanguis futurus menstruus sola quantitate peccat.

Sanguine futuro menstruo fœtus alitur.

Pueri qua re plus habent caloris nativi.

Gal li. 14. cap. 6. Au lib. 9. cap. 3.

si videas? nisi quia, ut Galen. auctor est lib. *de usu partium*. Et Avicenna lib. *de animal.* ex puriori totius sanguinis parte alimentum intra uterum sumpserunt; & quod magis fortasse mirabere, hunc etiam sanguinem dicimus facultatem, perinde ac semen, possidere, sed tantò minorem, quantò plus materiæ informando fœtui subministrat: Nam cũ ex materia & facultate unumquodque animal gignatur, & in semine, & in menstruo utrumque principium continetur effectivum & materiale ea moderatione, quam infra trademus, ab eo igitur carnosæ partes materiam & formam accipiunt, eodem attracto semen fruitur, conceptus in utero nutrimentũ capessit, in lucem editus alitur. Secundo modo consideratur sanguis menstruus, qua ratione in mulieribus nõ lactantibus, nec uterum gerentibus congeritur, & in corpore præsertim circa uterũ tanquam otiosus, ac nullius usus detinetur, ac circa uterum coacervatur, ubi longa facta mora sensim ẽt alienam acquirit qualitatem ab alimenti sinceritate longe distantem; quin etiam nisi consuetis temporib. expellatur, superius allata symptomata, ac innumera pene mala producere consuevit; certum n. est uteri in mulieribus permagnam esse vim, ut qui non modò gravissimorum morborũ causa sit, sed etiã corporis totius temperamentũ immutare possit: si igitur si à suo temperamento recesserit, si vitiosos humores aut in acetabulis, aut in cornibus, aut inter tunicas, aut sinu suo collegerit, sanguinem menstruum, ejusq; maxime partẽ, quæ primum ad eum pervenerit, & in eo diutius resederit eodẽ vitio inficit atque depravat: unde supra ab adversariis commemorata maleficia: Verum vitiũ hoc ex accidenti potius quam natura inest hujusmodi sanguini, quia aliàs in muliere bene constituta, omnis vitii expers gignitur. Unde planũ fit, non in omnibus variari, sed in iis, in quib. præter consuetudinem immoratur, plus enim afficit si una die ultra mensem detinetur, quam toto mensis spatio, tantum consuetudo valet & naturæ lex illa æterna à qua in vasis per mensem regulatur; itaq, non omnes menstruantes fœminæ speculum maculant, segetes exurunt, ut prædicti inferunt mala, sed illæ tantum. quibus deterrimum inest uteri vel totius corporis temperamentum, aut morbus aliquis, aut improsperè procedunt menses, reliquis purus ac integer sanguis in uteri vasis acervatur, quem Hip. rubentem ac victimæ jugulatæ similem ex intervallis à fœmina ex se prodidit; Neque propterea, quod fecit Gentilis, sanguinis menstrui duas constituimus partes, species & differentias, purio-

Et in semine & in menst. utrumque principiũ continetur effectivũ & materiale

Menstrua remorata alienam acquirunt qualitatẽ.

Uteri vis magna.

Menstruorũ maleficia unde proveniant.

Consuetudinis magna vis, & naturæ legis.

2. de morb. mul.

puriorem, cui beneficia præfata accepta ferantur, fœculentam, cui maleficia; sed eundē duobus modis variisque temporibus consideramus, quamdiu nimirum integer incorruptusque manet, aut contra. Ex his jam patere arbitror, quàm parum apposité de menstrui sanguinis pravitate cum Plinio & Aristotele Fernelius indicaverit, quamq; hi omnes cum Polybio, sive quis alius fuerit auctor libri de fœtus formatione, minus concinnè tradiderint, fœtum menstruo sanguine non nutriri, nisi ea qua diximus, ratione interpretentur: quod equidem malim, quàm errore [illegible] forte non commisi præstantissimos viros malevolè [illegible] simulari. At dices, magna est pernicies variolarum & morbillorum, hanc vero non aliunde contraxisse, quam à menstruo summus est philosophorum consensus: ujus teli impetus ex dictis jam facile repellitur; [illegible], ut & nos innuimus, & ex Avicenna c. p. *de generat embryonis* etiam disces, sanguis in fœmina redundans in tres dividitur partes, quarum prima toto gestationis tempore, materia fit generationi & nutritionis conceptus, eam enim quia purior ac sincerior existit, fœtus per acetabula pro alimento trahit; 2. ultimis mensibus ad mammas recurrere incipit, cum fœtus jam movetur, ut naturæ mutationibus in lac conversa, recenter nato infanti familiare & conveniens suppeditet alimentum, itque materia lactis: tertia est ea, quæ in vasis uteri asservatur usq; ad tempus partus, quæq; ab alimento redūdans inter tunicas deposita ac mora contaminata, & infecta in ipso partu & aliquandiu post copiosè dimanat, quæ ultima cum deterioris [illegible] sanguinē, qui defertur ad uterum pro fœtus in nutritione [illegible] infici, qu[illegible] deinde secum fœtus & illius membra [illegible], nec mirum, si cum fœtus novem mensiū spatio in utero [illegible] contactum imbibat quandam illius sanguinis [illegible] sive fermentū in posterū [illegible] tempoorius, aliis [illegible] ebullitionis in sanguine, unde [illegible] variolæ atq; variolæ, [illegible] hic novem mensibus [illegible] evidens [illegible] in utero gerentibus [illegible] hic incolume [illegible] vasi, quod partim repleat vasa, partim [illegible] alimentum, pars vero [illegible] agimus, in secundina colligitur [illegible] ob id familiarissimā sanguinis substantiæ natura [illegible], [illegible] evidentem corruptionem toto gestationis tempore [illegible]. Ex quibus jam plane [illegible] quitur Gal. *de sympt. causis* [illegible], [illegible] non solum nutriri [illegible],

Variolarum & morbil. pernicies à menstruo fit.

Sanguis in fœmina redundans in tres partes dividitur.

Objectio.

Solutio.

5. C. & laudabili sanguine,sed impuro & vitioso;Et adversus Erasistratum dicens,fœtum in utero nutriri eo sanguine,qui ad uterum solebat fluere,qualis est menstruus,quem secundo de semine salutarem vocat evacuationem in fœminis,quæ non concipiunt,in gravidis vero materiã, ex qua fœtus generatur;causa etiam assequitur,ob quam fœmina majori ex parte cùm à menstruis fuerit expurgata concipiat,collectus enim ante purgationem in utero sanguis vitium acquirit, propter moram,ac genituram inficit ineptumque fit ac perniciosum, alimentum

Fœmina à menstruo purgata facilius concipit.

tantoque magis,quantò purior & præstantior substantia fuerat,et quia quò res aliqua perfectioris est naturæ,eo,dum corrumpitur,graviorem concipit labem,ut in putrescenti ovo,in hominis cadavere, & in semine corrupto evidentissime apparet;ideo quæ vitia,fluenti jam menstruo,aut inquinato alterius opinionis assertores suboriri viderant, ea in futurum vocatum menstruum rejicere minime debuerant, quin potius ex illis, si peniticulatius rem perpendissent, majorem sanguinis menstrui perfectionem possent arguere. Si autem scire aves, cur sanguis & semen,quæ perfectissimæ sunt substantiæ; citius ac deterius corrumpantur,bilis eisdem multò deterior non solùm in vesica fellis, sed prope cutem in morbo regio,& pituita in articulis per articulares morbos incorrupta maneant?in mentem revoca Aristotelis sententiam lib. *de longit. & brevitate vitæ.* dicentis,pura omnia & impermixta, ut quæ magis à contrarietate recedant,diuturniora esse; contra citò vitiari,quorum essentia multa oppositione constat:ubi ad elementa, lapides, metalla,quæ simplicia cum sint,aut eis proxime accedant,fere incorruptibilia creduntur, contra ea, de quibus sermo antea erat, lac,sanguis,semen,quæ manifesta ac varia compositione constant,servari diu minime solent : testatur sanguinis grumus, lac in ventre infantis coagulatum,semen retentum quæ vel ab aëris contactu vitiantur,quia variam & perfectissimam nacta sunt elaborationem, Testatur homo,qui crebrius ob eandem causam ægrotat ; vides igitur cur citius vitientur præstantiora quæque,cur idem sordidiorem & deteriorem putredinem acquirant,ut de hominis cadavere constat, de ovis putrescentibus & pomis,quæ quanto odora sunt magis, deterius corrumpuntur, duplex est ratio,1.quod præstantissima substantia inquinari nisi à causa vehementissima ac spurcissima,2. quod ex pluribus & maxime diversis perfectiores mixtiones evadant,calore veluti

Præstantioris naturæ res deterius putrescunt.

Cur quæ perfectiora sunt,sordidiorem labem contrahunt.

veluti vinculo omnia colligante, quo dissoluto dispersisque omnibus prodit fœdus sapor, odor & color, quæ horridæ putredinis sunt indicia: idcirco quod semen adhuc deterius putrescat, quam sanguis, seminis probitas facit, & major quàm in sanguine coctio, proinde in emissione sanguinis menstrui mulieres debilitantur minus, quam in seminis emissione, & quia cum semine multi spiritus exeunt, cum menstruo a[illegible] exeuntes, adeo ut scriptum ab Avicenna reperiam 3. *de animal.* 3. [illegible] semen multo plus inferre damni, quam si quadragies tantum sanguinis emitteretur.

In remissione menstrui quàm seminis mulieres minus debilitantur.

Per quos ductus menstruus sanguis expurgetur.

CAP. XI.

Non est autem silentio involvendum illud, quod à plerisq; probatæ fidei auctoribus scriptum reperio, uterum in menstrua purgatione nullam peculiarem operationem edere, sed usum: neque enim [illegible], ut si menstruum traheret, utilem etiam fœminæ sanguinem non alliceret, quod si in gravidis fœtus alendi gratia sanguis ad uterum trahitur, attractio quidem illa non uteri munus est, sed fœtus ipsius. Ideo ante reliquis temporibus per hanc partem potius fluit, quam per aliam, quia tempore, quo conformatur nutriturq; fœtus, in hanc ipsum fluere pro ejusdem alimento oportuerat. Cæterum per quos ductus ab universo corpore ad uteri usque regionem confluat, [illegible] libro à nobis [illegible]; nunc per quam partem ab utero foras exurgeatur, erit [illegible], de qua re [illegible] controversia [illegible] animos distrahit [illegible] ad venas per uteri fundum tendentes, aliis per eas quæ [illegible] veniunt, non corruptis solum, sed etiam virginibus & [illegible] perpetuo expurgari contendentibus. Fallunt priores [illegible] non rationibus solum, sed experimentis, nam mulieres [illegible] uteri procidentia laborantes, quibus ex uteri osculo sanguis [illegible] promanabat, neque alia de causa mulieri utero gerenti si [illegible] procedant impossibile esse fœtum sanum permanere, dixisse [illegible] em, nisi quia, præterquam quod fœtus privatur alimento, [illegible] illud quidem umbe-

Uterus sanguinem menstruũ no trahit.

Fœtus sanguinem trahit.

Per fundũ an cervicis venas menses expurgetur.

Vesal. de fab. 15.

5. Aph. 6.

Menstrua purgatio in prægnantibus unde.

imbecillitatem uteri sese aperientis, quo tempore debuerat occludi. Si autem ab illis quæras, qui fiat, ut saluberrimè aliquando in prægnantibus videamus menstruam purgationem profluere, dicunt chorion membranam ac fœtum ipsum non omnibus uteri vasis, sed lateralibus tantū adhærere, ut reliqua vasa supersint, tum ad mensium purgationē, si necessaria sit, (quam tamen non nisi perexiguam eo tempore salubriter posse contingere arbitrantur) tum ut nova involucra generare possint, si superfœtatio accedat. Hæc sane disertè ac concinnè prodita sunt, sed in eo cespitare videntur hujus placiti auctores, quod omnem sanguinis fluxum in gravidis fœtui funestum esse dicant; illud prætereuntes, quod pleriq; ac nos sæpissime observavimus, sanguineis & succulentis fœminis toto fere gestationis tempore menses periodis solidis absque ulla noxa prodire, imo plerasq; fœtum nō servare, nisi præter has evacuationes singulis mēsibus sanguis mittatur; quamobrē disertissimus Gal. meritò ex verbo (*purgationes*) in plurali dicto, & (*procedant*) colligit, Hippocratem de immoderatis solum, & quæ diu ac multum fluunt, purgationibus esse intelligendum. Alii vero per cervicē uteri omnibus fœminis hunc sanguinem expurgari non minus acriter persuadere moliuntur, quod primum de prægnantibus exploratum esse rentur, nam eisdē os uteri conclusum est, ideo prodidisse Gal. *in com. citat. aph.* excretionem, quæ in gravidis fit, ex venis, quæ in collo sunt extitere: virginibus vero conveniens non fuisse per uteri interiores venas expurgari: ex concreto n. sanguine hymenem non penetrante, aut membrana intra uteri sinus, dirumperetur, aut gravissima alia excitarentur accidentia, alias etiam fœminas per eandem partem sanguinem excernere fuisse consentaneum; quorsum n. propagines illas venarum, quæ juxta os illi à divisione venæ cavæ exoriuntur, & in uteri cervicem utrinq; implantantur, natura fabrefecisset? nisi ut per eas menstruus sanguis expurgaretur, sicuti per alias ad uteri sinum tendentes fœtus & ipsius uteri substantia alitur: Verùm & hi etiam mea quidem sententia hallucinantur, nam quod de virginibus asserunt, ex ignorata hymenis fabrica evenit, quem pleriq; falso semper vitium arbitrantur, de prægnantibus verò quid sentiendum, paulo supra jam explicavimus. Quare ut inter gravissimos viros tandē lites componantur, ita de tota hac disputatione pronunciandum esse judico, fœminis quidem tum corruptis, & non prægnantibus, tum etiam virginibus, & uterū gerentibus interdū per ve-

M. textus elucidatur.

Positio auctoris.

nas

nas, quæ ad uteri sinum, [illegible] nunquam per eas, quæ ad ipsius cervicem deferuntur expurgari, sæpe etiam per utrasq; illa nihilominus adhibita distinctione quod virginib. & gravidis plerisq;, omnibus per colli venas, sicuti Gal. est [illegible] citata, reliquis, tum per has, tum per alias indifferenter sanguinem effluere posse intelligas: quod planum omnino evadit, quia si natura duplices hasce propagines fabricavit in suos usus, & uterus [illegible] tempore occluditur, credibile profectò est, si sanguis eo [illegible] per cervicis potius venas evacuari, sicuti & in virginibus, ut [illegible] superius cõmemorata in omni [illegible]da, vel quod magis credendum, quia sanguis ad expeditiores ac patentiores vias agilius tendit, in aliis vero fœminis suo munere utrasque fungi credibile est. Porro illud etiam observatione dignum apparet, sanguinem istũ neque in fundo [illegible], neque in ipsa cervice toto mensis intervallo sensim coacervari, ac mensis periodo turgentibus his partibus promanere, ita enim nequaquam tenuis, floridus, & jugulatæ victimæ sanguini, ut inquit Hippocrates, consimilis proflueret, quin potius concretus frustulatimque excerneretur, sicuti paulò post partum ab aliquibus exire cernimus, perinde ac sanguis per venæ sectionem extractus, & in vase aliquot horis asservatus atque in partes cultro divisus: quod certe non alia de causa obvenit, nisi quia venæ quæ secundinis innascuntur, in uteri sinum per id temporis laxæ sanguinem effundunt: Quamobrem potius credendum est, in sanis mulieribus, venas ad fundum cervicemque uteri pertinentes sanguinem hunc paulatim in se reponere, eumq; tantisper gubernare, quousque illum singulis mensibus, apertis earũ osculis [illegible] tant; non enim, quod præcipitanter Aristot. adstruit, sanguinem [illegible] per vasorum resudationem, quam diapedesin vocant, sed potius per anastomosin sive per eorundem reserationem expurgari existimet, [illegible] aliquius uteri sive capacitatem sive cervicem devenire; qui enim [illegible], ut tanta sanguinis ejusque crassi copia brevi tẽporis spatio non [illegible] venas ad illum ventrem? in ægrotantibus verò fœminis, quibus [illegible]io aliqua inest, aut naturalis locus obstaculo quovis est [illegible], ipsa natura turgens errabunda vagatur quibusdam per nares, aliis per os menses agit, per cavam n. venam & stelecheiam, & ex ea per mesentericas venas in jejunum intestinum, ac tandem in pylorum, & ventriculum pervenit, à quo vomitu rejicitur. Nonnullis etiam per mammas, quod licet Galenus non viderit, cum

Sanguis reddẽdus non in utero aut cervice, sed in vasis toto mẽsis spatio asservatur.

1. de morb. mul.

Floridus est.

Sanguis extra venas in grumum concrescit. 2. de gen. animal 4.

Menses nõ per resudationem, sed per anastomosin expurgantur.

Menses per varias partes erũpentes.

Hippo-

Hippocrate, tamen Luſitanus Amatus in duabus nobilibus lactantibus ſeſe vidiſſe teſtatur, & Muſa Braſavolus refert à ſe viſam mulierem, cui ſanguis per ubera flueret, quæ gemellos nutriebat, qui cum vehementer ſugerent, ſanguinem in lac converti non patiebantur, perinde atque iis, qui nimio utuntur coitu, ſanguis pro ſemine excernitur, quia moram, ut in ſemen converteretur, non obtinuit: Sed (quod forte magis mirabere) viſæ jam ſunt, quibus per minimum digitum, & per annularem ſingulis menſibus ſanguis profundebatur, quibus per uterum menſtruam purgationem natura denegaverat, altera cui per majorem oculi ſiniſtri angulum fluebat, aliis per ſanguinis ſputum, aliis in ruborem faciei ſingulis menſibus exortum cedebat, ut ſcribit Mercatus; quin etiam virum ſe vidiſſe teſtatur Veſal. qui ordinatis vicibus, ut mulieres, ſuis menſibus ſanguinis fluxu per hæmorrhoidales venas vexari conſueverat.

Hæmorrhoidum fluxus menſtruus.

De tempore, quantitate, & duratione atque ſubſtantia menſtruorum.

CAP. XII.

Ingens circa pubertatis annos hominis mutatio. Fratrare quid.

UT maribus ſic etiam fœminis, circa annos pubertatis ingens corporis accidit mutatio, pubes erumpit, ſemen generatur, ubera tumeſcunt, quod peculiari vocabulo Fratrare dicitur, corpus libidine accenditur, vox in graviorem mutatur, maribus ſanguinis narium profuſiones, puellis menſtruorum eruptiones contingunt, tum temporis enim illis venæ, quæ ad nares pertingunt, his illæ, quæ ad uterum & ejus cervicem ſunt conſtitutæ, facilius referantur, quæ omnia ab increſcente jam per id temporis, & vegetiore facto nativo calore, contingunt, unde etiam viæ ampliores redduntur. Tunc igitur puellæ nubiles ſunt, & ad generandum aptæ, nam & viri acceſſum amare incipiunt, & citra damnum perferunt, ideoque hoc potiſſimum tempore magna indigent cuſtodia. Quo vero ætatis anno id fieri incipiat, non eſt ita certum definire, ac plerique exiſtimarunt totam rem hoc verſiculo comprehendi.

Adde decem ternis, mulierum menſtrua cernis,
Ad quinquaginta durat purgatio tota.

Verum

Verùm Hippocrate dicente, differt ætas ab ætate, & natura una ab alia natura, & id tempus, quibus est pueritia, alteri adolescentia [illegible] apparet, ita illis qui [illegible] habent molles laxos meatus, lasciva [illegible] & Veneris [illegible] deditæ, tempestivus prorumpunt menses, quàm [illegible] gracilibus, & iis, qui [illegible] sanguinis, & carnis, [illegible] calidis, pudicis & à virorum consortio semotis; [illegible] fœminis [illegible] ante decimum [illegible] post decimum [illegible] sextum mensium [illegible]; communiter autem ut plurimum est mediis regionibus, ac temperatis, ut prorumpat circa 14. ætatis annum, cum [illegible] ubera ad duos digitos prominent, & vox gravior efficitur, [illegible] tamen [illegible] & [illegible] anno provenit [illegible] tæ [illegible] us verò serius prorumpit, diutius vivunt, propter [illegible] publica duodecimus annus in fœminis, quartus decimus in viris constituunt pubertatis ætatem, ut autor est Macrobius. Quod si scriptoribus fides adhibenda sit, fœminæ visæ jam sunt, quæ [illegible] ætate utero gestarent, quod & Savanorola & Sylvius [illegible] his tamen credendum est ætatem maturius provenire [illegible], undecimo & nono anno [illegible] cum tamen [illegible] alijs [illegible] annorum curriculum non sufficiat. Plinius refert apud quosdam populos in India quos Mandros & Calingas [illegible] s quinquennes [illegible] que concipere, sed illas [illegible], hos quadragesimum non excedere: sed quia nullus [illegible] (qui fortis præpotensque animo, & bellica virtute totas illas [illegible] peragrarunt, & ad eas [illegible] penetrarunt, quæque [illegible] inscriptis literarum monumentis sedulò [illegible] (quod sciam) [illegible] menstruum [illegible], & ad [illegible] videtur, quippe cum [illegible] res vix [illegible] sanguis possit ad conceptum [illegible] meare. Nam [illegible] incertum est tempus, quo [illegible] nat hæc [illegible] iecit, mirum videri [illegible] exiguissimum [illegible] vero exempla fœminarum [illegible] senectute [illegible] ordinarios habuêre octogenariæ & [illegible], vide in consiliis Solenandri Juliacensis medici, & apud [illegible] de [illegible] quinquenni & [illegible] puella facit mentionem, quæ in [illegible] vidi no-

Menses quando incipiant.

Pubertatis ætas quo anno constituatur.

Lib. 7. c. 2.

[illegible]

Menses quo tempore desinant.

4 obs. 23.

di novem annorum, quæ fluxu uteri vexabatur fœdo & sanioso, non tamen menstruo, sed continuo. Post òà 45. raro fœminas [illegible] fœcundas esse contingit, (naturaliter dixi, quoniam divina virtute multa in sacra pagina reperies, quæ quoniam supra naturæ vires facta sunt, nec sub medicam, nec sub Philosophicam cadunt contemplationem) nam etsi principium & finis mulieribus recipiendæ, & vi [illegible] habendæ prolis est menstruorum, & seminis emissio, non tamen cum incipiunt, statim prolifica sunt, neque cum desinunt, quia in utroque tempore pauciora & infirmiora contingunt, in senioribus, quia sufficiens calor in corporibus amplius non reperitur, imò ossa incipiunt durescere, atque humido carere radicali: neque imbecillus calor jam conficit sanguinem nisi admodum pituitosum, denique expultrix. duterum facultas valde languet ob ipsius nativi caloris imbecillitatem in junioribus verò, quæ causa sit, cur generationis illa principia sint imbecillia, dissidium est quidam caloris paucitatem fœtui efformando illa ætate impedimento esse arbitrantur, qui tamen ab Hipp. dissidere videntur, dicente: *qui crescunt plurimum habent caloris innati*, quid autē illi de intensivo atq; extensivo calore commiscantur in promptu est, illū juvenibus, hunc pueris tribuentes, quod plures in his reperiantur partes calidæ, utpote quibus non os quidem multi caloris expers sit, juvenibus autem pauciores, sed acriori præditæ calore, ac vehementiori: quæ tamen vim argumenti non infringunt, quoniam suavis [illegible] qualem esse affirmat Gal. puerorum calor, & à primordiis generationis [illegible] deductum, atq; benignum ad generationem potius facere debuisset. Hanc charybdim vitare cupiens Mercurialis in scyllam incidit, existimans, in secundo septenario corpora esse valde calida, ita ut vehementer consumens calor, nil quicquam [illegible], post [illegible] vero remisso calore, materiam superesse atq; [illegible], sed non advertit spiritum & sanguinem, quæ præcipua appellantur caloris substantia, quod in iis nativus calor inhabitet, in juvenibus copiosa reperiri, eorundemque calorem non intensiorem, & actiorem solummodo esse, sed à puerorum calore non absimilem, convenit enim in eo [illegible], atq; ubique Galenus, quod calor puerorū atq; juvenuū ejusdem ordinis existit. Non igitur exuperantia, & defectus caloris causa est, cur junioribus generationis principia sint invalida, sed operum naturæ [illegible] missus ordo, à quo fit, ut ipsa toto fere adolescentiæ tempore corporibus

An caloris inopia sit causa cur juniores non concipiant.

Aphoris.

[illegible] mento incumbens [illegible] us adhuc generationi intenta sit; quare [illegible] præstantes viros, [illegible] pulverem ob oculos effusum habuerint, qui ad hanc, vel pueri [illegible] rationem, animum non intenderint: sed ne proposito digrediamur, colliges ex dictis, eis, qui uxorem ducunt prolis suscipiendæ gratia, ab extremis ætatibus cavendū esse, quia infœcundæ [illegible] eam suscipiant ne urantur fere ad ex [illegible] [illegible] volveret [illegible] D [illegible] Arist. menstruam purgationem [illegible] albam & rubram; [illegible] fœmellis, hanc perfectis jam [illegible] dicit. [illegible] nam si sanguis probe concoctus est, rubet [illegible], album sicut in parvis puellis, & [illegible] præsertim quæ [illegible] humidiori ac crudiori, qui, si frequentes & [illegible] procedat, puellam extenuat, & [illegible] habet. Cæterum huic Arist. [illegible] videtur Hip. 2. *de morb. mul.* dicens, *fluxus albus in [illegible] magis fit, quam in junioribus fluxus, fulvus in [illegible] fluxus ruber in junioribus*, qua quidē sententia ductus Baptista Mont. lib. *de [illegible]*. credit virginibus alba menstrua nunquam contingere, & si accidant, puellam concubuisse ac virginem non esse; addit [illegible] quia, inquit, in illis non ea est latitudo viarū, per quā [illegible] crassusque humor expurgari. Verum [illegible] video, cur temere [illegible] condemnandæ [illegible] experientia constet, honestissimas virgines, & haud dubiæ pudicitiæ juvenculas alba destillatione sæpe vexari, [illegible] vel [illegible], vel [illegible] degunt, easdemque aliquando [illegible] calculum [illegible] humore multo crassiorem, quod [illegible] Hip. [illegible] eo loco, quamvis iisdem hunc fluxum non [illegible] [illegible] hic [illegible]. Montan. [illegible] fluxū illum [illegible] qui fœminis contingit, [illegible] & depravati humoris [illegible] verò [illegible] ore, & [illegible] sanguinis quod & Hip. [illegible] constat, & Arist. [illegible] ejus [illegible] explicuisse citato, ac exemplis [illegible] puellæ quam [illegible] [illegible] Id eoque [illegible] Arist. *de gene.* [illegible] etiam [illegible] pus videtur habere [illegible] duo tantum terminum, [illegible] Hippoc. tempore, rarò excedebat, aliis ad sex [illegible] protrahitur, quod præcipue accidit eis, quæ genio [illegible] & in otio vivunt, vinoque ve-

1. de gen. anim 20.

Duplex purgatio menstrua.

Menstrua alba quibus.

Lib. 4. c. 2.

[illegible] rem duratio.

Menstrua purgatio morbosa. *Quamdiu menstrua fluunt, laborant fœmina.* *Quantitas menstruorum.* *Causa uberioris sanguinis menstrui aut parcioris.* *Lib. 7. c. 8. Lib. [illegible] Corpulenta mulieres que dicantur.*

sunt, humidæ ac magnum hepar habentes, ac ut uno verbo dicam [illegible] quibus citius apparere menstruam purgationem superius [illegible], quibus etiam uteri strangulatio facilius contingit atque frequentius ex immodicis retentis menstruis, donec erumpant, quæ vero ab his [illegible] fiet purgatio aut excedit, morbosa judicatur, nisi quod felicio[illegible] censentur fœminæ, quibus affatim & brevi tempore profluit, dummodo justa sit quantitas, quam quibus paulatim, & in longum tempus protrahitur, quia quamdiu fluit humor, omnes laborant, & habent corporis gravitatem, floridamque colorem magna ex parte amittunt. Sed quænam illa fuerit justa hujus sanguinis quantitas atque mensura? Hipp. 1. *mo b. mul.* affirmat, moderatos esse menses, prodeuntes in muliere sana, si ad duas heminas Atticas qui [illegible] nostris propemodum sunt æquales secedant, aut paulo plures vel pauciores. Qua in re considerandum est, multa esse quæ faciunt, ut menses largius & frequentius, aut contra rarius & parcius fluant; plures enim & frequentiores illis proveniunt, quibus diutius durare superius diximus; quibus [illegible] somnus longior, aër pluviosus & austrinus, [illegible], quæ mo[illegible] frictionibus & balneis utuntur, quæque juvenes sunt ac debiles, si modo impinguante victu saginentur, & Veneri assuescant, ac in vere ant [illegible] te sint constitutæ, quia tunc sanguis magis in corpore redundat, [illegible] que motus à natura fieri solet. A contrariis verò causis [illegible] & pauciores fiunt, præsertim si crassus sit sanguis, lentus aut mul[illegible] lidiores sicciores(q); in quibus superfluitas [illegible] om[illegible] absum[illegible], [illegible] etiam pauci menses illis, quæ febre diuturna corripiuntur, aut sanguinis per alias partes evacuatio contingit, [illegible] nares, sedem, gulam, asperam arteriam, inguina, aut per [illegible] o [illegible], vel [illegible] divisam, vel si alia larga [illegible] evacuatio [illegible] sudorem, [illegible] vomitum, per [illegible] sputum, aut [illegible], vel per [illegible] rem alicujus partis aut per [illegible] & pustulas, corpulentæ insuper mulieribus [illegible] sanguinem corporis alimentum [illegible] & [illegible] co[illegible] candidæ plus [illegible], quam [illegible], pauciores igitur [illegible] his hac ratione [illegible] fiunt, [illegible] labor, cura, aut [illegible] corpulentas vero [illegible] A[illegible] appellamus, quæ plane viriles sunt, [illegible] [illegible] pilulæ, [illegible] & naribus ampliores, [illegible] quæ etiam [illegible] dicuntur, quippe hæ, e [illegible] sanguinem [illegible], [illegible] in corpus [illegible] & [illegible]

tand-

nerationem, si præ[illegible] victu [illegible] parciore & ficciore. Pauci etiam menses proveniunt [illegible] admodum obesæ, quia venas habent angustas, [illegible] continentes, & quin adipe [illegible] nisi imbecillos fœtus concipiant; hæ causa sunt, à quibus [illegible] menses uberiores, vel parciores fieri [illegible] quo plures [illegible] tanto etiam copiosiores, vel pauciores erunt, quæ etiam [illegible] consuetudini [illegible] hac vel illa quantitate purgari solet mulier, si antea [illegible] vel paucam quantitatem, [illegible] ne facta ad [illegible] orem [illegible] quod optimum erit: cum itaque [illegible], à quibus possit [illegible] sanguinis menstrui, à confirentia potius ac tolerantia, quam à copia metiendam esse dicimus. A quibus [illegible] causis detineantur aut immodicè fiant menses præter naturam, postea Deo bene juvante investigandum suo loco erit. [illegible], de colore [illegible] mur, de quo jam supra prodidimus, oportere, ut sit sanguis veluti à victima recenter jugulata procedens, in modo etiam exeundi medium tenere oportet, ita ut neque confertim [illegible] quia [illegible] exsistit, neque admodum lentè, & guttatim, quod [illegible] commune omnibus est ut quamdiu fluxerint menses, aliqua [illegible] afficiantur, præsertim si in qualitate mordacitatem aut [illegible] participent. Ex dictis planum fit, illam esse naturalem [illegible] quæ quatuor potissimum conditionibus [illegible] ut servet Periodos suas naturales, id est: ut singulis [illegible], quando verò citius vel temporius prorumpit, [illegible] naturalis non dicitur: Secundo, ut duret debito tempore [illegible] vel quatuor diebus, quem terminum si [illegible] naturalis: Tertio ut [illegible] quantitas [illegible] Attias [illegible] uncias novem, [illegible] octo [illegible]. Quarto, ut præter [illegible] naturalis color, ac substantia sanguinis, id est, neque [illegible] & tenuis neque crassa aut viscida, quin etiam odor [illegible], [illegible] optimus [illegible] odori. Quod igitur [illegible] his prædictis [illegible] conditionibus, naturale erit, quanto verò plures [illegible] perfectione deficient, tantò plura suborientur [illegible]. [illegible] præterea [illegible] non fuit, menstruam purg[illegible] [illegible] vigorem [illegible],

Unde metienda sanguinis menstrui copia.

Color menstruorum.

Exeundi modus.

Menstruorum naturalis excretio quatuor conditiones habet.

Menstrui substantia

Odor.

Seniorum men[illegible] quatu[illegible]

Mulieres quæ probe purgantur immuniores à morbis sunt.

florente ætate qualem perseverare, parumve auctam aut diminutam, declinante vero paulatim minui, donec omninò desinat, & rursus, ut admodum puellis sanies tantum fluit aut serosus sanguis, sed copiosior, ita senioribus crassum, nigrum, paucumque exire, & facile concrescentem, ætate media medium tenere. Quæ insuper mulieres pro multitudine sanguinis menstrui tempestivè purgantur, cæteris à morbis immuniores, fœcundiores, castioresque vivunt, quibus autem parcius fluunt, his imbecillitas, salacitas, infœcunditas, aut concipiendi ineptitudo contingit; Adhæc pauci mulieribus varices, aut profusio sanguinis narium accidit, neque etiam hæmorrhoides, nisi iis quæ sæpius & cum difficultate pepererūt, quia quæ viris per has partes prodeunt excrementa, fœminis per menses excernuntur; quamobrē si probe repurgentur, cæteris sanguineis morbis minus quā viri infestari cōpertū est.

Sanguineis morbis mulieres quam viri minus infestantur.

Menstruum sanguinem naturâ suâ calidiorem non esse virili: & qua ratione fœmina absque vel ante mensium præsentiam possit concipere.

CAP. XIII.

Contr. agitur.

PArmenides & Demetri⁹ ut auctor est Arist. 2. *de part. animal.* mulieres viris esse calidiores existimarunt, quod et à plerisq; aliis placuit, copia sanguinis ducti s, qui menstrua fiunt, cui sententiæ patrocinari videtur Hippocrates sive Polybius, sive quis alius fuerit auctor primi libri *de morb. mul.* sub his verbis: *habet enim inquit mulier sanguinem calidiorē, & propterea calidior est quam vir.* Macrobius etiam idem ōnino sentit, ita scribens: *nec hoc tacebo, quod cū calor semper generationis causa sit fœminæ ideo citius quā viri sunt idoneæ ad generandū, quia calent amplius* Hujusce autem rei indiciū esse putant, quod quædam mulieres quibusdā viris procериores sint imo omnes fere citius ad incrementū veniunt, accretio autem à nativa fit caliditate, qui enim crescunt, plurimum caloris nativi habere Hipp. dixerat, si principio capite c t. sententia; Addunt autem audaciam & iracundiam à calore provenire plurimas vero mulieres viris esse iracundiores; quin etiam in genere rapacium avium fœmellas manibus præpollere, fortiusque esse

Accretio à calore fit.

& ad

& ad quærendum [illegible] ac repellendas injurias promptiores, & [illegible] â quo; leone esse fero- [illegible] & ursam [illegible]. Quæ tamen omnia infirmiora sunt, quam ut sanæ mentis quemquam [illegible], ut dubitet de exuperantia nativi caloris in maribus, [illegible] dubio cæteris p[illegible]b. semper excellit, ut auctor est Hipp. [illegible] cui summis assertionibus omnes adhærent tum medici, tum etiam Philosophi, sed videamus, quæ sint adversariorum [illegible] ratio; Mulieres dicunt menstruis abundare, idq; [illegible] de causa, nisi quia cum vehementer calidæ sint, sanguinē gignunt [illegible] & fervidum, qui ubi excrescit, acrimonia sua irritat ad excretionem. Hæc tamen si paululum invertantur, facile in ipsos argumentum [illegible] bitur, nam in fœminis redundat quidem sanguis, sed non propter vehementiam, imo propter inertiam caloris, qui superfluum [illegible] non potens in menstruam purgationem convertit: ideo etiam [illegible] convenit natura fœminis temperatura â quo plus appeterent, quam concoquerent, ut fœtui superesset alimentū, aucta vero [illegible] quantitate, non nisi ex accidenti incrementum capit nativus calor, [illegible] sanguis ex se frigidior, non antequā in uteri vasis ad periodicā [illegible] excretionem, ex suppressione incalescit, & sanguis ipse & corpus universum, [illegible] veneris oscula mittus patent, ex remorato sanguine incalescit uterus, & reliquo corpori calorem [illegible], ut [illegible] *de [illegible] puer* [illegible] est Hip. tantoque majorem, quanto [illegible] quidis instar menstruorum tempus, ut in iis fœminis videre [illegible] per id temporis, & manuum, & pedum plantæ, perinde ac [illegible]. Hinc illud est, [illegible] sanguinis [illegible] quantitatem nutriendo [illegible] que efficaciorem esse [illegible] majorē, quia ille [illegible], [illegible] cop[illegible] refertus, [illegible] gesserit [illegible], facile conver[illegible] per insensilem [illegible] atque d[illegible]. Locum verò primi *m*[illegible] ab Hippocratis operibus exterminandū esse censent, imo [illegible] totum librum [non Hippocrat. esse, sed alicujus [illegible], aut Parmenidis quia in eo hæc virorum sententia [illegible], Hippocrat. placitis plane adversa, alii per calidiorem sangu[illegible] corruptiorem & putredini [illegible]rem, sed neque hoc placet, [illegible] Hippocratis verba parum

Positio,

Fœmina plus appetit quam concoquit,

Calor pedum & manuum fœminis unde.

Sanguis viri perfectior & plus nutriens.

Hipp. locus restituitur & enarratur.

rum quadrat, & quia fœminarum sanguinem incorruptum, & raro se minime putredinosum esse, jam superius accuratius retulimus, neque illud vim teli propulsat, nam etsi donemus Hipp. lib. non esse, omnes tamen in eo conveniunt, ut saltem vel à Thessalo ejus filio vel à Polybio discipulo conscriptus fuerit, qui sanè viri sui temporis magni nominis medici extiterunt, & non solùm discipuli; verum etiam Hippocraticæ doctrinæ disertissimi assertores, quorum propterea dicta amicè potius interpretanda, quàm temere rejcienda putamus, atque ideo mendum ibi subesse arbitramur, & per calidiorem uberiorem potius legendum, quæ sanè lectio toti serici convenientissima est, imo ex eadem apertissime colligitur, addit enim illicò [illegible] hæc verba; *Si vero amplior accedens sanguis cesserit, dolor non fit a sanguine neque calor,* ac si dixisset, habet mulier sanguinem abundantiorem, ac propterea ex accidenti calidior est, quã vir, si verò copia sanguinis cesserit, quia cellidum ex se admodum non est calidum, dolor à sanguine non fit, neque calor quippe, ut supra jam prodididimus, mulier quæ ordinatas habet mensium purgationes, sanguineis morbis minus [illegible] gitur, quorum soboles est dolor & calor, quam esse omnino congruam, & à semine (quod sciam) animadversam hujus loci lectionem asseverantes confirmo, & ab omnibus rectè sentientibus approbandam iri confido. Hæc cũ ita sint, nihil tamen prohibet fœminam aliquam aliquo viro fieri calidiorẽ, sunt enim quædã [illegible] es, quæ firmissimos habent artus, neque plus viris sunt excrementosæ, quis enim dubitet [illegible] fœminam [illegible] cuito o mare calidiorem esse, iracundiorem, potentiorem ac promptiorem? rapaces vero aves igneo calore prœditæ sunt, vehementi ac [illegible] qui in fœmina frigiditate & humiditate attemperatus ad operationes obeundas commodior redditur, in mare vero auctus igneus ille calor [illegible] modica [illegible] intemperie debilitat ac operationibus officit, ut plurimum tamen, imò fe è semper testibus [illegible] bus genitalibus fœminæ maribus frigidiores existunt præsertim in humana specie, mulier enim quantumvis calidissima tamen secundum illas partes frigidissimo viro est frigidior; quod [illegible] ad [illegible] statum perveniunt [illegible] minus tamen [illegible] scunt, atque illud propter humiditatem temperamenti [illegible] quæ m[illegible] edit atque extendit, hoc propter caloris [illegible] proindeque [illegible] ætates, & breviores periodos, quæ etiam causa est, cur mulierum corpora candidiora sint, molliora, glabra [illegible] gis, ac

Fœmina aliqua viro aliquo calidior esse potest.

Rapacium avium temperatura.

[illegible] leviore [illegible] caput ac ventrem, in quo capilli affatim [illegible] quia vapores [illegible] affluunt, in cæteris vero [illegible] quod homo calorem superet; illis enim [illegible] quod in [illegible] & uliginoso, in quo ob immodicam humiditatem [illegible] frutices, nec virescunt gramina: ubi enim humiditas [illegible] redditur calor ac minus efficax, quam ut [illegible] possit, propterea quam in capite, ubi capilli [illegible] longiores nascuntur quam in maribus, & in [illegible] quæ statim [illegible] incipiunt. Cæterum [illegible] Hippocrates est quia non mediocris, sed [illegible] communem hominum [illegible] sanguine & spiritu pollet ambidexter nascitur, qualem [illegible] Arabi [illegible] Gera fuisse legimus, qui, ut in sacris [illegible] est, utraq; manu [illegible] cum igitur mulier etsi calidissima ad [illegible] caloris gradum venire non possit, ambidextram non vidit, Aponensis tamen [illegible] memorat, sed insuper non calescere mulieres neque Eunuchos [illegible] Hippoc, Galenus, Aristoteles & Plinius, ut antea diximus, propter [illegible] frigiditatem, tametsi Albertus Magnus lib. de animalibus Argent. [illegible] medica [illegible] id [illegible] plurimum [illegible] nudatum habeant caput, & albino crine [illegible] Albert duas [illegible] testatur. Insuper neq; podagra mulierem laborare, [illegible] dum Hippoc. scribit, quæ [illegible] enim omnia [illegible] in ea videamus [illegible] imbecillitas articulorum, [illegible] duo [illegible] paucum enim fe- [illegible] onerantur, [illegible] quæ [illegible] & mensibus expurgantur, ideo humores non adeo [illegible]. Cæterum hoc [illegible] non [illegible] quia parva [illegible] mulieres [illegible] podagra labo[illegible] antequam menses desinunt. At dices, si menstruus sanguis [illegible] potest confici, & in membra converti, cur mulieres [illegible] potius enim emaciari debuisse debito privatæ [illegible] mulieres etsi totum alimentum non perficiant [illegible] tamen, quantum sat est, ad restaurandum deperditum, & ad argumentum pinguedinis,

 quæ

Mulier toto corpore depilis cur in capite longiores habeat crines.

Aph 43. Mulier raro ambidextra.

Proble. 6. Aph 28. Arist. de gen anim. 3. Pl lib. 31. Al. 19. c 6 Arg. lib 2 Mulier & eunuchus non [illegible] [illegible] podagra laborat.

[illegible]

Sinetio,

quæ pinguedo augetur propter adiposam mulieris humiditatem facile concrescentem, non quidem à frigiditate posit valida, sed moderato calore: Facit enim, ut mulieres menstrua habent, & obesiores fiant, non multitudo caloris generantis, sed paucitas caloris [illegible]. Si rursus interroges, cur natura non quotidie excernit paulatim hunc sanguinem, quod facilius videretur, & mulieribus minus operosum? rationem reddimus, quia si singulis diebus purgatio fieret, conceptionem procul dubio prohiberet, nam una cum sanguine semen ob uteri lubricitatem prolaberetur, mulier præterea universam vitam cum tædio atque molestia transigeret, adhæc sordidum atque abominabile viris foret, cum hujusmodi mulieribus Venerem exercere, quibus uterus tali excremento madesceret. Superius quidem retulimus, nubiles & ad generandum aptas esse mulieres, postquam menstruæ purgationes eis contingunt quod placitum [illegible] nem nobis nunc suggerit, ut antequam hinc de menstruis tractatui fidem imponamus prius vocemus in examen, fieri ne possit, ut fœmina concipiat citra menstruorum profluvium. dubitandi ratio est, quia si menstrua purgatio in fœtus usum à natura potissimum dirigitur, cum deest, fœtus fieri non potest, quia deficit ea sanguinis copia, quæ fœtui alimentum futura erat: Ad quam tamen dubitationem, ne multis lectorem remoremur, non menstruantem mulierem dupliciter concipere posse dicimus, uno modo, quia, ut auctor est Aristoteles, fœmina natu grandior mensibus carere potest, cui nihilominus tantum sanguinis in uteri vasa coacervetur, quantum iis, quæ purgantur, post purgationem restare solet, qua etiam ratione, quæ pepererunt sive lactarunt, sive non, concipere possunt, priusquam menstrui purgatio recurrat, sed [illegible] contingit, quia mulieres illæ neque habent debitam sanguinis quantitatem in vasis, neque [illegible] potentia. Altero modo concipere possunt juvenculæ, quibus nondum menses fluxerunt, si paulò ante debitum menstruationis tempus à viro compressæ fuerint. Jam enim in iis asservata erat debita sanguinis quantitas, quæ conceptui nutriendo abundantissime [illegible]. Sed enim nonnullæ dum profluunt menses, concipiunt, postea concipere nequeunt, quibus nimirũ uteri os statim à purgatione comprimitur; sunt insuper, quibus prægnantibus menstrua usque ad po-

Fœmina citra menstruorum profluvium an possit concipere.

Dupliciter non menstruantem mulierem posse concipere.

Mulieres aliquando concipiunt [illegible] fluentibus menstruis.

ad postremum gestationis tempus [illegible], sed hæ ut plurimum parvos pariunt fœtus, [illegible] & minus vitales, nisi admodum sanguineæ fuerint, [illegible] sunt, quæ ad justum tempus fœtum gestare non [illegible], nisi præter has evacuationes per sectionem quoque venæ [illegible] sanguinem minuerent, à cujus copia fœtus aloqui suffocabitur, [illegible] contingere vidimus illustri D. Joannæ Villæ Fráoc Comitissæ ac dominæ [illegible] Michaelis, multis præterea [illegible], quæ valde sanguineæ sunt & victu utuntur pleniori, quamdiu lactant menses etiam procedunt, sed hæc omnia perpaucis, & raro accidunt, quæ vero magna ex parte fiunt, maxime sunt secundum naturam.

Prægnantibus menstrua fluunt aliquando.

Prægnantibus venam incidere sæpe oportet.

Menses nutricibus & lactantibus nonnunquam fluunt.

FINIS LIBRI SECUNDI.

RODERICI à CASTRO

LVSITANI, PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS

De

Natura mulierum.

LIBER TERTIUS

De Coitu & conceptu.

Quid coitus, & quibus de causis excitetur.

CAPUT. I.

Propagationis desiderium.

CUnctis animalibus, ut superius jam commemoravimus ingenitum a natura est ut propagandi desiderium, ideo concipiendi organa feminaeque genitalis proferendi animantibus natura dedit, ipsisque genitalibus mirificam procreandi virtutem, & ineffabilem quendam concumbendi appetitum, cui eximiae delectationis voluptatisque illecebras copulavit, ut blando hoc naturae stimulo in Venerem prona genera propagandi causa forent, quo nullum animalium genus deficeret. Hinc maris, & foeminae conjunctionem et eorum inter sese copulandi desiderium

Concubitus.

concubitum atq; congressum nuncupamus. Coitus aliis dicitur, Venus, res Venerea, sive Venereus amplexus, de quo nobis in principio hujus libri parte futura indagandum est, quaenam ejus causa sit? cur mas & foemina alter alterius conjunctionem desideret? unde proveniat voluptas, quae cum illa conjuncta est? cur tanta percipiatur? & num major foeminae quam viro contingat? quisnam sit illius finis? cui aetati tempore anno, vel tempore naturae magis conveniat? quis modus tenendus, ut foecundus coi-

[illegible] congressus sit? [illegible] congrediendi ratio? Hæc omnia ut [illegible] [illegible] s licet, quatuor esse ad fœcundum co[illegible] [illegible] coordinata. Primum salacitas est sive appetitus ad Venerem [illegible] copia. 3. protuberatio partium in fœminis, [illegible] 4. & ultimum fœcunditas. Porro exci[illegible] [illegible] humoris, prolifici, & serosi titillatu, qui ad sui excretionem [illegible] animal vehementer impellit, præsertim [illegible], & victure valida; quippe continetur in locellis [illegible], & [illegible] partibus genitalibus [illegible] quædam humidas (ut [illegible] dictum est) acris & mordax, quæ motu suo ad usum & [illegible] excitare potis est; perinde acris, quibus sub cute acris & mordax [illegible] delitescens ad scalptum stimulat, & [illegible] pungit, [illegible] pruritu scalpendi excitat desiderium [illegible] humor [illegible] redundans, natura acris, & pungens, spiritu [illegible] que referens, ad sui excretionem animal provocat, quo [illegible] jucundum titillatum, blandumque genitalium partiũ [illegible] ad concumbendum tentigo, & incredibilis vo[illegible] [illegible] corporibus, in eoque corpus gestit universum, [illegible] (ut in problematis Arist. est [illegible]) è toto corpore [illegible] [illegible] partem se proripit, in [illegible] meatus omnes [illegible] cute sensibiliores, adde seminis celerem expulsionem, [illegible] ad naturalem statum, quẽ [illegible] *causis [illegible]* [illegible] esse censet; his accedit, quod partes in coactu [illegible] perfectionem, qua [illegible] quod [illegible] voluptatem, & multo m[illegible] quam in expulsione cæterorum excre meatorum [illegible], & [illegible], [illegible] quæ quidem omnia [illegible] a natura ex [illegible], ut propagandi [illegible] Venerẽ [illegible] animalium gen[illegible] Ovidius cecinit:

Quid [illegible] blanda voluptas?
Nec [illegible] levit adit amor.

Quibus adhuc favet [illegible], & unctura seminis, per quam membra ad propriam ve[illegible] [illegible] motus spiritus, qui per omnia interiora discurrit, & [illegible] subtiliter tangens corpus

Quatuor necessaria ad fœcundum coitũ

Salacitas sive appetitus concumbendi undè.

Salivalis humoris natura.

Voluptas undè.

In coitu universũ corpus gestit.

Reditus ad naturalem statum voluptas est.

Naturæ industria.

Seminis unctura & pinguedo.

Protuberatio partium Seminis fœcunditas unde.

extendit ac oscitare facit. Causa verò erectionis aut protuberationis partium est valida imaginatio [illegible] quæ cogit cor [illegible] flatuosum, & caliditas rerum validorum, & pinguium, [illegible] & transmittentium: De semine, & quid illud ad generationem conferat, fusius jam supra explicatum est: Fœcunditatem etiam in ea, [illegible] appetitum augent, spiritus humor & ventositas, quorum (si fides Constantino sit adhibenda) appetitus ab hepate potissimum est, [illegible] à corde, ventositas à calore humidum dissolvente, & ad membra genitalia dirigente, humor à cerebro (ut quidam ajunt,) sed nos aliter censemus hunc potius à toto promanare. His [illegible] constitutis, si in memoriam adducas, quæ 1. c. primi libri hujus operis tradidimus, facile perspicies,

Causa cur mas & fœmina alter alterius opem requirat. Uterque principiū generationis in cōpletū continet. Prima ratio ex dissidio partium.

quænam sit causa, cur fœmina marem tantopere desideret, & alter alterius ope ad congressum indigeat, quia nimirum uterque [illegible] appetit, & sui perpetuitatem, uterque etiam motum, & originem generationis in se continet, neque tamen potest alter sine altero [illegible], quia mas in alio gignit, fœmina in seipsa, ideo non facultate [illegible], sed partibus corporis quibusdam dissident, quæ quidem illi ad [illegible] emittendum insunt, huic ad recipiendum, & alendum fœtum. Fuit igitur convenientissimũ, ad procreationem partes aliquot esse accommodatas, easque inter se diversas, quibus mas à fœmina differret, nam si de toto animali mas & fœmina [illegible]tur, non tamen quavis [illegible] parte potentiaq; idem mas & fœmina est, sed certa quadam virtute, [illegible],

1. de gen. animal. 2.

ut docta est Arist. sententia; [illegible] immerito Empedocles dixisse videtur, maris & fœminæ quasi symbolum esse, totum vero à neutro [illegible] fici, neq; ex utroque eadem [illegible], si quando enim generatio fieri debet, [illegible] fœcentur [illegible] est, ut ex ambobus [illegible] latis unum tandem animal fiat: Ut enim facræ restentur literæ, [illegible] *duo in carne una*, ideoq; ibi fœmina [illegible] vir simile à d[illegible]

Secunda ratio à principio effectivo. Tertia causa.

te nuncupatur. Altera etiam causa [illegible] alter alterius opem requirat, quod cum uterq; habeat incompletum principium effectivum, necessum [illegible] fœminam cum viro convenire, ut quidq[illegible] esset, alter subministraret. Tertia & ultima causa est quia oportuit ab utroq; [illegible] materiam [illegible], in qua amborum vis ac potestas contineretur, & tanquam confluentibus principiorum, & facultatum [illegible] quoddam inde gigneretur.

Dub. Vir an fœ

Sed vir an fœmina in coitu magis delectetur, quærunt nostri [illegible]

li [illegible]

[illegible] plerique, & quæsitum [illegible] olim fuerat Tyresia arbitro, qui quidem fœminis majorem voluptatem adjudicaverat, considerans fortassis ipsam diutius immorari, & ut [illegible] est Avicenna, tres in coitu percipere delectationes, [illegible] cum projicit proprium semen & tunc toties delectatur, quoties projicit 2. deglutiendo virile semen 3. cum matrix commovetur [illegible] quæ tametsi ita sint, sanior videtur [illegible] opinio, qui [illegible] percipere delectationem, quoniam ex prima cō-[illegible] proinde [illegible] habet vias, & in coitu [illegible] quia plerumque citius effundit, imo (ut scribit lib. *de genit.* Hip[illegible] fortiori agitatione ac turbatione, quam mulieres, quæ [illegible] tempore delectentur, non [illegible] intensiori voluptate id fit, [illegible] quia propter [illegible] structuram [illegible] emittunt [illegible] quo [illegible] emittere nequeunt, quod eidem vehementem & [illegible] indit, ac multis imponit, existimantibus, à [illegible] id fieri, cum [illegible] ideo contingat, quia cum viri citius emittant, [illegible] ipsæ re inconfecta; quod non aliter evenit, quam dum [illegible] tonderet, [illegible] contingit flammam exilire, & [illegible] augeri ad [illegible] desinere. Quod enim vehementia delectationis [illegible] excedere, [illegible] est maxima [illegible] quæ non [illegible] voluptate fit, attestante Galeno ad hoc [illegible] à mare [illegible] & crassius, ac [illegible] & [illegible] per plures involutiones [illegible] exiens, quantò expultrix virorum quam fœminarum valentior est: Quæ causa censetur, cur in fœminis habeatur libido imminolior, & minus excusabilis, quia minus [illegible]; est & alia [illegible] ratio, quod quia [illegible] gloria non adeo [illegible] nec ad præclara [illegible], cum [illegible] ejus [illegible] ac [illegible] Venere [illegible] infamiæ [illegible] conservarent [illegible] dedecus & inf[illegible] verecundiam [illegible], quæ custos esset [illegible] ut quæ alias [illegible] exercere, & q[illegible] condonetur, hanc omnium [illegible] ho- [illegible] tue- [illegible].

m[illegible]na in coitu mag. oblectetur.

In coitu fœmina tres percipit delectationes.

Positio Fœmina longiori tempore, viri intensiori voluptate delectantur.

Similitudo

1. de sem. 70.

Semē viri copiosius & crassius

In fœmina libido [illegible] & minus [illegible].

Coitus

Coitus finis, & quod sola prægnans mulier virum admittat.

CAP. II.

SI quæreres ab Epicuro viro alioqui modestissimo atque optimo, & sui temporis Philosopho summo, ecquisnam esset coitus usus in sanitate? nullum profectò responderet, neque [illegible] sua dest[illegible] ratione, quia existimabat, Veneris etiam moderato usu, & corporis & animi vires labefactari. Et haud multum ab hac opinione diversus fuerat Pythagoras, qui interrogatus quando congrediendum cum fœmina foret? cum voles, inquit, te ipso fieri debiliorem. Diogenes Cynicus in ea fuit sententia, ut crederet, modestis hominibus Venere utendum esse, non ob copulatam illi voluptatem, sed ut noxam vitarent, quæ à retento semine nasci solet, ut de eo scribit Galenus, ubi in eandem sententiam inclinat. Aliis præsertimque mulierculis ac sensualibus, libidinosisque hominibus videtur Venerei coitus oblectamentum à natura mortalibus datum, ad humanæ vitæ miserias, voluptatis illius tanquam blandimentis leniendas, demulcendasque. Verum enim vero moderatæ Veneris salutarem sæpissime esse usum, & suadet ratio, & docet in arte medica Galenus, & nos jam jam demonstrabimus, non tamen in illum potissimum finem, quem voluptarii, & in Venerem putres homines putant, neque solum ad depellendum nocumentum humanæ speciei, de qua agimus, sed ad sobolis potius propagationem, & sui conservationem corpus fuisse concessum videtur; cui tamen insignes illecebras, ac superflui excernendi cupiditatem copulatam esse voluit industria natura, ut tanto libentius [illegible] sexus inter se invicem conjungerentur. Si enim sola voluptate, quæ omnium est esca malorum ad congressum, non ductu naturæ, impelleremur, [illegible] omnino esset, quod Epicurus dicebat, ut non corporis modo, sed animi vires frangerentur, & una cum vita perirent, quod [illegible] Poëta significavit.

Vina sitim sedant, natis Venus alma creandis,
Sed fines horum transiluisse nocet.

At ut rectissime animadvertit Constantinus Africanus; pauci (pro do-

6. de locis.

Coitus usus moderatus salutaris est.

Coitus finis est sobolis propagatio.

Voluptas esca malorum corporis & animi vires ab immoderato coitu franguntur.

(pro dolor) coeunt hodie propter prolem, plures propter sanitatem, plurimi propter luxum [illegible], ideoque non mirum si coitus ut plurimum [illegible] est. At forsasse Epicurei mulum in medium afferrent, qui ob accessus abstinentiam multò est parentibus, asino, & equa vivacior, mares itidem passeres, qui citius foeminis ob Veneris assuetudinem senescunt. Meminerint tamen aliud esse in totum abstinere, quod corporis [illegible] procul dubio officit; aliud temperantem esse, quod [illegible] confert, multum autem non in totum abstinere, [illegible] parentibus salacem esse, sic foeminas plerumque maribus [illegible]; nam si retinetur calidum humidum in loco calido humido; putrescat necesse est, & non quavis sed pessima putredine, qualis [illegible] qualque substantias, ut sanguinem, hoc, semen, quod quidem in [illegible] venenum abit, cujus vapor cordi accedens [illegible], ad cerebrum vero permeans spirituum vias obstruit, & [illegible] reddit.

Objectio.

Solutio.

Coitum abstinentia quo pacto noceat.

Quoniam autem de mulis sermo incidit, obiter excutiendum erit, quaenam sit causa, propter quam genus hoc animalium sterile omnino censeatur; Aristot. frigiditatem causatur, quia, inquit, asini semen frigidum est, [illegible], cum igitur mixtum utrumque, vel calidum cum frigido, vel frigidum cum calido est, conceptus evenit, at quod ex iis provenit infoecundum existit, quia in exiguo jam continetur generandi vis corporis asinini. Si obtrudas saltem mulam ex equo hac ratione posse concipere, id ipsum inficias ire videtur, quia tota fere illa vis [illegible], asini perexigua, asinus igitur gigni non potest, quia exilis i[illegible] facultas, neque [illegible] materia [illegible], quia is ex aequis [illegible] fit; addit mulam [illegible], quod nequit, quia [illegible], utpote quae [illegible] una cum [illegible] expellat; quare [illegible] gravidam fieri posse, [illegible], non tamen potent perficere [illegible] autem [illegible] generare posse non negat, quoniam [illegible] est, & nihil praeter [illegible] generationi confert. Caeterum Empedocles & Democritus, quibus hac in re libentius adhaereo, [illegible] ex sensuum fide depromptam rationem prodiderunt, [illegible] diversis generibus nata tertii generis fieri observatum est, & [illegible] parentum assimilari, eaque ipsa,

Mulorum genus sterile.

Mula gravida jam visa.

Diversa specierum genus.

Aut gignunt speciem.

quæ sunt ita nata, non gignere in omnium animalium genere, quo ex his alia quædam natura procrearetur, & alia ex ea, atque in infinitum procederent species, quod (vel ipso Aristot. dicente 1. *de gener. anim.*) natura, quæ semper finem quærit, pro virili vitare contendit.

Capadocia & Syria. mulæ concipiunt.

Quod si in Capadocia & in Syria, ut Theopraſt. & Ariſt. sunt auctores, mulæ coeunt, & pariunt, non mulæ quidem illæ sunt, sed diversum ac sui generis animal, alteri tamen simillimum.

In animalium genere sola mulier gravida virum admittit.

Morales causa

Illud autem silentii velaminis involvendum non erit, quænam sit causa, cur in animalium genere sola mulier gravida admittat marem? de qua re jam olim interrogata Populea Agrippæ filia, & cur belluæ non coeunt, nisi cum volunt concipere, causam esse respondit [illegible] fœmina, quia illæ bestiæ sunt. Lactant. lib. *de vero cultu*, duas hujusce rei morales adducit rationes *l.* est, Deum immortalem hoc humano generi concessisse, ut fœminæ gravidæ sine noxa virum sustinerent, ne alienas mulieres calcare cogerentur; altera, ut mulier gravida renuens virum posset mereri continentiæ laudem; quo potissimum nomine inter alias conspicabiles animi sui dotes integerrima matrona Zenobia Palmerinorum Regina laudanda venit, quæ Obedenatum maritum gravida nullatenus admittebat, modestam mulierem [illegible] propter voluptatem, sed prolis causa matrimonium celebrare [illegible].

Zenobia continentia

Naturales causa.

Sed illius etiam rei naturales causæ sunt, quod [illegible] uterus gravidus valde extuberet, & propinquus est foramini exteriori, ideo mares qui alioqui genitalia magna habent, facile quatiunt, & impellunt plenum uterum, quas molestas & dolorosas percussiones brutorum fœminæ ferre nequeunt. ideoque resistunt, Mulier verò, quæ lo[illegible]s circa uterum habet crassos, plenus uterus non extuberat, neque genitale humanum adeò est durum & [illegible] ab ipso uterus [illegible] percutiatur. Præterea bestiæ [illegible] moventur ad id, quod [illegible] est, ideoque [illegible] voluptatis, postquam conceperint, in [illegible] à coitu abhorrent, Veneris enim sensus illis solum ad prolis generationem datus est, minime ad voluptatem & delectationem, quam [illegible] sentiunt tunc temporis noxam sine delectatione, quod [illegible] materia [illegible] [illegible] in pilos, cornua & ungues, ac reliqua integumenta [illegible] quod [illegible] coitus nulli animalium nisi homini tantum [illegible] modo accidat [illegible], ut sentiunt Dinus ac Thurſanus supra capur *de generat. embryonis*, delicia pollutionis nocturnæ sive somnii coitus [illegible]

Sol[illegible] [illegible] coitus & no.

uti [illegible]

[illegible] & quodvis aliud gaudium in somnio apparens, utpote cum somniamus gratulari cum amica, ad cogitativam & imaginativam potentiam potissimum pertinet, [illegible], si brutis non contingat, quæ cogitativa carent, ac viros [illegible], quibus illa per somnum liberius operatur, etiam si sensus externi ligati sint. Illud tamen probè intelligendum erit, [illegible] non istius aut illius objecti etiamsi non præsentis, sed actualiter moventis, utpote quod homo sit cum hac, vel illa fœmina, [illegible] potentiam pervenire, cui famulatur expulsiva virtus genitalium, ad quam expulsionem sequitur actualis delectatio [illegible] tactus realis. sensus quippe exteriores non semper per somnum privantur omnino spiritu sensitivo, neq; ita sunt ligati, ut forte sensibile non sentiant aliquando aut delectans aut contristans, ut in propatulo [illegible] dormientibus, quorum membra, si pungas, contrahuntur, & dolent, neque tamen excitantur à somno. quare mirandum non est, si semen, quod vehementissimum est sensibile, per genitalia membra transiens, quæ subinde exactissimo sensu prædita sunt, etiam dormientibus delectationem inferat. Si vero quæras, an sit consultum mulieri prægnanti viro uti? Respondemus, si non appetat, satius esse carere usu Veneris, ne fiat superfœtatio, aut provocentur menses, qui causa abortus [illegible]. si vero appetat, & sit in mediis mensibus, uti poterit, quia gravida nil debet desiderare, si imprimis, nequaquam, quia eo tempore [illegible] si recentes fructus, qui quolibet vento decutiuntur, ut [illegible] Galenus. In postremis, est omnino abstinendum, [illegible], dicente Aristotele, si eo tempore mulier concubuerit, solent ex [illegible] oppleri.

Gaudia pollutio contingit.

Pollutio nocturna qua ratione contingat.

Seu, ut externi per somnum non ligantur omnino.

Notabilia nonnulla circa coitum.

CAP. III.

MEdicorum princeps Hippocrates coitum partem quandā comitialis morbi appellavit, propter [illegible] conturbationem [illegible] concussioné, quæ à [illegible] fit, in quo epilepsia [illegible]. Hominem autē primi coitus duntaxat pœnitet, augurium [illegible] vitæ à pœnitenda origine. Scitum est, Demosthenem fœminam, quam amabat, postulanti ab eodem, ut sui copiam faceret, centum [illegible], respondisse, pœnitere non

Coitus est quidam morbus comitialis.

Primi coitus homini pœnitet.

Melancholici libidinosi. *Problema.* *Vir primo sibi cognitam fœminam odit; contra virum incredibili amore prosequitur.* *Coitum mulieres æstate magis, viri hyeme appetunt.* *Assuetudo rei Venereæ cur homines reddit libidinosiores.* *Sub pubertatem autem mares & fœminæ potissimum servari debent.* *Virginitatem servare facilius est quam castitatem.* *Tribades seu fricatrices quæ.*

emam. Libidinosiores malancholici sunt, quia plurima ventositate opplentur. Illud non fuerit omnino præter rem dicere, quod etiam Aristoteles in problematibus quærit, cur juvenes mulierem, quam primo ineunt, coitu peracto, odio ut plurimum prosequantur, cujus rei permutationem magnam, qua nostra tunc corrumpuntur corpora causam esse putant: ideoque sequentis tristitiæ ex amissa virginitate, & corporis ac animi operationum permutationis memores, eam fugiunt tanquam hujus rei fontem. Sed hac ratione etiam fœmina virum odio habuisset, contra quam videmus, illam marem, cum quo prius fuit congressa, incredibili amore prosequi. Conciliator ductus eorum auctoritate, qui fœminam viro imperfectiorem esse arbitrantur, ideo id fieri putat, quia perfectior vir fœminæ conjunctus imperficitur, fœmina perficitur, aut quia materia, cujus vices gerit fœmina, formam appetit, quam assequuta quiescit, hæc vero à materia nihil accepit. Coitum porro mulieres æstate magis appetunt, quia semen earum frigidum tunc calore temporis contemperatur, ac movetur, in viris autem fit exhalatio, consumptio, ac debilitas à calore adaucto: hyemis vero frigore vigoratur, & vegetior ac fortior redditur, ideoque magis appetunt viri hyeme, quam mulieres. Sed enim assuetudo rei Venereæ homines reddit libidinosiores, tum ex memoria blandimenti, tum quia corpus lubricum fit & meatus latiores maxime adolescentibus, quorum membra nondum constiterunt; ideo per pubertatem mares ac fœminas summopere reservandas esse monet Aristoteles, quo per totam vitam continentiores degant: nam & in ventriculo assuefactio multi alimenti hominem edacem reddit; quibus accedit, quod per exercitium tractrix roboratur & valida fit. Hinc teste Tertulliano lib. ad uxorem facilius est virginitatem servare, quam castitatem, nam facilius est non optare, quod nunquam habuimus, quam quod aliquando fuimus potiti, ideoque virgines quæ nunquam coitu usæ fuerunt, non tantopere optant, quia [illegible] ad deponendam molestiam, reliquæ fœminæ hac de causa, tum quia præteritæ voluptatis reminiscuntur, optant exercitium illud, imo quædam, quæ tribades dicuntur seu fricatrices, [illegible] fricatione inter se [illegible], & ita infamem actum mutuo inter se exercent, cujus flagitii aliquot jam accusati, & convictas in exilium missas fuisse novimus; insuper virgines, etsi appetant, timent tamen naturæ ornamenti amissionem, quod hymen vocavimus, simulque anne-

annexum voluptati dolorem, quem tamen fœminæ jam prætereunt. Cur autem coitus cerebrum lædat, pituitosos sanet morbos, causa est, quia caput, cum sit extremum, ubi cessat vis tractoria, Veneris excessu plus sentit, adjuncta cerebri mollitie, & dorsalis medullæ concedentium trahentibus testibus, quarum tractoriæ virtuti solidiora membra non tam facile cedunt, ideo magis evitantur, exhauriunturque, & ideo voluptati exhaustæ redduntur, ut supra diximus, dorsali humore & medullis. quia vero Venus motu excalefacit corporis habitum, vacuatione vero & resolutione siccat, quæ duo sunt potissima pituitæ remedia, idcirco morbis pituitosis medetur; qua in re sciendum est, [illegible] e[illegible]bus, quas fœmina patitur ex retento semine, aut menstruo sanguine, coitum esse præsidium non contemnendum, quoniam hac via [illegible] uterus, & immunis fit, qua etiam dissenteriam coitu, ut superveniente partu sanari auctor est Hippocrates, quoniam fortassis fit humoris diversio, non tamen adduci possum, ut credam, quod A[illegible]t, ante partū dissenteriam omnino salubrem esse, ductus illa Hippocratis sententia, *Epicharmi uxori ante partum dissenteria [illegible] subcruenta, mucosa; ubi peperit statim sana erat [illegible]* Et quod duæ à se fœminæ visæ sunt, quæ dissenteria incurabili laborantes partu superveniente fuerunt liberatæ, nā & nos contrarium sæpe [illegible] experti, & ratio dictat, ut suo loco dicendum erit, nam etsi diversionis causa aliquando partus sit utilis, quia loco [illegible] viæ & sanguinis liberæ manent, quibus antea à fœtu compressos [illegible] nec ad [illegible]um penetrare pro alimento poterat, nec ad cervi[illegible] foras expelleretur, tunc verò liberè permeat, tamen illud est ubi v[illegible] constantes, alioquin non potest mulier tolerare duas evacuationes [illegible]chiorum, & ventris, ac duas etiam affectiones, partus [illegible], & ulceris intestinorum [illegible]. Major tamen & [illegible] de melancholicis præsertimq; hypochondriacis dubitatio [illegible] eis usui Veneris sit salutaris, qui uti Galenus & Aristoteles [illegible] libidinosi sunt, quia in [illegible] præcordiis flatuum copia [illegible], atque adeo ejuscemodi vitia præcordialia, (pituitosa seu [illegible]) [illegible]tur: flatuum vero pars pudendorum meatus distendit, & [illegible] prurient. Quod autem usu Veneris juventur, tribus po[illegible] confirmari videtur. Prima quia Galeno auctore, in opere *de [illegible]* ex retentione seminis

Coitus cerebrum lædit.

Coitus pituitosis prod[e]st morbis. Aliis etiā morbis prodest.

Coitus vel partu dissenteria sanatur.

7 Epid.

Dub. An Venus competat melancholicis. G. 6. Epid. 3. 2. Arist. in 1. probl. 1. Ratio Gal. 6. de locis c. 5.

funt multi melancholici, qui feminis excretione necessario allevantur,
quando enim retentio alicujus fubftantiæ eft caufa morbi, evacuatio
illius eft medela; exemplo eft quidam, cujus eo loci meminit, dicens:
Quidam uxoris mortem lugens & a concubitu quo ante creberrime fu-
erat ufus, abftinens, cibi cupiditatem amifit, ubi vero fe ipfum cogendo
7. *plus cibi ingerebat, protinus ad vomitum excitabatur, mæftus etiam*
apparebat: verùm hic ad priftinam confuetudinem rediens quam celer-
rime liberatus fuit. Secunda ratio eft, quia per Venerem flatus cum fe-
mine excernuntur, & ipfo congreffus calore difcutiuntur, detruduntur-
8. que; ex hypochondriis, fublevantur ergo hanc ob caufam, ut et à ru-
ctibus fublevari certum eft. Tertia ratio ex voluptate Venerea defumi-
tur: cum enim melancholici metu & mæftitia maxime affliguntur, eve-
nit, ut voluptate reddantur alacriores atque adeo melius habeant. Ex
altera tamen parte eft, quod Venus refrigerat & exficcat, exhauritque
fpiritus, idcirco adverfiffima melancholicis effe videtur; Nam melan-
Responsio. cholici, frigidi funt & ficci, morofi, & flatuofi ac fpirituum bonorum
inopes. Quocirca fic ftatuendum videtur, eis quidem, qui ob retentio-
né corrupti feminis facti funt melancholici five Hypochondriaci, five
non, dummodo non fint adhuc admodum debiles in effentia, haud
dubiè Veneris ufum effe convenientem; nam uti antea diximus, affe-
ctus ex repletione fanat evacuatio, cum qualia oportet excernuntur,
hoc eft, propria cujusque morbi materia & caufa: Aliis vero omni-
bus melancholicis noxia eft Venus, nifi forte admodum moderata,
& rara nondum debilibus his enim, non quod propriæ materiæ fit
evacuatio, fed ob flatus difcuffionem & alacritatem aliquam, levamen
quoddam affert, fed neque id magnum neque firmum, imo fi quis le-
viufculo illo folatio allectus Venere liberius utatur, recidet in longe
majorem noxam, ob refrigerationem, exficcationem, & fpirituum re-
folutionem; et fi qui fint jam per effentiam debiles, quales eorum
multi exiftunt, non a longa duntaxat & multa, fed à quantulacunque
Varia animalia diversis temporibus coire incipiunt. Venere maxime læduntur, neque id folum paulo poft, fed mox ab ipfo
congreffu deterius fe habere fentient. Denique cum varia anima-
lium genera variis fuæ ætatis temporibus coitum appetere incipiunt,
nam ovis & capra ad primum ætatis annum, vacca & equus cum dentes
habent dentes, quod ut plurimum fit ad annum fecundum cum dimi-
dio, porca circa fextum menfem, canis ad octavum, homo eo tempo-
re, &c.

ri generare incipit, quo antea [illegible] diximus viros, fratrare mulieres, quod à 14. ad 60. usque plus minusve durat, tametsi ut à plerisque scribitur. Phares vivebat annum nonum cum genuit Ezron, & Salomon 11. annos natus genuit Roboam. Nam Roboam annum 40. vitæ agens patri Salomoni successit, Salomon autem cum vitam & regum deseruit, erat annorum 52. cum anno ætatis 12. regnum susceperit; Achaz etiam decennis procreavit Ezechiam, ut colligere est 4. Regnum 16. quomodo vero gignendi periodus in mare & fœmina finiatur, infra patebit.

Homo quando incipit generare 2. Reg. 14. 3. Reg 11. Lib. 4. c. 8.

Quibus, quo tempore ætate & temperamento coitus conveniat aut noceat.

CAP. IV.

FRequens & inordinata Venus habitum corporis dissolvit, senectutem accelerat, canos maturat, nervorum incontinentiam, podagram, arthritidem, tremores, sensuum hebetudinem; intellectus [illegible] torporem, malum corporis habitum, succorum cruditatem, visus, auditus, cerebri, ac ventriculi debilitatem, mejendi difficultatem consumpto nimirum humore oleoso, quo natura prostratas resparsit ad urinæ vias lubricandas parit, vires resolvit, imbecillioresq; reddit, quia plurimi spiritus vitales una excernuntur, pallor inducit, [illegible] interiorum imbecillitatem, oblivionem, artuũ tremorem, [illegible] halitum, renum & vesicæ dolores, [illegible] cruciatum, ac deinde [illegible] corporis ac animi infirmitates [illegible] adolescentibus [illegible] reliquis ætatibus semper in [illegible], [illegible] ptum [illegible] ob [illegible] spermaticorum [illegible] imbecillitatem, neq; [illegible] corpus quod voluptate [illegible] Veneris motus [illegible] & deinde corpus [illegible] crebro concubitu [illegible] spiritus atque caloris [illegible] in [illegible] plurimum semini [illegible] quo [illegible] continenti [illegible] continuato tractatione [illegible] quicquid in testibus & [illegible] nariis continetur, sed [illegible] testes [illegible] & rursus ab aliis, donec [illegible] partibus solidis aufertur, & tandé pro semine verus cruor [illegible], ac repentina mors [illegible] quam

Inordinata Veneris nocumenta.

Sanguis pro semine excernitur.

Venere consumpti

quam sequitur, qua ratione Cor. Gallum & Q. Ætherium equites Romanos in Venereo actu expirasse, Plinius lib 7. author est & Bertrandum Feretium Barchinonensem Hispanum, ut scribit Jovianus Pontanus in opusculo de obedientia, quod pariter cuidam studioso Salmanticæ paucos ante annos contigit: inde etiam macies, pallor corporis & virium defectio: potissimum autem nocet refrigeratis, inanitis, exsiccatisque corporibus, imbecillibus, senibus, aut adhuc pueroribus: quin etiam coitus, si cum puella nimis pusilla exerceatur propter ætate quadam semen corrumpit, uti & si quis morbo cerebri laboret, cordis, hepatis, lienis, renum, vasorumve spermaticorum aut testium, quæ fere omnia Galeno 2. *de sanid. tuent.* ferimus accepta: Hinc Democritus Veneris raritatem commendabat, & Celsus concubitum frequentem dissolvere dicebat; Et Arist. &c. plurimum coeuntes parum vivere, ac cito senescere, ideoque mulos longioris est vitæ, equa & asino, à quibus genitus est, sic castrati plus vivunt, quam non castrati, & fœmina ex accidenti plus quam masculus, cum tamen ex natura masculus non castratus sit longioris vitæ, quam fœmina, quia calidior, in calore verò stat vita hominis: de quo quidem immodico atque effœminato coitu Claudianus ita cecinit:

Quibus potissimũ nocet Venus.

Lib. 1. c. 7. Semen à quibus corrumpatur.

Luxuries prædulce malum, quæ dedita semper
Corporis arbitriis hebetat caligine sensum.
Membraque Circæis effœminat acrius herbis,
Blanda quidem vultu, sed qua non tetrior ulla.

E converso moderata Venus plurimas secum affert commoditates, quia corpus recrementis plenum inanit, excitat & auget seminis instrumenta, indurata mollit, meatus dilatat, pituitam expurgat, impeditam mentis vim explicat, iras remittit, unde melancholicis, maniacis, furiosisque convenit, interdum comitiali morbo laborantes sanat, capitis gravitatem & dolorem emendat, emaciatos recreat, ægrè spirantibus opitulatur & cibi cupiditatem amissam restituit, ac nocturnas pollutiones depellit, præsertim autem pituitosis morbis succurrit, itaque ut læditur natura nimio alimento, & nimis modico, mediocri fovetur ut etiam offenditur nimio motu & nimis modico, mediocri recreatur sic nimia Venus nocet homini, moderata conducit, sicut dictum Omnibus in rebus modus est pulcherrima virtus: quamobrem saluberrima Venus censetur, si justis intervallis moderatè exerceatur ea-

Venus quæ

tenus,

[illegible] dum corporis vi[illegible] lædat, & levitatem corpori inferat, ac alacritatem & meliorem [illegible] concitet, potissimumque ætate florentibus iisque, qui calido & humido sunt temperamento, succulento ac optimo corporis habitu consistentes (quos quadratos vocant) iis enim teste Celso prædicato, rara Venus corpus excitat, imo animam exhilarat, [illegible] removet, & plurimas pituitosas melancholicasque [illegible] rt, [illegible] tollit, [illegible] fuliginosi[illegible] ac vapores à cerebro [illegible] vertendo. Itaque [illegible] indulgere Veneri [illegible], modo [illegible] intervallo [illegible] longo [illegible] sit Venus, ut neque ([illegible]) resolutio [illegible] quæ inde [illegible], neque languor aut dolor, sed homo [illegible] ipso quodam modo levior [illegible] factus [illegible] us respirare videatur, quod ut plurimum fiet, si bis in septimana celebretur. Frequentior cum languorem imbecillitatemque afferre solet non solum viri [illegible] etiam fœminæ, ut videre fuit in conjuge illius Tarraconensis, quæ [illegible] apud Arragoniæ reginam marito litem [illegible] conjuncta, quod cum illa decies in die congredi solitus esset, [illegible] capitali supplicio imposito, hoc imposterum ne faceret, [illegible] bebetur: neque [illegible] video, an magis hanc mirari possimus, quæ, cum fœmina sit alioqui [illegible], ut refert Salomon, tamen de hac re querimoniam exclamaverit; an juvenculam [illegible] illam germanicam, quæ ut refert Mizaldus, una nocte triginta quinque [illegible] prostituit, aut Proculum Cæsarem, è quo centum germanicas virgines [illegible] quindecim dies concepisse ferunt, decemque ex [illegible] fœminas reddidisse, [illegible] Imperatrici Messalinæ [illegible] centies à viro [illegible], [illegible] libidinis [illegible] non [illegible] regiam [illegible] vid [illegible] prostitutis [illegible] que die ac nocte quinto & vigesimo [illegible] superasse, [illegible] Herculem quinquaginta [illegible] nocte [illegible] reddidisse, & herbam [illegible] I[illegible] esse, ut [illegible] procedunt [illegible] libidinis exempla [illegible] no [illegible] credo [illegible] his semen non emittere, sed [illegible] duntaxat [illegible] libidinis exemplum [illegible] ut Cœlius [illegible] quendam, qui quo pluribus [illegible] plagis [illegible], [illegible] ardentius in concubitum præceps ferebatur [illegible] precibus [illegible] expo-

Jus salutare.

Moderata Ven. utilitates.

Intervallum.

Veneris terminus.

Effrænata libidinis exempla.

Juven. Sat. 6.

Tacit. libr. 11

Plin. lib. [illegible] in lib. [illegible]

in Antidot. c. 51.

scebat, nec scires, utrũ affectaret avidius verbera an coitum, nisi quod illorum mensura libidinis voluptas constabat, unus motus [illegible] qui eorum impetu in supplicium ferretur ac delicias; contraxerat [illegible] nem depravatã, quod ita à puero assuesceret, communicata [illegible] ditate inter æquales, postea sibi infestus vitiũ sibi improbabat & [illegible] batur. Redeo nunc, unde digressus fui ad præcepta, quæ in Venere [illegible] observanda; qui concubitu speratæ prolis desiderio utuntur, [illegible] quentior rariorve esse non debet, quam res exigit, utrumque enim [illegible] cunditatem impedit, quippe semen profundere immoderatius vires exhaurit, & spiritus depopulatur; diutius vero, quam [illegible] est, cohibere, & à congressu desuescere, seminis efficaciã, virilitatemque eminuit, neque etiam oportet, ut exerceatur, nisi quando [illegible] excessuum mediocritate corpus fuerit constitutum, quando scilicet, nec supra modum plenum [illegible] vacuum extiterit, nec nimio calore aut frigore, nec [illegible] nimia siccitate aut humiditate affectum, nam repleto nocet Venus [illegible] tatione multa, quæ cruditatum causa est, inanito vacuatione [illegible] calefactum motu inflammat, refrigeratum [illegible] refrigerio [illegible] dit; Quod si in his peccare contigerit, tolerabilior erit excessus, si calefacto potius, quam refrigerato, humectato, quam exsiccato, pleno, quam vacuo corpore contingat. Nam ex Galeni decreto cruditas & repletio, facilius emendantur, quam arefactio, & marasmus; [illegible] trumque periculosum, quidam enim repleto ac [illegible] corpore [illegible] habuit cum meretrice, ac repente expiravit, ut refert Alexandrinus. In die etiam purgationis à re Venerea cavendum omnino est, [illegible] nim fert natura duplicem vehementemque resolutionem, [illegible] levissimo morbo affectus alius imprudens coivit, & eadem die [illegible] esse [illegible], ut medici de hoc etiam recens, qui [illegible] sumunt, admoneret. Quo [illegible] hora coeundum, sit, non [illegible] cordes sunt auctores, nam Hipproc. & Galenus præscribunt [illegible] tempus, quoniam per [illegible] concoctione opportunè excrementis omnibus purgatur corpus, quam [illegible] præter foraminum apertionem [illegible] pucos, cum jejuni [illegible] quid etiam insinuasse videtur divinus [illegible] Hippoc. [illegible] in qua [illegible] *Labor, cibus, potus, somnus, Venus, omnia moderata* [illegible] jubet, ut labor cibum, cibus potum [illegible] somnus, [illegible] Venerem præcedat: Aliter tamen [illegible]

Coitum quæ impediant.

Repletio quam arefactio facilius emendatur.

Repletum à re Venerea abstineat.

Qua diei hora concumbendum.

Jejuni [illegible] Lib. 6. [illegible] 6. & Victus [illegible] ordo.

fana

sum fuit, ante somnum [illegible], & post cibum, ut succedens somnus ablumptas [illegible] viri vires, [illegible] vero semen genitale illapsum facilius ac [illegible] & quiete ad conceptum paret. Oribasius timens non [illegible] onem, quam repletionem, vult expergefactos primum [illegible]; purgare, purgatos levi jentaculo muniri, ita [illegible] quod si quis à prandio prurire inceperit & in Venerem [illegible] tantisper oportere, quoad alimentum [illegible] [illegible] pro [illegible] ex consuetudine [illegible], quo tempore corpus cujusq; levius redditur. Nobis [illegible] videtur, ut salutarius commodiusq; quis congrediatur à somno & post cibi confectionem, quam ante somnum, & a cibo, vel [illegible] aliquantulum somni accesserit, & levior [illegible] quod fere sub auroram fieri experimur, & [illegible] concubi [illegible] praesertim quod [illegible] quum est [illegible] [illegible] & quiete transigatur, sic nec cruditas noxa, nec lassitudo languore [illegible], sed adhuc salubrior & ad generandũ prolem aptior [illegible] & multo utilior. si alvus, vesicaq; prius exonerentur, [illegible] maxime vesica, ea [illegible] intenta parum probè concubitus procedit [illegible] inde [illegible] semen a proxima cœna sed multo antea & [illegible], & paratum in vasis [illegible] oporteret homines post [illegible] coire, non [illegible] excernere; interdiu vero [illegible] corpus, [illegible] tempus anni ad [illegible] idoneum est ver, potissimũ vero [illegible] [illegible] & si qua opus, ut [illegible], ne ab [illegible] sanguinis copia semen [illegible] [illegible], nec [illegible] ad [illegible], [illegible] extremis, [illegible] [illegible], & si forte in me [illegible] concepit, plerumque [illegible] morbosus, [illegible] vel tardi [illegible], taliaq; [illegible], qui sic generatus [illegible]. [illegible] enim non potest [illegible] sanguine jam vitiato [illegible] nascatur, unde psorae, [illegible], impetigines, [illegible], & faciei decolorationes apparent [illegible] menstruationis tempore, coitum in lege interdictũ [illegible] est. Sciendũ [illegible], quod [illegible] ex retento semine [illegible] corpori accedere possit,

> *Propositum authoris.*
>
> *Sub auroram concumbendum*
>
> *Coitus vesica intenta parum procedit.*
>
> *Coitus interdum nocivus*
>
> *Tempus anni*
>
> *In menstruo tempore concubitus [illegible] fetui & parentibus.*
>
> *Ex [illegible] [illegible] incommoda*

Plura incommoda ex immodica Venere quam ex dimissa.

Similitudo.

Affectiones aut perturbationes in coitu conceptum impediunt.

Invitus coitus sterilis.

Meretrices cur non concipiant.

Spurii pravis sunt moribus.

Spurii in Germania admodum viles sunt.

Sapientum filii cur plerumque rudes.

nam viduis majoribusque natu virginibus religiosis & caste viventibus in utero conclusum refrigeratur & in pessimam qualitatem conversum intolerabiles generat cruciatus, & quia plurimas ægritudines; tamen ex venereorum usu, gravius ac sæpius, quam ex ejus [illegible] corpus læditur, quoniam ad intemperatæ cupiditatis libidinem plerique omnes sunt proclives, qua ratione ad vitam [illegible] num quæ, sed quia plus in vino peccatur, pluribus vinum [illegible] obfuit; illud insuper requiritur, ne corpore nimium commoto, aut laboribus & vigiliis fatigato, aut animi perturbationibus affecti Veneri operam demus, ex his enim aut vires [illegible] exsolvitur [illegible] cruditas generatur: Sunt, qui referant, mulierem, si in coitu [illegible], non posse concipere, quod etiam facit; timor, mœror & immodica [illegible], est etiam sterilis & inanis invitus coitus, [illegible] auctor est Æ[illegible] ciliat amor genituram, amare igitur mulier debet, & prolis desiderio affici, ut concipiat. Impeditur etiam conceptus, si mulier clunes nimium retractet atque agitet, ut [illegible] Lucretius. Immodicus etiam coitus, ut nimis ardens infœcundus est, quia in illo semen non [illegible] titur, ideoque meretrices non concipiunt, in hoc prius effluit, quam oporteat, ideo lascivus Poëta experiens in coitu tarditatem, [illegible], *Crede mihi Veneris non est properanda voluptas*, & alibi: *odi concubitus qui non utrinque resolvunt* Et ut uno fasce multa complectar, omnes animi passiones [illegible] omnino avertendæ hora coitus; non enim solum ad concipiendum confert [illegible] animus, sed etiam ad bonos edendos conceptus: quapropter spurii magna ex parte sunt pravis moribus quia concipiuntur parentibus vel [illegible] tibus vel animo [illegible] aff. & [illegible] ratione etiam in Germania [illegible] pretio habentur, ut principum spurii ad nulla publica munia [illegible] tur, nisi [illegible] privilegio particulari, [illegible] ut plurimum rudes, stupidique ingenio [illegible] proverbio est, quia viri [illegible] dum concumbunt, magnas fere semper curas gerunt, neque animo sunt tranquillo, unde mulieres vel non concipiunt, vel concipiunt hebetes ac ignaros editur. Sunt etiam quædam viventium genera, quæ sterilem coitum faciunt, quale [illegible] creditur.

Quæ

Quæ in ipso coitu observanda.

CAP. V.

Quæcunque hactenus prodidimus, in eum finem diriguntur, ut publicis personis ac probis viris rite consultum sit, si quando posteritatis avidi directa ad tuendam valetudinem, & prolem generandam congrediendi ratione medicos interrogaverint; quod quia frequenter una veneris irritus congressus sit, observare oportet, ut vir [illegible] amplexum conjugis veneris omni illam deliciarum, omni blandimentorum genere excipiat, molli etiam complexu foveat, demulceat, [illegible], nec ex abrupto in agrum naturæ irrumpat, sed sensim irrepat [illegible] lascivis, quantum conjugalis modestia tolerat, verbis lascivis [illegible] commiscendo, genitalia & mammas contrectando ut [illegible] ipsa accipiat, & ad Venerem incendatur, sic enim de[illegible] seminis excernendi, & virili una concipiendi desiderio [illegible] & [illegible] uterum, hæc si inflammandæ mulieri non sufficiant, ad[illegible], quæ loco [illegible] fuerit tamen [illegible] si non imaginatione [illegible] s appetitus ad coitum generetur, sed urgentis cupiditatis ad Veneris [illegible] impellimur: Tum autem ex supra dictis jam facile colligere possumus, quæ [illegible] ad coitum appetitum excitentur, & quæ [illegible] grande hoc opus requirit, imaginationem cupiditatem, [illegible] succum, [illegible] & flatuosam [illegible], quorum cupiditas ex [illegible] delectabilibus, & concupiscentia [illegible], quando [illegible] firmam, [illegible] spiritus [illegible], [illegible] à [illegible] cujus partio [illegible] ejaculationem [illegible] tumescunt [illegible] prolificum ex[illegible] & [illegible] teneat atque adstringat, [illegible] exit [illegible] conceptus decimeretur, de quo [illegible] perlocumbimur.

Qui tamen ut felicius procedat, [illegible] virem congrediatur, po-

Congrediendi ratio.

Quæ amorem movent.

Cupiditas ut excitetur.

[illegible] spiritus.

Situs in co-

[illegible] observandus

[illegible] natur mulier in dorso, cruribus bene divaricatis & [illegible], ut os vulvæ elevetur ad [illegible], quæ [illegible] est concavitas uteri, qua tunc directe in ipsum projicitur semen; quando enim disponitur in latus non fit conceptus, quia in colli matricis latus semen projicitur, neque etiam quando stat mulier, quia extenditur uterus & constringitur os ejus, sicut non recipiat, & si recipit, effunditur propter extensionem; caput vero paululum dimissum mulier habeat, omniaque secundum naturam fiant, donec vir semen ante [illegible] vulvæ emittat, non enim intus, ut quidam opinantur, sed ante [illegible] magna ex parte utrorumq; oblectamento excernitur, unde ab utero avidissime trahitur, si calidum & modice temperatum est. Cum verò fœmina titillare proprii seminis effluxum ex titillante voluptate [illegible], virum ea de re admonebit, ut eodem si fieri possit tempore [illegible], & ipse semen suum ejaculetur, & ex [illegible] conceptus fiat, fœtusque tandem prodeat, quod [illegible] succedet, si non statim ab opere peracto se a complexu mulieris vir separet, ne aer in uterum adhuc hiantem subeat [illegible] corrumpat, antequam plane commixta coierint, quieta digesto viro se continebit mulier, cruribus decussatis & molliter in altum sublatis, ne motu declivique situ semen prolabatur, contineat se tum temporis à sermone, præsertim contentioso, tussi, & sternutatione, ac si fieri possit, somno se tradat. Rationi experientiæ ac pudicitiæ penitus adversatur [illegible] sententia dicentis:

Semen nō intus, sed ante os u-teri ejici-tur.

A concu-bitu mu-lier qua ratione se gerere de-beat.

Abstinē-du à tussi & sternu-tatione.

Nam more ferarum
Quadrupedumq; magis ritu plerumq; putantur
Concipere uxores.

Quoniam mulier posterius inita, præterquam quod indecens ac impudicum id esset, non recipit semen nisi inter labia vulvæ, quia ipsa situdo natium impedit membri ad os matricis porrectionem, ut mirari satis non possim Mercurialem, qui cum Paulo in eadē omnino fuit sententia. Multò tamen æquius atque probius modestiam & [illegible] respiciens Arist. in *œconomicis* jubet uxori appropinquando [illegible] magna modestia & temperantia [illegible], inquit, *pudor in verbis, [illegible] vere fas, atq; honesta, nec partes quatiant sine [illegible] hac enim [illegible] decet*; quæ [illegible] visa est, ut [illegible] huic hîc imponamus, in qua [illegible] auribus [illegible] grata, quantumvis [illegible] tentasse

Modestia, & pudici-tia in coi-tu servā-da

[illegible] sit satis; si quid tamen minus pudicè dictum inesse videatur, haud [illegible] ob [illegible] & pernecessariæ tractationis vim retinenda [illegible], siquidem non [illegible], sed utilissimæ rei dilucidationem urgente necessitate [illegible] dicta sunt.

Possintne diversa genera coire.

CAP. VI.

BRuta ex hominibus & vicissim homines à brutis posse concipere [illegible] difficile [illegible] non [illegible], quem ex diversis [illegible] (quod sæpe evenit) conceptum [illegible] ex [illegible] & Pasiphe [illegible] natum fabulantur, & Plutarchus [illegible] A[illegible] D[illegible] strat. filio, cum odisset mulieres, & [illegible] puellam nomine O[illegible] natam; [illegible] Fulvio Stella, [illegible] puellam pulcherrimam, quā Eponam [illegible] nominarunt, [illegible] id [illegible] existimant, siquidē in homine & [illegible] est, naturæ ex delectatione eadem provocatio, [illegible] sub [illegible] hominibus & brutis omnino [illegible] semper [illegible] controversia est, possintne [illegible] bus [illegible] se [illegible] apud [illegible] Psellus [illegible] vult [illegible] ac corpus [illegible] valde [illegible] posse [illegible], adeo ut nonnulli [illegible] jaciant, à qua pusilla animalia generentur, habe[illegible] genitalia, [illegible] numantur, alii [illegible] ne [illegible] non ore, [illegible] exogēt es ex [illegible] re [illegible] Non multū [illegible] quæ differ[illegible] La[illegible] 2. [illegible] num [illegible] *Cum numerum* [illegible] *providens Deus* [illegible] *terra potest* [illegible] *exordio fecerat,* [illegible] *quibus ante omnia p*[illegible] *terre* [illegible] *rent dignitatem subst*[illegible] *quod sperabat esse facturos,* [illegible] *hominibus commorantes* [illegible]

[illegible]

Bruta ex hominibus concipere posse.

Naturalis appetitus, idem in homine & brutis.

Dub. Dæmones cū hominibus an possint coire.

[illegible] *genera* [illegible] *Lactantius.* [illegible]

L. 16. de variet. rer. c. 93.

[illegible] paulatim ad vitia pellexit & mulierū [illegible] in qui[illegible] cœlū ob peccata non recepti ceciderunt [illegible] eos Diabolus [illegible] Dii suos fecit satellites. [illegible] a videtur interpret[illegible] L[illegible] & [illegible]. Locum Genesis: *videntes Filii Dei filias hominū quod essent valde pulchre, acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant*, intelligunt ibi per filios Dei angelos custodes in quam etiam sententiam pedibus discedunt Athenagoras Philosophus & Tertullianus, tametsi alii ibi per filios Dei Dæmones incubos, intelligunt, propter naturam spiritualem, unde & primo Job dicitur, Satan [illegible] inter filios Dei: Alii intelligunt filios judicū vel potentum, quia dictio Elohim, quæ ibi ponitur, interdū accipitur pro Deo apud Hæbreos, interdū pro Diis [illegible] plurali, & pro judicibus, ut Lyra notavit ex qua conjunctione angelorū cum filiabus hominum non [illegible] gigantes, ut ex [illegible] intelligitur scriptura: sed et á Dæmones [illegible] quos etiam vocant heroes, lemures, penates, lares, genii, larvæ, parvæ personæ sive pygmæi, genitos fuisse putát, ac demū sex illa dæmonum genera, quæ supra connumeravimus, qui non potentes in cœlum ire, juxta cœlum commorentur, quorum vim putat Plato trajicere humana ad Deos, & divina ad homines, quasi delatores [illegible] precum inde donorum, eisque singularum mundi regionum gubernacula distributa esse, neque vero gentibus duntaxat aut provinciis, sed singulis nobis addictos esse curatores dæmones, qua ratione Socrati Dæmon celebratur ab eodem; quæ quidem quamvis ad sacrarum imitationem Plato [illegible], in hoc peccare videntur, quod nunquam bonos dæmones à malignis sejungat, quos etiam vocant gnomos & terrenos spiritus, non quod veri spiritus [illegible] (quia sanguinem, & carnem illis inbuunt, ac post longam vitam [illegible] esse dicunt) sed quia illis comparantur propter [illegible] & [illegible], quam etiam illis communem habeant, & sunt qui [illegible] magnos thesauros subterra habere & servare [illegible] aliquando [illegible] quibus apparent [illegible] esse, quos larvas dicunt alios bonæ fortunæ præsagos, at plerumque [illegible] [illegible], bonosque homines [illegible] improbos vehementer [illegible] crediderit, & [illegible], inter quos & Diabolum [illegible] quod [illegible] moritur, quod [illegible] & [illegible] sit, ex quorum [illegible] dicunt, qui in terra [illegible] carmina.

Athenagoræ & Tertulliani sententia.

Dæmones syphei, pygmæi sive lemures.

Platonis placitum, Platonis & Lactā[illegible] sententia improbatur.

Inter gnomos & diabolū differentia.

Igneus

Igneus est illis vigor & cœlestis origo — *Æneid 6.*
Seminibus, quantum non noxia corpora tardant,
Terrenique hebetant artus moribundaq; membra,
Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque, nec auras
Respiciunt, clausæ tenebris & carcere cæco.

Illa tamen [illegible] prius est reijcienda, nam etsi sacra scriptura Michaelem Hebræorum principem constituat, aliosque angelos aliarū gentium præsides Daniel 10 [illegible] indeque [illegible] sit, primi parentis [illegible] angelum dictum fuisse Razielem, Isaaci Raphaelem, Jacobi [illegible], Moysis Metatron, qui & ipse inferioris mundi [illegible], & ita reliquis hominibus angelos custodes concessos, tamen spiritus incorporei, de quibus Lactantius sermo est, fœminarum amore non [illegible], nec ex illis generare possunt, cupiditas enim [illegible] ac [illegible] habet, ubi enim non sunt [illegible] es [illegible] Veneris appetitus esse potest; ubi neque cibus, [illegible] nec etiam semen; ubi denique nulla est necessitas perpetuandi aut [illegible], ibi natura neque potuit desiderium cōcundi. Quare [illegible] per filios Dei intelligendi sunt homines, qui Deum [illegible] de Seth, qui à patre suo fuerant instituti in cultu divino, & verum [illegible] religionem, tales enim sacræ literæ solent appellare filios Dei, [illegible] filium meum ex Ægypto, Israel filius [illegible]; Ego dixi, vos estis filij Dei & omnes filij altissimi [illegible] homines moriemini. Per filias vero hominum, filias gentium & fœminas corruptas intelligere oportet, præsertim filias Cain, [illegible], dissolutæ & lubricæ, & cum [illegible] præceperat Seth [illegible] matrimonia [illegible], [illegible] filijs Israel [illegible] mulieribus Cananæis. Alij inter Dæmones [illegible] & [illegible] esse arbitrantur, [illegible] viro post [illegible] & mox in [illegible] genituram in [illegible], [illegible] hominem generari quod etiam [illegible] omnino [illegible]. Si enim possibile id esset, [illegible] tam [illegible] tempore humanum genus, feminum [illegible] dæmones in brutis & hominibus [illegible] infestarum esse à [illegible] videremus, Adde [illegible] quod supra [illegible] prodidimus, semen [illegible] & [illegible], nemo itaque potest [illegible] absque copula

Loci scripturæ enarrantur.

Spiritus fœminarum amore non tenentur.

A [illegible] [illegible].

 viri

Positio auctoris.

viri cum fœmina, contrarium enim repugnat non veritati [illegible], sed etiam universali rerum naturæ. Si igitur de his, [illegible] curiosa nimis, & præcipiti indagatione viri sapientes [illegible], nobis liceat pronunciare, credideri[m] equidem æquius multo [illegible] eos, qui putant dæmones nullo pacto cum homine generare posse, [illegible] concipere; Si vero donemus, permittente Deo formam assumere [illegible] nam & coire saltem posse, quoniam id multis & variis [illegible] hominum confirmatur tum mulierum, quæ [illegible] cum dæmone [illegible] euntes in genitalium gangrænam, & veri inflamma[tionem] [illegible] devenerint, unde esse [illegible] dæmones, qui mulieres aliquando [illegible] taverint & compresserint non solū olim, sed etiam nostris temporibus, à quibus non admodum differunt Satyri atque Sylvani, [illegible] tamen concepisse affirmamus, sed plenum uterum [illegible] & cum in [illegible] partus, [illegible] stupas [illegible] ossa, ferrum, claves & similia per [illegible] excrevisse [illegible], quæ malus [illegible] dæmon subdole [illegible] fuerat: quod si aliquando ex hoc [illegible] [illegible] alios, suppositi[tios] & aliunde furto [illegible] esse credimus ab illo dæmone, qui præstigiis uterum [illegible]; nam sine utri[us]que semine viri ac fœminæ conceptum fieri non posse, superius jam planum fecimus. Quod verò Merlinum ferunt ex dæmone [illegible] ac Anglicana fœmina fabulam ac merum præstigium [illegible] & [illegible] (ut prodi[t]um historiis est) ejus matrem [illegible] subjecta erat, gratiam tantum mendacium pro[illegible] præstigiis [illegible] hominum mentes: quæcunque etiam historiæ ([illegible] magnum acervum invenies in malleo maleficarum, & in Vincentii speculo historiali atque aliis in locis) aliud commonstr[illegible], [illegible] omnia v[illegible] dentur, nec aliunde originem suscepisse, quam ex [illegible] & novitatis [illegible] ac ignorantia [illegible] negligentia eorum, quorum inquisitioni [illegible] uti de navicula cygni, de [illegible] [illegible] bus apprehensa à juvene [illegible] ante, de Magdalena [illegible] Germanica à dæmone gravida, de Merlini matre, & aliis quam plurimas. Itaque [illegible] dæmonem concubuisse posse [illegible] [illegible] posse asseveramus; nam [illegible] præstigiis [illegible] potuit, ut se ex illo gravidam [illegible] (quod [illegible]) & exacto tanto tempore, [illegible] [illegible] mulieres [illegible] dolores graves in utero conc[illegible] [illegible]

Dæmones etsi coire, tamen generare nō possunt.

Satyri & Sylvani.

De Merlini fabula quid sentiendum.

Vana persuasio unde.

Dirimitur controversia.

[illegible]latum cum infantem [illegible] dolosè supponere, tumoremque [illegible] conc[illegible]tatum [illegible] vere & reprimere.

His finitimum est, [illegible] coitum per maleficium impediri, quod fere omnes sum[illegible] concedunt, idque diversimode fieri credunt. Primò si vir [illegible] generativa potentia cum propria uxore, cum aliis tamen [illegible] & efficaciam. Secundò, cum uxorem [illegible] ex[illegible] ipsam cognoscere. Tertio, si non habeat exo[illegible] cognoscere, membri tamen vigore careat. Quarto si vigorem habeat membri, non tamen possit semen excernere, quod [illegible] non est hujus loci disserere; hoc solum determina[illegible] characteribus, suspensionibus, imaginibus aut conju[illegible] mulierum illud fieri, sicuti [illegible] à dæmone decep[illegible], [illegible] immundo spiritu, qui nervos & partes genitales [illegible], cum hac & non cum illa. De spiritibus verò, [illegible] est mentio, & quid inter ipsos & bonos [illegible] in lib. *De abditis rerum causis*, quorum pleraque ex Platone, ad quem autorem lectorem relegamus. *Coitus per maleficiũ impeditur.*

De Conceptu.

CAP. VII.

SI quæ [illegible] dicta sunt probè observentur, seminisque [illegible] sanguinis bonitas accedat, nec non partium principalium [illegible] sanitas, uterus [illegible] & uteri apta commod[illegible] Deo [illegible], [illegible] reliqua omnia naturæ d[illegible] coordinata fuerint. [illegible] conceptus nomen à [illegible] d[illegible] & hic [illegible] mulieribus compositum esse [illegible], unde [illegible] conceptionem nihil omnino [illegible], quam genitalis seminis in utero [illegible] ad [illegible] gene[illegible], com[illegible] conceptæ sunt intus co[illegible] & quandam [illegible]motionem, quæ con[illegible] ut [illegible] mulierum relatione [illegible], & [illegible] suffragiis Galenus [illegible]. Ex dictis [illegible] constare arbitror, quæ jam [illegible] contin[illegible], recens mensium [illegible], appositus congressus,

Motio *Definitio conceptus*

Causæ ex parte fœminæ.

Causa ex parte maris

In viro etiam præcedat oportet bonus corporis habitus, ad calidum præsertim & humidum inclinans, seminis prolifici copia valida, & virilis ætas cum robore virium conjuncta, membri genitalis optima structura, concubitus moderatus & plene victus ratio. Concepisse vero

Signa conceptus.

mulieres cognoscemus, si viri pudendo discedat à congressu [illegible] exsiccato, si suctionis sensum perceperit; si fœmina [illegible], aut parum seminis effluere senserit, & gratissimam consequutam sit delectationem, unde deinde cessent purgationes menstruæ, neque febris aut rigor superveniat, sed parvus quidam horror, sese utero colligente, & fastidiis navitare alterato, [illegible] insuper incidant, vomitus, animi deliquia & depravatus appetitus, quos picaceos vocant, subinde, si decimo a conceptu die dolores capitis, oculorum vertigines, tenebræque, sputatio, inquietudo accedat [illegible], si pupillæ minuantur, si candida [illegible], si venæ cruore turgeant, caventur oculi, molliantur palpebræ, [illegible], & rufæ lenticulæ præter [illegible] faciem deformem [illegible], si venæ inter oculorum angulos & [illegible] magis conspicuæ appareant, si sub lingua vena virescat, si cervix calidior, dorsum algidius sit, si colli venæ arteriæque extendantur, si pectoris venæ livescant & nigrescant; mammæ induresçant, extuberent, prædoleant, si papillarum color in rubeum mutetur, si cujusvis potus calor, aut frigiditas recto tramite in mammis sentiatur, si malacia apprehendat, aut pigritia, si dum bibit [illegible] fiat mulier, si acida eructet, si cordis pulsus perturbetur, si ocyus [illegible] etur, [illegible] sterturve, aut tormina juxta umbilicum fatigent, & [illegible] aut coxendicum gravitas, si coitum renuat, aut solito ardentius cupiat, si venter præsertim circa ilia intumerit, inguina [illegible], uteri os arctissime conniveat, dummodo tamen [illegible] ac naturale extiterit, maximum enim hoc conceptus indicium [illegible], si modò obstetrix [illegible] digito uterorum os tangere potuerit. Adhæc si dolores, tumores, ex-

Signum [illegible]. Hoc est [illegible] ex lotio conceptus [illegible]

tuberationesque carnis sæpe etiam lividitates in cruribus succedant, ac universum corpus gravetur. Præterea prægnantium pulsus à principio vehemens & magnus est, procedente tempore parvus & [illegible], quæ fere omnia [illegible] Aphorismorum & lib. *de genitura* [illegible] [illegible]. Ex lotio autem [illegible] etiam posse [illegible] judicium, sunt qui credant, ductore Avicenna, [illegible] prægnantium [illegible] aut sublivido esse colore [illegible], aut [illegible]

[illegible] & in qua [illegible] concussa granula, sive atomi ascendentes & descendentes, [illegible] lapidis colorem præ se ferentes, aut [illegible] cādicantia corpuscula [illegible] crassioris farinæ è summa corona visuntur, [illegible] qua [illegible] per quietem subsidit, innatatve crassiusculum [illegible] & [illegible] adhærens, [illegible] bombaci non absimilis, quæ [illegible] vini [illegible] permixtione similis evadat [illegible] fabarum [illegible] poculo. Horum causam & rationem videtur adduxisse Galenus, [illegible] melancholicum esse sanguinem qui in gravidis [illegible] à puerperio evacuatur, ideo conspici urinas omnibus prægnantibus infectas ac si fuligo [illegible] eas [illegible]. Quod si mo[illegible] imprægnationis finem præmonere [illegible] principium [illegible] hoc conceptionis [illegible] apparere, ubi [illegible] , qui tradunt , urinam prægnantium in primis [illegible] mensibus sanguinis colorem referre, & in se quasdam quasi [illegible] & sedimentum album habere, à quarto mense viridis esse coloris [illegible] sedimento. Alii existimant vana hæc & commentitia [illegible] impregnationis signa forent Hippocr. & Galen. *de urinar. indiciis*, & [illegible] gerentium signis multa scribentes non [illegible] neque Hipp. in Aph. & lib. *de genitur.* ubi plurima impregnationis signa [illegible] neque Galen. lib. *de crisib.* aut de judicatis [illegible] unquam attulerint, addunt [illegible] signum esse, quæ continentur in jecore, venis, [illegible] ac vesica. Cæterum [illegible] proditum sit, in venis & sanguine [illegible] per conceptum fieri, aliquid ex earundem [illegible] elicere posse, non est o[illegible] Quod si Hippocrates & Galenus prætermiserunt [illegible], quia hæc signa fallacia & [illegible] judicarunt [illegible] firma fuerit. Q[illegible] erit, alio [illegible] periculum [illegible] medici, [illegible] prædicto conceptu [illegible] subsidat, quod Agyrtis [illegible] accidit [illegible] dicta sunt, ex eorum numero [illegible] plerumque contingunt, perinde ac ea quæ nunc de sexu [illegible] evidemus.

Avicennæ opinio. *2. Epid 3. 73.* *Aliorum sententia.* *Auctoris positio.* *Inchoatæ hominis signa firma [illegible]*

Igitur ætate florentes [illegible] plerumque mares gestant, novel[illegible] aut senescentes fœmellas, [illegible] in his, vegetiorem calo-

Signa maris & fæ-

tem in illis, quæ insuper masculum gestat colorata est, ac moderati vultus, levis, agilis, velox, & utero gerentium symptomatibus minus affligitur, quod adhuc minus certum est, quia sunt robustæ mulieres, quæ melius se habent dum fœmellam gestant, quam aliæ delicatiores gestantes mares, quare potius de muliere ad seipsam collata, non ad alia, hæc veniunt intelligenda, nigricantes etiam ac tumescentes in dextro inguine venæ marem portendunt, in sinistro fœmellam, quod quidem collegarum relatu dici honeste potest. Ad hoc si mulier illius ambulare velit, ac primum dextrum pedem moveat, maris indicium est, item oculus ejus dexter lætus magis & velocioris motus, alvus rotunda, & in dextra parte magis elata, mamma dextra tumidior, & ejus papilla coloratior, gravedo, pondus, ac sæpe motus sentitur in latere dextro. Nam ut est apud Hipp. mares plerumque in dextris, fœminæ in sinistris concipiuntur, qua etiam ratione è dextro teste avulsum semen masculinum magis, ex sinistro fœmininum est, pullus item dexter major, manumque dextram porrigit primum; E converso autem quæ mulier fœmellam concepit, minus se ipsa colorata apparet, quoniam fœmina mare frigidior est, nunquam vero talem concepisset, nisi viri semen aut mulieris uterus frigidior eo tempore fuisset, reliqua etiam signa ob eandem causam perinde contraria apparebunt, nullum autem fœminei fœtus signum reperies firmius ac certius, quam si fœmina ultimis mensibus labores aut morbum passa, tamen abortum non fecit, nam mares ultimis mensibus ob siccitatem ligamentorum magnos non sustinent labores. Quod alibi explicabitur.

De similitudine in sexu: & an fœmina viro imperfectior sit.

CAP. VIII.

Prima opinio Anaxag. & Emp.

POstulat jam tractationis filum, ut quænam sit potissima ratio, cur alterum mas, alterum fœmina generetur, articulatè disseramus, atque quia re varias admodum reperies auctorum sententias. Anaxagoras in primis hanc differentiam esse existimavit, ita ut semen, quod à testiculo dextro excidit, si prævaleat ei, quod à sinistro, marem generet contrà si accidat, foeminam, atque mammam à parte dextra foemi-

[illegible] â sinistra proficisci, [illegible]que propter hepatis rectitudinem, sic ad mares gignendos [illegible] facere, si mas in accessu elevet dextrũ crus: & [illegible] uteri latere dextro [illegible]em continer, fœminam sinistro. Priorem hujus opinionis [illegible] mam experimentum reddit, quoniã non minus visi sunt, qui [illegible] o teste carerent filios generare, quã reliqui. Secundam [illegible] cujus fuisse creditur Hippocr. dicens, mares in dextra, fœ[illegible] sinistra magis [illegible], etiam constans videtur, quia id opus [illegible]tum eidem potest [illegible] ferendum est, cui fœtus conformatio; quæ potentia [illegible] in semine est, ut paulo infra planum erit, ab ipso [illegible] ab alio sexus differentia pendet, neque insuper tam est distincta unus dextri aut sinistri natura, ut tantæ differentiæ causa esse videatur, [illegible] insuper parte uteri dextra contineri vidit Aristoteles, & [illegible] & [illegible] eadem in parte, idque non semel, sed sæpius [illegible] gestarentur, marem in læva, [illegible]. Neque multo diversa ratione exploditur [illegible] opinio, qui [illegible] id adscripserat, ita, ut quod semẽ [illegible] vero frigidum, fœmina efficeretur. [illegible] ex prædominio masculini seminis, [illegible] tenetur asserere, [illegible] ma[illegible] contra videmus multi[illegible] planè perspicitur, non [illegible]. Sed [illegible] quædam fœminæ [illegible] viri [illegible] quorum viri aliis mixti fœ[illegible], [illegible] fœmineo semine non[illegible] & in viro [illegible] Aristoteles multo abiit [illegible] & passionẽ referens

[illegible] neque [illegible]ere posse [illegible] muta[illegible] in opp[illegible] aut [illegible] nimirum [illegible], [illegible] facultatibus sua instr[illegible] progressuro [illegible] masculini gignendi, & [illegible] vis [illegible]; si [illegible] prima invalida sunt, nec [illegible] communicare pro[illegible] semen, sed aqueum, tenuemque [illegible] frigiditatem perfectum [illegible] non poterat [illegible]

[illegible]

Convincitur. Anaxag. opinio. 3. Aph. 48.

Secunda Empedoclis.

3. Democriti.

4. de gen. anim. 1.

Arist. sententia improbatur.

non exhausti copia aleret, quod in utero gestaret. His ferè [illegible] Aristoteles mares generari superanteque principio paterno, hoc est activo, fœminas superante materno, hoc est passivo, fuit enim ejus opinionis, ut crederet, vim à patre tantummodo, materiam à matre tribui, quæ inter se opponerentur, sicuti agens & patiens. Qua tamen Aristotelis sententia in eo deficit, quod non explicet, cui agenti sit tribuenda diversa partium configuratio, non enim ex eo solùm quod materia resistat agenti differentes conformationes & connexiones fieri posse credibile est.

Galeni sententia.

Galenus maris causam esse prodidit calidiorem & sicciorem feminis temperaturam, frigidiorem verò & humidiorem fœminæ, cui tamen non parum faveat ejusdem uteri temperamentum & situs, imo consentaneum esse fœtum masculum in dextra, fœmineum in sinistra parte generari, quod si contingat ut sinistri testium semen in dextrum matricis sinum cadat, aut è converso, plus efficaciæ habere matricem ad fœtum sibi a[illegible], ut quæ diutius cum eo conversetur, ita unam & eandem rem confirmat, dum caliditati, aut frigiditati maris, aut fœmellæ generationem tribuit, ac dum dextras partes masculorum, sinistras fœminarum genetrices esse edisserit, quia ut ipse explicat, quæcunque secundum jecoris rectitudinem sunt locata, calidiora existunt; neque verò [illegible], [illegible] naturæ instrumentum propterea quod non potuit animal omnium perfectissimum id est virum generare, [illegible] non sine maxima generis [illegible] ita caute, more suo, ex Anaxagoræ, Empedoclis, Democriti & Aristotelis opinionibus suam conflavit, ex singulis illud supplens in quo deficiens videbatur.

Galeni sententia mutila.

Verum enim vero neque [illegible], [illegible] partium fabrica sit tribuenda, non enim solus calor [illegible] hæc posse videtur, ut eadem [illegible] differentiam acceptam feramus si enim conditi sunt uteri mulieris ob caloris debilitatem, cur vesica & renes & aliæ internæ partes in viris, quibus calor exuperat, pariter non prominent? Etsi igitur negare [illegible] semen [illegible] concoctum mares [illegible], [illegible] fœminas & ad hoc plurimum conferre, [illegible] à dextro sive calidiore testium exordium in dextro sinu [illegible] recipiatur, quæ quidem [illegible] caloren adjuvantes, in quibus procul dubio maris generationem quodammodo suam esse arbitramur. Haud tamen [illegible] esse

Similitudo in sexu unde.

esse putamus præcipuam sexus differentiæ causam sed formatricem illam virtutem, de qua supra [illegible] disputavimus, quæ calore seminis testium & uteri, quasi instrumentis & concausis utitur, quæque in semine sita est, ad eandem enim potentiam hoc opus pertinet, ad quā conformatio totius fœtus, Et quia non statim ubi semen in uterum conjectum est hæc facultas in opus insurgit; ideo neq, statim hoc mas, illud fœmina est, sed aliquando post alterutrum pudendorum conformatur, [illegible] si facultas formatrix pro materiæ varietate & totius ex utroque semine compositi qualitate modo marem, modo fœminam effingit, quæ ubi ad calidum inclinaverit marem, ubi ad frigidum [illegible] effœrmat, qui fieri potest, ut mulieres fœminæ [illegible] mul- *Conclusio Auctoris.* *Objectio*

[illegible] ores sint? manis dare omnino fuit compulsus Mercatus hoc telo [illegible], quod tamen plumbeū atq; [illegible] mihi, videtur, quippe [illegible] generationis, sed post generationem ipsam exercitationibus & aliis [illegible] bus, tales evasisse credibile est, vel si largiamur (quod ipse ac plerique putant) calidas post generationem non [illegible] fatendum est, illum calorem illis post primam ex semine [illegible] em accidisse ex menstruo, quo carnosæ partes, intra uterum [illegible] & ex alimento, quo mater per totum gestationis tempus [illegible], quam [illegible], & parum laboriosam teli hujus [illegible] & alios, qui ante nos fuere, non perspexisse miror. Marem vero fœmina calidiorem esse secundo hujus operis libro [illegible] dissertavimus. Ex dictis plane jam constare [illegible] sexus similitudinem ex seminis efficacia proficisci, qua utitur [illegible], quæ quidem [illegible] uberiorem copiam in semine [illegible], ob minus abundantem, fœminam effingit. Caret [illegible] sententia, qui existimat, si prius fœmineum semen in [illegible], masculum ex eo nasci superveniente semine virili [illegible] semen, & in vasculis ceciderit prius, super[illegible], virili semine puellas, [illegible] permixtum obviando sibi in [illegible] has [illegible] evadere, ex uno consilio [illegible] atq; [illegible] ros [illegible] in [illegible] iracundiæ; si vero ex [illegible] non fuerit, sed vacante uno, incitatum alterum in [illegible], debiles atq; [illegible] lectu nasci, eo quod ipsum semen [illegible] movetur, non [illegible] *Diluitur tota controversia.*

tionabiliter, sed aut aquosum, biliosum, cænosum aut corruptum, sæpiusque mutos, surdos; aut raræ contexturæ, eo quod non sit integrum semen nec tempore competenti, sed hanc opinionem, quia nullis nititur pedamentis, contempsisse expeditius erit, quam refellere.

Dub. An fœmina sit viro imperfectior.

Porro uti homo animal est perfectissimum, ita in eo genere virum muliere perfectiorem esse existimavit Aristot. cui consentiens Galen in frigiditatem fœmina imperfectionis causam rejicit, quia tanto imperfectiorem mare esse putat, quanto est frigidior, calorem enim omnium actionum potissimum esse instrumentum, qui ubi defecerit, non possit partes extra emittere, sicuti in viris, ideoq; intus reconditæ maneant. Hinc barbari referente eodē Arist. fœminis & conjugib. suis pro servis utebantur. Attamen si consideremus nullum eorum, quæ supereminent, membrorum intus prius in perfectus formatum fuisse, nō manus, non pedes, non caput, non aliquid aliud; si insuper meminerimus fœminam ossa illi liberæ ampliora crassioraque ad fœtus gestationem, uteri cervicē item colis ampliorem, & cum reliqua superiora habeat mulier minora multo, uberius esse longe amplioribus; palam omnino erit fœminam a natura non per quandam resultationem & primarii finis frustrationem, sed primario fuisse tentatam & viros sapientissimos (quod pace ipsorum dixerim) minus naturæ tribuere quam mereatur; Non n. credibile est, voluisse sapientissimum opificē partem totius generis nostri dimidiam imperfectam esse, neque insuper ex qualitatibus & partium situatione, sed ex fine naturæ, & communis agentis intento quærenda est rerum naturalium perfectio, atq; generationis & propagationis speciei gratia fœmina fuit viro conjuncta, ad has operationes partes habet & temperaturā convenientissimā, est igitur viro æque perfecta, imo perfectionis suæ initium sumit ab ipsa frigiditate, quæ facit, ut fœmina minus alimenti consumat, ac subinde pro fœtus alimento redundet, tantum abest, ut imperfectionis causa sit. Quod si fœminam præter institutū generantis fieri dicas, ac propterea aliquid deficiens & occasionatum esse, ideoque imperfectam; scias oportere fœminā fieri quidem præter institutū agentis particularis, sed juxta intentionē universalis naturæ, ad opus generationis ordinatam; ideo omnes partes & instrumenta æquales viris sortitam esse, nisi quod ad generationem attinentes diversum servant situm, qua ratione ductus Plato 7. *de leg.* recte quidem existimat, ad eadē animi studia & easdē operatio-

Positio.

Ex fine naturæ rerum perfectio est quærenda. Fœmina viro est æque perfecta.

Objectio.

Fœmina habet easdem partes quas vir.

nes

nes æque mulieres neq; viros natos esse;cujus viri auctoritati altera adhuc ratio firmamentū addit,nam quæ animi operationibus inserviunt, neq; plura neq; pauciora in mulierib.reperiuntur quam in viris.Ex his jam omnino corruit Chrysippi sententia,qui virilem sexū sic exornasse naturā censuit,ut adjungeret muliebre quasi appendicē seu caudam pavoni,unde nugatorum plerique ac pessimi nostro hoc seculo homines intemperanter calamo abutentes, probare ex sacris literis mulierē hominem non esse petulanter fanaticeque contendunt quia(inquiunt)vi[illegible] nuncupatur,& procreationis est instrumentum,malleus autem faber non est,nec acus sartor,ideoq; publica officia mulieribus esse interdicta,quia ratione careant.nec animā rationalē à Deo donatā esse fœminam ullam scriptum putent; multis præterea contumeliis contumeliis & spurcissimis conviciis muliebrem sexū conspuunt, [illegible] homines dicendi isti,qui quavis bestia deteriores in elegantissimā Dei creaturam [illegible] ignari debacchantur [illegible] creavit Deus hominem in imagine sua, in imagine,in quam Dei creavit eum [illegible] & fœminam,item virgines tantum ex hominibus servantur [illegible] Madianitas jussu Dei gesto;agnosce;inquit Machabæa mater [illegible] Deum omnia fecisse ex his quæ non erant,& nos homines [illegible] esse Dicitur autem mulier auxilium viri, quod [illegible] quæ [illegible] semper [illegible],à publicis officiis aut sexus pudor [illegible],& [illegible] in Græciæ locis morem fuisse, ut etiam fœminæ publicis [illegible] interesse scribit D. Augustinus, [illegible] in Gallis [illegible] erat ac Debora populo Israel aliquando [illegible] Deum in[illegible] er in animam vivente[illegible] hu- manæ [illegible] & [illegible] tutæ [illegible] amare & [illegible] fœminarum [illegible] ad bene beateque v[illegible] sive fortunam;[illegible] monstrum sanè,ut plerique [illegible] quippiam deficiens,sed [illegible] & [illegible] naturæ humanæ partem fœminam [illegible] intelligamus.

Fœmina ad eadem munera nata ad quæ vir.

Vide epist. [illegible] ad Fœnam. *Vide Merulam in Gal.*

De similitudine specifica & individuali.

CAP. IX.

Similitudo in specie ad materiam refertur.

QUum duplex adhuc in fœtu conspiciatur similitudo, in specie nimirum & in individuo; similitudinem in specie, sive in genere (utroque enim modo hominem, equum, bovem, appellare consuevimus) ad materiam referendam esse veterum monumentis proditum est, quippe quæ ex specifica nascitur seminis varietate, in quo facultas ipsa formatrix determinatur ad certam speciem. Et hoc est quod vulgariter dicitur, naturam communem contrahi per signatam materiam ad determinatum gradum entis, nam quod producitur leonem esse equum aut hominem a matre, & ex substrata materia fieri fatendum est, quia ut non contemnendæ auctoritatis viri censent sanguis menstruus & ille, ex quo fit semen, [illegible]lationem quandam in jecore accipit, ita [illegible] ab opifice natura [illegible] particularium membrorum & commodum respiciente, ideo talem sanguinem generat, quo possit homo nutriri, non aliud animal, hinc quod ex animalium diversi generis concursu progignitur, propius ad fœminæ quam ad maris speciem accedit: ex ove & hirco ovis gignitur, pilis durioribus; ex capra & ariete capra fit pilis mollioribus, quo in opere formativa virtus quamvis inferior, utpote vegetabilis potentia, tamen ex præcepto Dei fit tanquam rude instrumentum in manu peritissimi artificis ac ita organizationem parat convenientem introducendæ formæ hominis, hoc est, animæ rationali, ita ut aliquatenus ultra sui naturam, & propter finem agere videatur: quibus accedit uteri etiam vis, cui efformandi virtutem nonnulli concedunt peritissimi viri, neque tamen, aut parti continenti, id est, utero; aut agenti virtuti, id est, facultati formatrici primam hujus operis rationem omnino inesse putamus, sed materiæ, semini [illegible] à quo provenit, ut formativa virtus hanc potius organizationem, ad quam erat in eodem semine potentia, fabricetur, ac uterus eidem [illegible] accommodet, quæ omnia ex [illegible] cendis luculentius innotescent.

Natura communis contrahitur per signatam materiam

Sanguis in jecore sigillationem accipit.

Similitudo

Vterus efformandi vim habet.

Similitudo individualis.

Accedimus ad majori controversia plena est de similitudine individuali [illegible] effigie disputatio, quam veritatis [illegible] studio [illegible]. Eam igitur Galenus, ad victoriam & [illegible] [illegible]

ſeminis alterutr[illegible] parentis refert; Ideo ſimilitudinem, quæ in individualibus conſiſtit, non tam matrem, quam patrem repræſentare, quia ut plurimum prædom[illegible], & efficacia paterni ſeminis major eſt. At, inquies, hac ratione oporteret fœtum patri ſimilem ſemper gigni, quia patris ſemen validius eſt materno? Vel ſaltem fieret, ut ſuperante principio materno [illegible] in [illegible] ſimilaretur matri, & paterno, patri? Cujus oppoſitum docet experientia, nam conſtat eundem fœtum in quibuſdam [illegible] in aliis matri aſſimilari. Reſpondet Galenus, fœmineum ſemen aliquando ſuperare, propterea quod novem menſium ſpatio vim [illegible] ſumit ex menſtruo; Et mora in utero materno tanto [illegible] & ſuperat, quanto in primo congreſſu fuerat ſuperatum hinc fieri, ut ſpecies animalis matrem, effigies patrem magis repræſentet [illegible] principio, cujus major pars à matre e[illegible], cujus plurimum eſt a patris ſemine, quamvis & in ſemine & in menſtruo, utraq; hæc principia materialia, & [illegible] celebrantur, non tamen æqualia, quia uti ſupra jam diximus, in ſemine [illegible] vel diſſimum eſt, quod ad materiam ſpectat, pauc[illegible], [illegible] plurimum, quod autem ad vim ſpectat, [illegible]. Quam tamen ſententiam [illegible] conſtare [illegible], [illegible] menſtruo facultatem etiam formatricem tribuere [illegible], Probabileque eſſe putant, ſimilitudinem hanc tribuendam eſſe vehementi comprehenſioni aut firmæ cogitationi viſ[illegible] fœminæ in coitu [illegible] vim, quæ fœtū conformat, quodammodo [illegible] omnino ſibi perſuadent argumento ducti, quod [illegible] nuper concep[illegible], [illegible] vel nigrum in ſinum [illegible] vehementer apprehenſi[illegible] infanti [illegible] ſi gra[illegible] deſiderio, minime [illegible] gereret; Addunt [illegible] fœminam ex albo viro [illegible] in cubiculo, in qu[illegible] fœtum piloſum & [illegible], quia adverſus [illegible] fœminæ pleræque [illegible] Germanæ, [illegible] lem timentes ca[illegible] habere, dum uterū gerunt, reformidant. Sed illud [illegible] de virgi[illegible] decorricatis exemplum afferunt, ideoq; plures humano generi, quam cæteris animalibus ſimilitudinum differentias accidere, quia cogitationum veloci-

de ſem. 51.

Objectio.

Galeni ſententia.

Sanguis menſtruus vim [illegible] habet effectivam.

Fernelii opinio.

Septentrionales fœminæ gravidæ atr[illegible] opes aſpicere nolunt.

Humano generi quàm cæteris animalibus plures accidunt similitudines.

velocitas, animi celeritas, ingenii varietas multifarias notas imprimere necessum sit, ut non sine magna admiratione duos videas, quos vix quisquam discernere inter se queat, quod de Artemone & Antigono rege scribitur, de Alexandro & alio ex infima plebe homine: quales etiam duos gemellos Eboræ vidi Alvari Vaësii celeberrimi jurisconsulti ex sorore nepotes, quos vix ipsa mater, & non nisi ex voce discernebat, quia ambo vivunt monachi, & Theologiam profitentur in suo conventu. Sanguini vero menstruo vim effectivam tribui, piaculum non esse, superius prodidimus, & Galenus latissime confirmat. Sed hæc responsio plus videtur tribuere imaginationi quam par sit. Quare potius ad objectionem dicendum, quod quamvis semen similarem naturam habeat & ejusmodi sit, ut omnia ex omnibus ejus partibus animalis membris [illegible] queat, tamen illam seminis partem, quæ primo excernitur, crassiorem esse, quæ vero secunda vel tertia ejaculatione emittitur, tenuiorem, frigidiorem ac imbecilliorem, substantiæque [illegible] caloris minus participem. Cum igitur non simul totum, sed per partes ejaculetur semen, fieri posse, ut idem secundùm diversas partes, & superet, & superetur, & ob hanc rationem eundem fœtum in quibusdam patri, in aliis matri assimilari. Sed qua ratione potuit seminis portiuncula imprimere fœtui notam aut effigiem illius partis, à qua decisa fuerat? Hoc ut accuratè intelligas, præmittere oportet, facultatem informatricem uti tanquam instrumento [illegible] temperamento seminalis substantiæ, & genitivo spiritu seminis ipsius, scitum enim est, temperamentum omnium nostri corporis actionum immediatum esse instrumentum; hoc autem duplex est, peculiare, & cuique parti proprium unum, quod cujusque partis forma est, commune seu totale alterum, quod ex omnibus particularibus conflatum, & energia quadam omnium nostri corporis partium temperamentorum vim ac rationem in se continet; [illegible] igitur totale hoc temperamentum virtualiter continet reliqua omnia, ita semen quod est materia totius corporis conficiendæ, quæ totali illo temperamento [illegible]ur, eodem [illegible] temperamento præditum est, veluti corpus à quo decidit; quod [illegible] cum in generatione materiam præbet [illegible] contingit in singulas partes eis, à quibus decisum fuerat [illegible] spiritus genitivus, qui ex animali, vitali, & ex consequenti temperamenti influxu potissimum conficitur, [illegible] energia in [illegible]

Dubia controversia, 2 de sem.

Solutio objectionis.

Objectionalis. portio effigiē partis quâ ratione imprimit.

Temperamentum facultatis est instrumentum.

Temperamentum duplex.

ne

net omnium membrorum, à quibus decidit, proprietates. Nam formativa omnium membrorum vis ad testes & semen in iisdem contentum [illegible] spiritibus vim formativam sui similem transmittit, testibus [illegible] hoc opere [illegible]; & in hoc differt semen, quod vasa spermatica conficiunt, [illegible] testes, quod illud [illegible] hac ratione [illegible]. Huic accedat vehemens comprehensio, & illi [illegible] sanguinem suscipere prodidimus, nulli profectò [illegible] debet, cujuslibet partis vel minimam notam fœtui [illegible]. Neque verò huic sigillationi tantum tribuas, ut putes, jecor [illegible]scere verrucam aut maculam corporis, ac propterea sanguinem [illegible] commodum propignere, sed partem ipsam habere vim, sanguinem ad se delatum in sui similem [illegible], [illegible] rursus imaginationi aut temperamento totum hoc opus [illegible], sed seminis prædominio, quod re[illegible] qua haud [illegible] credimus. Ut igitur, quæ [illegible] sermone prodita sunt, in pauca [illegible], triplex in fœtu con[illegible] similitudo; Prima, in specie, sive in genere, [illegible] homo ex homine, equus ex equo procreatur, [illegible] mater [illegible] est. Altera in effigie seu [illegible] individuis, [illegible] ad hominem & equi ad equum [illegible], in qua seminis [illegible]minium, & temperamentum sub[illegible] vim obtinet, majoremque si valida accedit comprehensio & imaginatio. Tertia similitudo est, quæ maris ad fœminam, fœminæ ad marem di[illegible], ut qua primo loco capite superiori egimus, quæ ex [illegible] temperamento qualitativo suboritur, ex [illegible] calore totius compositi ex utroque semine [illegible] juvat, si ex testium dextro semen decidatur, & [illegible]. Facultas tamen formatrix harum [illegible] præ[illegible] est, quæ ad hoc vel illud animal [illegible], ad hanc [illegible] quam alteram effigiem [illegible] prædominio, & [illegible] substantiali [illegible] quam aliud sexum, qualitativo temperamento.

Semē continet omnium mēbrorū vires.

Semen quod vasa spermatica conficiunt, ab eo quod testes, differt.

Hæc Fernelii fuit opinio.

Hæc Mercati Epilogus.

Triplex in fœtu similitudo.

Species.

Effigies.

Sexus.

In simi-

De similitudine ad majores & consanguineos.

CAP. X.

Similitudo ad majores.

4. de gen. animal. 3.

QUod autem avis, proavis, atavis, patruis, vel aliis consanguineis, qui jam diu perierunt, neq; quicquam ad generationem contulerunt, fœtus interdum similetur potius quam parentibus, & hos aut [illegible] voce, ritu, ac gestu referant, Aristotelis decreto, motionibus seu actionibus facultatis formatricis in semine existentibus tribuendum est; quarum quædam insunt actu seu proxima potentia; aliæ potentia & illa quidem remota, cum [illegible] formatrix virtus patris a formatrice membrorum [illegible], juxta similitudinem avi recipit species, [illegible] erat [illegible] imago oculi paterni, sed etiam oculi avi, a quo [illegible] e patre vim excepit, qua ratione evenit [illegible], ut quam quidam [illegible] brachio notam haberet, hanc non filius sed nepos [illegible] corporis parte proderet: Patrui vero similitudinem [illegible] at eo, quod præ se fert avum, cui patrui oculus similis erat, & ita longius proceditur, quousque vetustate obscuratur, & [illegible] imago, quod ad quatuor progenies extendi quidam affirmantur, & ideo neque ulterius consanguineitatis gradus numerant. Non tamen video, cur ad multo plures similitudo extendi nequeat; nam si quartus similis fuit primo, ac filius illius patrem referat, poterit profectò quinto & sexto similari, cui quartus similis erat. Sentit igitur Aristoteles naturam sive facultatem formatricem semper tendis ad illud, quod sibi similius est, [illegible] ad patrem, quod si hunc motum non adequatur, [illegible] in propinquum, & similem avo generare, atavo aut aliis consanguineis; quod si neque hoc quidem obtinebit, in remotiorem [illegible] motum solvi, & generare animal, atque hinc monstra, & tandem si neque hoc assequi possit, molam & informem carnem, de [illegible] proximo capite sermo erit. Neque mirandum est, [illegible] motus facultatis formatricis solvi [illegible] frustrari, [illegible] que per remotiores operari, siquidem & in facultate imaginatrice sæpe experimur, [illegible] omnia fieri ex imaginibus multo ante prægressis, quod evidentissimum est argumentum, facultatem formatricem [illegible] communicari, non solum ex certo [illegible] temperamento, sed etiam ab anima totius, sicut reliquas facultates, quæ [illegible]

Ad avos & patruos & avunculos.

Ad quartos progenies similitudinem extendi & ulterius Aristotelis sententia.

Monstra cur generentur.

Facultas formatrix non solum a temperamento, sed ab anima.

eti-

eminentia contineantur. Cæterum vox, risus, gestus, ad posteros transeunt, quia organa, à quibus ipsa [illegible], similia evadunt, à similibus autem organis, similes [illegible] operationes. Proceritas autem corporis ad naturam [illegible], amplitudo solidarum partium adipisque copiam [illegible]; at verò moles ad alimenti sanguinisque [illegible] bonitatem & ubertatem, ac insuper ad uteri capacitatem, [illegible] & adhuc in [illegible] in vas angustum, æqualis ac similis evadit [illegible], si verò in vas pro [illegible] amplum æque [illegible] ac simile erit, dummodo [illegible] ubertatis adveniat, ita [illegible] capacitate, majus [illegible]us, in angustiori minor [illegible], quo ducti exemplo, qui catellos parvos habere volunt, [illegible] ortum vasis angustioribus concludunt, [illegible]. Ex dictis igitur [illegible] constat, traduci quidem ad [illegible] naturales; non tamen facultates animales, aut [illegible] non communicantur fœtibus artes parentum, neque [illegible], neque virtutes, neque vitia, quamvis interdum facultas ipsa [illegible] ab [illegible] & cogitatione soleat immutari. [illegible] illud Horatii:

Fortes creantur fortibus, & bonis,
Est in juvencis, est in equis patrum
Virtus: nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Et Mantuanus Poeta:

Qui niger in solis [illegible] humor,
Sic parens [illegible] cum semine [illegible].

cotius seminis communicatur *Similitudo in voce, risu, & gestu.* *Proceritas amplitudo. & moles. similitudo* *Facultates naturales [illegible] ad [illegible] traduci, animalis non ita, nec rationalis.*

De causa dissimilitudinis ad parentes, & cur monstra & mala generentur.

CAP. XI.

HOminum [illegible] cuncta animalia genuisse, parvum dici [illegible] celeberrimum est, quia omnia, quibus [illegible] perfectiones continet, quippe qui

[illegible]

pe qui essentiam cum elementis habet, vitam cum plantis, sensum cum animalibus, & sibi peculiarem animam rationalem, per quæ omnia utpote simpliciora hominem efformando servato ordine natura transit: Hæc autem si aut vitio materiæ, aut facultatis formativæ defectu in itinere intercipiatur, genitum fit dissimile generanti, tendente natura ad id, quod melius est atque perfectius, subsistener verò in eo, quod potest. Tripliciter autem hæc dissimilitudo contingit: Primo quia formatrix facultas conata assimilare, impeditur in opere, quia similitudo diversa in altero semine potentior, evertit remissiorem similitudinem alterius, qua ratione in altero brachio, aut crure, aut oculo patrem, altero matrem refert. Secundo modo deformitas contingit, si formatrix facultas licet habeat omnium membrorum simulacrum, non tamen æqualiter ab omnibus excitetur, ex qua causa prodit dissimilitudo natorum ad parentes in accidentibus, quas profectò duas dissimilitudinis rationes omnino monstrosas esse non crediderim; nisi forte non æqualiter duntaxat, sed etiam inordinatè facultas per semen moveatur, quia tunc partes in diverso situ collocat, ut oculos in humeris, aut in fronte, quod monstrosum esse, nemo est, qui dubitet. Tertio modo dissimilitudo contingit, quia materia seminis vel menstrui non potuit à formatrice regulari, neq; quoad similitudinem, neque quoad speciem, qua particulari ratione, quia servato in generatione universali, perit omnino singulare, gignuntur monstra, quæ Plato clam nutrienda esse voluit. Arist. vero ne nutrienda quidem. Ex his in propatulo est: cur in foetu humano similitudo ad parentes minima sit, major in brutis, maxima in plantis; quia nimirum in his sola ineptitudo terræ similitudinem evertere potest; in brutis etiam locum habet diversitas formatricis duorum seminum, rarissimè verò imaginatio; in homine tamen tres omnes causæ reperiuntur, & similitudinis in semine diversitas & inepta materia & imaginatio varia. Porrò non potest materia regulari ad similitudinem proferendam; aut ex defectu sufficientis copiæ in toto, vel habito respectu ad partem aliquam, qua ratione pumiliones generantur, vel partes propignuntur aliquot longe minores, quam toti corpori conveniat, aut ex materiæ ubertate cujus copiam si recte gubernare potest facultas, gigantes, vel deformes magnitudine homines procreantur; sin autem gubernare nequit, ut ille monstra generat, aut informem illam carnem, quam molam vocamus; aut etiam inepta materia fit ex inæqualitate & effusione ipsius per uterum, velut accidit

Tripliciter contingit dissimilitudo.

Prima monstrosa species ex inordinato motu seminis.

Secunda monstrosa species ex non regulata materia.

Monstra clam nutrienda. 2. de leg. 7. Polit.

M[illegible] ex [illegible] [illegible] defectu.

[illegible] ex [illegible] [illegible].

Ex inæquali

accidit liquido plumbo, quod inæqualiter fusum, inæqualia efficit simulacra ex quo vitio deformes & inæquales suboriuntur partes, ut caput crassius, & membra reliquæ [illegible] eleganter, ac speciosè effformata, ac sine proportione; quod perinde accidere potest, ex duritie, crassitie, fluxibilitate aut corruptione seminis vel menstrui, aut denique ex varia & vehementer [illegible] imaginatione, aut inter concipiendum, aut toto formationis tempore, quoniam imaginatio ad facultatem formatricem [illegible] ut potentia superior ad inferiorem, ideo ad speciem imaginatione conceptam [illegible] spiritus corporeus, in quo inerat vis formativa, atque ita mutatio fit in prole, ex imaginatione parentis [illegible] coitu, si vehemens sit, imaginationiq; repræsentata [illegible] accidentia potius, quam idolum imprimitur, accidentia dico, quoniam ex imaginatione solummodo conceptum frustrari forma hominis, fierq; [illegible] animal ejus speciei, cujus erat animal imaginatione conceptum, aut [illegible] fœmina conturbata fuerat (quod aliqui [illegible] aut ne vi quidem adduci possunt ut existimem, neq; [illegible] apprehenso [illegible], rosa, aut fragro, quippiam horum [illegible] accidentia fœtui imprimuntur; multo igitur minus perfecta animalia, ut [illegible], vitulus, ovis; quæ non nisi ab univoco agente generari possunt; quamobrem si quippiam simile aliquando [illegible], haud libera omnino mulier erit de suspicione bruti alicujus accessus. Neque [illegible] concubitus nota carebit alba fœmina [illegible] Æthiopem pepererit, si plane Æthiopico colore præditus erat, [illegible] quod depictum Æthiopem intuita fuerat, subreptum [illegible] credendum est, quantumvis illa natio pateretur, non [illegible] Æthiopum, qui [illegible] accidens non est, sed [illegible] quanto modo, quod a [illegible] imaginatione [illegible] vero [illegible] possunt tamen corpus deformare, [illegible] species [illegible] imprimere non solum [illegible] & inæqualis [illegible], [illegible] siderum, variaq; simulacra, [illegible] mulier [illegible] conceptionis & gestationis. [illegible] est [illegible] nihil aliud esse quam vitiosum, & [illegible] conceptum, quod etiam ex Aristotele colligitur [illegible] vitiosum, [illegible] ex vitio materiæ, seminis nimirum & menstrui sanguinis; quia multa, pauca, intemperata, valde vitiosa, [illegible] inæqualiter fusa facultatem

S 2 [illegible]

fusiont feminis. Similitudo. Imaginatio superior potentia est, collata ad facultatem formatricem.

Imaginatio quid possit in conceptu Accidentia mutare potest, [illegible] non potest. Perfecta animalia ab univoco agente generatur.

[illegible] quid [illegible] cap. [illegible] 4 de gen. anim.

impedit; aut ex ipsius facultatis formativæ vitio ab imaginatione distracta: aut à calore & spiritu genitivo, qui tametsi sui domicilii architectus merito nuncupatur, si debita destituatur temperatura, [illegible] facultati ineptum instrumentum. Cæterum cum nomine naturæ tum materia, tum etiam forma comprehendantur, quinque reperies monstrorum genera, quorum tria per materiam, duo per formam à natura deficiunt;

Quinque monstrorũ genera.

Corrupti qui defectu insigniuntur.

Primum comprehendit omnes nationes, quæ defectu [illegible] untur, quales apud Plinium Arimaspi uno oculo in media fronte insignes: & alii sine cervice oculos in humeris habentes, & in Ponto Thybiorum gens multique alii geminam pupillam, & in altera equi effigiem habentes. Et Antropophagi Scythæ aversis post crura plantis miræ velocitatis; nec non [illegible] cruribus miræ ad saltum pernicitatis, ita [illegible] reseupini [illegible] sepedum [illegible] Et A[illegible] gens [illegible] ore halitu viventes sub India, C[illegible] horrendi. Et præter hos Noma[illegible] habentes, quorum etiam meminit Benjamin [illegible] ab Aria Montano translato, ubi eos Copher A[illegible] vocat.

Magnitudinē superantes iustam, aut ab illa deficientes.

Secundum genus eorum est, quorum corpora magnitudine [illegible] ac parvitate deficiunt, à debita hominum commoderatione, ut pumiliones & gigantes, quales in quibusdam Indiæ locis, ubi umbræ non [illegible] torum qu[illegible], & bin[illegible] palmorū, annos vivere 130. idem Plinius auctor est; qui etiam Pygmæorum gentem juxta paludes Nili habitare prodidit, & alios juxta Gangem ternos dodrantes non excedentes, quorum hodie plerosque etiam apud nos nasci videmus.

Quibus membra deficiant, aut superabundant.

Tertium ca[illegible] corpora, quibus aliquod membrũ deest, vel superabundat, quo genere comprehenduntur, quæ forma prodeunt multimembria, scilicet multis pedibus, manibus aut capitibus, ut iste, qui A[illegible] nostris temporibus natus est, brachio uno, pedibus tribus & alter pedibus tribus reliqua pro[illegible] formatus & non procul ab O[illegible] in Anglia, alius capitibus d[illegible] brachiis quatuor, manibus [illegible], ventre uno, membro [illegible] sede una, ex una parte pedibus [illegible] versis, ex altera [illegible]

Androgyni sive hermaphroditi.

[illegible] Hoc etiam genere complectuntur Androgynos sive Hermaphroditos, quorum nec exiguus est hodiernus numerus; [illegible] esse Plinius refert inter se [illegible]. Illi præ[illegible] hus aut brachia [illegible] aut membrum [illegible]

nos vidimus adolescentem anno 1577, sine brachiis natum ac gibbosum, qui nihilominus pedum [illegible] ad scribendum, nendum, ac reliqua [illegible] obeunda [illegible] expedite utebatur, ac in Eborensi academia [illegible] similis alius ille est, ab oppido [illegible] da oriundus, qui cum haec scriberem, S[illegible] studiis operam navat. Quartum ea monstra comprehendit, quae partim humano corpore [illegible] aliqua [illegible] parte una, aut pluribus brutum quodem referunt, quale [illegible] hominum, quod ferunt [illegible] pro voce latratum edere, & [illegible] Venetiis [illegible] seculo visum. Huc illud [illegible] erit, quod Ravennae anno 1512. [illegible] est, quod [illegible] cornu in capite, [illegible] brachia nulla, pedem unum, [illegible] oculum in genu, [illegible] utrumque in medio pectore Y [illegible] conceptus est sit a causis illis naturalibus con[illegible], [illegible] Dei providentia fieri credendum est pro [illegible] & [illegible] hominibus, iisdemque arcendis ab effrænata & [illegible] horum plurimque varia & mirabilia exempla, quae nostri [illegible] apud [illegible] certum, ad quem lectorem relegamus. Quintum [illegible] monstrorum genus eorum est, quae bruti alicujus [illegible] repraesentant, ut Elephantis, quem [illegible] ad tu est, & serpentis quem [illegible] ex [illegible] scripsit, *matremque [illegible]* [illegible], quorum etiam pleraque apud [illegible] quaedam mulieres regio[illegible] quod feram vocant, [illegible] monstra, quae diver[illegible] [illegible] ex parte mulier [illegible] pariunt, [illegible] eorum. Plures [illegible] tamen & [illegible] haec vero est differentia, quod [illegible] vigent aliqua rationis [illegible] docuntur, [illegible] inesse sapientes statuunt, [illegible] non consequantur, sed [illegible] diversa [illegible], incurva, [illegible] ac deformia, tamen loquuntur [illegible], judicant, [illegible] aliaque animae munia obeunt, [illegible] vigere in [illegible]

nus

Bruta specie una aut pluribus partibus referentes

Monstra sine Dei providentia non fiunt

Qui bruta plane referunt.

Fera, quid.

nus elucet, id propter organi ineptitudinem fit, ut in pueris [illegible], ebriis, delirantibus; Ex qua tamen classe rejiciendi sunt Fauni, Satyri, Centauri, Lemures, Tritones, Sirenes Harpyæ, & quæ ex alterius animalis commixtione conflata esse fabulæ communiscuntur; quicunque tamen enormi corpore, aspectuque tetro atque horrido, ut rostro suillo, vel capite canino nascuntur, hi adhuc in hominum numerum referuntur.

Mola quid.

Haud multo dissimili ratione generatur mola, quæ tradente Hipp. lib. *de morb. mulierum, & de sterilitate* & Aristot. [illegible], caro quædam est informis in ipsa utero [illegible] [illegible], [illegible] ulata, ac variarum figurarum, quæq; abortione editur sicuti fœtus & sine [illegible] ibus, sine intestinis, sine visceribus. Huic aliqui [illegible] [illegible] ex [illegible] onis & contracti onis motu concedunt, in [illegible] tamen [illegible] parte plurimis venarū ramificationib. intercepta est quibusdam [illegible] d[illegible] ctibus, viridibus, aut subnigri coloris [illegible] [illegible] [illegible] neque motu, quæ nonnunquam etiā

Mola nature.

[illegible] [illegible] [illegible] substantiam degenerasse, aquosis plerisque [illegible] [illegible] [illegible] plerumque cum sanie fœtida ac diluta Dicitur [illegible] mola [illegible] olon quod rotundum Græcis est, aut à Persica voce moly, quod est informe, vel etiam vocatur mola à mole quod [illegible] Moschioni & Aetio placet, tanquā moles & pondus gravat mulieres; Avicenna, Paulus & Aetius, nomine molæ comprehendunt etiam uteri tumorē, instar lapidis adeo induratū, ut ferri acie vix [illegible] queat; quā tamen affectionem, qui rerum naturas penitius rimantur, non ad molam sed ad tumorum speciem meritò reducunt, quod si aliquando adeo induretur mola, illud ex diuturna mora in utero fieri censendū est, vitæ n. [illegible] sunt quæ ad sextum septimumque annum molam gestaverint quin & malum in tota vita plerumq, durat, ita ut cum eo fœminæ & consenescant & cōmoriantur, sed plerumque levius adhærescens tertio quartove mense excidit, nondum ad justam magnitudinem perducta. At cur omnium animalium sola mulier molam concipiat, quæstio etiam olim jam fuit, & causa reddita ab Aristotele citata quod menstrua huic concoquere non potenti affluentiora sint, ex quibus [illegible] stat menstruorum copiam ad molæ generationem necessariam [illegible] etiam semen præterquam Galenus apertissimè testatur, 14 *de usu partium*, dicens: *non enim sicut gallinæ ova pariunt, sine [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quando viderunt sine viro vel molam, vel [illegible]*

Mola unde dicta.

Quandiu gestatur mola.

Omnium animalium sola mulier molam concipit.

Dub. An mola sine viro concipiatur.

aliud concepisse. Itaque ex sententia Aristotelis atque Galeni duplex est molæ causa, altera menstruorum copia, altera defectus virtutis formatricis in virili semine quibus accedat uteri frigiditas (quæ facultas devita contendens assequi non possit) proveniat autem imbecillitas facultatis, ob morbosum, ac exiguum virile semen, quod principium præstat paucissimum & imbecillum quod facilè à copiosis mensibus obruitur, ideoq; potissimum mola contingit, si instantibus, fluentibus, aut nondum omnino purgatis mensibus, fœminam coire accidat, quibus Averroes mea quidem sententia subscribit, qui molam fieri [illegible] ob defectum formatricis facultatis, quem morboso semini inesse procul dubio certum est. Hæc cum ita sint, tamen Avicenna & cum eo Mercurialis acerrime contendunt, sine viri semine molam generari, eamque potius fieri, ubi copiosa mulieris genitura, quod aut concubitu aut [illegible], menstruis augeatur: & matricis calore coagulatur. Itaque quod Aristoteles & Galenus uteri frigiditati tribuunt, [illegible] adscribunt, quo videntur supplere exiguum illum [illegible] seminis virilis, quem Galenus requirit, ita ut hujus carnis generatio non differat ab alterius cujusque carnis generatione; sed in eo differt Mercurialis ab Avicenna quod hic sine viri accessu, ille [illegible] contingere posse arbitrantur, non quod requiratur virile semen, sed quod ex concubitu uterus amplius concalescat, calorem enim ad ampliorem menstruorum tractionem & carnis generationem ipsam plurimum conferre, quæ quidem omnia [illegible] vero similia, ut cogar existimare, ab utraque causa [illegible] posse provenire, nimirum aut ab exiguo, & debilissimo principio masculino, aut à nullo, si modo ejus vires suppleat caliditas uteri cum [illegible], quod rarissime tamen contingere posse autumo [illegible] quippiam virginibus aliquando accidat, potius ad [illegible] tumores matricis revocandum erit, nusquam enim visa [illegible] mulier, quæ molam sine mare conceperit, nec mihi eorum sententia [illegible] probatur, qui molã etiam fieri credunt præter dictas causas ab [illegible] seminis conditione, cum defectu & resolutione spiritus genitivi a morboso calore depopulati, sæpe enim à diversis causis idem effectus [illegible] potest provenire. Multæ præterea sunt falsæ, irritæ & in[illegible] conceptiones, nam quædam quasi prægnantes turgent, nunquam tamen infantes emittunt, aliæ vento, aliæ

Galeni sententia.

Molæ causa.

Avicenna & Mercurialis opinio.

Decisio autoris.

Mercuri. sententia.

Falsæ gravidationes.

aliæ aqua tument, qu[illegible] certe hydropis est uterinus, de quo ac reliquis tumoribus uteri suo loco [illegible] dicendum erit.

De hermaphroditis.

CAP. XII.

INter reliqua monstrorum genera hermaphroditi frequenter enascuntur, de quibus tamen exigua [illegible], & [illegible] sufficiens in lib. Hippocrat[illegible] Galen[illegible] in [illegible] voluminibus facta est mentio; ideo [illegible] haud præter ordinem visum fuit. [illegible] autem hermaphroditus complexus utriusque sexus masculini [illegible] ac fœminei, seu qui [illegible] habet genitalia, alterum maris, alterum [illegible] definit, med. colligitur & ex A[illegible] Aristotelis sententia alterum genitale ratum, alterum [illegible] cum per [illegible] subinde delitescat, quoniam præter [illegible] est & [illegible] mod[illegible] elsus. Dicitur autem hermaphroditus, quasi [illegible] ex Mercurio & Venere. sive Andr[illegible] ex viro & [illegible], plerumque tamen à superabundanti vel mare, vel fœminæ [illegible] pantur, ut vel plantandis hominibus, vel h[illegible] suscipiendo sunt aptiores. Clarioris tamen doctrinæ gratia [illegible] Androgynorum constituuntur classes sive ordines. Prima est [illegible] masculinus, seu qui virilem sexum perfectum ac [illegible] habet, in perineo tamen, d[illegible] est inter anum & testes, [illegible] loco [illegible] pro extrahendo vesicæ lapide, foramẽ perstat, minime tamen perviũ, ut ex quo neque lotium prodeat, neque genitura, quod [illegible] cum hippospadiis confundunt, sed male, sunt [illegible] hippospadiæ, qui ex generatione urinæ iter inferius subcanali habent, [illegible] alligatur [illegible] ut apud Paulum est & auctorem [illegible] *Galeno ad*[illegible] qualem vidimus Anglum[illegible] hermaphroditi fœminæ [illegible] præter vulva naturaliter [illegible] & menstr[illegible] ex[illegible] manantem, supra a[illegible] virilis c[illegible] & [illegible] quandam [illegible] habet [illegible] lem[illegible] & [illegible] nympham nominari [illegible], & [illegible] Tertia est eorum Hermaphroditorum [illegible] habeant [illegible], [illegible] & generationem [illegible], alter[illegible] tamen [illegible]

a. de gen. anim.

E[illegible] de hermaphr[illegible] [illegible] H[illegible] Hermaphroditi 1. classis.

Hippospadi.

P lib 6. c. 14. [illegible] c.

[illegible] hermaphroditus fœmina

ad [illegible]

admixtionem conferente. Quarta communis, qui utroque sexu pollent, utrisque & fœminæ munera potenter obeunt, quia utraque genitalia completa perfectaque habent, quin etiam mammam dextram virilem, muliebrem lævam. Paulus citato ex Leonide hermaphroditi differentias aliter distinguit, & tres quidem in viris, unam in mulieribus constituit, prima virorum est, cum inter scrotum & anum, secunda cum in medio scroto pudendi muliebris pilis obsiti forma apparet, tertia cum ibidem, hoc est in eodem scroto foramen adest, per quod lotium egreditur, mulieribus supra pudendum, juxta pubem virile genitale invenitur [illegible] existentibus corporibus, uno tanquam cole, duobus veluti testiculis. Cæterum qui gemina habent genitalia, fere nunquam contingit ut utrumque completum possideant, nam ut ex Aristotele retulimus, alterum [illegible], alterum debile ac inutile redditur. Porro hermaphroditis, qui utraque genitalia notatu digna possident, leges sexus in quo manere ac vivere velint, optionem faciunt, pœna tamen capitali [illegible], si ab electo semel sexu discessisse comprehendantur, ne promiscue [illegible] abuti [illegible] reliqui autem fœminis an viris annumerandi [illegible] signis ex genitalibus, & facie cognoscuntur, nam fœmineus sexus hermaphroditis erit si vulva omnibus suis dimensionibus [illegible], & adeo pervia, ut virile membrum [illegible] admittere possit, si menses illac profundant, si glabri sint, si promissi sint, tenues ac molles capilli [illegible] toto corpore effœminati, animi [illegible] timidi, voce acuta, & mammis elatioribus & [illegible] crines molli. E converso autem si [illegible] pilos obsitum habet, si penem justæ magnitudinis [illegible], & semine [illegible] nostro [illegible]. Tandem quicunque plus [illegible] quam fœminæ habent, vir est, fœmina vero, qui plura cum fœminis [illegible] habuerint, qui vero utrumque æque pari [illegible], vir fœmina [illegible], qui neutrum, neutris ad[illegible]. Galenus refert sententiam quorundam, qui dicebant fœminam nullam esse hermaphroditum, [illegible] intelligebant sententiam Hippocratis *mulier ambidextra non fit*, quasi diceret, mari muliebre pudendum adnasci posse, mulieri autem virile nequaquam. In causa, propter quam hermaphroditi generentur, variatum est: nam aliqui scribunt, si mulier viro congrediatur, à primo qua est menstruis purgata die, usque ad quintum [illegible] producit, à quinto ad octavum fœmellam, ab octavo ad duodecimum [illegible] masculam: post illam

Tres hermaphroditi.

Qui cognoscatur sexus.

[illegible] aph. 43.

Causa hermaphrodit.

dierum numerum hermaphroditum: conatur Lemnius hanc sententiā ratione vallare, quia inquit, *Primis diebus sordido humore repurgata vulva plus concipit caloris, quo virile semen coalescit & in dextrum uteri sinum dirigitur, hepatis dextriq; renis vi attractoria e quibus etiam sanguis calidus in alimentum futuri fœtus derivatur; sinistræ vero partes utpote frigidiores & sanguinis inopes statim a purgatis mensibus aliquid conferre non possunt, sed post [illegible] diem usque ad octavum ex illis, liene & sinistro rene aliquid sanguinis confluit quo fœtus alendus est, ita cum istæ partes vices suas obeant cessante [illegible] dextra ex situ loci & alimenti frigidi ratione fœmella effingitur. Post octavum dextra rursum operantur masculusq; progignitur post quod dierū curriculum, quia ex omni parte promiscue sanguis prorumpit & semen neutri parti associatur, sed in medio vulvæ [illegible] hermaphroditum confusa inter se seminia moliuntur.* Hanc sententiā perperam Lemnius & alii non sine nomine Avicennæ adscribunt; quoniam ipsi eandē omnino reiiciunt, seu forte quia auctorē habere voluerunt eorū, quibus nec ratio nec experimentum suffragatur, eademque, qua dicuntur, facilitate refelli possunt, nam fœtus masculus aut fœmineus ex dierum discrimine nō nascitur, ut suo loco cudimus. Et certè si hermaphroditi ones essent, qui post 12. à repurgata muliere diem concipiuntur, copiosior eorum numerus nasceretur: ideoq; alii astris vitiosum conceptum potius acceptū referunt, iis præsertim bicorporea signa occupantibus: Alii ex vitioso indecoroq; concubitu nasci putant, cum præter usum vir supinus, mulier prona decumbit non sine magno dedecore & valetudinis dispendio, quippe hi herniosi plerumque fiunt. Tertia fuit sententia eorum, qui plures cellulas in utero constituunt, hi namque hermaphroditum gigni tradunt, cum semen in media colligitur. Quarta adscribitur Hippocrati, quod nimirum quando duo semina, virile ac fœmineum æqualia sunt viribus & copia, ex quibus virtus formativa ex unoquoq; contendit effingere id, cui aptum est, fit ut in uno eodemque corpore utrumque effingat. Taudem quidam non toti semini sed cuilibet parti id tribuunt quæ virtutem habet duo hæc membra effociendi.

C. lib. 7. c. 33. L. thom. l. [illegible] Epist. 70. M in 2. Dio[illegible] 1.18.

Porro non solum in hominum, sed etiam in brutorum genere hermaphroditi reperiuntur, equum & canē hermaphroditum vidit Cardanus, de cervis Androgynis scribit Langius, Veneti es communiter credunt, id quod etiam Archelaus confirmat, lepori utrumq; sexum, &

utramque

[illegible] tamque gignendi [illegible], quod naturam pati non posse Matthiolus arbitratur & commentum [illegible] præbuisse leporum fœcunditatem eximiam; non solùm enim [illegible] superfœtant, auctore Aristot. sed statim à partu iterum concipiunt. Itaque singulis mensibus generant & interpositis diebus [illegible], unde tam innumera fœcunditas, ut quamvis plurimi [illegible] capiantur, fœcundius procreent, qui tamen eorum mares [illegible] sint cognitu perdifficile est.

[illegible] hermaphroditum. A. 6. d. hist. anim. 33.

Qui superfœtatio contingat, & concipiantur gemelli.

CAP. XIII.

AGE igitur indefinenter pergamus & de superfœtatione, & gemellorum conceptione pervestigemus. Est autem superfœtatio [illegible] conceptio, cum gravida jam mulier [illegible] conceptum, ut superius jam diximus, sola mulier gravida [illegible], ideoque huic soli superfœtatio contingit. Si [illegible] semen statim delapsum uteri sinus ambos [illegible] que conclusum foveatur, affluente muliebri semine [illegible] gemelli procreantur, aut [illegible] Hip. quá [illegible] & [illegible]. Plures autem fœtus [illegible], sicuti in brutis contingit [illegible] aut monstrosos [illegible] propriis involucris singulos [illegible] gemellos unius sexus [illegible] [illegible] & eodem [illegible] qui [illegible] perto [illegible]. Potius [illegible], unde [illegible] secundinis [illegible] quod complexum [illegible], quamvis uterq; suum [illegible] quod qui duos gestat fœtus, nunquam [illegible] extum, ideoq; cum [illegible] urinaculum præscindunt, [illegible], cujus superior pars

Superfœtatio quid. Superfœtatio soli mulieri contingit.

Gemelli unico concubitu. An plures fœtus pluribus [illegible].

Positio auctoris.

secundæ intra uterum hæret, parturientis fœmori alligant, quoadusque alterius infantis intus manentis umbilicus ab utero divellatur, & [illegible], si alius non subest, cum secundo fœtu secundina etiam excernatur [illegible] nec deest experimento a[illegible] [illegible]ritas gravissimi viri Hipp. qui lib. *de superfœtatione* ita inquit, *quæ gemellos gestat eadem die parit veluti concepit, habet autem utrosque pueros in una secundina.* Sed quid si co[illegible] mulierem tertio gestationis mense superfœtari, ut Aristoteles [illegible] refert, & Mercatus fœminas esse tradit, quæ tertio superfœtarint, dum tamen [illegible] stum pariendi tempus instaret, primos vitales ed[illegible], secundum quinto mense mortuum elisisse; & alteram, quæ primum vitalem mense septimo peperit, mox geminos nono mense vitæ etiam compotes; nam quæ octavo mense concumbunt, plerumque partus edunt mucore plenos, ut sæpe vidi? Sunt qui respondeant, utrumque etiam fœtum eadem contineri, ego vero, quia in hoc casu non video qua ratione non solum os uteri, sed etiam Allantoides & chorion aperiantur, potius existimo diversos istiusmodi fœtus diversis secundinis contineri. Porro superfœtationes & raró sunt, & nihil quicquam proficere possunt, præter dolorem, quo uterque fœtus pereat, nisi paululum temporis inter illos intercesserit, sic enim visi pleriq; sunt, qui vitales exi[illegible]: Sed enim & geminos diversi sexus in genere hominum raro servari contendunt Aristotel. & Avicenna, etiamsi ex eodem concubitu [illegible], quod etiam Plinius confirmat, ac plerique omnes [illegible] scripserunt, & rationem reddunt, quia concursus [illegible] cum non pari tempore mas & fœmina in utero pe[illegible], sed aut m[illegible] re cunctari, aut fœminam præven[illegible]re necessum [illegible]. [illegible] amantissimus frater meus Franciscus à Costa [illegible] sorore Leonora Paez, quorum uterque [illegible] Dei beneficio quadragesimum fere agit annum, atque ille [illegible] us corporis, verum etiam (quod citra invidiá d[illegible] ornamentis, virtute, prudentia & morum integ[illegible] soror vero, quæ illum [illegible] tantum præven[illegible] prolem (ut vel hinc etiam [illegible] parum valeat [illegible] as, nam cum ipsi ad hoc [illegible] Dei beneficio [illegible] & ambo [illegible] vigeant inter se per similes, corporum [illegible] haud admodum pares, quamvis voluntatibus [illegible] [illegible] proposito [illegible] ita sunt dispares: ut ille [illegible], illa domi maneat, ille cœlebs, nec unquam [illegible]

Objectio Superfœtatio tertio gestationis mense.

Octavi mensis concubitus mucore partum opplet.

Solutio.

Superfœtatio raro contingit.

Gemini diversi sexus raro servantur.

Auctoris frater & soror gemelli.

[illegible]erit, (illa maritata) quibus alios [illegible] geminos D. Augustinus vidisse refert, [illegible] etiam contra [illegible] colligas multum interesse ex libris, an ab experientia loqui. *[illegible] de civit. Dei cap. [illegible]*

Objectiones duæ.

At non injuria [illegible] si gravidarum uterus toto gravidationis tempore [illegible], ut neq; acus cuspidem admittat, qui fiet ut post conceptum [illegible]? Subinde si vasa omnia primi fœtus chorio & involucris [illegible] adhærent, ut ob id menstrui sanguinis nihil profluere [illegible], [illegible] profluat, abortionis periculum portendat, quia vincula & vasa abrupta esse [illegible] est, qui non pote[illegible] superfœtatio [illegible], si neque [illegible] sunt vasa, quibus coagmentetur novum chorium, neq; per quæ novus fœtus alimentum recipiat? primæ objectioni [illegible] respondent, [illegible] uterum in coitu perpetuo aperiri, [illegible] tamen [illegible] sponte sua non h[illegible]are; alii uterum post conceptionem [illegible] temporum intervallis aperiri tradunt, ut excrementi[illegible] humoribus, qui [illegible] accumulari solent, exitus pateat, ideoque concipere [illegible], quæ [illegible] temporis in viri amplexum venerit. Qui tamen rem [illegible], uterum tantummodo aperiri tradunt, cum [illegible] & [illegible], aut jucundam nimis senti[illegible] viri [illegible] vesicæ [illegible] officium à partu [illegible], [illegible] quibusvis h[illegible] [illegible] atq; adeo rar[illegible] [illegible]. Secundæ objectioni dicendum est, id perpetuo [illegible] esse, ne omnia vasa pro sui nutritione [illegible] [illegible] semper aliqua servari vel ad mensium purgationem, [illegible], [illegible] cætera [illegible], vel ad novorum [illegible], si [illegible] [illegible], & [illegible] conceptum [illegible], [illegible] huic usui relicta sunt, [illegible]. Si [illegible] animalia, [illegible] multipara sint, alia unipara, [illegible] magni [illegible] cum præsertim majora [illegible] fœtus generare posse videntur? Causam reddit Aristoteles, [illegible] abs[illegible] in corporis incrementum; [illegible] de magnitudine auget exuperantiam seminalis [illegible], ideoque [illegible] duorum fœtuum in [illegible] superiori capite monstrosum esse prodidimus; Et ex [illegible], quia duos [illegible] sinus

Solutio.

Prægnantis uterus aperitur.

Vasa omnia non [illegible]

Parva animalia cur multipara, magna unipara. 4. de gen. animal. 4

uterus habet muliebris, ac duæ duntaxat mammæ sint à natura eisdem concessæ.

De fœtus formatione & uteri gestatione.

CAP. XIV.

Uteri gestatio quid.

Fœtus formatio quomodo differat à conceptu.

Mas citius quam fœmina intra uterum efformatur.

Temporis formationis ad motum & hujus ad partum proportio. Formationis ordo & ratio.

UTeri gestationé totum id tempus dici volunt, quod à genitio [illegible] rus infante ad ejus exitum interest, in quo quidem quid [illegible] terum peragi scriptores prodiderint, paullulum rerũ ordo ut [illegible] repetito principio superioribus annectamus. Cum igitur semen utrumque in utero constiterit, neque intra septem post ejaculationem horas fuerit effusum, sed uteri calore conservatum [illegible] nam concepisse credendum est, & tunc gestationem ac fœtus formationem incipere; quæ quidem differt à conceptu, quod [illegible] uteri calore fit, formatio vero fœtus ab spiritu genitivo & formativa vi. Cæterum totum conformationis ordinem varii variè describunt, in hoc tamen consentientes, quod mas citius quam fœmina intra uterum efformetur, ob vehementem calorem, quod in [illegible] utroque sexu alii temporius, alii serius ad perfectionem perveniunt [illegible] hoc etiam mari, fœmelæ, commune est, ut duplicato à conceptu ad formationem tempore moveantur, subindeque triplicati dies motus, indicent diem partus, nimirum si fœtus formatus sit 45 die movetur nonagesimo, quo triplicato [illegible] at nonus mensis, in quo partus ut plurimum in lucem prodit. Sex itaque septem primis diebus, ut egregie B[illegible], & post illum Mercatus scripserunt, ideoque [illegible] utar, semina duo otiosa non sunt, sed [illegible] spiritu genitivo, & uteri calore [illegible] [illegible] spumescunt, & ex calore flatuosi [illegible] [illegible], quo [illegible] semina turgent & intumescunt, mox minutissimæ bullæ spiritu repletæ assurgunt, ex quibus [illegible] na fit cavitas uberem spiritus copiam comprehendens, qui [illegible] clusus calidior factus refrigerationem quærens ad sui custodiam, [illegible] pervium iter parat, ut per expirationem temperatius [illegible] rem contemperandum eadem via subingrediatur, [illegible] [illegible] que [illegible] potestate vitalis, a[illegible] proportionata loco movente facultate formatrice [illegible] generantur bullæ, pro corde una, altera pro cerebro, tertia pro jecore [illegible]

prior enim puriorque seminis pars in cordis; crassior & pinguior, in jecoris; frigidior & crud[illegible] in cerebri materiam cedit; tametsi Galenus cerebrum tantu[illegible] ortum ex solo semine obtinere confirmat; cor autem & jecur ex sanguine attracto augeri: quod minus placet, quia hæc omnia [illegible] sunt membra, quæ prima sui conformatione à semine [illegible] tendum omnino est, quod si à sanguine attracto postea augentur, [illegible] de corde & jecore ipse testatur, id procul dubio omnibus [illegible] commune est: nec insuper ea videtur accedere posse [illegible] copia, quæ valeat cerebrum ad tantam magnitudinem augere. Porro tota materia seminis externa parte terrena [illegible] membranulæ [illegible], quemadmodū in pane, dum coquitur, tenue quiddam [illegible] in superficiem abscedit, quam tunicam [illegible] nuncupavimus, [illegible] postea aliæ duæ in generatione sequuntur, sicut jam [illegible], quæ [illegible] a summa opificis providentia [illegible] obductæ, [illegible] semen diffluerer, tum ut tres primorum principum [illegible], molles adhuc & exiles, ut eri duritie minime [illegible] exhiberent. quod quidem ad eximii architecti [illegible], qui prius tectum parat, sub quo postea ab in[illegible] fabricare. Cum igitur hæc membranulæ [illegible] dicta [illegible] committantur, conjecta semina [illegible] in membrana meatus ad [illegible] eventualone [illegible] quæ venæ arteriæq; procreantur, quarum [illegible] vulvæ, venarum, arteriarumque [illegible], ex quibus venæ [illegible] pulsatores in unum coeuntes [illegible], venas duas, [illegible] arterias constituunt, [illegible] ambi[illegible] [illegible] fit ur umbilicus, [illegible] fœtum postea [illegible]. Quæ [illegible] inter septem [illegible] & hunc terminum [illegible] tempus vocant, at tunc adhuc genitura vocatur, quod [illegible] abortu contingat, effluxio nunc [illegible] & apparet, ut [illegible] ac si quis [illegible] extat us [illegible] detrahat & per [illegible] humid[illegible] pelluceat, rubrum etiam liquorem [illegible] ipse prodidit in pellicula vero fibras quasdam albas & [illegible] cruoris crasso, & rubro obvolutas: circa pelliculam foris cruen[illegible] sugillatio[illegible]rum instar, juxta medium tenue quid eminere, quod u[illegible] fuisse judicat, Galen. je-

cur ab-

Corde, cerebri ac jecoris generatio.

Mēbrana quæ primò obducitur.

Similitudo.

Vasa umbilicalia.

Primum tempus [illegible]

cur, albas & crassas fibras cum sanie delineationem venarum arteriarumque fuisse, itaque primis hisce diebus tota hæc substantia rudem quandam sortitur primorum principiorum adumbrationem, & hoc est primum formationis tempus, quod, ut diximus, spumificatio, sive lactatio nuncupatur.

Formativa virtus fœtus repuerascit est.
Principiorum separatio.
Vena porta.
Vena cava.

Post id tempus operante jam vegetativa facultate ipsius fœtus (quæ non propterea vegetior est, quod nova quædam sit, ut Avicennæ & Mercato placet, deperdita jam ea, quæ à parente defluxit, sed quod repuerascens perpetua fit, & novas vires resumit, non secus ac in stirpium seminibus videmus) primum inchoata principia & adhuc rudia, cor, jecur, cerebrum in propria loca sejung[illegible], [illegible]que figura & specie exornantur, & incipit reliquorum membrorum constitutio; tunc enim è jecore primum vena porta, quæ continua est venæ umbilicali, deinde vena cava, ex qua [illegible] per ramificationes suas universum [illegible] nutriri queat, [illegible] sobole disperguntur, è corde arteriæ, è cerebro spinalis medulla, è qua nervi tenuioribus araneatum filis similes emergunt; ventriculus, intestina, vesica, cordis involucrum, peritioneum, meninges, ac reliquæ membranæ obtenduntur, quamvis adhuc partium inferiorum [illegible] præsertim, obscura [illegible] distinctio sit, cutis etiam concrescit, [illegible] iaque contegit ex ipso quoque semine, ex quo ossa substantiam conquirunt atque figuram [illegible], quæ omnia novem dierum intervallo peraguntur, [illegible] octo, qui additi septem spumificationis quindecim efficiunt, & hoc tempus lineationis sive ramificationis dicitur, in quo [illegible] sola existit solidarum partium conformatio ex [illegible] semine [illegible] tamen, qui putent, ex virili semine principalia membra, ex [illegible] cætera produci. Cæterum adhuc quamdiu lineamenta [illegible], quod in utero continetur, Embryo dicitur, quod Græcè [illegible] secum germen sonat, si vero deperditur, deperditio [illegible] vocatur, nondum abortus. Tertium sequitur [illegible] tempus, in quo sanguis uberius ex [illegible] prolicitur, qui [illegible] spermaticas fibras & membranam concrescens [illegible] reliquam [illegible]us molem & substantiam [illegible]tuit, [illegible] partes solidæ nutriri incipiunt, & carne [illegible]ciri jecoris beneficio, quod omnibus alimentum [illegible], ac ex [illegible] natura sensim carne implet eas capacitates, quæ [illegible] spermaticas fibras [illegible]ciderant, pictoris exemplo, qui primo imaginem,

Secundum tempus lineationis vel ramificationis.
[illegible] Embryonis.
Deperditio.

nem rudibus lineis adumbrat, mox vario pigmentorum genere illustrat ac perficit; hoc itaque tempus quod carnificationis appellatur, duodecim sequentibus solis terminatur, ac ita jam 27. conficiuntur, quo tempore jam fœtus sive fœtura nuncupatur, nec amplius genitura dicitur, sed adhuc instar plantæ vitam possidet. Ubi notandum est ex ipso semine, sicut cæterarum partium seminalium, ita etiam jecoris tunicam generari, quæ omnia postea à menstruo sanguine vegetantur per umbilici venas attractu, quæ ex venarum orificiis in matricem tendentibus observantur, unde cum Galenus, Rufus & Mercatus dicunt, hepar concretum & coagulatum esse sanguinem, seu potius sanguinis quandam affusionem, non existimes ipsum à menstruo gigni, & subinde spermaticum non esse, sed à sanguine menstruo carnificationem sicuti cor, & reliqua septem membra, quæ nigra à Macrobio dicuntur, nempe lingua, cor, jecur, pulmo, lien & renes duo, sortiri post primam conformationem; hoc solum distans, quod ipsius parenchyma magnum sit, & minus elaboratum, qua etiam ratione interpretatur Isaac dicens, de sanguine menstruo hepar, & præter cor omnia membra carnosa generari, cor autem de sanguine arteriali. Quarto conformationis tempore non solum interiora membra conspicua sunt, sed crura & brachia distinctè, absoluteque delineata cernuntur; tuncque primo ut auctor Hippocrates lib. *de natura pueri*, caput ab humeris distantiam sumit, brachia à lateribus, crura dispajantur, os per se deducitur, nasus & aures eminent ac perforantur, oculi implentur humore puro, pudendum conspicuum fit, uterum tandem fit, venter & [illegible] ab hisque foras in [illegible]cem via fit, & omnia absyrtiu conformantur, & jam non amplius fœtus aut cyema, sed infans appellatur, id quod in utero est. Hæc autem decem & octo diebus sequentibus fieri à probatissimis auctoribus testatum reperio, ita ut totũ conformationis tempus sit quadraginta quinq; dies si partus major sive nonimestris futurus est: nam septimestrem, quem partum minorem vocant, breviori tempore conformari prodiderunt, & antecedere prædicta formationis tempora uno atque altero die. Cæterum fœtus usque ad perfectam formationem plantæ modo dispensatur, postea administratur ut animal. Nec multo aliter hæc quatuor tempora distinguunt, qui ita de iis decidunt, ut in primo spumificatio fiat, in secundo opera vegetativæ, in tertio opera sensitivæ, in quarto opera

Sanguinẽ ex utero quando primum prolicit fœtus ad carnificationem.

Tertium tempus carnificationis.

Iecur à semine generatur.

3. theor. 34.

4 formationis tempus articulationis.

Infans quando primum dicatur id quod in utero est

Minor partus vocatur septimestris.

animæ rationalis apparere incipiant, quæ tamen propter humoris redundantiam nondum eluceant; ac in primo solum gubernatur à virtute sibi à parentibus tributa quam formativam appellant; in reliquis hæc ipsa nova jam sine repuerascens fit; & sibi propria. Porro per singula tempora diversos sortiri entis gradus, & diversam conformationem frequenti sapientissimorum experientia confirmatur; qui observarunt id quod intra sex septemve primos dies abortiebatur, lactum plane esse & hoc genituram vocarunt, quale ille quod Hippocrates vidit, quod postea usque ad decimum quintum lineaments rudia habet. Embryonem dixerunt, si ita mavis quam genituram distinctionis gratia appellare; atque deinceps sanguineum usque ad 27. fœtum esse sive cyema, tandemque, inquit Hippocrates, plurimas mulieres puerum perdidisse paulo ante trigesimum diem, & inarticulatum apparuisse, quicunque vero posterius perditi sunt, aut in ipso trigesimo aqua frigida exceptos, articulatos, coactos, consistentesque visos fuisse, si modo mares erant, nam fœminæ, ut mox apparebit, hoc tempore perditæ in aqua dissolvuntur, nec articulatæ conspiciuntur, quia majora requirunt suæ formationis intervalla. Putat tamen Fernelius totam fœtus conformationem usque ad quadragesimum diē ex solo semine fieri, nullo adveniente sanguine, nec ad prædictum tempus conformatas partes à sanguine nutriri, aut carne fulciri, fœtus illius exemplo ductus quem sese vidisse refert quadragesimo die ejectum seminis giti aut majusculæ formicæ magnitudine, prorsusque conformatum, cujus tamen partes omnes excepto jecore albæ ac spermaticæ cernebantur; At ut una hirundo non facit ver, neque unum exemplum experientiā facit, cum præsertim plurima habeat repugnantia à priscis sapientissimis observata; Potius ergo fœtum illum penuria alimenti ejectū fuisse credendum est, siquidem constat, conceptionem facilius procedere quamdiu valorum oscula penitus clausa non sunt, sed aliquid sanguinis stillat ad fœturæ alimentum: proinde existimo ad septimum usque diem membra tantummodo formari seu lactari à solo semine, menstrui sanguis nondum indiga, tunc jam exhausta tota seminis materia, majori corpusculum indigere nutrimento, quod ex umbilico postea quæritur, qui tunc propterea inchoatur, ac reliquæ duæ secundinæ Amnium, &
Allantoides.

Fœtus singulis temporibus diversos sortitur entis gradus.

7 Phys. 10 Dub. An ad 40. usque diē tota conformatio fiat ex semine.

Ad 7 usq; diem membra ex solo semine lactantur potius quā formantur.

De

De fœmineo conceptu, ac quo tempore fœtus sentiat & moveatur.

CAP. XV.

Ex dictis palam jam est, sex soles spumificationi dicari, novem lineationi, sex ipsius repletioni, duodecim carnificationi, octodecim configurationi, seu efformationi: hæc porro hoc disticho comprehenduntur:

Sex in lacte dies, ter sunt in sanguine trini,
Bis seni carnem, ter seni membra figurant,

Quod si secundum tempus in duo dividant, si ut tres dies tribuant lineationi sex lineationis repletioni, perinde erit, eodem enim pacto erunt 45 formationis dies plus minusve. Quæ quidem de partu majori seu novemestri intelligantur, nam si partus minor futurus sit, tunc sex soles spumificationi tribuuntur, octo lineationi ac repletioni novem carnificationi, & huic parem dierum numerum configurationi ut plurimum enim hisce temporibus, paulo brevioribus longioribusve tota articulatio fit: quæ omnia de masculi generatione veniunt intelligenda, nam fœmina longioribus temporum inpendiis intra uterum absolvitur: quod tamen decem dierum intervallum ultra masculi tempus ad sui generationem fœminæ nonnulli tribuunt, [illegible] mihi videntur, hac enim ratione semper fœmellæ gestationis tempus duobus mensibus tempus gestationis masculi superaret, decem [illegible] duplicati usque ad tempus motionis viginti efficiunt, & hi rursus ad partum triplicati 60. Si itaque constituas tempus mari nonum mensem, oportebit omnino fœminam non ante undecimum in lucem prodire, si vero hanc dicas nono mense exire, tunc masculus perpetuo [illegible]. Hinc comprehendes eruditi Mercati lapsum decem [illegible] masculi spatia pro fœminæ efformatione exp[illegible] [illegible] difficultate circumveniri nonnulli triplicandos censent [illegible] formationis, ut inveniatur motionis tempus cujus opinionis fuit [illegible] sed hic etiam à vero deviat, [illegible] tunc fœtus qui formatur [illegible] quinto die partum (quod planè est ridiculum) contingeret mense [illegible]o tertio, cum dimidio, nam

Hip. lib. de nat. puer. tex. 10.

Partus septimestris tempora.

Hipp. cit.

Fœminei fœtus cõformatio.

Quæst. An fœmina ad sui conformationẽ 10 dierũ spatium ultra majus tempus requirat.

Mercati lapsus & Bonacioli.

triplices quadraginta quinque dies, centum & triginta quinque invenies, qui numerus etiam triplicatus efficit 405. qui certè constituunt prædictos 13. menses, eosque solares cum dimidio. Potius igitur dicendum, fœmellam tardius masculo efformari non quidem tam longinquo intervallo, sed tribus duntaxat, quatuorve diebus, ita ut pro uno quoque suæ formationis tempore uno die vel aliquot horis amplius, quam mas indigeat. Sed nulla injuria sciscitaberis, cur fœmina in utero tardius, extra velocius adolescat, quod Hippoc. Arist. & Galen. summis assensionibus confirmarunt, anne citius extra uterum suscipit incrementum, ut sugillatores malevoli dicunt, quia arbor mala cito crescit? bona minime; sed propter caloris copiam mares intra uterum citius efformantur, quam fœminæ, à debiliori enim calore tardior fit articulatio, postquam vero semel formata est fœmina, & intra, & extra uterum velocius incrementum capessit, propter humiditatem, quippe humidiora corpora, sicuti fœminarum, promptè extenduntur & augentur; qua etiam de causa pubescunt, sapiunt, senescuntque citius, sed propter facultatis imbecillitatem desinit in ipsis celerius incrementum, & vitæ terminus brevior est, quam maribus, unde ipse Arist. dicebat; *Et pubes & vigor & senectus fœminis prius venit, quam maribus.* Respondent alii, fœminas extra uterum citius pubescere; quod sint viris debiliores, sicut horarii ac teneriores fructus citius maturescunt, quam solidi & durabiliores, & communiter, quæcunque infirmiora sunt, temporius perficiuntur, unde proverbium, quæ cito fiunt, cito pereunt: at hæc ratio cum superiori eadem est, nam quia fœminæ humidæ sunt ac frigidæ, ideo debiliores.

Positio.

Hip. lib. de nat. pueri. L. 7. de hist. animal. 3. G 6 Epid. t. 44.

A. 4. de gen. animal. 1.

Fœmina citius pubescit, sapit & senescit.

At si vir longioris est vitæ, qui quæso fit ut plures communiter viduas fœminas, quam viduos viros conspiciamus? Multiplicem id habet causam. Prima est, quia viri pluribus sese periculis exponunt in conquirenda re familiari: quin etiam naufragio & bello plerique pereunt & ebriatiores sunt, idcirco ex accidenti plus in illis deperditur de calido & humido, in quo vita consistit. Secunda causa est, quia viduatæ semel fœminæ in plerisque regionibus rarius quam viri secundas nuptias celebrant. Tertia, quia ut plurimum fœminæ juniores nubunt, ideoque nil mirum, si maritis natu majoribus supervivant. Hoc tamen velim declarandum restat Hippoc. cit. fœminam ut longissime 42. efformari prodidit, masculum 30. hunc numerum si usque ad nonum

tum duplices, duos menses esticies, qui triplicati usque ad partum, sex tantum menses tibi dabunt, quod si [illegible] numerum perinde ac secundum triplicaveris, reperies nove fere menses, est igitur Bonaccioli computandi ratio rationi magis consentanea. Hujus violentiam infringes, dicendo, Hippocratem de minori partu ibi esse intelligendum, semperque primum numerum duplicandum, ut optimè animadvertit Avicenna cap. *de generat. Embryonis.* Jam verò ut ad institutam foetus formationem redeam, ubi ad mensem tertium mas pervenerit, foemina ad quartum, firmatis jam utcunque officulis, & paulo duriusculis factis moveri incipiunt. Sensus autem facultate prius quam motu illustrantur, nimirum circiter diem sextum & trigesimum, sensu tamen hebeti admodum & obtuso, quæ quidem actio prior editur, quia interioris partium dearticulationis, motus vero certioris & firmioris indiget, ad illum insuper minus validum robur satis est, cum sit passio, hic validius exigit, quia est actio, qua ratione in lib. *de locis patientibus* Galenus prodidit partis resolutæ motum aboliri posse relicto sensu. Neque obtrudas hac ratione perfectiorem formam, qualis est sensus, qui non nisi perfectioribus animalibus convenit, prius acquiri, quàm minus perfectam, [illegible]um, quo etiam donantur minus perfecta, quoniam loquimur non de [illegible]tionis, aut contractionis motu sed exacto, & voluntario, quod non nisi perfectis convenit animalibus. Cum enim eousque vegetabilis fuerit substantia, & vitam plantæ vixerit, jam circa quadragesimum diem incipit animal esse, quoniam sentit, ac non multo post [illegible] indies post tertium quartumve mensem magis ac magis [illegible] jam uteri alimento, majusque suscipit incrementum [illegible] indies magis magisque distenditur, quæ causa est, cur [illegible] coactæ meiunt, quia tota vesica à tumente utero [illegible] Verum contrarius huic dogmati videtur difficilis A[illegible] in hunc modum scripsit, *sed cum foetus magis magisque [illegible] menti superest, minus enim absumitur, sed [illegible] tradatur, quod vere [illegible], non enim insuper ad foetus formationem consumitur sed ad incrementum mediocre quasi jā foetus constet adeptus formam suū*: qua quidem serie minus alimenti absumere foetū conformatū apertissimè sentit; quod tamen non solùm innumero pene sapientum numero contrarium est, sed ipsimet Aristoteli, qui sexto capite præcedenti foetum in principio præ sui exi-

Infantis motus & sensus. Foetus prius sentit quā moveatur

Animal foetus quando incipit esse.

Ar. locus 4. de gen. ani. elucidatur.

 gui-

Ac contraria loca conciliantur.

guitate copiam alimenti absumere non posse prodiderat, ideoq; gravidas initio gravidationis perturbari, easdemq; postea, ubi jam plenius absumitur alimentum allevari. Cæterum tantam hanc in ejusdem viri verbis primo intuitu contrarietatem sic conciliabis facile: Nam minus alimenti absumere fœtus majores ea ratione intelligendum est, ac si dixerit, minus quidem ad proportionem corporis, quam ubi erant quatuor, quinqueve mensium, aut sex, nam his mensibus non solum aluntur, sed etiam magis integrantur omnes partes vegetantur ac perficiuntur, licet antea primam articulationem ac conformationem habuerint; postea vero jam ferè perfectus, ac integrè conformatus minori augmento & minori alimento indiget ad proportionem suæ molis. Et cum jam non æque trahatur, incipit natura illud dulcorare & dulcissimam pinguioremque illius partem ad mammas trudere per communia vasa, ut fœtui quem jam conformatum esse prævidet, quique eo usque per umbilicum nutriebatur, jam per eos nutritionem paret, ideoque hoc tempore, à septimo nimirum usque ad nonum mensem incipiunt intumescere ac grandiores fieri mammæ & lac apparere, ut infra constabit, fœtus itidem pro mole sua incipit defectum nutrimenti sentire & sese movere, quousque tandem in lucem veniat, qua ratione fit ut illud, quod dulcius est ac benè coctum tam non æquè trahatur ad uterum, quia fertur ad mammas; cujus difficillimi loci ultima verba explicuit, quod sciam, ante nos nemo, ac licet priora tentaverint plurimi, nullam tamen causam assignant, cur cum major sit fœtus, plus tamen alimenti superfit, quod inextricabile ac indissolubile videbatur, ea autem est naturæ egregia & optimè ordinata œconomia, quæ eo plus trudit, ubi majorem prænoscit futuram indigentiam ad uterum dum fœtus nutritur ac conformatur, ad mammas, cum jam externo alimento incipit indigere; adde quod, ut supra jam prodidimus, à grandiori fœtu magis premuntur vasa, ideo alimentum liberè non permeat subindeque plus superest.

Vltimis mensibus minus alimenti ad proportionem corporis consumit fœtus.

Lac prægnantib. 7. mense incipit apparere.

1. Causa.

2 Causa.

Vtrum viscerum prius generetur, cor, an hepar.

CAP. XVI.

Agitatur controversia.

Difficillimæ illæ sunt tractationes, in quibus Galenus & Aristoteles pugnant, è quarum numero hæc etiam non minima existit, qua

qua de ordine generationis partium principalium summa contentione disceptatur. Arist. quia putavit non arteriatum duntaxat, sed etiam venarum & tum movendi tum nutriendi principium cor existere, neque tres principes animæ facultates naturalem, sensitivam, atque vitalē sedibus discludi, sed omnium membrorum nobilissimum membrum cor omnium facultatum originem esse, ac sedem primariam, cerebrum atque hepar illius solummodo instrumenta; ideo cor contendit primū effingi. *quia, inquit id primum constare necessum est, ex quo incrementum ac motus cæteris accedit: & insuper quia quod per obitum vita ultimo deficit primum id effici atque vivere necessarium est.* Huc accedit, quod nutriri membrum nullum animalis possit, in quo non sit sustentatio vitæ, ut enim nutriatur, in vivis esse oportet, siquidem quæ vita privata sunt, ea ali non possunt; cor igitur primo creari necessum est, utpote vitalis facultatis principium & origo, à quo nativus calor, & vita tanquam a fonte nascuntur. In hanc sententiam Avicenna pedibus omnino discedit, eamque adhuc altera ratione in hunc ferè modum confirmat, facultas formatrix cum fœtum effingit, nutritione partiū, quas format, non indiget, quia tunc resolutio effatu digna, ulla accedit, cujus causa [illegible] alimento oporteat, quod quidem alimentum ad id solum exigitur, ut quod de substantia membrorum effluxit, restituatur ac restauretur; si igitur tunc alimento opus non est, neque hepar quod solum, ut alimentum suppeditaret partibus, fuit animalibus tributum, primum gigni oportebit. Hæc est philosophi, ac peripateticorum sententia; contra tamen sentiunt Hippocrates, Plato & post eos Galenus libro *de fœtus formatione*, jecur prius generari, quamvis nonnulli Hippocratis mentem fuisse censeant, cerebrum & oculos primum [illegible] effirmari, ut in pullis ab ovo genitus hei cernitur, sed Galeni rationes audiamus: Prius ali fœtum oportet usque ad perfectam effigiationem jecoris beneficio, quam respirare, quod per umbilicum [illegible] fit, aut sentire ac moveri, quorum nulla ad vitam [illegible] necessitas urget. Insuper fœtus primum vivit altrice [illegible] deinde vitali, tandem animali, igitur, qui ordo virtutum est idem generationis membrorum, quæ causa est, cur infantes altricis animæ functiones validissimas habeāt, imbecilliores vitalem, & pulsificam, quæ à corde [illegible] imbecillimas quæ à cerebro proveniunt. At si obtrudas, hepar hac ratione [illegible] cor de posse alere utpote quod

Arist. sententia.
Arist. 2. de part. ani. 3.
2 A. 21. 11. tract. 1. c. 2.
3 & 4.
Galeni sententia.
Galeni sententia roboratur

quod ante ejus formationem etiam alebat, id quidem negat, quia pereunte corde hepar extra uterum destituitur materna palliatione, qua intra ipsum fovebatur, nec sequitur, si antecedit in fœtu efformando jecoris generatio, ut postremo jecur pereat, quoniam & in mixti generatione materia formam præit, & tamen formæ abolitio mixti est corruptio; huc accedit facilitas generationis hepatis, quod quidem præter lineamenta, nil plane aliud, quàm coagulatus sanguis videtur: præterea experientia, quæ sola omnium rationes omnes una evertere potis est, id ipsum testatur, in ipsius psaltriæ genitura, quam Hipp. viderat, rubrum quiddam erat ac rotundum, quod procul dubio hepar fuisse ex eo apparet, quia fœtus in utero per umbilicum recipit alimentum, vasa vero umbilicalia recta ad illud rubeum corpusculum tendebant corde aut cerebro nondum efformatis. Cum igitur partes corporis non creentur, antequam earum sit usus aliqua ratione necessarius; & fœtus, dum planta est nullatenus corde indigeat, aut cerebro ut capite sequenti palam fiet, reliquum est, ut jecur primum generetur, cujus operatione primum indiget: idcirco vulvæ prægnantis jecur quam cor propius constitutum fuit; cerebrum corde etiam longius, quippe quod posterius etiam fabricetur, utpote non ad vivendum, sed ad bene vivendum necessarium. Ejus profectò sunt efficaciæ utriusque partis rationes, ut eas sequantur neotericorum phalanges numerosæ atque præcipuæ; Idcirco si de his, quæ discam potius, quam dicam, ne docere videar, quod ingenii acie percipi non potest, aliquid proferendum sit, fœtus partes omnes æque sub adumbrationem & rudimentum nancisci crediderim, nisi quod superiora inferioribus, interiora externis, spermatica sanguineis prius orta apparent: quæ verò præstantiora sunt, priora cæteris initium capiunt, licet sæpe posterius perficiantur, qua ratione tria præcipua membra, cor jecur & cerebrum, prius, quam umbilicus, aut quicquam cæterorum primordia sumunt, quæ illico in totum, quod subinde efformatur corpus, germina effundunt, cerebrum spinalem medullam: cor arterias; venas jecur, omnium tamen primus umbilicus perfectè consistit. cujus etiam sententiæ ipsemet fuerat Galenus lib. *de semine*, ubi hæc tria principia simul conformata apparere prodidit, licet postea citato prolnodiam cecinerit, quod omnibus tum medicis tum philosophis probabilius visum fuisse compererit, cor ob prædictas rationes post jecur efformari, quæ etiam causa nos movet, ut

Iecur vulva prægnantis propius accedit quā cor aut cerebrum fœtus.

Cerebrum non ad vivendum, sed ad bene vivendū necessarium. Posterius authoris. Cor cerebrum & jecur simul formantur. Vmbilicus omnium primus perfectè consistit 1. de sem. 8. Et cui tit. animal esse quod in utero est,

ver, ut eidem potius (si cuipiam adhærendum sit) hac in re cooperemur, quam Arist. cujus & Avicennæ rationes solvere non est animus, & quia quatenus [illegible] contendunt, plane inutiles non sunt, & quia jam [illegible] nimis multa esse videntur in re, quæ ad philosophum potius quam ad medicum spectent, eaque admodum ambigua & dubiosa [illegible] enim exacte agnoscet, quid fiat in tenebris illis & quisnam [illegible] atque reconditus, longeque nostra cogitatione profundior [illegible] ordo? Quamobrem non possum non vehementer mirari, [illegible] sciolos quosdam, qui non solum de his principiis, verum etiam de minimis quibusque particulis & venarum portiunculis longa disserunt oratione, & tempora quibus singula [illegible] non minus temere quam frustra somniant potius, quam assignent. [illegible] aut certè oscitanter verba illa concionatoris, *[illegible] quæ sit via spiritus & qua ratione compingantur [illegible] in ventre prægnantis, sic nescis opera Dei, qui fabricator est omnium.* [illegible] honestus ille labor est, qui ad possibilia comparatur, ita [illegible] censetur, id quærere, quod superat nostram mentem. [illegible] est oratio, redeat, constat fœtum prima [illegible] ex solo semine [illegible], eundem verò ex menstruo [illegible], non secus quam ex albo ovi pullus [illegible], ex luteo alimentum [illegible] quamdiu testa includitur; nam [illegible] hæc enim [illegible] sunt Hippocratis, Aristotelis ac Plinii sententiæ, omnes [illegible] qui recte judicant & experientia ipsa testantur, album ovi [illegible] humanum [illegible] menstruum repræsentare.

Eccles. 11.

Ex albo ovi [illegible] [illegible] ex luteo alimentum capit.

Album ovi semen, luteum menstruum repræsentat.

De operationibus quibus in utero infans caret, quibusve utitur.

CAP. XVII.

NUnquid [illegible] in utero infans [illegible] & urinam e[illegible] egestiones emitt[illegible] quia egestio excrementum est primæ concoctionis, [illegible] ore & in ventriculo perficitur, at fœtus in utero alimentum [illegible] sumit, sed sanguine [illegible] elaborato, qui per umbilic[illegible] ad hepar, [illegible] secunda concoctio celebratur [illegible] emittit, sudorem

Infans in utero egestiones non emittit.

Lotium sudorem[illegible]

ac [illegible]

quod ante ejus formationem etiam alebat, id quidem negat, quia pereunte corde hepar extra uterum destituitur materna pulsatione, qua intra ipsum fovebatur, nec sequitur, si antecedit in fœtu efformando jecoris generatio, ut postremo jecur pereat, quoniam & immixti generatione materia formam præit, & tamen formæ abolitio mixti est corruptio; huc accedit facilitas generationis hepatis, quod quidem præter lineamenta, nil plane aliud, quàm coagulatus sanguis videtur: præterea experientia, quæ sola omnium rationes omnes una evertere potis est, idipsum testatur, in ipsius psaltriæ genitura, quam Hipp. videtat, rubrum quiddam erat ac rotundum; quod procul dubio hepar fuisse ex eo apparet, quia fœtus in utero per umbilicum recipit alimentum, vasa vero umbilicalia recta ad illud rubeum corpusculum tendebant corde aut cerebro nondum efformatis. Cum igitur partes corporis non creentur, antequam earum sit usus aliqua ratione necessarius; & fœtus, dum planta est, nullatenus corde indigeat, aut cerebro ut capite sequenti palam fieri; reliquum est, ut jecur primum generetur, cujus operatione primum indiget: idcirco vulvæ prægnantis jecur quam cor propius constitutum fuit; cerebrum corde etiam longius, quippe quod posterius etiam fabricetur, utpote non ad vivendum, sed ad bene vivendum necessarium. Ejus profectò sunt efficaciæ utriusque partis rationes, ut eas sequantur neotericorum phalanges numerosæ atque præcipuæ; Idcirco si de his, quæ discam potius, quam dicam, ne docere videar, quod ingenii acie percipi non potest, aliquid proferendum sit, fœtus partes omnes æque sui adumbrationem & rudimentum nancisci crediderim, nisi quod superiora inferioribus, interiora externis, spermatica sanguineis prius orta apparent: quæ verò præstantiora sunt, priora cæteris initium capiunt, licet sæpe posterius perficiantur, qua ratione tria præcipua membra, cor, jecur & cerebrum, prius, quàm umbilicus, aut quicquam cæterorum primordia sumunt, quæ [illegible] in totum, quod subinde efformatur corpus, germina effundunt, cerebrum spinalem medullam: cor arterias; venas jecur, omnium tamen primus umbilicus perfectè consistit: cujus etiam sententiæ ipsemet fuerat Galenus lib. *de semine*, ubi hæc tria principia simul conformata apparere prodidit, licet postea citato palinodiam cecinerit, quod omnibus tum medicis, tum philosophis probabilius visum fuisse compererit, cor ob prædictas rationes post jecur efformari, quæ etiam causa nos movet, &

Jecur vulva prægnantis propius accedit quàm cor aut cerebrum fœtus.

Cerebrum non ad vivendum, sed ad bene vivendum necessarium. Positio auctoris. Cor cerebrum & jecur simul formantur. Umbilicus omnium primus perfectè consistit 1. de sem. 8 Et cur id animal esse quod in utero est.

vel, &

[illegible]et, ut eidem potius (si cuipiam adhærendum sit) hac in re cooperemur, quam Aristot. cujus & Avicennæ rationes solvere non est animus, & quia quatenus cor primo efformari contendunt, plane inutiles non sunt, & quia jam hæc nimis multa esse videntur in re, quæ ad philosophum potius, quam ad medicum spectent, eaque admodum ambigua & dubiosa: quis enim ex vero agnoscet, quid fiat in tenebris illis & quasi [illegible] atque reconditus, longeque nostra cogitatione profundior naturæ ordo? Quamobrem non possum non vehementer mirari, [illegible] sciolos quosdam, qui non solum de his principiis, verum etiam de minimis quibusque particulis & venarum post unculis [illegible] orationе, & tempora quibus singula efformantur non [illegible] quam frustra somniant potius, quam assignant: Non legerunt profectò hi aut certè oscitanter verba illa concionatoris, *Quemadmodum ignoras quæ sit via spiritus & qua ratione compingantur ossa in ventre prægnantis, sic nescis opera Dei, qui fabricator est omnium.* At enim honestus ille labor est, qui ad possibilia comparatur, ita [illegible] censetur, ad quærere, quod superat nostram mentem. Sed [illegible] digressa est oratio, redeat. constat fœtum prima [illegible] ex solo semine effingi, eundem verò ex menstruo [illegible] quam ex albo ovi pullus progignitur, ex luteo alimentum [illegible], quamdiu testa includitur; nam [illegible] de hoc [illegible] Hippocratis, Aristotelis ac Plinii sententiæ, omnes [illegible] qui recte judicant & experientia ipsa testatur, album ovi [illegible] menstruum repræsentare.

Eccles. 11.

Ex albo ovi pullus gignitur, ex luteo alimentum capit.

Album ovi semen, luteum menstruum repræsentat.

De [illegible], quibus in utero infans caret, quibusve utitur.

CAP. XVII.

NUmq[illegible] in utero infans sudorem & urinam [illegible] e-mittit [illegible] quia [illegible] excrementum est primæ concoctionis, quæ [illegible] ore & in ventriculo perficitur, at fœtus in utero alimentum [illegible], sed sanguine [illegible] elaborato, qui per umbilicum [illegible] recta tendit ad hepar, ubi secunda concoctio celebratur, [illegible] emittit, sudorem

Infans in utero [illegible] non emittit.

Lotium [illegible].

Crassa & variabilis in intestinis fœtus reperitur.

ac fordes quæ funt excrementa fecundæ ac tertiæ concoctionis, egestiones vero, quæ primæ fuperfluitatis exiftunt, nullas habet: cum hoc tamen etfi non ftercus, craffa faltem, & variabilis in ipfius inteftinis colligitur, quæ inter diffecandum apparet & alias mox à partu illam fœtus excernit, *colloſtrum* Itali vocant, Hifpani *ferrado* quæ fi non expellatur, retrocedere ad præcipua membra folet & vel mortem, vel epilepticum morbum aliaque perniciofiffima fymptomata infert. Ideo peritiores fœminæ aliquid deglutiendū exhibent, antequā lac guftent ad expurgandum teterrimum excrementum, ne cum lacte permixtum ad venas permeet & corpus univerfum inficiat. Ex eo autē quod

An infantes in utero ore nutriantur.

hunc humorem vidit, & autor lib. cui titulus, animal effe id quod in utero continetur & autor lib. de carnibus, ludificatos fuiffe conftat, infantes in utero ore nutrimentum fumere exiftimantes, quod ille ex mammæ apperitione colligit, neque enim, uti ipfe ait, nifi antea ore fugere fuiffet affuetus, tā cito ad mammas ferretur. Pofterior tamen excremento hoc ductus, quod à partu nullo adhuc lacte accepto infantes emittunt, quisquis demum five Polybius fuerit five alius, à rationis orbita aberrat. Conftat enim priorem librum Galeni non fuiffe ex pluribus erroribus quibus fcatet & fententiis Galeni dogmatis contrariis, qualis hæc eft cujus contrariū in lib. *de fœtus formatione, de uſu partium*, & multis aliis in locis Galenus protulit. Liber etiam de carnibus Hippocrati falfo eft adfcriptus, nam is in lib. *de natura pueri*, quem Galenus veluti germanū recipit, per umbilicum infantem in utero nutriri afféveranter confirmat, *juxta mediam autem carnem*, inquit, *umbilicus diſtat,*

Unde illud excrementum.

per quem alimentum ac incrementū puer capit, idemq; repetit lib. *de ſeptimeſtri partu* quod fi advertiffent Vefalius, Columbus & Cenforinus lib. *de die natali*, adeo infolenter infantem Hippocratem non exagitaffent, fed hi nihil antiquius habuiffe videntur, quàm contra fapientiffimum fenem, ac difertiffimum Galenum vitilitigare. At quæres, quonam igitur modo infantuli illud habent excrementum, fi per os nihil affumunt? ex fanguinis quo nutriuntur fœculentia, quæ quidē à natura critica quadam expulfione ab epate ad inteftina & ventrem per

An infans in utero dormiat.

mafaraicas venas exploditur, ne nimirum retrocederet ad membra præcipua & mortem induceret, quod neque Vefalius neque ex antiquis quifquam alio notatum reperio. Si adhuc quæras, num infans in utero dormiat aut vigilet? Refpondeo, Gentilem ex mente Avicennæ ca-

pitis

[illegible]actionem aut somnum [illegible] manifestum in infantibus non agi [illegible]; contrarium tamen [illegible] experiuntur, fœtum manifeste in ventre nonnunquam dormire, nonnunquam vigilare, quia ut illæ ajunt sæpe sentiunt in utero quietem veluti dormientis, aliquando motum instar vigilantis.

dormiant aut vigilent.

Porro fœtus parentis pars non est, nam pereunte illo necessum esse, hunc quoque emori vel saltem edito [illegible] onem [illegible] capere tanquam [illegible] partis ac cujus operatione. Quidam animal esse dixerunt [illegible] quod in utero est, alii [illegible] qui animal esse credunt, ex motu [illegible] illud conjectant, nam movetur ac delectari videtur, & ad matris [illegible] affici, ac subsultare, eademque affecta [illegible], & ut [illegible] animal cogi, quæ sensibilitas non nisi animali inest, plerique tamen nondum animal esse dicunt, sed nutriri & augeri, ut stirpes & arbores, neque motum edere voluntarium, sed vibrationis, ut plantæ. Asclepiades vero neque animal esse, neque non animal fœtum in utero [illegible], sed dormientibus simile quippiam ac sopitis, qui sensus habent, sed non utuntur, sed hos omnes profundius dormitare convincit [illegible] Galenus [illegible] & quidem si de toto gestationis tempore [illegible], [illegible] commenta tradunt, nam antequam fœtus in lucem [illegible], introducitur rationalis anima, ut mox dicetur, ad quam [illegible] præcedere necessum erat. Id [illegible] [illegible] legionis [illegible] qui abortus causa exstiterint, ub[illegible] in ventre constitutos fœtus legis hæredes legitimos constituerit, haud quaquam [illegible] nisi animal esset, quod in utero est.

Fœtus parentis pars non est Quæst. An sit animal illud quod in utero est.

Asclepiadis sententia.

Pœna illata iis, qui abortum moverent.

A[illegible] edit, & quod magis [illegible] mento, a[illegible]; pe[illegible] n[illegible] materni uteri [illegible] cordis [illegible] egit, nam vitales [illegible] ad fœtum [illegible], quarum auxilio respi[illegible] instrumentis, [illegible] nim ante loquitur [illegible] in lucem [illegible], tunc vero cum ploret, lachrimas [illegible] ut plurimum nisi post trigesimum [illegible] s [illegible], [illegible] a clamoris plenum vulgo [illegible] a partu [illegible] eo sequenti in fletum, ac [illegible] curvetur.

Actiones voluntaria.

Cordis usus in utero qualis. Vox. Risus & ploratus Risus ante 39 diem omnino,

mam in eodem puerperio conjux chariſſima obiit: Aliàs infans cum primum plorat vigilat, cum ante ridet, dormit indicans vitæ hujus infelicitates, futuræ autem jucundam ac lætam converſationem. Adhæc neque dentes in utero naſcuntur, ſed poſt editum in lucem infantem ſeptimo menſe naſci incipiunt primores, fereque prius parte ſupera, quod tamen perpetuum non eſt, quia nonnullis inferiores prius pullulant. Cæterum priores ſeptimo anno decidere ſolent, & alii ſuffici. Cum dentibus verò naſci, quemadmodum Marco Curtio Dentato ob id appellato, & Cn. Papirio Carboni præſtantibus viris contigiſſe ſcriptis proditum eſt, viris quidem non malum fuiſſe auſpicium priſci crediderunt, ac in mulieribus infanſtum inauſpicatumq; ſemper extitiſſe. Imponuntur nomina ut plurimùm ſeptimo die: cujus conſuetudinis ratio eſt, quia comitiali morbo plerique ante ſeptimum ſolem pereunt, ob id igitur die ſeptimo, tanquam eorum ſaluti magis credamus, nominibus inſigniuntur.

Dentes.

Cum dentibus naſci viris auſpicatius, fœminis infauſtum cenſetur.

Nominis impoſitio.

Quo tempore rationalis anima corpori infundatur.
CAP. XVIII.

PRincipem vero illam animæ partem, ac rationis participem, quã mentem appellamus, eo tempore quo fœtus incipit moveri, in præparatum jam ac inſtructum infantis corpuſculum commigrare ſapientes omnes aſſeverarunt; verùm cum in fœtu duplicem ex libr. Hippocratis & Ariſtotelis motum agnoſcamus, alterum vitæ manifeſtativum, quem circa quadrageſimum quintum diem fieri arbitrantur, alterum partus præſagum, quem ſeptuageſimo aut nonageſimo die evenire certum eſt, prout partus ſeptimeſtris aut nonimeſtris futurus eſt, quidam à 35. uſque ad 45. rationalem animam advolare putant & ſimul cum vita infundi, ſed quæ veluti igniculus immerſa materiæ ſupra modum humidæ nondum queat exercere vires ſuas, quia (inquiunt) completa organizatione & conformatione mox anima actus ejus corporis eſt, cujus organizatio completa eſt. Huic opinioni conſentit Mercatus & omnis ferè Peripateticorum ſchola; Plurimi tamen eorum, qui ſapientiſſimi habentur, non ante tertium, quartum ve menſem, quo tempore cor, cerebrum, jecur, non ſolùm inchoata, ſed abſoluta jam conſummataque ſunt, commigrare in corpus aſſerunt, ubi enim

Agitatur controverſia.

Duplex motus in fœtu,

Quorundam ſententia.

enim

enim, & non qualemcunque con[illegible]mationem perfectissimæ formæ convenientem esse: Ita quidam [illegible] Ocha doctor dictus Anglicanus cui adhæret Fernelius & L[illegible]us, id quod itidem nobis probabilius videtur, nam ut [illegible] Aristot. sententia, non idem simul animal & homo fit, sed p[illegible]al, postmodum vero homo; igitur etsi vivat fœtus 41 die, [illegible] propterea credendum est, perfectã [illegible]am formã rud[illegible] & [illegible] corpori, neq; planè conformato infusam esse. Cæter[illegible] ut n[illegible] alia metalla a natura instituta, ut ex iis fiat aurum [illegible] Chymici nugantur, ita nec cæteræ animantes, ut ex [illegible] homo [illegible], ideo cum in fœtu [illegible] inerat anima vegetabilis, etsi [illegible] vivebat, frutex utique non erat, neque cum [illegible] sentiens accessit, b[illegible] is certe fuit, non enim bos, aut leo, aut eorũ [illegible] sed perfectum [illegible] modo [illegible] vegetabat & sentiebat, insunt enim hæ vires illi in ordine [illegible], & quamvis per gradus sive partes ingrediuntur, tamen [illegible] jam homine nulla potest perire, reliquis salvis, tanta [illegible] connexio: quæ causa est, ut illi, quorum supra mentionem [illegible], primo conformationis tempore crediderint, fuisse rationalem [illegible], quæ cæterarum virtutes contineret, & [illegible] opera [illegible] secundo sensitivæ, tandem rationa[illegible] & sub[illegible]. Quocirca hi [illegible] vituperationem, quam Averroes, qui in er[illegible] multo [illegible] se conjecit, quippe qui [illegible] copulari corpori arbitratur, quam infantes o[illegible] patres [illegible] consuevêrint, itaque ex [illegible] fuit abso[illegible], qui [illegible] genit[illegible], sed quis credat [illegible] b[illegible] opinationem effudit, & [illegible] & à mente [illegible] ut eam [illegible], [illegible]? nam, ut dictum [illegible] anima, [illegible] veniat, & [illegible] nem, illud quidem [illegible], velut [illegible] ebrietate sopita non [illegible] exercere. [illegible] quamvis extrinsecus [illegible] materia, non propterea ne[illegible] quandam corporis præparationem, part[illegible] & compositionem à vi [illegible]ctrice produci, quæ divinam [illegible] quodammodo elicit, atque

A. 2 de gen anim. 3.

Autoris judicium.

Chymicorum nugatio.

Formæ rerum non permutantur.

Facultatum connexio.

Averroës error.

Anima rationalis in infante [illegible] homini [illegible] manca nõ [illegible].

Anima rationalis extrinsecus advenit.

Anima humana humanũ corpus requirit.

Animæ facultates essentiâ distinctæ sunt & realiter.

Distinctæ sedibus sua munia exercent.

quæ conservat: requirit enim anima humana humanum corpus & figuram; utrum vero appellente sentiendi anima, pereat vegetativa, & cum rationis particeps accesserit, quæ omnium vim habeat, cæteræ intercidant; an verò essentia sedibusq; distinctæ manentes, eidem famulentur & assideant, quod quidam minus apposite existimarunt, neque virtualiter duntaxat, eminenter aut formaliter eidem insint, sed realiter distinctæ separatæque maneant, non est præsentis operis definire, si modo hoc attentiuscule expendas, cæteras sive partes animæ, sive species, sive facultates ipsius nuncupaveris sive eidem qualibet prædictarum ratione inesse putaveris, distinctis sedibus sua obire munia vegetabilem ab Aristot. dictam, à Stoicis naturalem, à Platone concupiscibilem, in jecore: animosam, irascibilem, seu vitalem in corde: eam vero qua sentimus, ratiocinamur & movemur in cerebro.

Anima rationalis à Deone an ab angelo creatur.

A Deo solo creatur.

Ocurritur objectioni.

Jam vero rationalem animam jussu Dei ab Angelo creari arbitrantur nonnulli, Nam Hebræi novem angelorum ordines constituentes, per quos Deus universa quæ sunt in mundo, producat, in nono Cherubini collocant, per quos homines procreentur, alii non nisi ab ipso solo summo Deo produci, quia solam eam unam virtutem, quæ nullam plane ad alias vires proportionem habeat, quæq; fine careat, creationis opus, quo nullum aliud majus potest excogitari, postulare censendum est, utpote in quo ex nihilo aliquid fiat sine ulla substrata materia. Quod si dicas Deum primũ esse animæ artificem, angelum vero instrumentum, neque hoc quidem admittunt, quia creatio subjecto non indiget, neq; motu, neq; temporis impendiis; igitur neq; instrumento, neq; [illegible] causa, sed agente totali; agens vero totale in creatione angelum esse non posse, cujus natura terminata sit, insuper quia creatura est, quæ [illegible] nulla potest esse ita agens, ut nullius agentis ad productionem [illegible]

Dub.

An rationalis anima ex traduce fit.

ideoque sine medio à solo summo ac [illegible] Deo animam [illegible] dictis corruit eorum sententia qui animam ex traduce esse, ut [illegible] quuntur, cõfidenter disputarunt, & ut caro ex carne, sic [illegible] anima parentum propagari, non aliter atque ex uno lumine plura [illegible] lumina accendi solent. his ducti argumentis quia non [illegible] tutem videatur habere homo ad producendam [illegible] formam, quam reliqua animalia minus perfecta, & quod si [illegible] novæ [illegible] dies fierent creationes, mundus videretur imperfectus, [illegible] absolutum septimo diebus, quod tamen habetur Genesis 2, ubi [illegible]

ea sa-

ra sacra docet, Deum creasse omnia simul, & cessasse die septimo ab omni opere, ex quo efficii, omnes animas hominum postea creatas, fuisse aliquo modo in anima primi hominis. Non advertentes, formam aliquam esse ex traduce [illegible], quam produci dependenter à potentia naturali materiæ [illegible] fieri, nec conservari possit extra materiam, at animam rationalem à corpore separatam permanere, & fuisse etiam [illegible] corporis [illegible] *formatur*, inqui sacra pagina, *Deus hominem [illegible] & [illegible] in faciem ejus spiraculum vitæ*, [illegible] animam [illegible] per divinam [illegible] intusam [illegible]. Quod verò [illegible] anima non educatur de materiæ potentia, non [illegible] est, quia homo minorem habeat virtutem, quam cætera animalia, sed quia rationalis anima, ad quam [illegible] dispositiones, quas homo in materia inducit, est longe præstantior cæteris formis rerum [illegible] homo tamen verè dicitur generare, non quod animam generet, [illegible] rationem generationis pertinet productio [illegible] sed totius compositi, quod hoc ipso fit, quod partes invicem copulentur, & quia homo attingit hanc unionem partium, introductione [illegible] hominem generare verè dicitur. Et [illegible] ulla [illegible] est, totum opus mundi inferioris, septem diebus [illegible] & absolutum. Et certe cum scriptura ait, Deum inspirasse in corpus [illegible] animam rationalem, non obscurè indicavit eam ex [illegible] & a solo Deo creari, neque ex materia [illegible] ab [illegible] generari. Cum enim memararet generationem [illegible] Deum, ut terra & aqua [illegible] & aquatilium [illegible]; ea ratione [illegible] animalium ex materia [illegible] Deum [illegible] seu inspirasse [illegible] conditionis esse [illegible] ex re aliqua corporea [illegible]. Verum hæc & pleraque alia, quæ in hac [illegible] non possunt, Theologis discutienda relinquimus, [illegible], quod non [illegible] hîc satis sit, dicere [illegible], quia incorporea [illegible] & indivisibilis, ideo non posse ex a[illegible] propagari & quia immaterialis, ideo non posse ex ulla materia [illegible] multiplicari.

huma-

Humanam sive rationalem mentem mortis expertem esse.

CAP. XIX.

Prisciani rationalis animæ essentiam ignorarunt

Hip. sent.

l. dies. sex. 9.

6. epit p. 5. text 5.

Anima à natura qui differat, secundum Philosophos.

Liberatur Galen. è calumnia Petri Vaetii.

c. 2. mod. comment.

Galen fatetur se ignorare animæ essentiam.

Porphyrii sententia.

HAud tamen inauſpicatè huic libello colophonem impoſiturum me puto, ſi de animæ rationalis immortalitate pauca addidero, qua in re cum pleriſque omnibus priſci ſeculi Philoſophis Hip. etiã ceſpitavit animã noſtrã mortalẽ eſſe & modò temperamentũ, modò ſanguinẽ & ſpiritum eſſe fœdiſſime ſibi perſuadens, *irrepsit* (inquit) *in hominẽ anima, ignis & aquæ temperamentũ habens.* Et 21. tex. l. de dieta: *Si autem quis non credat animã animæ admiſceri demens eſt & hominis anima ſemper producitur, uſq; ad mortẽ, ſi autẽ igneſcat ſimul cũ morbo & anima, corpus depaſcitur.* Hanc tamen Stoici aſſignabant differentiam, inter naturam & animam, quod naturam vocabant, qua ſtirpes reguntur, animam verò qua animalia, utriſq; verò ſubſtantiã ingenitũ ſpiritũ ſtatuebant, quo in loco liberandus venit Gal. à multorum calumnia, præſertim Petri Vaetii Luſitani popularis noſtri viri alioqui docti atq; diſerti, is enim illum taxat, imò inſolenter execratur, quod in commentariis præfati Hipp. loci mortalem indẽ animã rationalẽ eſſe profiteretur, quo tamen cõmentario nihil minus, ſi diligenter inſpexeris, aſſeveratũ reperies; ut verò veritas amplius inclareat, præter conſuetudinẽ meam ejuſdẽ Galeni verba ad unguẽ, quæ ita jacent; *Neq; animæ ſubſtantiã me firmiter ſcire, mihi perſuadeo, ſive tota cerebri natura ex quatuor elementorũ temperatione ad eam ſubſtantiã vel proprietatẽ redacta ſit, per quam ſenſus motuſq; voluntarii in animali primum auctor habeatur & memoria & intelligentia, ſive quædam alia vis corpore vacans a noſtro conditore cerebro indita fuerit & mors entibus animalibus recedat, nullam hac de re firmam rationem habeo quin & eos qui de hoc quippiam affirmarunt, audacia magis quam ſapientia niſi [illegible] tendere exiſtimamus.* Hæc Galen. quibus equidem non video, qua rationalis animæ immortalitatem deneget, quin potius in contrariã ſententiam propenſius videtur. Autor verò libelli de ſemine, [illegible] ſive is Galenus ſive quis alius extiterit palam concludit cum Porphyrio, [illegible] differentias formas & immortales eſſe, differentias verò corporis [illegible]

tales, ac in homine incorpoream substantiam & immortalem in substantia mortali reperiri. Quare non erat, quod Varius nimis petulanter litem adeo aliquam Galeno inteuderet. Cæterum multo detestabilius execrabiliusque, quam Hippocr. & Stoici, Epicurus summus Philosophus & post eum Lucretius Epicureorum opinationum pertinax sectator, animam mortis lege solutam non esse mordicus credidit & scriptum reliquit, ita post pleraque lemmata & nugis varias concludens.

Epicuri opinio execranda. Lucretius

Quapropter neque natali privata videtur
[illegible] natura anima, nec funeris expers.

Cujus cavillationibus, quia sua futilitate corruunt, satisfacere haud quaquam immoraremur, nisi hanc de animarum interitu vanam opinionem improbi, ac infeliciter nati atheistæ fœdissimè usurpaverint, ideoque non [illegible] evidens, vix enim, aut ne vix quidem quisquam potest [illegible] ac piè vitam instituere, nisi & Deum esse sentiat & animam immortalem: quicunque enim sine Deo fuerunt & animam putarunt cum corpore interire, omnes ferè perditissimis suis se moribus, [illegible] prodidere, quippe qui subinde de omni bono futuræ vitæ desperantes & nihil post mortem mali timentes, omni scelerum genere [illegible], *tanquam si non fuerimus, [illegible] fruamur bonis quæ sunt in terra*; cui consimile Sardanapali [illegible]: *Ede bibe, lude, & cum te mortalem noveris, [illegible] deliciis [illegible] post mortem nulla voluptas.* Valeant [illegible], qui non pluris [illegible] digni, quam ipsi faciūt [illegible]. [illegible], qui [illegible] de hac [illegible] profundius Philosophati sunt, Heracl[illegible] [illegible] Plato plane divinam [illegible] disputarunt, [illegible] hæc, anima ex se movetur, quod autem ex se movetur, semper movetur, quod semper movetur, immortale est. [illegible] Aristoteles [illegible], hanc alteram rationem addit, corruptibilia [illegible] senescunt, intellectus tempore non senescit, imo procedente ætate, [illegible] meliorevadit, est igitur incorruptibilis, [illegible] [illegible] quicquam passa est, sed [illegible], in quo sit, aliquid passum est; etenim si senex talem reciperet oculum, qualem juvenis habet, videret procul dubio, sicuti juvenis: Insuper [illegible] id ipsum, quia non inven-

Epicureorum & aliorum confutatio.

Epicureorum dicta.

Aliorum [illegible] Philosophorum rationes probant animam immortalem.

1 Ratio. Aristotel. 2 Ratio.

3. De anima immortali.

rate rationes probabiles. tur corruptio, nisi ubi sunt contrariæ qualitates corrumpentes, ideoq; cœlestia corpora corruptionis expertia censentur: has igitur cùm anima non habeat, incorruptibilem esse fatendum est. Quid? quod appetitus naturalis frustra non est, & homo naturaliter appetit perpetuo
4. manere; nam ab omnibus expetitur esse, secundum quod cognoscitur, homo autem agnoscit, non solùm sicuti bruta secundùm hoc tempus,
5 sed secundùm omne tempus: Adhæc si generabilis esset & corruptibilis anima, omnes ejus operationes forent purè naturales, ita ut posito objecto, seclusoque impedimento necessario intelligeret, sed operationes ejus sunt merè liberæ ac voluntariæ, neque posito objecto obit operationem suam, quia magis aut minus intendit ad rem, pro voluntatis imperio; est igitur immortalis. Hæc breviter sunt, quibus sine fidei radio naturales Philosophi animæ immortalitatē artificiosissimè collegerunt, sed omnium potissimùm rationum, quæ in hoc negotio formari possunt, Sanctissimus domini timor sit complementum & basis: enim vero si quis Deum opt. Max. revereatur, timeat & animo secum posito profunda & abscondita ejus attentius rimetur, sui animi divinitatem facile percipiet, e converso quicunque quolibet Thiresia cæciores animam immortalem esse negant necesse est Deum humanarum rerum esse procuratorem ac judicem, si enim justi migrant, afflicti injuriis & laboribus, improbi vero gaudiis, & rerum omnium abundantia saturi; neque post mortem aut beneficium est aut supplicium, quænam esset in cœlo pietas, quæ justitia, quæ & malos puniat & præmiis bonos afficiat? quamobrem, ad defendendam ineffabilem bonitatem & justitiam Dei fateri necesse est, animam immortalem esse: *non mortui laudabunt te Domine*, scribit Propheta, ex quo constat, Deum celebrantes in nihilum redigendos non esse, sed præmia habituros. Idem Sapientiæ 2. *Creavit DEVS hominem inexterminabilem ad imaginem & similitudinem suam fecit illum*, ubi de homine disserit juxta animam, non autem juxta corpus, ut ex litera patet, & per inexterminabilem immortalem legunt plerique omnes, juxta quam animam in homine imago sic DEI est, sic enim ait, *judicarunt honorem animarum suarum, & non viderunt imaginem mei*, quod de imagine incorporea, ac divina quæ oculis corporeis videri nequit, intelligitur, & Hieremiæ 3. ..., *Iustorum* inquit, *animam manu Dei sunt & non tanget illos tormentum mortis*, Sed multo apertius Esaiæ 26. *Vivent mortui, ...*

Dei opt. Max. timor immortalitatem docet

Animam esse immortalē ex sacris literis cōprobatur.

f[illegible] me[illegible] resurgent, expergiscimini [illegible] laudate, qui habitatis in pulvere. Daniel 12. Daniel [illegible] *Multi de iis qui dormiunt in terra pulvere resurgent, alii in vitam aeternam, alii in opprobrium sempiternum.* Ac Baruch 3 *Qui argentum fabricant [illegible], neque est inventio operum illorum, exterminati sunt, & ad inferos descenderunt & alii loco eorum surrexerunt.* Baruch 3. Verissima igitur ac certo creditur de animarum immortalitate ratio est iis, qui radiis veræ lucis destituti non sunt, cum hoc tamen evidens [illegible] ad id probandum formari minime potest, quia quod sub fidem cadit, etsi verissimum sit, aperta ratione vallari nequit, est enim [illegible] habitus verus & certus, sed non evidens. Est tamen simplicitatis fidei multo præstantior, quam curiositatis persuasa ratio, nec enim humano intellectu capiuntur, nisi quæ prius in hominis sensu fuerint, & quæ intellectus non capit, ea nec ratio discutit, nec rationis d[illegible] judicat, [illegible] naturalia, qualia demonstrationis præmissæ [illegible] dirigere divina, [illegible] ulla ratione possunt demonstrare humano [illegible]; Cui [illegible] rectè accommodari potest illud Arist. Stultum esse æqualem [illegible] rebus evidentiam exigere, in naturalibus quippe disciplinis minor est, quam in mathematicis & in moralibus minor adhuc, [illegible] in [illegible]; a nobis vero adductæ morales sunt, nam quæ naturæ vires excedunt, ea demonstrationum cancellis coarctari minime que[illegible] hæc, [illegible] est, syllogismorum artificia in natura & humanis inventionibus æque figmentis, In divinis magnis sunt contemplantibus detrimento, quam lucro. Furor enim est quærere q[illegible] excellunt, siquidem & in ipsa natura multa sine co[illegible] quorum rationem reddere non possis, ut [illegible], [illegible] camelus [illegible] dem concoquit. veratrum [illegible] homini venenum, coturnicibus & sturnis alimentum, [illegible] qui rationem quærebant, simul cum ratione [illegible] Hæc autem, etsi præter institutum adnotasse libuit, [illegible] de alterius illius partis, & [illegible] excellentia non ambigatur Primo eth. & ut obiter [illegible] numeri otes fundi[illegible] evertantur, quibus [illegible] sed [illegible] redeo.

FINIS LIBRI TERTII.

RODERICI à CASTRO

LVSITANI, PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS.

De natura mulierum.

LIBER QUARTUS

De partu & lacte.

Quid partus, & cur sola mulier incertum habeat pariendi tempus.

CAPUT I.

Quæ de partu hoc libro cudenda.

POstquam abundè explicuimus, qua ratione hominis generatio contingat, fœtus in utero conformetur & ad partum moveatur, jam tempestivum est, ut de ipso partu & de lacte quo fœtus in lucem editus enutritur sedula disquisitione consequenter perscrutemur. Ac de partu quidem multa sese offerunt consideranda, quid nimirum nomine partus intelligamus? & cur, cũ cæteris animantibus constitutum à natura sit pariendi tempus, nullũ tamen sit certum mulieribus definitum? cur septimestres & octimestres non rarò edantur? cur illi vitales sint, hi vero minime? qua tandem ratione dies, mensesq; in uteri gestatione dinumerari debeant? Et num ad undecimum usq; mensem gestari fœtus in utero salubriter possit? Quia vero, quicunq; cum demonstratione quippiam perquirunt, ab ipsius rei essentia ordiantur necesse est, [illegible] esse primo statu[illegible] geniti in utero infantis, atque jam perfecti in lu-

Partus definitio

cem

cem editionem; non me latet aliquando pro ipsa gestatione usurpari, qua ratione Plinius, *caeteris [illegible] animantibus, statutum pariendi, & partus gerendi tempus est*. Et Arist. *caetera animalia omnia singulari, ac simplici modo partum [illegible] perferunt*. Accipitur etiam pro edito in lucē infante, ut apud Hippocratem in innumeris in locis videre est, Nos vero pro ipso potissimum pariendi actu partus nomen usurpamus, tum & de edito in [illegible] infante cum quærimus, cur septimestres octimestresq; nascantur & [illegible] eorum vitales sint. Porro partus actio est partim quidem uteri, partim vero ipsius fœtus, uteri quidem [illegible] ille of- fensus gravitate adaucti fœtus, & excrementorum redundantia pro- pria vi [illegible] fœtum in lucem ejicit, fœtus vero, tum quod auctior [illegible] alimenti a matre non accipit, tum quod plus caloris nativi jam ha- bens magis [illegible], refrigerari postulat, quamobrem cum non sufficiat [illegible] per arterias illi subministratur, concitatur ad ex- itum, ut [illegible] Hippocrates lib. *de natura pueri* Ex quibus liquido [illegible] naturalis partus triplicem esse causam, primam respirationis defectum, quia [illegible] cordis adeo crevit, ut diutius sine ampliori venti- latione vivere non possit; alteram defectum alimenti, quia id, quod à matre [illegible] non est, [illegible] cogitur quod deest, aliunde disquirere, [illegible] calcitrat, [illegible] dirumpit, & matri pariendi [illegible] affert. Tertia causa est [illegible] angustia, quoniam uterus ipsum fœtum [illegible] grandiorem factum non capit: qua identidem ratione vo- lucris pullus non habens sufficienter unde vivat, fortiter movetur, in ovo [illegible] quæritans, ac [illegible] dirumpens, quod ubi [illegible] scalpens, pullum [illegible] motū exe[illegible] ēt [illegible] membranis, ichor prodit [illegible] & [illegible] quadam, [illegible] dirumpuntur. dolores vari [illegible] de- vexant [illegible] ob dolorum [illegible], & via- rum [illegible] Hippocrat. est. Quo in loco dubitatio oc- currit, cur [illegible] laborent, reliqua ani- malia partus [illegible] expertem, [illegible] experien- tiam testatur Aristoteles. [illegible] primæ mulieris, nam extra [illegible] *Multiplicabo [illegible] tuas & con- ceptus tuos, in dolore [illegible]* [illegible] Deū [illegible] xum, qui fuit mortis [illegible] calamitatibus, tres in- super naturales causæ possunt allegari [illegible] eventus: Prima est,

P 7 naturalis hist. 5 & 7 de hist. anim 4.

Pariendi ratio.

Partus causa tres.

Partus dolores unde fiant

[illegible] mulier [illegible] maxi[illegible] [illegible] dolores. 9 de hist. ani. 9 [illegible]

Doloris in partu causa naturales tres.

5. aph. 55.

Caput in utero homo ad sui proportionem habet majus quā bruta. Pueri nani cur dicantur. 10 de an. 4 a degen. anim. 4. Caput in utero homini cur pergrande

debilitas fœminarum humani generis, nam in genere brutorum fæminæ plerumque maribus robustiores sunt, at in humana specie contra se res habet, ideo enim mulier magis timet, irascitur, mœsta redditur, ac dolore afficitur, quia facilius patitur, partus autem teste Hipp. tum infantis, tum etiam prægnantis vigorem exigit. Altera ratio est, quia bruta animalia sunt laboriosa, mulier sedentariam vitam degit & otiosam ac delitiis deditam; quamobrem magis in partu quam bruta laborat, quod inde planum fit, quia inter mulieres eæ, quæ laboribus & exercitiis magis assueverunt, ut Belgæ & Germanæ facilius pariunt. Tertia ac præcipua causa est magnitudo capitis fœtus humani, nam teste Alberto Magno, homo fere in utero habet totam capitis magnitudinē, quod ex Aristot. suscepit, qui pueros omnes nanos vocat eò, quod habeant pergrande caput proportione sui corporis, præsertim in utero, extra quem parum aut nihil crescit, bruta vero in utero caput non habent adeo magnum, si ad suum corpus conferatur: quia vero caput est, quod primo exit, ideo fit, ut magna difficultas insit mulieri & quamvis Arist. cit. bruta etiam pumiliones esse scribat, & habere supernas partes inferioribus multo majores, tamen in utero non tanta est capitis ad reliquas partes magnitudinis differentia, quanta in homine, nā adhuc extra uterum caput illis multum augetur, cujus rei ratio est, quia cum caput sit sedes animæ præcipua, ut rectè sentientes confirmant & tota anima simul ingrediatur, æquum omninò erat, ut præcipuum ejus domicilium illico vel perficeretur, vel parum à perfectione sua abesset.

Partus non morbus sed Crisis est.

Gestatio est veluti morbus.

Mulier sola non habet statutum pariendi tempus.

Considerant pleriq; omnes partū veluti quendam morbum, id quod ex Hip. colligunt lib. de septimestri part. dicente, *Mulieribus & fœtuū conceptus & abortiones, & partus, eodem tempore judicantur, quo & morbi & sanitas & mors cunctis mortalibus, sed omniū istorū alia quidem diebus alia mensibus, alia dierū quadragenarsis, alia vero annue spacio evenire videntur*, quo tamen in loco Hipp. potius gestationem ipsam morbum vocare eumque longinquum mihi videtur, partum vero crisin, quod qui attentiusculè collimaverint, perspicere haud difficulter poterunt, sed qua ratione idipsum intelligendum sit, fusius inferius explicabitur. Nunc cur homo solus, non uno, sed incerto ac vario gignatur spatio pervestigemus, quamvis enim controversum adhuc sit, an etiam aliis mensibus salubriter nasci possit, sex. o n mrum, undecimo & duodecimo, tamen septimo, decimo, & quod plurimum

evenit,

eveni[illegible],nono vitalem in lucem exire inter medicos omnes atque philosophos convenit. At vero capra & ovis, quinto mense semper, sus quarto; asina, & equa undecimo; elephas secundo anno, & ita reliquorum animalium singula certis temporibus pariunt, quod multis in locis scriptum reliquit Author. præsertim vero [illegible] sectione problemat[illegible] ubi hæc [illegible] verba; *Et cum cætera animalia [illegible] singulari ac simplici modo partum suum perficiant (unum enim pariendi tempus [illegible] omnibus est) hominis uni mulieri [illegible], nam [illegible], & octavo & nono parere potest, & quod [illegible] est decimo, nonnullæ etiam undecimum tangunt*, quod etiam Plinius confirmat, & ipse Aristoteles de natura animalium per [illegible] tempore singula animalia fœtum gestare soleant abundantissime expo[illegible]. [illegible] in muliere varietatis à variis variæ traduntur causæ, quidam enim id [illegible] ad primum infantis motum, qui fit in utero [illegible] quem cætera [illegible] tempora regulari autumant; nonnulli ad [illegible] ipsius, quæ quibusdam celerius, quibusdam tardius [illegible], & prout tempestivus aut serius conformatur, celerius etiam [illegible] movetur, ac tandem (ut diximus) triplicato tempore motus [illegible] si vero causam quæras, cur hi serius illi, temporius [illegible] ad seminis genitalis naturam, aliam atque aliam id referunt, nec [illegible] quemadmodum in genere tritici est quoddam semen, quod tribus mensibus fructificat, unde & trimestre vocant, [illegible] quoddam vero quod mensibus pluribus, ut docta est [illegible] de temp. & anticipat. [illegible] in genere humani seminis [illegible] est quod [illegible] proveniat aliud quod serius, [illegible] quod plurimæ [illegible], ex diversis [illegible] partus suos ediderunt, [illegible] de V[illegible] Plinius meminit [illegible], quæ ex Herdicio, Po[illegible]o & C[illegible] fœtum alium [illegible] septimo alium undecimo mense peperit. Tertia ab aliis causa [illegible], quod cæteris animantibus statuto tempore insit ad [illegible] appetitus, quo prius an [illegible] ad Venerem concitentur, alioqui [illegible] ad concumbendum nullum certum habeat tempus [illegible] & ex [illegible] spatiis non solo naturæ justissimæ [illegible] atque [illegible] prolis gratia in Venerem feratur, sed [illegible] causa incertos habeat & inordinatos ad Venerem [illegible] pro seminis genitale in va-

Bruta variè parienti tempora.

41. & 7. de hist. an 4.

Varia huius eventus causa.

Varius infantis motus primus.

9. de hist.

Optima similitudo.

Seminis humani variantia.

Incerti & inordinati ad Venerem motus.

Varia animæ passiones.

in vasis collecta copia, vel succulentiori corporis habitu & pleniori victus ratione: vel depravata inferiori animæ parte (quam concupiscibilem vocamus) unde fit ut cujus generationis initia tam incerta inordinataque fuerint: ipsa quoque tum gestatio, tum editio, non uniusmodi sit, sed incerta, varia & inconstans. Quarta adhuc causa est, quod perquam varia sit victus institutio, variaque imaginativa virtus, ac tandem variæ animæ passiones, quibus mulieres toto gestationis tempore afficiuntur; Brutorum verò simplex & uniusmodi est victus, ac vitæ ratio, nec animi perturbationibus & imaginationibus, perinde ac homines, obnoxia sunt, ideo & gestationis & editionis sua habent tempora præfinita, intra quæ fœtum perficiunt & in lucem edunt, qua ratione ductus Gentilis 40. extravag. speciem humanam sortiri magnam diversitatem in individuis prodidit, propter diversum temperamentum, cibum ac vivendi modum, adeo ut ex mente Algazelis plerique hominum ex præstantia intellectus perveniant ad intellectionem substantiarum angelicarum, alii ex hac diversitate cum brutis participent. Quintam etiam eamque non minimam adjungimus causam quod coitu (quem mulierem solam prægnantem inter reliqua animalia tolerare diximus) tempore gestationis idem quod satis & vinearum gemmis accidit, quæ si quis, dum in terræ gremio foventur, aratro proscindat, sementem aut gemmas aut disperdet, aut saltem fructificationis tempus variabitur, quo eodem modo mulier, si gravida concubitu agitetur, tempora conturbat, ideo natura solicita propagationis & conservationis humani fœtus voluit, ut non unum solum tempus haberet, ne forte periret si tardius aut temporius exiret. In cujus rei explicatione solito placuit paululum immorari diutius, quia non parum afferet emolumenti, ad elucidationem eorum, quæ de legitimis partus temporibus cudenda erunt.

Concubitus per gestationem agitatio.

Quo tempore contingat naturalis partus & à quo legitima computatio sit ineunda.

CAP. II.

Computatio à quo.

COmputatio communis partus à die conceptionis auspicanda erit, dummodo is possit accurate cognosci, hujus autem certissi-

mum

mum indicium erit, si ex unico cum viro congressu concepit mulier, quod si pluries congressa fuerit & partus perita, ac cognoverit quando genitura non eciderit, certò etiam scire poterit, qua die intra se conceperit, Hippocrates libro de genitura. Adhæc mulier, cùm concepit statim horret, calor & dentium stridor consequitur, confusio occupat tum articulos, tum totum corpus, & alia adsunt signa, quæ libro hujus operis 3. cap. 10. luculentius adduximus; quibus si expiscari possumus conceptionis præcisum diem, ab illo incipi debet computatio, sin minus à menstruis, non quidem ab iis, quæ ultimo fluxerunt, sed ab eo die, quo primum defecerunt, cum tamen fluere debuissent, ac expectarentur, quia vero perrarum est, diem conceptionis esse ipsummet diem, quo menses fluxerunt, sive primum sive ultimum intelligas, ideo si computatio fiat à menstruis fluctibus, semper ferè producetur partus ultra novem menses, hoc est ultra 200. & septuagesimum diem, si autem fiat à menstruis deficientibus, semper quidem attinget nonum mensem, parietque post 220. dies, sed nonnunquam exceptis tot, quot præcesserunt à die conceptionis usque ad diem deficientium menstruorum, Puero dicimus mulierem, si recens purgata conceperit, pariturum initio noni mensis: si cum jam menstrua imminerent, in fine, si inter hæc, medio mense, quia ut statim post novilunium sata temporis ad maturitatem perveniunt, post plenilunium [illegible], sic etiam fœtus ob majorem vel minorem uteri vigorem, [illegible] tamen [illegible] nonum & raro ultra 270. aut ad summum 280. diem ex Hippocrate [illegible], nam legitimum pariendi tempus in communi [illegible] nonum mensem esse constituit [illegible] jobtinere [illegible] post hunc septimum. H[illegible] & j[illegible] & maximè [illegible], ut qui [illegible] fuerit, id est, [illegible] octavi ad [illegible] vix [illegible] vitales existat [illegible] vero à [illegible] ad decimum usque [illegible], nam quando magis de complemento [illegible] tanto perfectior erit; Et de septimo quidem ex [illegible] septimo [illegible] humanum, ubi à Paulo ita scribit [illegible] *Septimo mense [illegible] perfectum partū jam acceptum est [illegible] credendum eum, qui ex justis nuptiis septimo mense [illegible] justum*

Z [illegible]se

die auspicanda.

Conceptus nota.

Legitimum pariendi tempus.

Bonus [illegible]

[illegible] magis de [illegible] mente nō participat par ut tanto [illegible] Deciman.

esse filium, De decimo vero est etiam Hippocratis testimonium lib. de octimest. partu & Arist. cit. Et Sapientiæ 7. *Decem mensiũ tempore coagulatus sũ in sanguine & semine hominis*, qua ratione Virgil. inquit:

Matri longa decem tulerunt fastidia menses.

Comicus etiam Plautus: *Tunc illa quam compresserat, decimo post exacto mense hanc peperit filiam.* Porro de tribus supra memoratis mensibus, nono, decimo & septimo, sententia omnium calculis comprobatur, an verò aliis etiam vitales partus nasci possint, magna controversia est; nam potior scriptorum pars octavo vitalem non edi conspiranter profitetur, præterquam in Ægypto & Hispania, atque aliis in locis, ubi mulieres fertiliores esse, Avicenna autor est, in lib. de natura animalium. De undecimo vero, ac duodecimo pugnaciter contenditur, non inter philosophos modò ac medicos, sed inter peritiores jurisconsultos; nam Hipp. pugnantia reperiuntur loca, quia lib. de natura pueri, Longissimum terminum ponit decimum mensem, & lib. de octimestri partu undecimestres admittit; Aristoteles vero nonnullos undecimo contingere asseverantius dicit, cui cooperatur Plinius, qui Vestiliam ut supra memoratum est, ex Cajo Herdicio, Suilium Rufum undecimo peperisse mense, memoriæ mandavit; quin etiam à Gellio scriptum est, fœminam bonis ac honestis moribus, nec ambigua pudicitia undecimo mense post mariti mortem peperisse, delata causa ad imperatorem Adrianum, decrevisse undecimi quemque mensis posthumum (sic enim appellat partum à morte patris editum: ut proculus dicitur qui patre peregrè absente editus est & opiter, cui superstes est avus mortuo patre, vopiscus vero è geminis, qui retentus utero nasceretur, altero interempto ab ortu) legitimum judicandum esse, cui tamen decreto contrarium aliud factum est à Justiniano; & Ulpianus, lege intestato ff. de su. s, & leg. hæred. post decem menses natum ad legitimam hæreditatem non admittit, & quod omnes penè negant, ad duodecimum usque pervenire posse. Homerus summus non Poeta duntaxat, sed etiam philosophus innuit, qui Neptunum puellam à se recens compressam sic alloquentem introducit,

Gaude hoc amplexu nam cum se volverit annus,
Formosum puerum paries.

Sed enim, si Deo placet, Plinius secundus scriptis mandavit, possessionem datam esse contra secundum hæredem puero, qui natus fuerat decimo

Octavus

Dub. An undecimo ac duodecimo mense vitalis partus ac legitimus sit. · de nat, anim. 4.

Adriani decretum de undecimi mensis partu.

Posthumus Proculus. Opiter. Duodecimus.

Decimus tertius.

decimo tertio mense. Et Mercatus ex sententia aliorum addit, quinto etiam al[illegible] quando robustum infantem produsse, cum potius vix sexto quidem vitam retinere possit, quia nondum justæ est perfectionis, ut planum jam jam [illegible]. Porro qui fœtus tardius post nonum mensem nascuntur, cordi dicuntur à Plinio, septimo verò natus vivit, quia satis perfectus ex[illegible] octimestres raro supersunt, cujus rei ratio est, quia septimo movetur infans ad partum, quo tempore si validior fuerit prodit; sin minus, ex motu debilior redditus, in utero manet, donec per duos sequentes menses satis invaluerit; quod si ita debilis, sequenti, hoc est octavo mense ad partum procedat, vivere omnino nequit, tum propter eum motum, ac proximum laborem, quo nimium debilitatur, tum quia octavus mensis, Saturno proprius est, hosti eorum omnium, quæ vitam accipiunt.

Quintus ut sextus.

Cur septimo vitales, octavo non ita.

Variæ mensis acceptiones, enarratur etiam de legitimo partu Hippocratis sententia.

CAP. III.

HÆc tamen pinguiori Minerva sic pronuntiata, quia ambigua [illegible]ò sunt & multis tenebris submersa: altius & à prima sua origine fusiori oratione explicanda erunt; & quia gravissimorū scriptorum, atque adeo sapientissimi senis Hippo. pugnantes locos reperi[illegible] diximus de mense, in quo legitimus partus eveniat, illud inprimis [illegible], mensis nomine aliquando intelligi solarem mensem, id [illegible] temporis, quo sol in unoquoque sig[illegible] [illegible]ici de[illegible] & [illegible] complectitur. Nonnunquam vero [illegible]es, qui triplices [illegible] dierum numero inter se differentes. Primus est men[illegible], qui etiam dicitur civilis, seu congressionis, & est spatium illud [illegible] quod habetur ab uno lunæ cum sole congressu ad alterum usque, quod quidem constat viginti nove[illegible] ac dimidii spatio; alter, qui [illegible] lunaris dicitur, definitur lunæ ab uno zodiaci puncto in idem [illegible] & reditu, in quo [illegible] luna viginti septem dies cū h[illegible] & is vulgo progressionis, peragrationis & à Ptolomæo [illegible] mensis nuncupatur. Tertius dicitur mensis illuminationis, [illegible] seu apparitionis, ut vocat Gal. quod cum luna à sole sejuncta est [illegible] tanto, ut acceptū ab ipso lumē impar-

Mensis nomine quodnam spatium intelligatur.

Mensis solaris.

Mensis lunaris triplex.

Mensis coitus vel civilis.

Mensis peragrationis.

Mensis illuminationis,

impartiri subditis corporibus possit, eaque vehementer afficiat, vimq; suam imprimat, quod sane intervallum cæteris brevius esse apertissimum est, continet enim sex ac viginti dies & horas 12. & fit à 1. (quod viginti novem dierum cum dimidio esse diximus) si subtrahamus tres circiter dies, quibus sub sole delitescens atque abdita luna lumen nobis suum communicare nequit, ideoque hi tres dies à Gal.cit.occultationis, à scriptoribus illunes dicuntur; quasi sine lunæ splendore. Illud insuper prætereundum non est, quod plurimum facit ad hujus rei elucidationem, Hippocr. partus tempus per hebdomadarum decades computare, constat autem unaquæque decas 70. diebus, hebdomada verò septem totos integros dies complectitur. Cum igitur Hippocrates lib. de carnibus affirmat, septimestrem puerum legitime natum esse, & continere tres hebdomadarum decadas, quæ ut è proxime dictis constat, conficiunt ducentos ac decem dies, fatendum omnino est, gestationem in utero matris solaribus mensibus eo loci metiendam, quorum singulis triginta dies tam in septimestri, quam in nonimestri partu respondeant, vel saltem lunaribus civilibus, si forte dicas, antiquos præsertim Græcos (quæ multorũ sententia est) annum totum ad lunæ rationem subduxisse, & alios menses non habuisse, quam lunares, nondum redacto anno in eam formam, quæ nobis usui est. Hos igitur ducentos ac decem dies, si septenario numero partiaris arithmetica computatione triginta constabunt, aut si triginta dies septenario ducas, ducentos ac decẽ conficies; septies enim triginta hunc dierum numerum complent, ut novies triginta ducentos & sep[illegible]a. Hanc quidem mensium supputationem sequitur Avicenna, Jacobus de Partibus, & Fuchsius & deducitur ex eodem Hippocrate libr. de alimento, ubi ita scribit, *Cumq; triginta soles fœtum formante septuaginta movent ducẽ & ducenti perficiunt*, quæ si diligenter perpendas, eundem Hippocratem per seipsum facilè conciliari videbis, ex quo loco obiter notandum, solis etiam circuitus Hippocratem considerasse. Jam vero cum ipse lib. de octimestr partu, decimestres & undecimestres partus ex septem quadragenariis fieri prodidit, etsi prima facie sui immemor atque contrarius videatur, nihil sane contradictionis est, quia ibi menses intelligit propriè lunares seu progressiones, quorum decem, undecimque, haud multo plures dies conficiunt, quam novem solares, nam ex solaribus septem quadragenariis, novem

Dies illunes Decas & hebdomada quot diebus constant Hipp. locus elucidatur lib. de carnibus.

Hipp. locus lib. de octimestri partu enarratur.

vem tantum conficiunt [illegible] menses & decem dies, quorum unusquisque constet 30. diebus, dies vero 24. horis, ut subducenti facile patebit, septies enim quadraginta conficiunt ducentos, & octoginta, quæ si per triginta dividentur, novem menses emergunt & dies decem; si vero eundem numerum 280 per 27. & tertiam unius partem, id est, horas octo distribuas, qui quidem est numerus dierū mensis peragrationis, decem menses reperies, & sex dies cum dimidio, decies enim $27\frac{1}{3}$ conficiunt $273\frac{1}{3}$. Quare igitur partus, qui ducentesimo octuagesimo die eduntur, non multum superant decimum mensem, decimestres vocat, & qui jam septimum fere diem undecimi attingunt, vocat etiam undecimestres, cuilibet igitur Lebetide cæciori jam in propatulo est, eundem dictum numerum, qui efficit novem menses solares decem, undecimque lunares conficere, neque apud Hippocratem hos partus decimestres & undecimestres, quorum meminit lib. de octimestri partu, diversos esse ab illis, quos libro de carnibus dicit novem mensium & decem dierum partus esse, & habere ad hebdomadas quadraginta numerum exactum, ferè enim idem numerus dierum, qui continetur in novem mensibus solaribus, aut civilibus additis decem diebus, continetur in decem, undecimque mensibus progressionis, quo loco, quem hic enarramus, ab Hippocrate, intelligi luce meridiana clarius est, ubi inquit, ex dimidio anno septimestres fieri; at vero medietas anni sex tantum menses continet solares; septem lunares progressionis, hos ergo intelligit, & non illos, continet enim media anni pars, 182. dies cum dimidio, qui numerus septimum lunarem mensem ferè conficit, est enim 182. dies septimi mensis lunaris decimo octavo, quod si tertiam mensis lunaris differentiam accipias seu illuminationis, jam propemodum absolutos esse 182 diebus septem comperies menses. Hanc esse germanam hujus loci explicationē adhuc comprobabit, quod inferius habebit, ducentos & octuaginta dies undecim mensium appellari dixit, quod solum de lunari progressionis intelligi potest, manifestum, ac juxta Hippocratis placita c. superiori à decimo die novem mensis, qui fere quinquagesimus supra ducentissimum à conceptione, usque ad decimum diem decimi, qui est 280. legitimum ac maxime vitales partus fieri proveniet visum, quia is numerus nonum mensem & [illegible] undecimi lunaris attingit, de quo

Decimestres & undecimestres unares eundē numerū dierum continent ac novimestres solares.

Media anni parte nati 7 men. luna. fiunt.

de quo quidem mense intelligendi veniunt Aristot. & Plinius, supra cit. dicentes legitimos partus ad decimū & undecimū mensem provenire.

Partus terminus latitudinem habet.

4. Aph. 1.

Quod verò partus terminus latitudinem habeat, à decimo noni mensis die usque ad decimum decimi, ex eo disces, quia sicuti laudabilis crisis dicitur, quæ in toto critico contingit, die, etiamsi anticipetur, aut postponatur, per quatuor, quinqueve horas & sicuti fructus arborum, quibus fœtus in utero assimilatur, constitutum habet tempus suæ perfectionis, & quidam nihilominus setius, quidā temporius perficiuntur, ita etiam partus citius, aut tardius in lucem veniunt; cum præsertim aut calida ipsius natura, aut exiguum matris alimentū ipsum fœtum cogat & aërem quærere, & alimentum externum; adhoc si latitudinem habent tempora conformationis fœtus in utero, & tempus introductionis animæ rationalis, (non quod per partes introducatur aut per temporis spatia, sed quod non præcisè hoc vel illo die) quid mirum si latitudinem similiter habeant tempora partus? cum major sit mutatio dispositionis & formæ, quæ in illis contingit, quàm loci, quæ in partu fit. Præterea per ætates homo quasi à generatione in corruptionem tendit, quia ad juventutem usque, dicente Averroe, homo quasi generatur, à juventute ad senectutem incipit corrumpi, & tamen hæc transmutatio omnibus non est æqualis, quia aliqui trigesimo anno, alii 35. nonnulli quadragesimo ad juventutem perveniunt, non est ergo, quod difficile videatur, præcisum non esse partus terminum. Impendio majorem ingerit difficultatem partus, qui decimo ante nonum mensem die, hoc est vigesimo die octavi in lucem prodit, nam hic procul dubio octimestris esse videtur, quemadmodum tempus partus nonimestris latitudinem habet, ita etiam octimestris non solum dicendus erit, qui in principio aut medio octavi mensis oritur, sed qui usque ad finem ipsius excluditur. Cum igitur superius illum vitalem constituer mus; & ex dicendis octimestrem inanem esse constet, contraria omninò hæc dogmata videntur. Et quidem si tempora conformationis latitudinem habent, ut mox planum fiet; demus ergo fœtum qui 45. diebus conformatur, non his sed 43. cum horis octo articulari, is profectò movebitur octuagesimo sexto, & sedecim horis, & qui in triplo nascitur, veniet in auras 260. qui numerus continet menses octo & 20. dies. Respondet Gentilis cit. rationem de duplicatione temporis confirmationis ad tempus motus & hujus triplicatione

Major est mutatio dispositionis & formæ, quam loci.

In comm. 2. de gen. Ad juventutē usq; homo generatur, deinde incipit corrumpi.]

An partus qui decimo dicante nonum mensem oritur sit vitalis.

Gentilis sententia.

tione ad tempus partus, tunc solùm veritatē obtinere, cum ex ea ad legitimum partus tempus pervenimus, alioqui augeri aut imminui posse numerum dierum utriusq; termini. Possumus etiā dicere, illum partum, qui decem diebus ante nonu mensem contingit, verè nonimestrē esse, si lunares menses spectes, sed quid, si à vigesimo usq; ad trigesimū octavi lunaris partus accidat? Respondeo, decem illos octavi mensis ultimos dies jam redolere naturam noni mensis, sed adhuc vix vitales in eisdem partus contingere, quia si nonimestres futuri erant, nondum perfecti existunt, si septimestres, nondum satis temporis habuerunt, ut à præhabito in septimo labore reficerentur. Ut igitur quæ prolixiori fortassis, quàm par erat, oratione diximus, sumatim ac breviter in pauca contrahantur, ex dictis facile colliges, ultra decimum decimi mensis solaris aut civilis diem legitimum partū in lucem non edi, neq; fœminam ultra decem menses uterum ferre posse, id pluribus ration. Hipp. concludit lib. de [illegible] & nos sequenti c. demonstrabimus ulterius; quod si probati scriptores undecimo mensi partum adscribant, lunarē intelligunt longitudinis sive progressionis. Si vero nonnunquam ex alimenti ubertate, quâ fœtus gaudet, ad integram perfectionē adipiscēdam, vel ex matris labore sive impotentia in duodecimū mensem partus protrahatur, id quidem fieri poterit, sed rarum & monstrosum erit; Ac si mulieres [illegible], sese uterum diutius quam decem mensibus tulisse, si rem perspectè ac severiusculè rem judicare velimus, eás decepras esse credendum est, dum ex fluxu aut mensibus retentis uteri elevati si postea concipiant, à falsa gravidatione initium sumunt; partum vero qui [illegible] quam septimo lunari mense prodierit, vitalem nulla [illegible] Aristotele arbitramur, quin potius ut plurimum ad decimum [illegible] diem, hoc est, ad tres hebdomadarum decadas pervenire [illegible], aut saltem, si [illegible] ratione propter robur magis quam legitimi [illegible] exeat, plane valetudinarium ac debilem futurum esse, quemadmodum etiam ut plurimum ad 5. duntaxat diem ultra decimum [illegible] partum se extendere, neq; totos undecim menses consistere [illegible] naturæ ratio admittit. Quæ tamē omnia contingere possunt diebus pluribus aut paucioribus, haud multò tamen pluribus vel paucioribus [illegible] Hipp. Quod autem Arist. inquit, mares magis, quam fœminas [illegible] meliores & hos quidem decimestres magis, perpetuum non est, quia contrarium contingere sæpissime videmus.

Hippo-

Autoris sententia.

Epilogus.

Vltra decimū d e decimi mensis legitimus partus non est.

Mulieres in tempore partus sæpe falluntur.

Ante septimum [illegible] vitalis non est.

Arist. lapsus.

7 De hist. anim. 4.

Hippocratis de partu hominis sententia ulterius elucidatur: totamque dierum ac hebdomadarum vim in partu à solis ac lunæ actione pendere ostenditur.

CAP. IV.

SEd cur his dierum, ac mensium numeris potius quam aliis partus salubriter in lucem veniant, inquisitione dignissimum arbitror, id autem duplex habet principium experimentum & rationem. Experimentum sane, quod non in omnibus similiter mensibus legitimus & vitalis partus contingat evidens affert testimonium, quodque septimus atque nonus validissima sint virtute præditi; rationem ut prompte assequaris, ex omnium tum Philosophantium mente potissimum ex Galeno, advertere licet, hunc orbem inferiorem, à superioribus corporibus moveri ac dirigi, & cunctas, quæ hic contingunt mutationes, à cœlestibus pendere maxime à sole, ac luna, ab illo quidem per se & primario; ab hac vero, quatenus à sole aspicitur, & illucescit, cujus accessione vel recessione ut diversas sustinet mutationes, ita profecto varia in nostro orbe operatur, suntque ejus opera tanto, quam reliquorum planetarum, magis conspicua, quando ipsa huic inferiori mundo vicinior est; Quatuor verò mutationibus Luna à sole afficitur; conjunctione, plenilunio, & duobus intermediis, cum media est ad augmentum septem diebus, & media ad decrementum totidem finitura, ita septimo quoque die momenta eveniunt mutationis ejus, quæ quatuor sunt ab uno ad aliud cum sole congressu, nam post septimum à primo apparitionis die per medium secta apparet, qui aspectus dicitur tetragonus & septem post dies pleno orbe vehitur, qui aspectus diameter nuncupatur & contingit die decimo quarto, ac si quemadmodum aucta est ita minui intelligas, duas pariter hebdomadas septimanas: Sed quia vim omnem lunæ à sole pendere diximus, nemo certe dubitabit, quin insignes etiam ab eo mutationes pendeant, ambo igitur vires magnas possident & exercent, non in morbis tantum sed in omnibus corporibus inferioribus, quod ab Ægyptiis astronomis se verissime compertisse scribit Galenus, & magnum quidem virtu-

Inferior orbis à superioribus gubernatur.

Solis ac Lunæ magna potestas in hæc inferiora.

Lunæ mutationes quatuor.

Tetragonus aspectus.

Diameter.

Vis Lunæ à

virtutis solis indicium est, quod ex terrestri limo animalia generare potest, fruges maturare, ad coitum, &c, generis propagationem animantia provocare; magnam etiam Lunæ esse vim, vel in marinis animalibus apparet, & mensibus, quos ipsa perpetuò disponit, sed hoc ipsum solis beneficio habere ex eo liquet, quod tanta ejus portio semper illuminata appareat, quantam sol aspicit. In illis ergo mutationibus, quæ breves sunt, & paucis diebus finiuntur, rem totam ad lunam deferri, in aliis, quæ nonnisi longo tempore judicari possunt, solis cursum potius esse considerandum, cum Hipp. Gal. conspiranter profitetur. Atque adeo acuti morbi, quia breves sunt, quatuordcim diebus judicantur, quartanæ febres quia longæ, non diebus sed mensibus sex; rerum enim circuitus, qui diebus aliquot concludi possunt, septimani sunt & Lunæ modo geruntur, qui vero mensibus, ad solem referuntur, eandemque, quam septimanæ, rationem sortiuntur. Ut enim à mẽsis principio usque ad plenilunium quatuordecim propemodum dies sunt, qui lunaris circuitus dimidium complent, ita profectò ab initio veris ad æstatis finem, quæ sunt duæ anni toties mutationes, sex menses sunt anni dimidium; ei autem mensis medietati, quæ est à plenilunio usq; ad occultationis tempus, sex alii menses respondẽt, ab æstate quidem ad hyemem, nam quemadmodum lunæ cursus per septimanas divisus quatuor mutationes habet, ita solis iter distribuas in quatuor stationes, singula anni tempora septimanis singulis proportione respondebunt. Igitur ut dies septima, quæ pars quarta est totius mensis lunaris morbos acutos indicat, ita anni temporis mutatio discuti diuturnos affectus. hyeme genitum morbum ver solvit, vere excitatum æstas, in æstate automnus, In autumno hyems. Cum igitur ex Hippocrate superius proditum sit, partum esse crisin, uteri gestationem morbum non quidem acutum, sed diuturnum; palam omnino est in tempore ipsius definiendo solis cursum & mensium maxime observandum esse; sed lunæ ac dierum rationem interim non negligendam; Ex diebus primus septenarius decernendi vim habet maximam: huic diximus antea tempus unum anni, hoc est, menses tres respondere, subit igitur fœtus tertio mense manifestam mutationem, tunc enim excitatur moveturque, sed non, ut septimus dies morbum indicat, ita tertius mensis fœtum vitalem in lucem emittit; quia ut ad crisin optimam & perfectam cocti humoris obedientia requiritur, ac faci-

sole dependet.

In brevibus motionib. luna in longioribus solis cursus considerandus.

3. De dieb. decr. 7.

2. Aph. 23.

Quatuor anni tempora eisdem lunæ mutationibus correspondẽt.

In partu solis cursus considerandus lunæ tamen ratio onem negligenda.

Pri solaris septima.

Curi solis mutatio fœtum non excludit.

dit. sicuti i. lunæ mutatio morbum sæpe judicat, Dierum anni ad dies decretorios similitudo

Primum pariendi tempus.

Secunda solaris septimana

Hipp. in suis placitis consensus.

Tertia solaris septimana.

Septenario numero finitur humana rota.

Quadragesimi diei energia.

litas, & virium robur: sic in edendo partu dispositio ipsius fœtus, & firmitas ac robur, quæ trimestri intervallo obtinere non potuit. Rursus ut à septimo ad decimum quartũ, dies nullam vel perexiguam habent ad judicandum potestatem, ita neq; ad partum edendũ quartus, quintusve mensis, qui diebus illis assimilantur: quamobrem si qua occasione, vel potius infortunio illis mensibus fœtus ejectio contingat, violẽta censenda est, haud aliter quam diebus non decretoriis excretiones symptomaticæ, non criticæ proveniunt. Itaque erit primum pariendi tempus, & in quo dies legitimus, ac fœtus dispositio & robur concurrunt, illud, quod superius recensuimus, potuisse Hip. lib. de septimestri partu dicentẽ, *Septimestris dimidia anni parte nascuntur*; est autẽ ille centesimus octogesimus secundus; nam annus integer 365. diebus cum horis sex cõponitur, quos si in duas partes diviseris, habebis 182. cum horis quindecim; qui quidem dierum numerus sex menses solares efficit, septem vero lunares, qui lunarium septimanarum fere tres decadas constituunt; & tunc certè secunda est solaris septimana seu mutatio, in qua uterus mulieris mole ac pondere jam gravatur, & fœtus perfectionem habet, & tantum virium, quantum ad tolerandos partus laborés sat est & ad vitam postea salubriter transigendam, potissimum si ex valentiori semine procreatus est. Vides quo pacto denuo inclaret, pugnantiam nullam esse in Hipp. verbis, dum septimestres dimidia anni parte nasci dixit, nam, ut nos superius jam tetigimus, & sex menses solares & septem lunares, & tres hebdomadarum decades, & dies 182. in unum & idem propemodum coincidunt, subinde solaris mensis nonus, decimus lunaris & quatuor hebdomadarum decades, ab uno eodemq; numero, hoc est, à ducentis septuaginta diebus solaribus efficiuntur usque ad 280. Nos enim jam tradidimus, decẽ diebus plus minus salubriter partum posse contingere, de quo quidem Hipp. explicandus venit. lib. de nat. pueri, dicens: decimo mense fœtum exitum affectare, & membranas disrumpere; est n. hæc tertia solaris septimana, qua tertia mutationum periodus fit; septenario n. numero totam humanam finiri scripserant Solon & Hebræi, ac Hetroseotum libri rituales idem videntur indicare, & Hipp. lib. de carnibus, à quibus non est diversus Galenus. Ut igitur partus minoris seu septimestris origo in sex diebus est, ita majoris, id est, nonimestris in septem, post quos semen in sanguinem vertitur; & ut ibi 35. diebus infans efformatur, ita hic diebus ferè quadragin-

draginta; qui dies etiam insignis habetur, tot enim parvulos sine risu, nec sine periculo esse experientia docet; ob quam causam, cum is præterierat, diem festum solebant Græci agitare; quadraginta porro dies per septem illos initiales, uti diximus, multiplicati ducentos & octoginta efficiunt, ac hebdomadas quadraginta, qui numerus dierum ad tetragonum Chaldæorum aspectum subtiliter congruit; dempta enim quarta dierum parte totius anni, id est, septuaginta duobus diebus & aliquot horis; tres quadræ seu stationes supersunt reliquis 274. diebus, qui ferè quadraginta efficiunt septimanas, nec procul absunt à 280. die, in quo partus emergunt frequentissimi & maxime vitales.

Ex dictis jam aliquot corollaria eliciemus. Primum, non lunæ solum, verum etiam solis mutationes in partu agere & considerandas proinde esse, ludificariq; eos, qui sibi persuadent, solis duntaxat circuitibus supputationem faciendam esse, cum utriusq; ratio sit habenda; imo propterea, qui dimidio anno in lucem venit, septimo mense natus dicitur ab Hipp. qui veteres omnes tam medici, quàm astrologia unum ex mensibus lunaribus potissimum, quorum tredecim cum aliquot adhuc decimi quarti diebus solarem annum constituunt, solares quidē cognoverant, sed annū & mensem ad lunæ, non solis rationem subducebant. Cōstat secundo partus temporis supputationem non integris diebus aut hebdomadis fieri, sed additis quibusdā temporis momentis (quas fracturas vocamus) qua ratione Hippocr. lib. de judicationib. & Galenus, dies decretorios numerare docent, quia (inquit Galenus) *neq; annus neq; mensis ipsi integris diebus numerantur, sed quemadmodū annus ad trecentos sexaginta quinq; dies particulā diei majorē quarta adjectam habet; & mensis ad triginta dies absolvendos unius dimidiū desiderat, ita septimana sexta maxime diei parte indiget, ut septem integros habeat dies: nulla igitur supputatio per dies integros fieri potest & citra fracturam; neq; septimana neq; quaternio neq; mensis, neq; annus, neque alius numerus.* Sed non injuria poteris obtrudere Hipp. lib. de carnib. per integros dies atq; hebdomadas gestationis tempus numerare, solaremque mensem triginta dierum numero exactè conflatum constituere; quia septimestrem puerum legitimè natum & vitalem esse affirmat, quod rationem & numerum habet, ad hebdomadas exactum, nempe tres hebdomadarum decadas, quarum singulæ septuaginta dies complectantur, quod similiter de nonimestri prodidit, facta supputatione

Non luna solum sed sol etiam in partu agit.

Dub. an temporis supputatio integris diebus sit facienda 3. crit. 9.

Objectio.

tione ad hebdomadas quatuor, quod ſi ita eſt, hebdomadam ſeptem totos integros exactè dies complecti, neceſſe procul dubio erit, nam more arithmetico denario per ſeptenarium ducto ſeptuaginta conſurgunt: Igitur cum ſeptimeſtris partus ſupra ducentos decem dies integros contineat, ſeu tres decadas hebdomadarum, fit, ut ſi eos per ſeptenarium diviſeris, triginta ſingulis menſibus dies integri conveniant. Hoc primo aſpectu validiſſimo telo coacti nonnulli arena cedunt, & non ſicuti judicatorios dies per fracturas, ſed integris plane diebus geſtationis tempus numerandum eſſe cenſent. Sed non advertunt, Hipp. eo loco voluiſſe perſuadere, vitam hominis dierum ſeptenario conſtare, & ideo legitimum partum eſſe ſeptimeſtrem, propterea quod in tribus hebdomadarum decadibus perficiatur, quarum ſingulæ ſeptuaginta dies contineant, eſt enim partus ſeptimeſtris dierum numerus decē ſupra ducentos, quod de menſibus lunaribus intelligit, quorū ſeptem ad eum numerū dierū proveniunt, exceptis tribus cum dimidio, quod parum refert, neq; enim tam exactè ibi dies, menſesq; numerari præcipit, ut parum ultra citrave partus conſiſtere nequeat optimus: nam lib. de alimento, poſteaquam fœtus conformationem & partus tēpora diſtinxit, ſubjungit: *fiunt vero hæc diebus pluribus paucioribusve*, quod nos ſuperius tam fuſius demonſtravimus; libuit ergo numerum illum abſolutum trium hebdomadarum decadum potius adſcribere, quàm illum, qui demptis facturis, tribus fere diebus cum dimidio minor eſt, ut ad ſeptenarium deveniret, quod intenderat; cæteroquin idem autor decretoriorum dierum eandē eſſe, quæ dierum partus rationem lib. de ſeptimeſt. partu latiſſimè confirmat. Nobis autem viſum fuit in re abdita & admodū invia paululū immorari, ut quos inveneris poſthac pugnantes locos non ſolum apud ſapientiſſimum Hippoc. ſed etiā apud reliquos ſcriptores, & de partus tēpore contradictiones, ex his quæ diximus facile poſſis conciliare. Porrò parere mulieres eadem ſemper diei hora qua conceperunt, diligentiores obſtetrices obſervaſſe adſtruunt, quod etſi à nemine ſcriptum reperio, tamen experientia confirmari videtur, quia certum eſt, ut plurimum noctu aut diluculo infantes in lucē prodire, quibus etiam temporibus plerumque fœminæ viris ſuis conjunguntur, interdiu, quo tempore rarò etiam partum accidere; quod ſi ita eſt, non ſolum dierum, verum etiam horarum certus ac præfinitus numerus ad partum legitimum requiritur.

Solutio. Hipp. locus ducitur.

Decretoriorum dierum & dierum partus eadem eſt ratio.

Mulieres fere ſemper pariunt eadem hora, qua concipiunt.

Aſtrolo-

Astrologorum, Arithmeticorumque de tempore partus opiniones.

CAP. V.

NUnc reliquorum de partus tempore sententias, ne quid desideres, recensere erit operæ pretium. Astrologi, ut in eorum libris copiosius scriptum jacet, corpora inferiora à superioribus affici loco axiomatis habent, septemque planetas in homine non modò jam natum, sed etiam, quamdiu in utero est, imperium obtinere, non simul quidem, sed suo quemque ordine, ita ut unusquisque peculiari mensi dominentur: sic Saturnus (ut eorum fert sententia) primus ex sua natura genituræ dominatur, humida enim cum sit & liquida, coagulari & inspissari oportet, antequā hominem queat generare, quod illi frigidus & siccus Planeta suppeditat, siccitate sua retentiones in utero autor, ideoq; primum mensem Saturno tribuunt. Deinde vim suā Jupiter in semen exerit calidus & humidus, quibus qualitatibus augmentum incrementumq; præbet, iisdem spiritus vivificantur & mēbra vigorem recipiunt, quæ opera secundo mense fieri dicunt: Post Jovem Mars puerum veluti in ulnas accepit, qui caliditate & siccitate sua fœtui motionis autor est, & tria præcipua membra suo calore format, crura, brachia, caput à cæteris membris separat, ideo tertio mense infantem moveri solitum: Quarto loco succedit Sol, cujus beneficio tum ossa excavantur, tum meatus corporis evadunt ampliores, & singulis membris sua perfectio accedit; est enim calor solis, qui hoc mense dominatur, imprimis vivificans: A sole Venus fœtum invisit, quæ frigida & humida de eo tam bene meretur, ut calorem siccitatemq; à superioribus Planetis impressam mitiget, membrorum externorum lineamenta perficiat, virorum mulierumq; pudenda efformet, ac insuper naribus, ori, manibus, digitis & reliquis membris venustatem decoremque conciliet: ad prolem sextus prodit Mercurius, qui operi ab aliis inchoato ultimam imponit manum, vocis instrumenta perficit, supercilia, oculos, atque ungues auget, ac motionis initia & instrumenta, quæ reliqui dederunt, firmiora reddit, accuratiusque absolvit: tandem septimo mensi luna præest, quæ quia frigida & humida est, adipem præbet, & pluribus in partibus reponit, ac insuper

Septē planeta in homine dominantur juxta astrologos.

Planetarum ordo in fœtu gubernando.

Septimo mense cur salubriter fit partus.

Octavus mensis cur infelix.

matricem humore suo relaxat, &, quo facilius fœtus prodeat, distendit. Sic igitur fœtus numeris omnibus absolutus exitum affectat, & si exeat, salubriter degit, exit autem, si robore polleat: Et hæc est causa, quare septimestres partus vitales apud Philosophos censeantur; si vero octavum mensem fœtus expectare cogatur, iterum revertentem Saturnum sentit, sed non ita mitem atq; placidum, quemadmodũ primo conceptionis mense; nam multam in eum inspirat frigiditatem, quo non modò nativum pueri calorem imminuit, sed etiam ad motum tardiorem reddit, & sua siccitate os uteri constringit, quo tempore laxari oportuerat, quare si eo mense pariendi aliqua externa causa contingat, tam mater quam fœtus in discrimine versabuntur; & aut non vivet partus, aut vitam deget plane laboriosam & ærumnarum plenam; ideoque ob hujus planetæ inclementiam octavus mensis infelix habetur ac minime vitalis; at si nihil eo mense præter naturam fœtui accidat, quod partum in lucem prodire cogat, nono mense jam multo sereniorem Jupiter, qui iterum redit, faciem ostendit, qui suo calore & humiditate vitam (quæ duobus istis potissimum consistit) puero instaurat atq; conservat, ac Saturni maleficia delens nonũ mensem efficit saluberrimum; quia verò Mars qui Jovi succedit, & decimi mensis dominium habet, altera qualitate vitæ amicus est; ideo si quis decimo nascatur mense, vitalis etiam est: Sol undecimo præest, beneficus etiam planeta ac vivificans, ideo in ipso nutus vitalis quidẽ est, & si ad duodecimum partus protendatur mensem, quamvis id rarissimum sit, vivit puer, quia tunc Venus vitæ amica dominium resumpsit, Proclus Philosophus autor est, non infantibus duntaxat in utero præfici planetarum vultus, sed etiam ætates universi ordinem sequi, utrũque tamen dispari ratione, nam quæ vires suas postrema in partum exserit luna, eadem natum infantem haud deserit, sed primam ejus ætatem moderatur, humiditatem impartiens, qua nutriens ac vegetabilis potentia perficitur, post lunam Mercurius puerum gubernat, eoq; fit, ut literarum, citharæ, arithmetices, ac consimilium nobis studium ea ætate ingeneretur, & quemadmodum inconstans Mercurii sidus est & omnino ejusmodi, quale id, cui adhæserit, nempe cum benignis benignum, & exitiale cum exitialibus; sic puerilis ætas facile eos sequitur, quibuscum consuetudinem habuerit, ut vero ille secundæ ætati præficitur; sic Venus tertiæ; Sol quartæ; Mars quintæ; Jupiter sextæ ac po-

Vita in calido & humido potissimũ consistit.

Noni & decimi mensis partus vitales

Ætates à planetis etiam gubernari.

ac postremæ Saturnus, qui frigiditate siccitateque vitam finit. Porrò etiam quid Arithmetici de hoc negotio prodiderint, raptim perlustremus. Hi supponunt numerum parem fœminæ, imparem maris rationem obtinere, illum imperfectum esse, hunc vero perfectum, illū materiam, hunc formam: adducunt illud Virgilii: *numero Deus impare gaudet*, ideoq; imparem parris; & parem matris appellatione venerantur, ut refert Macrobius in som. Sci. atque ex illis maximum esse septimum, ideoq; nodum omnium rerum septimū numerum appellasse Ciceronem in somnio Scipionis, Cœlius etiam Rodiginus l. 12. lectionū antiquarum, in confirmationē præstantiæ hujus numeri adducit ill'ud scripturæ; *Septies in die cadit justus*; Et. *Septies in die laudabo te*, hoc est, semper & omnibus modis, illud etiā Poëtæ; *O terq̃, quaterq̃, beati*, per quod perpetuā designat felicitatem: eundē numerum extollunt septem planetæ, & quod septimo quoq; zodiaci signo annus immutetur; & quod dentes tam superi quam inferni, quatuor septenariis concluduntur, quos infantes septimo anno complent: & homines ad summā inediam sufferunt per septem dies, totque sint liberales disciplinæ, tot etiam nigra & præcipua mēbra à nobis numerata, cor, pulmo, lingua, jecur, lien & renes duo, & semē in utero septem horis contentum prolificum est, unde Plutarchus docet homines primo septenario dentes habere, secundo pubescere, tertio præceptis subjici, & Hipp. lib. de carnibus, septenarium mirabilem vim obtinere confirmat & idcirco numerus plenus perfectusq; vocatur, unde illud Lini vetustissimi Poëtæ.

Arithmeticorum de partu sententia.

Numerus impar mas & perfectus par fœmina & imperfectus.

Septenarius omnium numerorum nodus.

Septenarii numeri laudes.

5 de placit. Philosoph. c 18.

Septimus numerus plenus.

Septima cum venit lux, cuncta absolvere cœpit.
Omnipotens pater, atque bonis, & septima, & ipsa,
Est etiam rerum cunctarum septima origo.
Septima prima eadem perfecta, & septima septem
Unde etiam cœlum stellis errantibus aptum
Volvitur & circlis totidem circum undique fertur.

Adducunt etiam septem pleiades, septem ostia Nili, septem metalla, quæ hujus numeri excellentiam confirmare videntur: ideo Censorinus affirmat in lib de die natali, per omnem vitam septimum annum crisimum esse, cujus numeri præstantiam sequitur novenarius, qui etiam impar est, & subinde perfectus, quo fit, ut in eo mense etiam vitalis perfectusque fœtus prodeat, nonus autem dies morbos judicet; annus rerum vitæque rationem, ac gravia pericula invehat, quo fit,

Septimus quisque annus criticus est.

Non præstantia.

Climactericus annus cur sit. 63.

quo fit ut sexagesimus tertius annus, qui utriusque numeri septimi & noni multiplicatam summam continet, non sine periculo ingruat, novies enim septem, & septies novem sexaginta tria conficiunt, atque ob id climactericus is annus appellatur. His rationibus Pythagorici numeris efficientiam maximam concedunt, & ideo in septimo & nono natos vitales esse confirmant, quia impares sunt, atque perfecti, in octavo vero non vivere, quia par est & imperfectus. Si illis obtrudas denarium mensem parem esse, & tamen vitalem in eo nasci, respondent, denarium ex partibus solum perfectum esse, quia numerorum omnium perfectio & complementum est; neque enim omnes, qui antecedunt numeri, denario majorem efficere poterunt, sed qui denario succedunt omnes ex decem, & praecedentium aliquo constituuntur; & ob id omnes tam Barbari quam Graeci, dicente Aristotele numerant statuto termino denarii numeri, excepta una Thracum gente, quae ad quatuor numerandi seriem terminat, eo quod amplius meminisse modo puerorum non potest, quod ideo fieri dicunt, quia perfectus numerus denarius sit, continet enim omnia numerandi genera ut par, impar, quadratum, longum, primum, compositum, & si quae sunt alia. Sed cur de octonario tam sinistrè sentiunt, ex quo, ipsis Pythagoricis autoribus, solidū ac perfectū componitur, corpus quippe qui ex illis cōponitur, qui neq; generantur, neq; generant, scilicet ex monade & septē, aut ex eo, qui tum generantur, tū generat, nempe quaternario duplato; qui etiam justitia vocatur, quia primus omniū solvitur in numeros pariter pares, id est, in bis quaterna, ut nihilominus in numeros aeque pariter pares divisio solvatur in bis bina & tandem resolutio aequaliter redeat usq; ad ad unitatem, qui ergo tam justus est, non convenit profectò foetui iniquum esse? Sed etiam sphaerae octo sunt mobiles ad ipsam coeli harmoniam firmandam; quae cum ita sint, parem numerum non semper imperfectum esse apparet? Hoc ut solvant Pythagorici, ex ipsa arithmetica aliam demonstrationem afferunt. Sit, inquiunt, triangulum scalenum, id est, ex tribus lineis inaequalibus constitutum, A.B.C. cujus latus B. C. sit unitatum 4. latus autem A. B. sit unitatum 5. perspicuum est ex disciplina Pythagoreorum 3. & 5. esse mares, ut supra dictum est, utpote impares, 4. foeminam ut parem; multiplicentur itaque 4. per 5. fient 20. 5. per se multiplicentur fient 25. simul juncti numeri conficient 45. haec per medi

Denarius ex partibus solus perfectus.

25. probl. 3. Omnes nationes numerās statuto termino denarii.

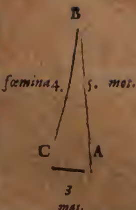
Thracum imbecilla memoria.

Denarius omnia numerandi genera habet.

Objectio.

Pythagoreorum solutio.

medium spatium trianguli, id est, per sex, (constat enim totū 12.) multiplices, fient 270 quæ novem menses constituunt. Rursus multiplices 4. per 5. fient 20. & similiter 3. per 5. fient 15. simul juncta erunt 35. hæc per medium spatii trigoni multiplices, hoc est, per sex, fient 210. quæ septimum mensem componunt, in quo minor partus educitur. Iterum ducas tres per 5. fient 15. ducito 5. in se emergunt 225. simul componas erunt 40. hæc per medium spatium, ut supra multiplica, fiunt 140. qui octavum mensem componunt, quia igitur in septimo & nono mense duntaxat masculi & fœminæ (quæ numeris 3.4.5. significantur) conjunctio reperitur, meritò qui istis mensibus eduntur partus, sunt vitales, in mense autem octavo non est ulla masculi cum fœmina copulatio, quia non ducuntur 3. aut 5. per 4. quod fœminam repræsentat, ideo conjunctio præter naturam est, ex qua partus vitales non sunt. Quæ autem dicta sunt, etsi in numeris aliquid reconditum esse attestati videantur, à Galeno nugæ censentur, atque adeo magnopere miratur Pythagoram illum tam sapientem virum numeris tantum tribuisse, de quibus tamen ejus placita plane incerta sint, ac luxatis subsistant pedamentis cur enim monadem formam, dualitatem materiam? cur parem fœmininam, imparem masculum statuant? adhæc volenti perfacile videtur, quemcunque numerum magis minusve laudare aut vituperare. Nam Aristoteles decimum extollit, Plato in Timæo octonarium plenum facit, quia absolvit numerum cælorum mobilium; Philo in lib. de opificio DEI senarium esse perfectissimum censet, ideo in eo mundum perfecisse Deum Opt. Max. cui cooperatur S. Augustinus. Agrippa quartum, Verderius tertium, alii centesimum evehunt, multarum rerum, quæ comprehenduntur numero, in medium adductis exemplis. Ut cumque tamen constat, rationem numeri contemnendam omnino non esse, quæ in multis sanctarum scripturarum locis quam magni æstimanda sit, elucet diligenter intuentibus, nec frustra, in laudibus Dei dictum est: *Omnia in mensura & numero, & pondere disposuisti.*

Recensitum aliquid in numeris est.

Galeni de numeris sententia.

11. de civit Dei 30.

Cur septimestres, octimestresque non raro edātur: & cur septimo mense natis vitales sint, octavo vero minime.

CAP. VI.

Septimestres cur edantur.

NUnc qua ratione septimestres, octimestresque partus edantur perscrutandum erit, quod quidem non Hippocratis solum, Galenique testimoniis constat, sed etiam experientia, quæ normæ vice semper est habenda, & omnis demonstrationis initium. Cur igitur septimestres nascantur, causam assignat Hippocrates lib. de carnibus quod per id temporis fœtus, & maturescere, & robore augeri incipiat, magisque quam aliis perficiatur temporibus, & velamina, in quibus ab initio nutritus fuerat, ad id coacta laxentur, aut ex fœtus naturæque instituto, quo plenissimus jam fit uterus & fœtus fortissimus; aut ex occasione aliqua, quæ debitum tempus antevertat, antequam perfectè maturescat; quo fit ut ex septimestribus quidem pereant aut valetudinarii vivant, qui numerum ex causa præter naturam expelluntur, nisi robusti sint atque validi, & firmi existant, qui operante natura prodeunt. Cur vero talia infanti septimo mense potius quam aliis contingant? Hippocrates nonnunquam cum Pythagora septenarii numeri arcanæ naturæ acceptum fert; alias à nobis superius propositam rationem assignat, quia nimirum dimidiam jam compleverunt anni partem, decadas septimanarum tres, & dies lunares 210. solares 182. quo tempore solis motio secunda perficitur, & Lunæ septima. Hæ tamen rationes, cur hi fœtus vitales sint, duntaxat mihi demonstrare videntur, cur vero hoc potius quam alio tempore excludantur, in causa est maturitatis perfectio, propter quam celer fœtus violentusque fit motus, quo nimio calcitratu membranas laxans atque disrumpens viam sibi ad exitū aperit, quin etiam vulva per id tempus expletur, & maturo fœtu jam distenta laxari incipit, expletur autem septimo mense nonnunquam ob locellorum angustiam, quæ fœtum grandiorem continere non potest, plerumque propter validissimam vim in vulva informatricem utilemq; ac moderatum sanguinem fœtum celerius explicantem: sed summa & maxime naturæ consentiens ratio mihi videtur, cur septimo mense vulva expleatur, genitalis seminis natura alia atque alia ut supra jam prodidimus, Porro genitos in ipso

Septimestres ex duabus causis diversis.

Septimestres aliquot cur valetudinarii & imbecilles,

Septimestres cur vitales.

Cur potius hoc quam alio tempore.

Uterus septimo mense, cur expletur.

Ante plenilunium

ipso interlunio, aut ante plenilunium temporius ad maturitatem pervenire, fœcund usque in utero crescere, & ideo celerius vulvam explere verisimile est, atque hanc fuisse existimo Plinii sententiam, quæ etsi à nonnullis inepta judicetur, eorum contra hoc sapientissimū decretum ineptiores mihi videntur futiles nugationes; vulvam, ajunt expleri, partus per id tempus consummatio atque perfectio, & tunicarum disruptio, causæ sunt cur septimo mense partus contingat: non igitur interlunium aut plenilunium, nam quantumcunque crescente luna generetur, si tamen vulva non expleatur, septimo mense naturaliter non prodibit. Nos tamen non imus inficias, neque Plinius negat, partus consummationem & vulvæ expletionem causam esse septimestris partus, sed citius expleri concepto facto interlunio aut ante plenilunium, rationi maxime cohæret, cum videamus sata, & arbores eo tempore consitas, nec non ungues capillosque cæsos temporius repullulare quia tunc partes succulentiores sunt & magis excitata in radicibus ac seminibus genitiva virtus, quare non mirum si eo tempore humanum etiam semen vegetius sit fœtus pabu'um, hoc est, menstrua defæcatiora, & abundantioris alimenti', virtusque uteri efficacior atque præstantior; & quam quæso poteris invenire causam cur citius aut temporius vulva expleatur? nisi aut uteri virtutem aut seminis naturam, aut pabuli abundantiam, aut tempora conceptus, cumque tres primæ inferiores sint ac secundariæ, si ad superiorem aliquam causam prioremque sit recurrendum, ut certe est, ad lunæ procul dubio incrementum deveniendum erit. At dicunt; Hippocrates & Galenus, atque alii veteres illustresque scriptores, qui astrorum aspectus potestatesque diligenter notarunt & de septimestri partu exactissime scripserunt, causæ hujus nullam fecerunt mentionem, quasi vero valent qu cquam hoc argumnntum, prisci illi sapientes Rhabarbari nullam fecerunt mentionem, ergo bilem non purgat, nec in orbis opitulatur: at qui ipsi oscitanter percurrerunt Hippocratis locum lib. de octimestri partu, ubi ita scripsit, *Nam cum ultra plenilunium mulier concipit, necessum est eum conceptum undecimum mensem apprehendere*, quo n[illegible] ad hanc sententiam fulciendam apertius dici potuit. Existimo tamen mendum subesse in Plinii litera; sic enim legimus apud plinium *septimo non nisi pridie posterove plenilunii die, aut interlunio concepti nascuntur*; ubi tempora voce,

geniti temporius maturescunt.

7 natural. hist. 5.

Quorundam adversus Plin. sententia.

Cur serius aut temporius partus fiat

Causa cur citius aut temporius vulva expleatur quadruplex.

Occurritur objectioni.

Plinii locus restituitur.

postero, legerem potius *septimo non nisi pridie plenilunii die aut interlunio concepti nascuntur*, ut comprehendat tantummodo illud tempus, quod est ab interlunio ad plenilunium usq;, tum plenilunii spacium à quo partus tardiores gigni certum est, quippe qui nonum decimumq; attingant mensem. Ut autem receptui canamus, &, quæ fusius dicta sunt, in pauca contrahamus, celerioris sive septimestris partus causæ sunt ipsius perfectio, celerque motus, (de naturali loquor) vulvæque expletio: cur vero ita expleatur, facit vis genitiva uteri, seminis natura, pabuli abundantia & Lunæ positura, tempore conceptionis. Octimestris vero infelicitas, ex fœtus imbecillitate & tempore minus opportuno, quo nimirum nulla conspicabilis fit solis commutatio, potissimum pendet; quare cum nulla ejus possit assignari naturalis causa, vitalis esse non potest, non enim ex natura sua prodit, neque ex temporis efficacia; ideo similis censetur octavo die; in morbis, qui quoniam neque index est, neque decretorius, si quando in eo crisis contingat, difficilis plane est & perniciosa. Præterea contingit 240. (qui sextum efficit quadragenarium, de quo cõsimile judicium faciunt scriptores atque de die sexto, quem tyranno omnino infideli, & proditori assimilant) quo tempore nulla est solis mutatio, quæ fœtum dejicere possit, & in lucem proferre; quod si tanta illi commutatio accidat, à Lunæ mutatione, quæ singulis mensibus fit, ut prodeat admodum imbecillum esse necessarium est: nam etsi temporis ratione perfectus est, quodammodo tamen recruduit & imbecillus evasit propter colluctationem, & motum septimi reiteratum in octavo nondum viribus refectis, sicuti secundo hujus libri capite jam prodidimus; quod si ita, fatigatus & imbecillus, quo tempore maxime laborat, exeat in lucem; aëris perturbationes locique admodum diversi ab eo, in quo erat, sustinere non potest, & intermoritur. Præterea, autore Hippocrate, octavi mensis gestatio onerosa est, & perdifficilis tum matris ratione, affectæ ob pueri intus conditi perturbatos motus, tum uteri incommodius se habentis; quare si se tum temporis partio ostendat, dupliciter lædirur fœtus, & à proprio motu, quo se imbecillus præcipitat, & à matris uterique, in quo continetur, affectu. Huc accedit experientia ab ipsis fœminis concepta, (quibus fidem non omninò derogari vult Hippocrates lib. de septimestri partu) hæc vero ex eo, quod cognoverunt in corporibus suis,

Causæ celerioris partus.

Octimestris infelicitas unde proveniat.

Dies sextus & mensis octavus tyranno assimilantur.

Octavi gestatio onerosa

Fœminis in suis affectibus fides omninò non est deroganda.

Qui manci aut clandi.

ſuis, dicunt octimeſtres ſuperſtites haud quaquam manere. Imo quicunque partus manci, claudive, aut cæci in lucem veniunt, hos in ventre octavo menſe laboraſſe multorum fert opinio, quicunque autem ſexo menſe nati fuerint, vitam naturaliter ſuſtinere non poſſe, eo quod, licet diſtinctè formati ſint, nondum tamen juſtæ perfectionis exiſtunt.

in lucem veniunt, octavo menſe laborarunt.

Non eſt tamen octimeſtris aborſus dicendus; connumerant enim illum ſcriptores inter partus, ut videre eſt apud Hippocratem, Ariſtotelem & Galenum locis cit: & inſuper quia alicubi, ut in Ægypto, & Hiſpania vivunt ob matris robur, temperiem probam, ſucculentum habitum, regionũ fertilitatem & pariendi facilitatem, qua minus fœtus offenduntur, quod tametſi ab autoribus ſcriptum reperiam (ut hoc obiter appungam) tamen hodierna experientia contrarium teſtatur, nam fœminæ Hiſpanæ debiliores ſunt, & partus difficultate ſæpius divexantur, quin etiam quantumcunque calore abundent; qui ad generationem facit, tamen infœcundiores ſunt, quam ſeptentrionales, cujus rei cauſam eſſe puto, quia ſimul cum calore ſiccitatem habent conjunctam, quæ generationi adverſatur, ac inſuper quia mulieres ibi aquam bibunt, quæ ſterilitatem inducere ſolet: ob quas quidem cauſas Hiſpaniam minus populoſam eſſe reor, adde meretricum numerum, à quibus homines exhauſti & infœcundi redduntur, & illa fœminarum pars ob ſeminum commixtionem, & crebram coitus agitationem generationi inepta fit. Sed ad penſum redeuntes, neque etiam legitimus partus dici meretur octimeſtris cum in cæteris regionibus & vitalis non ſit, & matri exitium afferat, quamobrem accommodatè cum additamento, ac ſecundum quid, uti ajunt, octimeſtris partus nuncupatur. Ex dictis jam apertè colliges, quid ſibi Hippocrates velit in illo obſcuriſſimo ænigmate, quovis Herculeo nodo inextricabiliori, quod nobis lib. de alimento propoſuit dicens: *Eſt & non eſt octimeſtris generatio*, quibus verbis indicat eum, qui natus eſt menſe octavo, aliquo quidem modo eſſe & natum videri, revera tamen non eſſe, quia paulò poſt interiturus eſt.

Octimeſtris plane aborſus non eſt dicendus, neque legitimus partus.

Octimeſtres alicubi cur vivant & ſerventur.

Hip. locus explicatur.

De partus exeundi modo ac debita figura.

CAP. VII.

Naturalis partusqui fiat.

SUperest ut eadem,qua sumus ingressi janua,profecti ex supradictis jam eruamus,naturalem partum tum maxime fieri,cum puero, & alimenti & loci inopia oppresso motus validus accidit, quo manibus pedibusq; calcitrante tunicæ seu velamenta fœtus disrumpuntur ac dehiscunt,quod appositissimo spicarum exemplo comprobat Hippocrates; nam sicut in illis, malis granatis, & amygdalis ob molis intus increscentis violentum impetum ligneus ille cortex dehiscit ac interrumpitur; sic quæ fœtum cooperiunt involucra; tuncque à vinculis exsolvitur, & agitatus foras procedit, & jam virtus retentrix non potest onus sustinere, quo fit,ut exurgat expultrix; dilaceratis autem membranis, ichores prodeunt multi & cruenta multa, doloresque tunc validi parturientes excruciant, dum vincula rumpuntur & fortiter calcitrat fœtus exitum sibi parans; tuncque naturalis dicitur partus,si ordinem naturæ servet,hoc est, si in caput procedat puer, brachiis subsequentibus super coxas extentis, fiunt vero dolores parturitionis quantumvis naturalis tempore, propter separationem fœtus à vasis;velamentorum disruptionem& spiritus confertum impetum ad embryonis excursum exitatum ut definitionum med.autor prodidit: Quibus adde tres alias causas quas c. 1. hujus lib. quarti posuimus, ac tandem propter excitum per tam augustas vias,uteri enim os (qui antea clausum arctissimè fuerat) aperitur in hoc opere, quantum sufficiat infanti exitum præbere & qui novem continenter mensibus connixerat fœtum avide comprehendens, tum paulatim reseratur,ut obstetricibus minimum in id digitum immittere liceat. Quod autem sola mulier maximos in partu sustinet labores superius jam diximus & ejus eventus causas attulimus, cap. 1. hujus libri: nunc ad pensum. Ad fœtus igitur prolapsionem satis jam perente utero,universus ejus fundus quam proxime potest ad os convertit,fœtumque foras propellit,cui & aliæ circumjacentes partes subpetias ferunt,ipsaque mulier non mediocriter sibi opitulatur, viribusque ad fœtum expellendum connititur,contractis intentisq; iis, qui in abdomine sunt musculis; multa igitur in tam difficili arduoque opere conve-

Ichores in partu.

Doloris causa in partu.

Tria ad partũ concurrunt.

conveniunt, fœtus, mulier, uterus ; in quo certe opere quinque potissimum requiruntur conditiones, prima ut fiat perfecto jam fœtu, 2. ut debito tempore, tertia ut debita figura, 4. ut levibus accidentibus 5. ut lochia, & secundinæ rite expurgentur. Ex quibus liquet, naturalem partum esse consummati ac perfecti fœtus justo tempore & figura in lucem emissio, quæ definitio non solum abortum, sicuti prima, sed etiam illegitimum partum excludit ; nam ibi partum definivimus, hic naturalem partum, quo autem pacto os uteri tantopere dehiscat, ut per id fœtus elabatur, se ignorare confitetur Galenus, neque aliud quam mirari posse ; Avicenna existimat pubis ossa necessario sejungi, commissura quasi dissoluta, dissociataque, quod tamen fieri non posse primo libro demonstravimus, valentissimis enim firmissimisq; vinculis natura munivit partes eas ; potius igitur id ipsum accidit ossi sacro, à quo aliquantulum abducuntur pubis ossa, quæ illi colligata circumjacent, aut etiam aliquantulum cedit cauda, & ossis sacri cum ipsa cauda articulatio, nam cum os sacrum in caudam desinat, ita cum eo articulantur ipsius ossa, ut reflecti possit in partem exteriorem ; quia quantumcunque posteriora dilatentur, non adhuc video, qui illud faciat ad cervicis apertionem & exitum infantis à corpore, etsi à matrice ea ratione educi facilius possit, propterea anteriora etiam & ossis pubis aliquo modo non quidem dissociari, sed dilatari ac cedere putarim ; partibus tamen posticis, quibus vulva parturiendo multum innititur, magna vis infertur, rectum enim intestinum, & podicem gravissime premi constat, plerumque enim post partum acerbior aliquis ibi remanet affectus, qui curationem postulat : cæterum ne in exitu offenderetur crena, quam diximus cavitatem quandam esse, sub medio ossis pubis consistentem, ureterem capit, & in tuto tantisper tenet, eximia & admirabili naturæ providentia. Porro in partu plurimum laborant primiparæ ob inexperientiam laborum, autore Hippocrate libr. de natura pueri : quod si fœtus valetudinarius est, & mater imbecilla, non sine periculo res est, id autem potissimum contingit, si hyems australis præcesserit & pluviosa, ver autem siccum & septentrionale; cujus rei causam esse dicunt, quia tenelli fœtus ab inæquali intemperie admodum offenduntur ; atque adeo à contrariis tempestatibus percussi in utero, priusquam excluduntur, sæpe pereunt ; aut qui antea

Quinque ad naturalem partum requiruntur cõditiones

Naturalis partus definitio.

Qua ratione uterus tantopere in partu aperiatur.

Non posteriora solũ sed etiam anteriora in partu cedunt aliquo modo.

Dolor post partum.

Crena usus

Primipara in partu plus laborant

Contraria temporum mutatione fœtũ corrumpunt.

antea debilis fuerat in ipso enixu succumbit, vel saltem tenuis & valetudinarius vivit, quia corpora rara, mollia ac humida, qualia mulierum humidiora per illam constitutionem tepidam reddita ac rariora, ad intimas sui partes aëris ambientis, qualis sicci & aquilonaris veris acutam frigiditatem facile admittunt.

Septentrionales venti fœtum firmant, australes laxant.

Cur autem septentrionales venti conceptum firment, australes abortus causæ sint, neque ab Hipp. neque à Galeno scriptum reperio, causa tamen ex Democrito desumitur, quia ventrem ferentibus corpora austro laxantur & dissolvuntur, & idcirco receptaculo dilatato, & longe lateque diffuso ac male compacto, partus errare & vagari, eosdemque calefactos huc & illuc dilabi & diffluere, ac jam locis disclusis & remissis facilius excidere coguntur: contra si tempestas sit frigida & septentrionales venti sint, locorum adstrictione fœtus contrahi, & comprimi, ut de locis dimoveri, ac depelli non queant, neque sane dissolutione & laxitate; quasi tempestate quati, præsertim cum à perturbatione conquiescant, & firmissima sede distringantur, ita ut facile ad pariendi tempus durare possint, quamobrem frigida constitutione (dicebat Democritus Abderites) fœtus manent, calore verò, ut plurimum excidunt hoc enim superante fieri non posse, quin artus & nervi laxentur & fatiscant.

Cur capite prius fœtus exeunt.

Sed cur capite prius fœtus exeunt? Hippocrates causam esse dicit ipsius capitis pondus, quod est omnium partium gravissimum, ideo primum ad foramen descendere; existimandum tamen est prudentissimam naturam jussu magni & excelsi Dei studuisse, ut fœtus exeant quam tutissimè, & sibi & matri, quod hac figura fit, nam si in pedes egrediantur, disrumpuntur brachia, si in reliquas figuras, quas mox recensebimus, mater omnino periclitatur: id tamen silentii velo non contegam, quod Plinius scribit, mortuos pedibus efferri, eo quod mors sit vitæ contraria; ideo sicuti in vita exit homo capite, ita etiam in morte debeat ritu naturæ pedibus efferri. Egreditur igitur mas quidem facie ad matris podicem: fœmina vero ad partes obscœnas conversa, quoniam in utero illis quoque contrarius situs erat, quamvis hoc alii vanum putent, & tum mares, tum fœminas semper pronos exire prodiderint. Conqueritur Plinius, reliquis animantibus varia tegumenta naturam tribuisse, testes, cortices, coria, spinas, vilos, setas, pilos, plumam, pennas, squamas, vellera; homini cujus

Mortui cur pedib. efferātur, & nascētes capite exeunt. Exeundi modus.

Plinii & priscorum querela.

causa videtur cuncta omnia animalia genuisse, novercam potius, quam parentem extitisse naturam; quem quidem inopem, nudum, querulum, ejulantem & ad lachrymas projectum, quasi humanæ miseriæ præsagum in lucem projicit; quod ante ipsum ita cæcinerat Lucretius:

Tum porro puer, ut sævis projectus ab undis
Navita, nudus, humi jacet infans, indigus omni
Vitali auxilio, cum primum in luminis oras
Nixibus ex alvo matris natura profundit:
Vagituque locum lugubri complet, ut æquum est:
Cui tantum in vita restet transire malorum.

Hinc Thraces ac finitimi populi, autore Valerio Maximo in infantium natalitiis convocatis consanguineis, quantum miseriarum eis transeundum restaret, deplorabant, exequias vero cum hilaritate celebrant. Verùm enim verò si exactius ac emissitiis oculis ad naturæ opera collimemus & rem æqua lance pensitemus, immerito quidem naturam pro matre novercam ab illis fuisse appellatam comperiemus, atque hoc convitium, etsi verbotenus naturam feriat, revera tamen in eum redundare, qui naturam condidit, cujus potius omnipotentiam, sapientiam ac bonitatem in hoc potissimum opere admirari collaudareque debemus, qui tam benignam matrem naturam hominibus perfecerit. Nullum enim animal à natura armatum valet exercere alia arma quam sua propria, ideo homo caruit illis, ut omnes habere posset; nam cum intellectu omnes artes, & cum manibus omnia arma [illegible] exercere; quod si nudus obnoxius erat periculis & minus [illegible] bus [illegible] naturæ arma, et præsidiis, ingenio ad inventionem nec[illegible], sermone ad auxilium, manibus ad perfectionem eorum o[illegible], quæ vel ingenio excogitasset, vel sermone ab aliis decidisset. P[illegible] vero causam sapientum plerique perquisiverunt; & alii cœlest[illegible] motiones, quibus tenella corpuscula commoveantur; S[illegible]s causam dicit, quod insuetam tangit terram, & tenellus [illegible] concuditur; alii & hoc addunt, quod à lumine exterretur: non, ut quidem ajunt, quod anima cœlestium regionum extorris terrenum corpus prius inhabitet, atque ideo flere infantes cogantur: Alii terræ revolutiones causam esse ridicule credi-

Thraces infantiū natalitia deplorant, exequias celebrant.

Natura hominib. benigna est mater non noverca.

Ploratus infantiū egredientis causæ.

C. 25.

crediderunt, hinc putabat, eos qui in navibus nascuntur, non plorare, cujus contrarium quotidianæ experientiæ testimonio comprobatur: est enim infantium nascentium ejulatus potissima causa ambientis aëris alteratio, diversa ab ea, qua intra uterum afficiebantur: adjuvat cohibitus spiritus, propter quem vox, quam intra uterum nullam infans adhuc emiserat, majori impetu prorumpit. Porro fœtuum in nascendo quatuor sunt non naturales figuræ; prima quando non in caput, sed in pedes egreditur, quos Agrippas, quasi ægrè partos appellamus, quo pacto Marcum Agrippam natum esse ferunt, ac Agrippinas utrasque, & Neronem illum generis humani hostem. Altera, quando manicus exit, quem ego vitalem sæpe vidi; ubi notandum, has figuras duplicatas esse, quia interdum duos pedes effert infans, interdum unum duntaxat. Tertia figura est, quando in latus fœtus progreditur, qui item partus difficilimus habetur. Quarta, quando duplicatus exit, idque aut natibus primo oblatis, aut cum manibus pedibusq; simul ad partum inclinat infans; quod si in pectus aliquando procidat, retro manibus pedibusq; conjectis omnium periculosissimus habendus erit; has vero figuras omnes Euchatis, Rhodion & Jacobus Rufus diligenter depinxerunt. Quæ autem in simplici partu dicta sunt, eadem in gemino & trino perinde observantur, nisi quod aliquando contingit, alterum infantem in caput, alterum in pedes demissum sese exhibere; quæ quidē ex naturali & non naturali partus genere composita figura est: ita Vopiscos appellat Plinius, cùm è geminis unus vitalis nasceretur, altero interempto abortu; quemadmodum qui enecta parente, cæsa vitales nascuntur Cæsares & Cæsones nominabantur à cæso matris ventre, auspicatiusque gigni crediti erant, quo pacto Scipionem Africanum, Julium Cæsarem, & Manlium natos esse scribit. Sæpe etiam, quod miserum & lamentabile est, ferramentis, ut uncinis, rostro anatis, & tersa forcipe, prout necessitas urget, fœtus vivi, à viva & integra matre educuntur: de quo opere & modo extrahendi fœtum ex utero materno absque vel matris vel fœtus periculo, aut fœcunditatis abolitione, quatuor extant Francisci Rousseti integri commentarii.

Partus nō naturalis figura Agrippa.

Ex naturali & non naturali composita figura. Vopisci. Cesares vel Cæsones auspicati nascũtur. Fœtus vivi è viva matre producti.

Quibus

Quibus signis partus cognoscatur, & de lochiorum expurgatione.

CAP. VIII.

Partus instantis signa.

IGitur instante jam partu, acrior sub umbilico, & ad inguina dolor premit, inde se ad lumborum vertebras reflectens, genitalia cū dolore tument, febrilis horror corpus invadit ex naturæ ad excretionem conatū, facies rubet, venter incalescit, cum vero magis instat parturitionis tempus, urinæ adest incontinentia, uterus solvi & laxari sentitur, tormina vexant, partus superiores graciles fiunt, & extenduntur loca, super pectinem & inguina; immissoque digito, quid ad magnitudinem ovi in orificio invenitur, convoluto nimirum fœtu ea ratione, qua libro primo diximus: ac tunc ruptis membranis, quibus continebatur, aquæ ex utero defluunt (sic enim vocant obstetrices fœtus sudorem & innominatam aliam sordem, quæ inter amnion, & fœtum continetur, quæque innatat) is autem humor primo paucus effertur, postmodum plurimus, ac demum sanguis aquosus, si fœmina nascitura est, ruber & purus si masculus; quo tempore, & non antea in sede constituenda est mulier, quia jam obstetrices os uteri tangentes aperiri sentiunt, & dehiscentis uteri modum augeri, ideoque in sella collocant, aut surgere jubent, & ad expellendum fœtum strenuè se pareret adhortantur, ad quam quidem rem in quibusdam regionibus obstetrices peculiaria sedilia habent, quæ ab humo non altè distant, ita ut mulier neque stare neque prorsus jacere videatur, & excavata ita sunt, ut facile, quæ debent, transmittant, ac reclinantem tergo accipiant, quorum formam idem Eucharius depinxit: Cum itaque jam jā partus instat, os uteri directum apparet, quod perpetuo in partu fit, perinde ac in conceptu, tunc si partus naturalis est, quod cognoscitur ex eo, quia in caput nascitur, totum opus soli Deo & ipsius parturientis diligentiæ, & viribus committitur, ipsa enim abdominis musculis, puer proprijs viribus partum facilem parant: uterus vero otiante, jam retentrice & promptata expultrice, tanto interdum impetu operatur, ut simul foras excedere vilus jam sit: Postea vero acetabula dicta dissolvuntur, ab acetabulis secundinæ evelluntur ac tandē fœtus viarū angustia secundas exuit, & in lucē prodit, quē prudens obstetrix aptè,

Aquæ profluvium.

In sede mulier quando constituenda.

Sedilia.

Partus naturalis in quo cognoscatur.

Acetabulorum dissolutio.

Secundinæ evulsio.

Illico à partu quid faciendum. Umbilici resecatio. Umbilici ligaturã qualem esse oporteat.

& mollissimis linteis excipit statimque aliquæ obstetrices umbilicum qui postremus omnium in lucem prodit, relicta quatuor digitorum circiter longitudine secant; securius tamen est, & in Hispania usitatum, non illico umbilicum præscindere, & à secundinis divellere, ne sine involucris fœtus exeat; quæ quidem, ne diutius intus maneant, ab umbilico secanda non sunt, sed per quatuor aut quinque horas expectandum, remediis interea ad id adhibitis, quæ suo loco ponenda sunt; ac si non proficiant, ita sentiente Hipp. lib. de superf. & 1. de morb. mul. tunc secandus umbilicus erit, duploq; filo constringendus, quam proxime ad ventrem infantis, quod pollicis ab abdomine latitudine fit. Non tamen arctior fiet strictura, neque ultra ipsum umbilici pars est, citius, quam oportet, excidat, nec etiam laxius ne funesta hæmorragia per vasa umbilicalia sequatur, aut aëri frigidus intro in puerum subeat;

Vulneris curatio.

sectio vero fiat novacula peracuta, vulneri imponendus pannus linteus duplex, oleo ros. & amigd. dul. madidus ad doloris sedationem; ita paucis post diebus una cum vinculo excidet, quod intra nexum est, constricta enim vena, & arteria nutritione & vita destituitur;

Fœtus ablutio.

loto vero puero, & sordibus absterso, quod vino calenti fit, in quo rosarum, & mirrhi folia incoxerint, siccus jam umbilicus pulvere ex Bolo Armeniæ, sanguine draconis, & mirrha conspergi solet, ut qui nullius amplius sit usus, & gossipio potius involvas quam abdomini incumbere sinas; nam calore vitali destitutus frigiditate sua dolorifica tormina infanti excitat, sed hæc in praxi copiosius invenies.

A partu umbilici nullus est usus. Lochia.

Reliqua umbilici pars, quæ cum secundinis intus remanserat, eisdem connexa postea excernitur: tuncq; tertia illa menstrui portio, quam circa uterum toto gestationis tempore accumulari diximus, per ipsum dimanat copiose primum ad heminam fere cum dimidia:

Quod dieb. puerpera expurgetur.

deinde paulatim, quousque quæ marem peperit, triginta diebus expurgatur estque longissima hujusmodi purgatio plena perfectaque, quæ tamen si ad 20. dies duret, nihil prorsus habet periculi: si vero filiam genuit, duobus, & quadraginta dieb. repurgatur, quæ certe purgatio ut maxime est diuturna, ita perfecta est: attamen periculo vacaverit, 25. diebus peragatur, Hip. decreto lib. de morb. mulierum, qui tamen terminus in nostra praxi moderandus: hoc nunc intelligatur oportet quod juniores diebus paucioribus, seniores pluribus expurgentur.

Lochiorũ causa.

Purgantur autem à partu mulieres eam ob causam, quod antea

ad 40.

ad 40. usq; diem, si utero puella gestaretur, aut usque ad trigesimum, si masculus paucissimus sanguis ad incrementum fœtus delabitur (namque hoc dierum numero infantium membra articulantur) deinde copiosior donec in lucē int[illegible] deat, residuo semper ibidem deposito ideoque purgationes h[illegible]s, quæ lochia nuncupantur, à partu manare ad portionem dierum [illegible] esse[illegible] est, quamvis robustis & exercitio deditis non tam diu sæpe fluant. Oportet autem ut lochia sint instar sanguinis à victima exeuntis, quæ si retineantur aut immodicè fluant, vel secundinæ non expellantur, in innumeras ac periculosissimas calamitates incurrunt puerperæ, quas Hippo commemorat lib. de morb. mul. & nos suo loco recensebimus. Unde constat lochia nihil aliud esse, quam superfluum alimenti, quo fœtus nutriebatur in utero, quod toto gestationis tempore retentum fuit, ne apertis matricis venis una cum illo laudabilis sanguis expelleretur, neve acetabula in ipsa reseratione laxarentur, aut etiam uterus lubricus redderetur, unde etiam abortus facilis foret. Jam vero quia excrementum piceum, de quo Arist. & nos supra egimus, quodque si ante editum in lucem infantem egrediatur, mortui fœtus indicium fœminæ esse dicunt, si intus maneret, perirent infantes aut saltem toto pueritiæ tempore, epilepsiæ, & periculosioribus variolis obnoxii manerent, ideo ex consilio Avicennæ, non ante lactandus infans est, quam ei butyrum, & mel virgineum, aut sirupum violaceum cum sesamo, aut simile quippiam adhibeatur, quo egestionem prius emittat, cum quo etiam palatum perungitur; ut infantis ventriculos ab omni pituita & recremento mundus evadat, quo etiam in c[illegible] ut sirupus violaceus simplex, aut tantillum theriacæ exhibetur, quamvis cum Galeno in lib. de theriaca puerum eandem superare vires [illegible] orum infantium, nisi septentrionalibus, ut Belgis & Germanis, qui ut referunt parentum naturam, ita medicamenta fortiora facilius sanguinis missiones difficulter tolerant. Post quam vero egesserit, tunc primum lactandus erit infans, dummodo lac primis duobus diebus matris ipsius non sit, quia nondum sanguis ejus ita purificatus est, ut possit in laudabile lac converti, Ideo [illegible] affi[illegible]untur pueri, & malum dicitur colostrum Avicenna cit. & [illegible]s. Lac ex papilla sæpius in os infantis exprimatur, ut ita [illegible] ventriculi fibræ attrahendo, de quo quidē lacte in residuo hujus operis Deo Opt. Max. auspice, pauca cudere consilium est, [illegible] prius de periodo, qua tum in

Robustæ pauciora lochia. Lochia quid.

Et 1. pro 45.7.

de Hist. nat. 10.

Quid puero ante primam lactationem exhibendum.

8 1 d 3 c. 1.

Theriaca non omnib infantibus convenit.

Septentrionalis [illegible] facilius sang. miss. difficilius ferunt [illegible]

1. c 41.

Lac primis duobus diebus matris non sit.

Colostrū quid. Lactandi ratio. Gignendi periodus in mare & fœmina.

mare, tum in fœmina generandi ac pariendi tempus finiatur; brevissimè differtaverò. Igitur mulier post 50. annum non gignit ut plurimū, majorque parit quinto ac quadragesimo profluvium sistitur, amissæ fœcunditatis testimonium. Mares ad septuagesimum annum generare possunt, sed nullo certo præfixo termino, nam in utroque sex, alii aliis temporius aut tardius generandi tempora aut finiunt aut producunt, prout corporis & vitæ & succorum & temperamenti & cœli bonitas, atque habitudo, quemque in meliorem aut deteriorem naturam provexerit. Massinissam post 86. annum filium genuisse, proditum est. Catonem Censorinum octogesimo exacto; inter mulieres Corneliam è Scipionum gente Volusiū Saturninum post 26. annum, & Valessus in suo Filonio scribit, puerperam se vidisse, quæ 67. ætatis suæ anno filium peperisset: sed magna ex parte maribus 65. annus dnls progenerandi est, fœminis quintus & quadragesimus, ut autor est Aristoteles; quando autem incipiant homines generare jam prodidimus.

5. de hist. anim. 14., Lib. 4. c. 3.

De lacte, quid illud, generationis modus, partes, conditiones, ac qualitates.

CAP. IX.

Lactis materia.

SOlers & sapientissima natura à summo Deo erudita infantis, quem in utero fabrefecerat, extra uterum constituti non obliviscitur, imo sanguinis portionem, qua intra ipsum nutriebatur, ad mammas per communes venas, quarum sæpe meminimus, extrudens, candore modificans, ne cruore delibuta ubera oculos alumni averterent, aut mater sanguinis metu expavesceret; commodissimum parat pueruli alimentum in ea parte, qua facillimè simul & citissimè elaborari lactis copia posset, & ab alumno facilè sugi, qui vicissim potest à matre foveri, amplecti, osculari, & amorem ejus promereri. Posteaquam igitur reliqua quæ priora sunt natura prius, ut par erat, fortasse fusius, sed quàm potui lucidissimè exposui, postulat series rerum, ut de hoc etiam naturam imitando nonnulla annectam Empedocles apud Arist. lac pus esse dicebat, fortassis, quia veteribus solitum fuit, concoctionem per corruptionem intelligere. Est tamen lac nihil profectò aliud quam benignum corporis excrementum, sanguine è rubro in candidum mutato, ad fœtus nutritionem; cæterum non solum post editum infan-

Mammæ cur in pectore sita

4. de gen. anim. 8e

Lac quid

infantem lac apparet, sed, cum jam partus instat, scaturire incipit, quo scilicet, cum jam eo uti infantem oporteat, maturius, concoctius, ac veluti paulatim paratum lac fiat, ideo incipit aliquibus prius, plerumque autem septimo octavoque mense; quod quidem lib. de nat. pueri Hip. accidere putavit, quia retentis per conceptum menstruis alimenti abundantia fomentum pinguescat & recente adipe albo, necdū concreto abundans, ceu oleo corium illitum, à turgido utero compressum & sursum & deorsum destillat, deorsum quidem in Embrii alimentū, quamdiu in utero est, sursum in mammas recipiatur & id lac vocemus; sed hæc sententia quia nullam veritatis similitudinē capit, repudianda omnino est, quin etiam quia ipsius Hipp. placitis contrariatur, aliunde ejusdem lib. inserta videtur, nam ipse in aphorismis, & Galen. in comment. aliam veriorem & magis accommodatam innuunt; nimirum, quia justissima natura in ultimis mensibus sanguinem in fœmina redūdantem, nec tamen aliter quam copia superfluū, deponit apud mammarum glandulas, tum per communes mammarum & uteri venas, tum per eas, quæ à propaginibus venæ cavæ descendunt, ubi glandularum vi (quibus propriè conficiendi lactis facultas tribuitur) in album è rubro vertitur, & lactis naturam nomenq; sortitur: non dissimili modo, ac idem sanguis in spumosam vertitur humiditatem in pulmonis carne, & testium facultate in sperma appellatū, transmutatur in linguæ salivæ nomen accipit; dum enim glandulæ illum sibi assimilare conantur, non solum dealbant, sed frigidiusculū etiam reddunt, ita tamen, ut facile à tenello fœtu, ad cujus nutritionem comparatum est, concoqui possit. Quod porro septimo octavoq; mense mammæ magis attolli incipiant, papillæque gliscere & turgere, causam esse constat, quod ultimis mensibus multum jam crassioris sanguinis congestum est in venis & arteriis uteri, per quas fœtus alimentum transit, quod quidē sanguini influenti impedimento est fœtus enim jam grandior multo indiget, & multum trahit, multus autem sanguis penetrare non potens recurrit per communes venas ad mammas; unde etiam ulterius elucidatus difficilis locus Ar. st. quem 3. lib. c. 14. explicuimus, ubi fœtum ultimis mēsibus minus consumere alimenti confirmare videtur, quod quidem fit, nō quod minori indiget alimēto, sed quod minus ad ipsum jā penetrare potest, ideoque recurrit ad mammas, qui certe recursus, & ad lactis, cujus usus jam imminet, præparationem utilis est, & ut fœtus penuriam senti-

Lactis tempus.

Hipp. lib. de lacte inserta falsa sententia.

5. aph. 39. Vera lactis ratio.

Mammæ 7. mense cur incipiant attolli.

sentiens exitum paret,ita enim æquissima natura & ejus omnipotens, & sapientissimus conditor Deus omnia mensuravit,ut necessarias causas iis,quæ fieri expedit artificiosissimè apraverit;sic quamdiu in utero alendus fœtus erat,ad uterum universus sanguis colligebatur , lactanti mulieri ad mammas.Palam jam ex dictis est,sanguinem materialem esse lactis causam;(sanguinem inquam dulcissimum & pinguissimum Hip.teste lib.de nat.pueri,& 1.de mul.morb.)glandulas mammarum efficientem fœtus nutritionem & conservationem finalem: formalem vero concoctionis modum , quo acquiritur ipsa lactis forma,qui quidem modus à calore influente cordis,& nativo mammillarum dependere autor est Dinus super lib.de nat.pueri:sed enim multitudinis,vel paucitatis lactis causa sæpe regiones esse temperatas censet Arist.cit. potius tamen in humidis regionibus copiosius lac fieri crediderim,ut de Epiro,Frisia & Hollandia Albertus scribit,in siccis minus abundans,sed crassius. Jam vero lac etsi similare videatur,partes tamen dissimiles habet ; constat enim tribus potissimum substantiis crassa,seu caseosa;pingui,hoc est,butyracea:& aquea , quam dicimus serum. Pars caseosa frigida & sicca est,si caseus recens sit, (vetus enim ad caliditatem tendit)butyrosa temperata existit.

Causa lactis quatuor.

Causa multitudinis lactis.

3.de an. 9. Lactis partes

De sero prima inter antiquos medicinæ professores reperitur quæstio : nam Galenus lactis serosam partem calidam & acrem esse, judicare videtur,cui sententiæ patrocinatur Avicenna cap.de lacte & Mesues c.de aqua lactis,quibus in locis sapientissimi viri ex eo videntur colligere,serum calidum esse & siccum,quia vim habet subducendi ex sententia Diosc.quin etiam extenuat,abstergit & nitrosam possidet facultatem,ut super eundem Lacuna notavit , ideoque jecoris obstructiones aperit;quod idem persuaderi potest , quia quod sudor sive lotium in sanguine est,idem serum in lacte, sed illud refragante nemine calidum est,ergo etiam serum. Ex altera tamen parte idem Galenus,in alium flectitur sensum , ac serum esse frigidum & humidum asseverantius dicit,cui cooperatur Andr. Lacuna & communis practicantium usus,qui ad reprimendos febris æstus & bilis furorem, & pruriginosas pustulas maxima cum utilitate serum exhibent , cui ego sententiæ libentius acquiesco : etsi aliquem calorem sero inesse non diffiteor,eum tamen ex herbis calidis, aut coagulo quo fuit extractum contraxisse reor potius,quam à natura sua , illum tamen calorem

Dub. An serum lactis sit calidum vel frigidum. 3.de alim fac. 16.liv.2. c.63.

4.de simp. med.fac. 4. 17. Autoris sententia de seri temperamento.

lorem non talem tantumve esse, quin à frigidioribus partibus superetur, ratione igitur caliditatis, & acredinis vires in ipso sunt subducendi, attenuandi & abstergendi sui; pre verò natura vim habet refrigerandi, & ardores ac bilem compescendi, & pruriginosis pustulis succurrendi, quia frigidum & humidum est, ideo illud lac frigidius censetur, cui plus inest seri, qua ratione Galenus, Mesues & Avicenna superioribus locis si explicentur, omnis omnino controversia dirimetur: Nunc ad propositum redeo.

Optimum itaque lac censetur, quod purum sincerumque est, nec amaritudinis nec acrimoniæ, nec aciditatis, nec [illegible] particeps, non graveolens, sed modice odorum, gustu suave, & parum dulce, album & æquale, cum mediæ consistentiæ inter liquidum & spissum, ita ut in unguem instillatum non diffluat, quod tale fuerit, boni succi est, corpus alit, alvum emollit, ac facilis concoctionis existit, præsertim vero humanum huic mediocritati accedit: quod autem lac pituitosum est, ex ungue facile defluit, & in sapore ad aciditatem vergit; biliosum, subtilius cum sit, amarorem aliquem præ se fert: melancholicum crassius, & tenax est, colore lividum aut subnigrum, nihilominus Aristoteles lac lividum, & fuscas nutrices laudat, quod idem à Belgicis fœminis fieri video, cujus ratio esse potest, quia lac melius concoquunt propter vegetum ac validum calorem; quod iis in mentem non venit, qui hanc Aristotelis sententiam respuunt, quam [illegible] eluc dabimus: Plinius in Ponto capras reperiri scribit, quæ lac nigrum generent, quæ in re [illegible] demus, quæ accepimus.

[illegible] lactis albedo non transparens est nec imagines reddit, sicut vitrum, & [illegible], & alia pellucida corpora, propterea quod in lacte plurimum est terrenæ, & crassæ substantiæ, quæ, dicente Aristotele & Plutarcho, illius colorem obtusum reddit. Cæterum si infans aliqua [illegible] alio quam humano lacte uti, caprinum [illegible] ovillum, crassissimum, & pinguissimum bubulum [illegible] camelinum, mox equæ, tum asinæ, suis plane crudum, & aqueum [illegible] ita ut ex eo caseus confici non possit, sicuti nec ex ullo [illegible], quæ utrinque dentata sunt, quæ etiam plures, quam ternas [illegible] habent, caseo inutilia, [illegible], quæ binas; tot præterea [illegible] as cuique animalium,

Boni Lactis conditiones.

Pituitosi lactis signa.

Biliosi & Melancholici

3. de hist. anim. 21.

Lactis albedo qua [illegible] m [illegible] P 6 [illegible] [illegible]

Brutorum lac quid. [illegible] praeferendum

E lacte animalium utrinque dentatorum caseus non fit.

Volatilia lac non habent. Lactis, penuriam amore compensant. 11. de hist. animal. 4. Lac generans calida & humida 5. simpl.

quot ad suos fœtus alendos necessarias esse duxit; Porro volatilia propter corporis siccitatem lac non habent, & quia pondere gravia volare non possent, ideo etiam vesica destituuntur, sed lactis penuriam majori in filios amore natura compensat; omne autem lac igne spissari, frigore serescere, Plinius testis est, quod ex Aristotele suscepit infra citato, gigni lactis abundantiam à calidis, & humidis rebus scribit Gal. minuitur autẽ ab omnibus impensè calidis, frigidis ac siccis, quod si nonnunquam ea quæ sunt calida, & sicca, uti fœniculum, & apium, aut nimis frigida, ut lactuca ad lactis generationem exhibeantur, illa quidem, quatenus aperiunt, & movent sanguinem ad mammas, hæc vero in quantum temperaturam calidam, & exsiccatam corrigunt, lac generare per accidens dicuntur, quæ enim propriè & per se lac producunt calida procul dubio, & humida esse oportet.

Dub. An salita lactis copiam efficiant. Mercurialis sententia exploditur. 9. de morb mul. 1. 2. in Diosc. lib. 2 65. Qua ratione salita lac efficiunt. 3 simpl. 21 Menses siccantes lac destruunt.

Utrum vero salita lactis copiam efficiant, inter scriptores controversum est. nam Arabes plerique Aetius, Moschio, & Albertus Magnus laudant capita salitorum piscium: Hippocrates 1. de mulierum morbis, Galenus & Avicenna à rebus salitis omnino abstinere jubent, ea potissimum ratione, quia sal impendio exsiccat, & consumit omnia, ergo etiam lac; qua quidem ductus ratione Mercurialis salita nullo pacto ad lactis generationem conducere existimat, nisi quatenus reliqua modicè condiendo ad saporem, & penetrationem facit, quod si alia virtute id efficiat, illam plane se ignorare fatetur: Est tamen in promptu alia non contemnenda ratio, quæ ex lacuna desumitur, referente, Romæ caprarios, & opiliones tempore æstatis, quo pascua arescunt, & lac perpaucum generatur, hac arte plurimum lactis provocare, salitis rebus, oves, & capras pascunt, ita ob ingentem sitim magnam hauriunt aquæ copiam, quæ continua mulsione ad mammas trahitur & in lac convertitur, aquosum tamen & salitum, cujus serum febrientibus perniciosum est, & vitæ inimicum; nec dissimili ratione septentrionales nutrices halecibus vescuntur, nisi ut excitata siti majorem hauriant cerevisiæ copiam; non igitur mirum si in Barduana regione de qua Moschio & Albertus loquuntur, ubi pascua salsa nitrosaq; sunt, eadem de causa magna proveniat lactis abundantia. Galenus quæcunque admodum calefaciunt, non tamẽ valenter desiccant, lactis proventum prohibere retulit, cum autem talia sint, quæ menstribus eliciendis congrua sunt, plane sequitur, ea quæ provocant men-

strua

fl[illegible]ua, d[illegible]fluere lac; cujus rei ratio est, quia sanguis ad ubera non tantum [illegible]itur, sed [illegible]trahitur, ac proinde cum lac deficit ad illud promovendum sufficiunt quæcunque leviter aperiunt, & movent, contra u[illegible]erus nihil confert ad delationem sanguinis, qui solum ad illum pellitur, quocirca quæ menses movent majores vires obtinere oportet, aut in majori copia exhiberi, nam quando in ea copia aut qualitate exhibentur, quæ evocare menses valeant, valent etiam lac non movere solùm, sed exsiccare [illegible] quoniam non deliccantia, & modice excalefacientia lac [illegible] quæ vero plus excalefaciunt, nec valentes exsiccant, menses [illegible], aliquando tamen pro varia naturæ inclinatione accidit, ut ea ipsa, quæ menses evocare apta sunt, lac provocent, & è contrario, qua ratione quæ provocant sudorem, validiora sunt iis, quæ urinas movent, quia multò difficilius est humores in halitus transmutare, quam eosdem extenuare, & à sanguine partem serosam secernere, quod diureticum med[illegible] coaguli facit; Et quia materia urinæ trahitur à renibus, sudoris vero materia solum impellitur versus cutem: sæpe tamen una pro altera operatio contingit, Illa autem quæ lotium cient, non solum, lac, sed menses etiam avertere nata sunt, quia impensius exsiccant, sed [illegible] si menses exsiccant, cur non urinas, cum præsertim major vi opus esse videatur, ad urinam ciendam quæ trahitur ad renes, quam ad menses, qui non [illegible] ejiciuntur? Solutio est, menses [illegible] calorem, qui ad motum facit æqualem cum diureticis ob[illegible] vero excellere siccitate, quæ quid m ad seri separa[illegible] eliquum sanguinem crassiorem reddunt, & magis [illegible] supprimunt, urinam vero serosumque [illegible] hæc hujus loci non sunt, ad propositum [illegible].

Sanguis ad ubera trahitur, ad uterũ mittitur

Quæ provocant sudorem validiora sunt, quã quæ urinas movent.

Lotium provocantia lac & menses avertunt [illegible]

Cur lacti albedinem natura tribuat, & an illud per [illegible]ionem fiat, aliaque scitu digna.

CAP. X.

SEd forsitan sciscitaberis, cur lacte, & non sanguine nutritur infans? cujus rei causam ex [illegible] quodammodo jã colligere potu[illegible]

Cur lacte non sanguine nutriatur puer.

misti voluit enim natura illud dealbare, ne puer, aut mater, sive nutrix cruore exhorrescant: & insuper, quia extra uterum debuerat pueri cibus ad ventriculum permeare, ibi concoctus ad jecur uti sanguinis officinam, si ergo sanguis exsugeretur à puero, nec concoqueretur à ventriculo, neque esset quod rursus fieret in jecore; fuit ergo convenientissimum, ut ex sanguine lac fieret in mammis, & ex lacte in ventriculo concocto & ad jecur infantis delato alius purissimus, & defæcatissimus sanguis, qui esset pabulum caloris ipsius nativi & humidi primigenii, quod in illa ætate perfectissimum reperitur. His sic compendiose appunctis, alia se offert illustranda controversia multorum animos distrahere solita, utrum lac per concoctionem ex sanguine fiat, an per solam coloris mutationem? concoqui ulterius sanguinem Aristoteles sentit lib. de hominis structura, ubi lac eodem modo, quo semen genitale ex sanguine generari prodidit, in cujus sententiam Gale: pedibus omnino discedit: at ita lac, sanguinem & mammæ venas calore superarent, siquidem concoctio à calido fit, & calidiorem rem ipsam reddit, ideo putant aliqui non concoqui sed dealbari à parte; alii concoqui quidem respondent, non tamen impense sed competenter; hoc est, ad æquabilitatem reddi, nam beneficio tepidi mammarum caloris igneas, & acriores partes dissipari, crudiores attenuari, & concoqui, neque vero quæcunque concoquuntur, calidiora fieri, sed quæ à calido intensissimo, hinc fit, ut dicente Galeno, lac mediũ quoddam sit, inter pituitam & sanguinem, quia pituita calidius est, sanguine autem tanto frigidius, quanto jecoris parenchyma glandulosa mammarum corpora calore superat, longius tamen abest à pituita propius ad sanguinem accedit: jam cum similimũ nutrimentum lac sit ei, quod fœtus in utero sumebat, paucissimam mutationem adeptum fuisse credibile est, quod si consideres instrumenti frigiditatem, nil profecto mirum, si quantumvis à calido fiat hæc actio, tamen ratione instrumenti lac sanguine frigidius evadat; adde etiam mammarum laxitatem, cujus ratione plus solent recipere, quam per frigidam temperaturam, etsi à corde, & partibus pectoris concalefiat, concoquere valeant. Non tamen inferas, in illis mulieribus quæ lactare renuunt, & lac ad venas regurgitat, ac rursus in sanguinem convertitur, idem semel coctum recrudescere; nam juxta priorem dubii solutionem nil plane vetat aliquem concepisse in venis concoctionem, majorem in mammis simul cum co-

Dub. An lac per concoctionem fiat ex sanguine an per solam coloris mutationem, Ar. & Gal. sententia 7. de usu part. 81. Aliorum opiniones. ls. sympt. 21. Non omnia quæ concoquũtur calidiora fiunt. Lac medium inter pituitam & sanguinem. Lac sanguine est frigidius..

Occurritur objectioni.

eum coloris mutatione,& ad [illegible] rursus in venis eum reductione ad ruborem,quia color variat pro ratione partis.Porro sæpissime accidit,ut quæ semel uterum gesserunt, semper aliquid lactis contineret,& exprimere possint, donec iterum conceperint, quæ rursus tertio à conceptionis mense iterum lac ostenderent; quibusdam etiam natu majoribus facta frequenti [illegible] lac prodiit,& copia tanta,ut infantem enutrire potuisset; quin etiam aliæ urtica perfricant vehementer ubera,ut dolorem excitent,ac ita primo cruentum humorem eliciunt, post modum lac ut tradit Arist.quod sæpius se vidisse testatur Albertus Magnus, plerisque autem totis mammis atque etiam earum finibus fluere [illegible] Plinius, aliquando tamen sanguis ob impedimentum aliquod [illegible] t,qua ratione,& virginibus,atque corruptis,et si nondum matribus,ubera distenduntur,& prodit lac atque etiam maribus, ut autor est Aristoteles [illegible]:Communiter tamen mares lac non producunt,quoniam beneficio nativi caloris,ac laboris adeo concoquunt, & [illegible] nutrimentum,ut perexiguum supersit excrementi;ad hoc quia [illegible] habent mammas adeo spongiosas, ut possint sufficere materiæ proprii nutrimenti,& lactis. Quod vero de [illegible] Aristot.refert,ex quo tantum lactis [illegible] emulgeretur, ut collostra inde efficerentur, vanum omnino,& fabulosum videtur. E converso autem aliæ sunt fœminæ, quæ natura [illegible] lacte carent, & aliæ , quibus lac deficit ante tempus, quæ quidem natura solidæ sunt,& densæ carnis,quamobrem sufficiēs [illegible] à ventre in mammas non penetrat;aliæ sunt,quæ mammas quidem habent [illegible] capaces , ad quas lactis sufficiens quantitas fluit,sed [illegible] & [illegible] culis destituuntur externis,quibus si lac exsiccetur [illegible] remotato per difficiles [illegible] excitantur. [illegible] non tamen [illegible] nutriuntur, alioqui [illegible] virginibus etiam ac viris perpetuo lac [illegible] sed per diversas venas lac & [illegible] illis dispensatur,[illegible] ec etiam [illegible] ascendunt, ubi ubera [illegible] e [illegible] ipsum ob [illegible] carnis multitudinem evenit,qui [illegible] a plurimo lacte turgent, quia capacitas deest.

Cæterum quibus menstruæ [illegible] ones contingunt, raro fit lac, & vice versa, qui eadem est materia utriusque , ideo mulieri utero gerenti si lac ex mammis fluxerit [illegible] , fœtus redditur imbecillus, nempe quia alimentum omne [illegible] endit ad mammas , quod fœtus in

Color variat pro ratione partis. *Lactantiū diversa natura.* *Lac virgines aliquando habent.* *Lac mares habent nō nulli.* *Lac mares cur communiter nō habēt.* *Papillis carentes mulieres.* *[illegible] nō nutriuntur.* *Quibus menstrua fluunt lac non fit, & e converso.*

Mammarum extenuatio, abortum præsagit.

tus in venis reliquerat, quia ipse præ imbecillitate, quantum sibi ad moderatam nutritionem satis esset, attrahere nequiret, & consecutionis mutato ordine, si gravidis mammæ repente extenuentur, abortus sequitur, quia etsi fœtus validus fuerit, copiosum tamen ei alimentum deesse significat, ideoq; primum ex venis matricis communibus sanguinem trahere, unde mammæ gracilescant prius, & non multò post, cum nutrimentum omninò deficit, abortus fiat, nam sicuti lac in mammis fœtus debilitatem, ita gracilitas earundem alimenti penuriam arguit: quod vero Hippocrates, & post ipsum Mercatus, menses licet fluant, suppressos omnino putant, si lac in mammis apparuerit, plerumque quidem ita sit, sed non perpetuo; vidimus enim fœminas (quarum una erat Jacobi Zueri Jurisconsulti conjux) quæ quantumvis infantes prægrandes lactarent, menstrua tamen toto lactationis tempore ordinata, & copiosa habebant, nec id semel, sed quoties pariebant; Mercatus refert fœminas, quæ lac habent, interim, dum habuerint, steriles censeri, & ad conceptum ineptas; quod non experientiæ solum, sed clarissimorum virorum placitis, & rationi dissentaneum est: nam plerique omnes, qui eligendæ nutricis præcepta tradiderunt, hujus non fuerunt obliti, nec ipse silentio prætermisit, quod non sit prægnans; igitur quæ lac habet, gravidari potest, quod quotidie videmus. Eventis ratio adstipulatur, quia si aliquando contingat, ut mulier simul lactet, & menstrua habeat, quod fieri posse docuimus, alimenti penuria quæ in illo casu potest esse causa, quo minus conceptus hæret, nulla omnino esset, atque adeo fœminam concipere nil obstaret: adhæc mulier gemellos sanguine in utero nutrit, in lucem editos eosdem lactat, nil ergo vetat, ut quæ sanguinea corpulentaque fuerit unum uberibus, alterum in utero, quamdiu saltem pauco indiget alimento, foveat; Quæ quidem commemorare libuit, non quidem animo criminandi sapientes viros, quod ego ingenium natura horreo, sed tuendæ veritatis studio illectus, quo nihil ab initio habeo antiquius, & ut cuncti, quàm variis modis natura soleat in suis operibus ludere perspiciant, nec tyrones ex lactis præsentia mensium aut gravidationis defectum in universum vaticinentur, quod in praxi fœdus error, præpostereque morborum curationis causa foret, cum iis neque purgatio, neq; sanguinis missio sit inhibenda: esto enim quod communiter lactans non possit ad nonum usque mensem alterum fœtum enutrire, potest tamen conci-

Dub. An fœminæ quæ lac habẽt, interim dum habent, mẽsibus perpetuo careant, & steriles censeantur. 5. Aph 39. 2 de morb. mul. 10. Mercati lapsus. Adversus Mercati rationes.

Natura variis modis in suis operibus ludit.

Lactans uterum ad ali-

pere,

pere, & ad aliquod aliud tempus utrumque praebere alimentum, sed neque etiam lac fœminam esse corruptam, semper arguit. *quod tempus gestare potest.*

De crassamento, grumefactione, & caseatione lactis.

CAP. XI.

PRimum novissimumq; lac inutile est, quod si crassum efficiatur, plera mala lactantibus, & matribus ipsis infligit. crassescit autem duobus modis, uno secundum omnes sui partes cum substantia caseosa, butyrosa, & serosa una concrescunt, & dicitur affectus græce thronbosis, latinè grumefactio, Arabibus congelatio. Alterum secundum duas tantum partes, caseosam, & butyraceam; qui affectus caseatio nuncupatur. utrum tamen serosa pars verè possit crassescere, controversum est, nam plerique id negant, eo ducti argumento, quod dum sanguis extra vasa crassescit, serum integrum separatum, ac liquidum manet, non tamen advertunt, serum, etsi omninò non crassescat eo modo quo reliquæ sanguinis partes, tamen aliquantulum per crassius evadere, cuius rei indicium est, quod si serum urinæ recenter mistæ confundatur, crassius esse apparet, cum tamen una eademque substantia sit, quin etiam ipsa urina sæpissime interposito tempore crassior redditur. Nunc de grumefactione, & caseatione indesinenter agere pergam: [illegible] à frigido fieri, compertum exploratumque est, nam extravasatus sanguis [illegible] à frigido grumefit, & accidentia frigida ex grumo sanguinis [illegible], animi defectus, exsolutio, pulsus parvus id [illegible] attestantur, quod [illegible] Mercurialis non recipit, quia inquit, in pectore, & ventriculo sanguis grumefit, nec tamen a frigido, parvos pulsus febrem sequitur hecticam, exsolutio, & animi deliquium, ardentes febres, quæ quidem calidæ [illegible] affectiones, sed meminisse oportuerat, in pectore, & ventriculo sanguinem, etsi in calido fit, non tamen à positivo, sed à diminuto calore grumefieri, deficit enim copia spirituum, quibus in venis refertus erat, [illegible] febres autem hecticas calorem intensum quidem esse, sed [illegible] [illegible], quia sanguine, & spiritu hectici carent, in quo potissimum nativi caloris tabes consistit, ut reliquis non tam à calore, quam à venenatis qualitatibus, quæ febres putridos humores comitantur, animi deliquia excitari, ubi ad semen, & menstruū putri-

A viciato lacte nocumenta.

Lactis crassities.

Grumefactio.

Caseatio.

Dub.

Serum an possit concrescere.

Dub.

An grumefactio [illegible] à frigiditate fiat

3. de morb. [illegible]

Aquea à frigido terrea à calido concrescunt.

Grumefactio lactis qui fiat.

Avic. locus perperã à Mercuriali citatus.

C 4.

Frigida medicamẽta quo pacto congelationi cõveniãt. Moscovitarũ mos

putridum, à quibus videas eadem symptomata suboriri: Neque quicquam urget Aristotelis auctoritas, quam affert ex 4. meteororum 5. dicentis, aquea à frigido, terrea à calido concrescere, quæ simul terrea, & aquea sunt, à calido, & à frigido, ut lac: nam paulo post Aristoteles addit, à calore rem concrescere exhausto humore: & ita quidem lapides in renibus fiunt: neque nos negamus, si lac igni adhibeatur, concrescere, & incrassari, exhausta parte aquea: sed grumefactionem in mammis haud ita fieri censemus, non enim absque magnis febribus, & symptomatibus tantum caloris possent fœminæ concipere, at sæpe sine illis sanguis grumefit in mammis: potius igitur ab oppresso spiritu qui à frigore cogitur, & suffocatur; Minus adhuc opis ab Avicenna consequitur: quem de grumefactione à causa calida, & de grumefactione, à causa frigida 21. 3, verba facere arbitratur; quia eo loci non quidem de grumefactione sed de caseatione sermo est, ut legenti perspicuum erit. Quod si c. 5. de congelatione differens, medicamentis utitur frigidis, vel certe anodinis, non video profecto, qua ratione ea congelationi convenire possint, nisi quatenus ea, quæ moderate sunt frigida, si cum frigidis intensis conferantur, vicem obtinent contrarii, & anodini, quo pacto à viris fide dignis accepi, in Mosco vitarum regione, Sarmatia olim dicta, per magnos hyemis rigores aqua plenas tonnas ad diversorii fores paratas haberi, quibus adventantes hospites pene congelatos immergant, atq; ita paulatim incalescere, ne rigidi, ut erant, hypausta ingredientes ab uno ad aliud contrarium subita facta mutatione pericliterentur: sed quid multis moror in ea confutanda opinione, quæ nullam omnino capit probabilitatem, nec in Aristot, aut Avicen. mentem unquam incidisse palam jam feci, cum ex ipsa voce ejus instabilitas convincatur, non enim aliud esset rem à calido congelari, quam à frigido comburi.

Dub. An caseatio lactis à calido semper fit.

simpli 13. Coaguli natura ignea est. 4. de hist. animal. 3. 3. de ejusdẽ tit. 21.

Porro lactis caseationem tam internam quam externam à calido semper fieri nemini dubium esse debet: nam ut urinam cientia prius fundunt sanguinem deinde partes crassas, ac serosas separant, Galeno auctore, ita coagulum in lacte prius separat caseosam partem à serosa, deinde eandem crassam reddit, Aristot. decreto dicentis, frigidum non proprie lac ad caseationem reddere, sed potius à calore id fieri: quin etiam ipsius coaguli natura idipsum palam facit, quod, ut scribit Arist. igneam habet facultatem, cui Gal. & Averroes plane suffragantur ad

tur; adde ſedimentum in urinis non niſi à calore ſecerni, & quæcunq; ad ſeri exaractionem, & caſei ſeparationem faciunt, cinaram, cnycum, guttur galinæ, vinum, & reliqua calida eſſe omnia; ut mirari ſatis nequeam, quid venerit in mentem eruditiſſimo viro, qui loco allegato ſcribit, horum pleraque frigida eſſe, quæ tamen cuncta tertium aut ſaltem ſecundum attingunt caliditatis gradum. De aceto, quo ſolo aliquando lactis ſerum extraximus, etſi ejus nullam fecerit mentionem, difficilior poſſet ſuboriri controverſia; ſed neque hoc quidem frigidis ſuis partibus id efficit, verum ſubtilioribus calidiuſculis, & admodum ſiccis, quibus primum penetrat, deinde caſeoſam partem cogit atque conſtringit, qua ratione ab eodem quamvis à prædominio frigidum ſit, tamen propter has partes acredinem ſero ineſſe, & quandam ſubducendi abſtergendique vim ſuperius jam prodidimus. Sed ut à Galeno te explicare poſſis, qui 3. de alimentorum fac. c. de oxigolate, lac interdum uſu vaſis aquæ frigidæ ſpiſſari pro comperto affirmat, ruſticos conſule Hiſpanos, qui probè norunt illam ſpiſſationem non ab aqua, ſed à calore ignis fieri, cum enim volunt lac ſpiſſare, pro ſapidiſſimo illo cibo, quem ipſi Luſitanè *Atabeſe* vocant, prius leviter bulliunt, interim tamen, ne fiat caſeatio, aquā infundunt, quâ tantum abeſt ut ſpiſſetur, ut potius alioqui futura caſeatio impediatur. Cæterum putat Mercurialis duas eſſe caſeationis ſpecies; propriam, quæ à ſolo coagulo fiat, & impropriam, quæ ab aliis rebus. illam ſemper à calido, hanc tum à calido, tum à frigido poſſe contingere in mammis: Sed ut illi hac via ſubterfugienti iter occludamus, reducamus ei in memoriam, impropriam hanc caſeationem tunc fieri duntaxat, cum præternaturalis calor in mammis augetur, quod ipſe paulò inferius affirmat, nullam aliam cognoſcens hujus caſeationis cauſam, quare volens nolens, ſui fortaſſe parum recordatus rem, ut eſt, profert. Noſtræ huic ſententiæ patrocinatur Dioſcorides, ubi ad diſſolvendum lac in ventriculis puerorum coagulatum, acetum exhibet, at quæcunque à frigido diſſolvuntur, à calido concreſcunt, ut tritiſſimum eſt Philoſophorum dictum: quid? quod non invenies lac coagulatum niſi in locis calidis, in ventriculo, & ad ignem: nam in aêre potius corrumpitur, & grumefit, quod ſi opera caloris contempleris, cujus proprium eſt, homogenea conjungere, heterogenea vero diſgregare, eadem profecto in caſeatione fieri plane comperies.

Serum extrahentia calida ſunt.

Acetum calidas habet partes

Lactis ſpiſſatio qui fiat.

Duplex caſeatio.

Impropria caſeatio. non à frigido ſed calore fit præternaturali.

Lib 2. 46

Quæ à frigido diſſolvuntur à calido concreſcunt.

Lac nonniſi in locis calidis coagulatur.

Caloris opus.

Non igitur est, quod de caseationis causa deinceps quisquam dubitet cum ex eventis, autoritatibus & firmis rationibus calorem esse in propatulo sit.

Coagulū quid

Verùm quoniam de coagulo sermo incidit, sciendum est, illud quidem nihil aliud esse, quam albam illam substantiam, quæ reperitur in animalium ventriculis, una tantum parte dentatorum, & quæ nondum usa sunt alio nutrimento, quam lacte, cum primum enim herbis pasci incipiunt, corrumpitur coagulum, ideo in grandioribus non invenitur, quatuor porro habent ventriculos animalia hæc, quibus possint haud bene ob dentium defectum incisum in ore alimentum, alioqui asperum, & durum exactè concoquere, ideo ruminant, dum ex uno ad aliud transferunt; Est enim ruminatio reductio ad os, & ulterior præmansi alimenti masticatio, quæ omnia fecimus accepta Aristoteli, & Galeno, ventriculis autem hæc nomina indita sunt, venter, reticulum, omasum, & obomasum, germanice Mage / Pansen/Roden/Psalter. In illo vero, quem omasum Græci vocant, germant, Roden/materia hæc sive fermentatum lac reperitur, quod coagulum dicitur; nam sicuti mulieres crudam massam servant, quæ acorem caliditatemque contrahens causa est, ut melior panis, cui commisceretur, evadat, ita lac in hoc ventriculo asservatum fermenti concipit qualitates igneam, & acrem, quibus lac commixtum caseationem efficit, iisdemque valet liquida coagulare; congelata dissolvere, ideo contra lac in puerorum ventriculis congelatum, Dioscorides citato exhibet. Si interroges, unde lac in mammis coaguletur, si nullum ibi hujuscemodi coagulum reperitur? Respondet Mercurialis, à quadam caseatoria vi lacti intrinseca in fieri; cum tamen, qualis illa sit, non appareat, nec alia ibi reperiatur, quam concoctiva, quæ à calore nativo fit, ac reliquæ naturales, Potius equidem puto, id calore fieri præter naturam, si eo lac perducat, ut calorem acoremque concipiat, ac similem coaguli naturam, quod forsitan & ipse significare voluit.

Ruminantia quatuor habent ventriculo. Ruminatio quid A. 3. De part. ani. 14. Ventriculorum nomina G. l. de administ. à nat. 3. Coagulum liquida agglutinat. congelata dissolvit.

Cur lac in mammis sine coagulo coagulatur

Matrem

Matrem ipsam infantem lactare convenientissimum esse, sin minus id fieri possit, qualis sit nutrix eligenda.

CAP. XII.

EDito in lucem infante, transactisque illis diebus, quibus antea diximus, lac maternum rectificari, ac benignum reddi, ipsa quæ peperit mater, eademque sui partus fidissima nutrix fit, est enim Galeni testimonio lac maternum jam edito infanti saluberrimum, quoniam qui eo aluntur pueri, ii non solum consueto, verum etiam maxime proprio utuntur alimento; nam cum infantes, dum adhuc in utero sunt, sanguine matris ali supradictum sit, ex sanguine vero lac gigni exiguam in mammis adepto mutationem, constat profecto feliciorem procedere nutritionem, quæ lacte matris conficitur. Præterea quia matres longè violantiores sunt in liberis suis educandis, quam stipendiariæ nutrices, quæ lucrum potius quam fœtum respiciunt, ac vix ulla reperitur, quæ nutricationis omne tædium perinde, ac mater possit tolerare, sordes, vagitus, morbos, ac servandi nunquam satis diligentem curam, & ut numero dicam, quia nulla est, quæ pariter amet ut mater, nulla procul dubio erit, quæ pariter curet: sic vidimus hoc eodem anno duos infantes à nutricibus somno profundo stertentib. suffocatos, unum Belgæ filiolum, alterum Lusitani. Tertio quia pertimescendum non est, ut alieni lactis contagio inficiatur puer (si modo benè temperata sit mater, salubreque corpus nacta) nam & indoles ex lactis natura viriatur, quocirca non temerè vulgo dicitur, hunc aut illum cum lacte nutricis malitiam imbibisse, si quidem una cum lacte vel vitiosi, vel ingenui non solum addiscuntur mores, sed imbibuntur ita, ut ad fingendas tam animi quā corporis dotes, non tam seminis naturam, quam lactis & alimenti valere, existimaverint sapientes, & Galeni liber cui titulus est, quod animi mores corporis temperaturam sequantur, apertissime personat: puero ægrotante nutricem purgamus, sicque sanitatem consequitur infans, itaq; ut una & eadem est salus, sic idem corpus, & humores iidem subindeq; propensiones eædem, unde merito hæ ipsæ propensiones hispan cè *Humores* appellantur, ob ma-

Rationes ob quas mater puerum lactare debeat

1. De valetudine tuenda.

Lac maternum saluberrimum & consuetum alimentū est infanti.

Mater vigilantior est quam nutrix

Lacte alieno alieni mores inbibuntur.

Lac ad fingendos animi mores multum valet

Lib. 3 C. 20. Matres quæ filios non nutriunt, integræ matres non sunt. Lib 18. C.1.

ob maximam quam cum illis habent cognationem, sic triticū in aliud solum jactum degenerat in avenam, aut siliginem, vitis in alium collem translata mutat ingenium, planta revulsa à parente terra flaccescit, ac veluti emoritur, non tamen inficias imus, semini etiam magnam vim inesse, ut jam superius exposuimus.] Quarto satius multò erit, si maternam pietatem exercentes mulieres, & sui officii memores, filios alant, quos pepererunt, quia quæ matres filios non nutriunt, integras non esse, sed semimatres, nec materno officio liberos demereri dicebat M. Aurelius Rom. Imp. apud Gellium. Et certe qui fieri potest, ut filii matris ratione illam dignentur, quæ eos tot ac tantis periculis exposuerunt, & quæ materfamilias debuerat pietatem ergà domesticos omnes exercere, talem erga liberos exercet crudelitatem, ut tradat viscerum suorum fructum & imaginem virtutis à natura in eo effigiatam coinquinandam nutrici atq; alendam; meritò qui ita nutriuntur, semispurios dicendos esse quidam existimarunt, & matres semiadulteras; si enim mater sanguine fœtum nutrivit per novem menses, certè nutrix per biennium lacte, quod idem sanguinem dealbatum esse jam superius tradidimus, hanc esse dixerunt differentiam, quod in verè dicto adulterio mater filium alterius patris marito supponit, in hoc vero filium alterius matris. Hinc est, quod nobilis Romanus juvenis ex Grachorum familia è bello redux dives, ac cum victoria occurrentibus una matre & nutrice cum gaudio, & alacritate, sic inter eas spolia divisit, ut matri daret annulum argenteum, nutrici torqueum aureum, de qua re condolente matre, tu inquit, me solos 9. menses in utero, hæc vero per integros duos annos uberibus suis aluit, corpus à te habeo, & illud quidem medio parū honesto, hæc vero candida ac sincera voluntate mores dedit, tu me natum primum à te procul rejecisti, hæc à te despectum suis ulnis recepit, & ad hunc usque statum perduxit; Quod aqua gignit, in aquis educatur, terra suo succo alit, quidquid in ea nascitur; neque est tam ferum ullum animantis genus, quod non alat suos fœtus, tygrides sanguinis sitientes, proprium sanguinem & lac suis catulis non denegant, ululæ, leones, viperæ educant partus suos, & homines suos fœtus abijciunt, exponuntque: ô delirationem incredibilem, & execrabilem, quod enim potest esse crudelius expositionis genus, quam peperisse, & statim abjecisse, aluisse in utero sanguine suo, nescio quid, quod nondum viderat,

jam ve-

jam verò perfectum, jam in lucem editum, jam filium factum, tenerum infantem, adhuc rubentem, & matris opem implorantem, ea voce, quæ movere dicitur & feras, rejecisse, ac proprii, & consueti lactis alimonia privare, & mulieri conductitiæ, rusticæ, nec moribus integris, sæpè etiam meretriculæ, & lue venerea infectæ tradere; sed tanta hæc crudelitas summa Dei providentia sæpe punitur. Etenim coagulatus eisdem lac in mammillis gravissimos, ac diros excitat cruciatus, ita ut sæpe cogantur canibus sugendis præbere easdem papillas, quas filiolis denegarunt, neque ibi punitiones consistunt, imo plerumque inflammantur suppuranturq; mammillæ, & novaculis præcisæ, & ignitis cauteriis aut cancro corruptæ per frusta decidunt. Obtrudunt aliqui parcendum esse teneræ ætati imbecillæque valetudini: non advertentes, naturam, quæ dedit ad concipiendum vires, haud dubiè dedisse & ad lactandum; neque aliud in pectore duos illos veluti fonticulos turgidos, & lacteo liquore sua sponte manantes admonere, nec putent matris officium esse concipere, & parere, in quorum uno oblectamentum secutæ, in altero naturæ necessitatem, nil hactenus de puero sunt benè meritæ, sed quod sequitur post partum, esse verum matris munus: hoc tamen permittimus, ut si fœmina fuerit tenella, juvencula, aut imbecilla, & pauci lactis, quod respectu infantis in lucem editi non tantum suppeditet alimentum, quantum sanguis in utero materno, coadjutricem sibi associet, nec propterea filiolum penitus exponat; quibus de causis si nutrix infanti sit adhibenda, vel quia mariti delicatioribus uxoribus suis parcendum esse volunt, propter mollitiem, vel morbum, vel lactis vitium, deligenda probata aliqua mulier erit, quæ corpore benè temperata sit, ingenuis moribus prædita, quæ vigesimum circiter annum ætatis agat, ut Galeno placet, & Paulo, & Aetio aut saltem trigesimum non excedat, quia jam tunc permultis menses ordinem non servant, lato etiam sit pectore, corpore firmo, colore suavi, & vivido, mediocribus mammis: hilaris præterea sit, casta, sobria, alumno assiduè arridens, & cantillans, diligens circa pueri mundiciem, articulatè etiam loquatur, quia hanc præcipue habet puer loquendi magistram; ejus caput inspiciatur, ne tinea, aut achoribus affecta sit, nec rubiginosis aut cariosis dentibus, nec oris fœtore, arthritico, elephanticoq; morbo, neve venerea lue, qua plerumq; inficiuntur, nullo denique sit affecta morbo, nec etiam facile irascatur, nam

Objectioni occurritur

Nutrix qualis.

Gal. primo de sanit. tuenda.

Paul l. 1. c. 2.

A lib. 4. c. 4.

Animi passiones.

 hoc ser-

hoc fervidam,& biliosam naturam arguit,non sit primipara, quia lac nondum satis purgatum habet,ideo saltem bis peperisse oportet, quippe quæ mammæ olim plenæ fuerunt, & impleri consueverunt, venas arteriasque habent crassiores,& capaciores ; enixa autem sit duorum tantum mensium,& non ultra decimum à partu, constituta, quæ insuper legitimo tempore masculum pepererit,quia hæ ut plurimum melius coloratæ sunt,sanguinemq; habent laudabiliorem,lusca non sit, quia non nisi transversim intuetur puerum, qui propterea eandem inspiciendi consuetudinem plerumq; contrahit;

Coitus lactanti nocet.

abstineat à concubitu,etenim coitus sanguinem,& lac ipsum conturbat,lactis etiam copiam minuit, quia menses ciet, quæ vero menses habent, lac non habent, ut supra enarravimus,præterea virosam quandam qualitatem coitus lacti conciliat;adde quod inde non raro gravidæ fiunt,quod & alumno,& conceptui nocivum est, neuter enim satis alimenti habere potest, subinde purus sanguis circa uterum subsistit,impurus ad mammas conscendit, ac demum quantum accedit fœtui,tantum decedit alumno:quo in loco illud mirari subit, quod plurimi retulerunt, non corrumpi lac fœminæ,si ex eodem viro rursus conceperit:

Lac fœmina non corrumpitur,si ex eodē viro concipiat.

Victus ratio.

talis itaque nutrix probatis cibariis vescatur,à salsis,acutis,& adstringentibus abstineat; & primis diebus singulis vicibus ante lactationem puerulo tantillum mellis lingendum exhibeat, deinde mammillæ pressione lactis pauxillum mulgeat,ac ita pueri suctionem juvet, ne vehementi suctu gulæ instrumenta aut palati lædantur,neve malarum articulationes laxentur, nec insuper singulis lactationibus uberem lactis copiam exhibeat, sed parcam.

Lactandi ratio

Decem in nutrice cōditiones, optimi lactu

Conditiones ad 4. reducuntur.

Ex quibus jam colliges decem in nutrice consideranda esse, ætatem nimirum, habitum corporis, mammarum & papillarum formam, tempus à partu, ultimi infantis sexum, ut sana sit, & non gravida,demum lactis conditiones quas nos c. 9. hujus libri jam tradidimus, & ad quatuor reduci possunt, dulcedinem, candorem,odorem,& consistentiam.

Parvæne an magnæ mammæ ad conficiendum lac commodiores sint, & an lividæ nutrices eligendæ.

CAPUT. XIII.

DE magnitudine mammarum apud majores nostros versata fuit controversia, jam inde à Pauli & Avicennæ temporibus, qui eas laudant, quia plus ibi sanguinis generetur: Aetius reprobat, eo quod grandiores mammæ suscipiendis cancris sint expositæ, qua ratione Moschio & Athamantius scribunt eas, quæ habent grandes mammas, vinosas, libidinosasque esse, quia utrumque proficiscitur à calore uteri & pectoris: Mercurialis conciliare nititur hos autores, atq; ita Aetii locum intelligit de magnis mammis secundum carnem, quas quidem vituperat, commendat vero eas, quæ secundum capacitatem, magnæ sunt, de quibus Paulum, & Avicennam intelligi vult, atq; hac interpretatione quasi ex tripode dicta totam dirimi controversiam arbitratur; Sed quoniam quæ magnæ sunt secundum capacitatem, plus lactis conficiunt, quam conveniat, unde retentum lac putrescit, & molestiam infert, quæ autem secundum carnem magnæ existunt, sat lactis generare nequeunt, potius mediocres commendandas esse puto; Paulum vero, & Avicennam magnas commendasse non quidem secundum carnem, neque secundum capacitatem, sed secundum venas per easdem diffusas, quæ multum faciunt ad lactis bonitatem, nam & cavitas moderata, & debita portio carnis est, quare tum ad decentiam corporis tum ad lactis elaborationem præferuntur reliquis, quæ ad utrumque extremum recedunt, quarũ aliæ sufficientẽ lactis copiam non progignunt, aliæ haud probè complectuntur, ac insuper rugosæ sunt, laxæ, ac pendentes, quod deformitatem inducit; præterea quia in mediocribus temperatus est calor, & magis coactus, cujus rei non solũ contractus fidem facit, sed quod permulti venarum rivuli liventes per easdem circumspiciuntur, qui tamen latent in laxis, quia subsident. Igitur mediocriter carnosa nutricis ubera papillas habeant, nõ conniventes, nec curvitate aversas, nõ valde graciles, aut breves nimisve tẽsas; illas n. nõ facile apprehẽdit puellus, harũ contactu offẽditur, quæ

Mercurialis sententia.

Autoris positio.

Mediocres mammæ præferẽda.

In mediocribus temperatus est calor.

Papillæ quales.

quæ insuper si crassiores sint, totum ejus os implentes suctum impediunt, neque porro ad pallidum, aut lividum vergant hoc enim si citra manifestam causam fiat, corpus, & uterum laborare indicium esse scripsit Hippocrates: Sit insuper nutrix densa solidaque carne prædita, vigiliarum, & laborum, quæ circa alumnum contingunt tolerantissima, non nimis alba subpallida, aut lentiginosa, sed pulchra & candida, rubore perfuso; qualem Avicenna citato eligit. Sed jam video sophistarum potius quam Aristotelicorum turbam hic obstrepere, fuscas potius eligendas esse, qua ratione ducti, seu potius seducti Hispani hybridas eligunt, quas *Mulatas* vocant, ex parente Hispano & matre Æthiopissa ortas, calore Numidico, sæpe etiam ipsas Æthiopissas atro colore: quænam autem est eorum tam firma constansque ratio? quia, inquiunt Pareus, & Bonacciolus, quemadmodum terra fusca fertilior est alba, sic fusca mulier lacte est pinguiori, alimentum facilius concoquit, & excrementa digerit perfectius; addunt, quia, quæ nigra sunt calidiora, & validiora existunt, ac eorum carnes jucundiores, quia magis mixtæ, & elaboratæ Aëtio autore, ideò Avicenna carnem nigri animalis incolumiorem, & suaviorem esse prodidisse, nigredinem vero signum esse caliditatis, & roboris, ut cum Hippocrate dicebat Galenus, idcirco in praxi lac capræ nigræ commendari receptum esse, ideoque Aristotelem lac lividum prætulisse; quæ tamen omnia facile corruunt, si peritissimis viris in mentē reducamus, non sicuti in brutis nigra, etiam in hominibus, sed alba rubro suffusa magis laudari, cujus rei ratio est, quia cum homo sit ultimum mixtorum, & ejus forma perfectior, ac magis elevata in suo esse, majorem requirebat mixtionem, & elementorum refractionem; ideoque illi conveniens esse non potuit caloris magna exuperantia, sed abundantia solum naturalis, quæ in temperata natura potissimum repetitur, cujus sobolis color roseus est: in brutis vero quia non eam habent elementorum refractionem, & quorum moles crassior est, conveniens fuit exuperans caliditas, à qua nigredo provenit, ut molem illam possit conficere, Aristotelis verò sententia de lacte brutorum intelligatur, aut certe non de livido positive, sed de candidissimo lacte, intelligenda est, quod ut plurimum lividitatem quandam præ se fert, qua ratione Angli, & Belgæ amylo, quo dealbare, & indurare solent collaria, tantillum lividi coloris commiscent, quo magis candor elevetur; testa-

An lividæ nutrices sint eligendæ.

Hybridæ quæ dicantur.

Quæ nigra sunt calidiora.

6. Epid.

Lac capræ nigræ laudatur.

In hominibus alba potius, quā nigra commendantur.

In brutis cur nigra laudetur.

testatur vastissima maris planicies & convexa aëris superficies, quæ in magna serenitate, quo tempore ab illima [illegible], cærulea apparent: quin etiam ut eundem per seipsum Aristotelem explicemus, ipse ea quæ sunt alba, calidiora & suaviora esse prodidit, quod si ad hominem, non ad bruta animalia aptaveris, veritatem obtinebit. Videant igitur quam fœdè ludificentur eæ, quæ filios suos tradunt Æthiopissis & hybridis illis, quæ præter hoc, quod calore sunt intensissimo, moribus ut plurimum corruptissimis inquinantur, hoc solum nomine laudatæ, quod suavissime modulentur.

Hybridæ suaviter modulantur.

Cæterum Pauli decreto lacte pueruli ad biennium usque nutriri debent, quod si id abunde non superet ad nutritionem & incrementum, pulticula exhibeatur, ex tenuissimâ panis rasurâ, cum butyro & saccharo, aut etiam cum oleo & melle, cum pulvere sesami aut anisi, tamdiu vero lactentur, quamdiu dentibus nondum instructi sunt, quorum præsentia solidius quoddam lacte, & pulticula alimentum, natura videtur exposcere, ante hoc tempus nutriendi haud sunt solidiori alimento, offis aut intritis, quia inde ob exiguam adhuc concoquendi facultatem, & imperfectam masticationem multi à cruditate morbi contrahuntur, extinguitur enim calor à multis cibis. Cum his tamen septentrionales fœminæ tamdiu lactare non solent, & pulticulam citius infantibus exhibent. Cæterum ubi jam ablactati infantes fuerint, sensim ad pleniora cibaria traduci debent, tuncque liberiori modo vivere sinendi sunt, & suo ingenio, hilaritate, relaxato animi [illegible], exercitia ludicra & lusus illis permittendus, nam animorum [illegible], relaxatioque haud parùm ad vegetam corporis educationem [illegible]. Verum [illegible] septimum ve annum attigerint, minoribus magistris tradantur, duodecimo altioribus disciplinis [illegible]: ad vigesimum usque mathematicis & Philosophiæ [illegible], deinde graviora exercitia imperanda, ut otio carentes à Venere [illegible] coerceantur, quibus ea ætas tentari plurimum solet, [illegible] coryceis & in pectoribus indigent, nec sine pædagogis, [illegible] possit, a parentibus ablegentur. Vini etiam usus per totam pueritiam & adolescentiam interdicendus, nam ut Plato & Galenus præcipiunt, præterquam quod sit ignem addere igni, caput etiam [illegible] replet, quare nil mirum, si hoc ævi, ut sunt corruptissimi [illegible] mores, puerorum ingenia

Quamdiu lactandi pueri

Pulticula qua ratione conficiend.

Educandi ratio.

Magistr[illegible]

Disciplina.

A vini usu abstinendum quamdiu

Puerorũ ingenia cur refractaria fiant.

aſpera, indomita, refractaria, ſuperbaque plerumque cernamus, dum vino oppreſſi, ac in mollitiem & luxuriam ſoluti pueri & adoleſcentes inſaniont & hebetiores fiunt, pudorem, obſervantiam & officium poſthabentes. Sed ego dum ea perſequor, quæ cognoſcere potius, quam permutare licet, ac communem ſeculi calamitatem deploro, fortè orationis impetu meos limites videbor excedere; quare hic jam emenſus totam de hominis procreatione hiſtoriam, pueri animum magiſtrorum curæ perpoliendum relinquo; & quia de corporis ægritudinibus, quæ viris cum fœminis communes ſunt, alibi traditur, modò ad fœminas reflectentes noſtri inſtituti memores, quæcunque per eas quatuor ſtationes obveniant iis, quæ naturaliter fieri tradidimus, quot ſint earum languores, & quâ ratione reficiendi (quæ medicis planè utilis tractatio erit, reliquis non injucunda) DEO auſpice cudere exactiuſque perpendere ſecundâ hujus operis parte, ne quippiam deſideretur, totis viribus adlaborabimus. Nunc adepti hujus laboris finem orationi quoque noſtræ hic finem imponamus.

FINIS LIBRI QUARTI ET PRIMÆ PARTIS HUJUS OPERIS.

INDEX

INDEX LOCUPLETISSIMUS
RERUM MEMORABILIUM, QUÆ IN HAC PRIMA DE UNIVERSA MULIERUM medicinæ parte continentur.

De ani-

Coitu-

D. DEI

E[illegible]

Fœmina

Focus

Foe-

Lacte

Luna

Mola

Noni-

Obste-

Semi-

Tempe-

Vterus